

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

**Osídlení v Telči v 18. století na základě pramenů
městské a katastrální provenience**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.

Autor práce: Jakub Mareček

Studijní obor: Archivnictví navazující

České Budějovice 2019

Prohlašuji, že svou diplomovou práci s názvem „Osídlení v Telči v 18. století na základě pramenů městské a katastrální provenience“ jsem zpracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 27. července 2019

.....
Jakub Mareček

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. Lence Martínkové, Ph.D., za cenné rady při psaní mé kvalifikační práce, a především za její trpělivost. Rovněž bych zde chtěl poděkovat za pomoc a ochotu pracovníkům Státního okresního archivu Jihlava a pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně. Mé díky patří také mojí rodině za podporu a trpělivost.

Anotace

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil osídlení v Telči v 18. století na základě pramenů městské a katastrální provenience. Toto téma jsem si vybral z toho důvodu, protože mu dosavadní historický výzkum nevěnoval příliš pozornosti.

V první kapitole svého pojednání představím práce, jež byly dějinám města dosud věnovány. Pokusím se zhodnotit, jak je jejich autoři pojali, kterou dějinnou epochu považovali za období největší prosperity a jak pohlíželi na město v 18. věku. Druhou kapitolu věnuji pramenům městské a katastrální provenience, čímž představím a zhodnotím prameny s nimiž budu pracovat. Třetí kapitolu se věnuji zřízení regulovanému magistrátu v Telči. Ve čtvrté kapitole přiblížím vývoj městského osídlení u nás v 17. a 18. století a Telč do něj zasadím. Pátou kapitolu věnuji samotnému městu. Nejprve se zaměřím na jeho dějiny ve zmíněném období, obyvatele, vnější popis, nahlédnu do Vnitřního Města a na závěr kapitoly se budu věnovat sociální skladbě jeho obyvatel. Tuto skladbu pak detailněji přiblížím na třech domech stojících na náměstí a jejich vlastnících. Na závěr se zaměřím na majetkovou městských radních, kteří stáli v čele města v letech 1762, 1766, 1768 a 1770.

Annotation

This diploma thesis deals with population in the town of Telč in 18th century, based on sources of town and cadastral provenance. The issue is of particular interest as it has not been researched in greater detail yet. At first, the thesis provides an introduction to the extant literature covering the history of Telč, assessing the authors' approach, what historical epoch they consider most prosperous and their perspective of the town in 18th century. Chapter II addresses sources of town and cadastral provenance, thus introducing and evaluating the sources the thesis is based on. Chapter III addresses the regulated municipal authority in Telč.

Chapter IV provides an insight into the development of town population in the Bohemian lands in 17th and 18th centuries, which enables contextualizing Telč within the development. Chapter V is dedicated to the town itself, focusing on its history in the relevant period, the town's inhabitants, external description, the Inner Town and eventually, the social pattern of the inhabitants. The social pattern is described in a detailed analysis of three houses located on the town square and their owners. In the end I will describe property structure of the town councillors who were serving in office in 1762, 1766, 1768 and 1770.

Obsah

Úvod.....	8
1. Literatura o Telči.....	10
2. Prameny katastrální a městské provenience.....	30
2. 1 Katastry	30
2. 1. 1. Daňový systém na Moravě v předbělohorské době	30
2. 1. 2. Lánové rejstříky a jejich revizitace	31
2. 1. 3. Berní rula a její reforma	33
2. 1. 4. Tereziánský katastr.....	34
2. 1. 5. Josefský katastr	37
2. 1. 6. Tereziánsko-josefský katastr	40
2. 2. Městské knihy	41
2. 2. 1 Jednací protokol městské rady	42
2. 2. 2 Gruntovní (pozemkové) knihy	43
2. 2. 3 Knihy trhové.....	46
2. 2. 4 Knihy svatebních smluv	46
2. 2. 5 Knihy obligací	47
2. 2. 6 Knihy testamentů.....	48
3. Městská správa a regulovaný magistrát v Telči	50
3. 1 Městská správa před regulací magistrátů	50
3. 2 Regulace magistrátů	53
3. 3 Městská rada a regulovaný magistrát v Telči.....	55
4. Městská síť v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století.....	57
5. Město Telč od konce 17. do poslední čtvrtiny 18. století	67
5.1 Historický přehled dějin města v uvedeném období.....	67
5.2 Složení obyvatel města.....	71
5.3 Vnější popis města	72

5.4 Pohled do Vnitřního Města	87
5. 5 Sociální struktura obyvatel Vnitřního Města	94
5. 6 Exkurz 1: Dům čp. 57 a jeho majitelé (rodina Fučkovských ze Zeleného dvora a Jindřich Burkhard, léta 1658-1801)	104
5. 7 Exkurz 2: Dům čp. 62 a jeho majitelé (rodina Hodova z Elborodu, Jan Ignác Jungmajer, rodina Schmuttermajerova a rodina Jäntschkova, léta 1674-1810).....	112
5. 8. Exkurz 3: Dům čp. 66 a jeho majitelé (Jan Baptista Jonatti, rodina Hanusíková, Josef Oliva, Martin Pivoňka, léta 1684-1805)	119
6. Detailní rozbor majetkového postavení členů městských rad z let 1762, 1766, 1768 a 1770 mezi obyvateli města Telče	126
6. 1. Členové městské rady z roku 1762	126
6. 2. Členové městské rady z roku 1766	136
6. 3 Členové městské rady z roku 1768	145
6. 4 Členové městské rady z roku 1770	145
Závěr.....	146
Seznam zkratk	148
Seznam příloh.....	149
Použité prameny a sekundární literatura k tématu	150
Prameny nevydané	150
Prameny vydané	150
Literatura	151
Internetové zdroje.....	157
Obrazové přílohy.....	160

Úvod

Tématem mé diplomové práce je osídlení v Telči v 18. století na základě pramenů městské a katastrální provenience a jeho struktura. Dosavadní zájem historiků zkoumajících dějiny tohoto jihomoravského města se soustředil převážně na jeho architektonické památky a jejich umělecký význam. Užší pozornosti se zdejší obyvatelé dočkali jenom tehdy, pokud se o vznik nějakého uměleckého díla sami přičinili. Spíše, než na obyvatele města se tak pozornost upírala na jejich honosné příbytky na dnešním náměstí Zachariáše z Hradce.

Předkládaná práce si klade za cíl přiblížit město jako celek i s jeho přilehlým okolím, nikoliv se zaměřit pouze na jeho vnitřní část se zámekem a výstavnými domy, i když i jim se bude věnovat pozornost. Na základě dostupných pramenů a literatury se pokusím zrekonstruovat, jak v tehdejší době město vypadalo, jak se členilo, jaká byla velikost jeho jednotlivých urbanistických celků a v neposlední řadě se budu zabývat lidmi, kteří v něm žili. V jejich případě budu zkoumat také jejich pozemkovou držbu a z ní vyplývající sociální status.

Právě z důvodu menšího zájmu jsem se rozhodl zaměřit svůj výzkum na tuto problematiku, jíž v případě Telče nebylo věnováno příliš pozornosti, a vyzdvihnout tak spolu s Vnitřním Městem i předměstí, jež ho obklopovala. Na předměstích měli totiž měšťané z Vnitřního Města svůj majetek, který jim zajišťoval obživu a určité sociální postavení v rámci města a současně i politickou moc nutnou pro získání pozic ve správě města. Díky tomu tak přiblížím, jací lidé byli tehdejší honorací ve městě a kdo se pouze nad předměstskými obyvateli „vyvyšoval“ tím, že bydlel na lukrativní adrese uvnitř hradeb.

Tato diplomová práce se člení na šest kapitol. V první kapitole se budu soustředit na literaturu, která byla dosud dějinám města a jeho okolí věnována. Poté zhodnotím a porovnam jednotlivé publikace, jejich pojetí a přínos pro poznání dějin této lokality. Stručně představím autory, kteří je napsali a zaměřím se na to, jaký pohled měli na období 18. století.

Druhá kapitola pojednává o pramenech městské a katastrální provenience. Představím v ní prameny klíčové pro mou práci.

Ve třetí kapitole se zaměřím na regulovaný magistrát v Telči. Nejprve představím podobu městské zprávy před regulací, vznik regulovaných magistrátů a na konci kapitoly osvětlím průběh této reformy v Telči.

Čtvrtá kapitola pojedná o městské síti v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století. Úkolem této kapitoly bude načrtnout podobu městského osídlení v řečené lokalitě. Do této sítě následně Telč zasadím.

V páté kapitole zaměřím svou pozornost na město v období od konce 17. do poslední čtvrtiny 18. století. Kvůli velkému rozsahu ji rozčlením na osm samostatných podkapitol. V první podkapitole představím Telč v řečeném období. Ve druhé skladbu jejích obyvatel. Třetí zaměřím na vnějšek města spolu s jeho nedalekým okolím. Čtvrtou popíši jeho nejvýstavnější část, tj. Vnitřní Město a v páté se budu zabývat sociální strukturou místních měšťanů. Kapitulu pak uzavřu několika sondami do historie významných domů a jejich obyvatel.

V závěrečné kapitole věnuji svou pozornost majetkové situaci některých městských radních. Ze střípků několika zachovaných propozic se pokusím odhalit alespoň některá jména, ke kterým pak na základě studia literatury a výzkumu městských knih přiřadím konkrétní domy spolu s pozemky. Touto cestou propojím informace o majetkovém zázemí, sociálním postavení a politické moci, které jsou stěžejní pro poznání, jaké postavení bylo třeba, aby se měšťan vypracoval v místní elitu ovládající vnitřní život a správu města.

Součástí mé práce je taktéž obrazová příloha, která obsahuje ukázky zápisů z katastrů a městských knih. V práci samotné pak byly do některých pasáží vloženy fotografie nebo mapy, aby se čtenář mohl ihned snadno zorientovat v řečené lokalitě a přiřadit si konkrétní informace ke konkrétnímu objektu.

1. Literatura o Telči

Dějiny Telče a jejího okolí se těšily zájmu už od poslední čtvrtiny 18. věku. Od této doby až do současnosti vzniklo několik monografií a řada studií zabývajících se tímto městem v různých dějinných epochách. Práce se věnují starším, novověkým i nejnovějším dějinám této lokality. Jejich tvůrci pocházejí převážně z řad místních historiků. Lidé, kteří psali o telčských dějinách, byli s městem vesměs úzce spjatí.

K sepsání první monografie došlo již roku 1785. Jejím autorem se stal místní kaplan Josef Jan Nepomuk Oliva (1762–?),¹ který se v Telči roku 1762 narodil a poté, co absolvoval studia teologie v Praze a vysvěcení na kněze, se do rodného města opět vrátil. O historii svého rodiště se začal zajímat už v době studií v Praze, patrně z popudu Jana Pavla Bílka. Jeho veršované, latinsky psané dílo se nazývá „*Rythmi Patriotici de Teltschii Memorabilibus*“. Skládá se z padesáti slok pojednávajících o dějinách města, jejichž součástí je poznámkový aparát objasňující blíže jednotlivé události a postavy. Olivovo dílo stojí svým ztvárněním na hranici barokní a osvícenské tvorby. Po obsahové stránce má blíže k baroku. Nicméně formou, a hlavně komentářem s odkazy na historické prameny již předestírá další dějepisný vývoj. V roce 1806 Olivovo dílo přebásnil a do češtiny přeložil mrákotínský kantor Jan Augustin Czok.² Autor sepsal své dílo na oslavu starobylosti města Telče. V básni líčí činy významných katolických správců města a panství nebo zdejších rodáků. Pozornost věnuje hlavně jejich věrnosti katolické víře a činům, kterými pomohli k většímu věhlasu Telče.³ Czokovo dílo s názvem „*Píseň vlastenecká o pamětihodnostech města Telči sepsaná v městis Mrákotíně dne 17ho července měsíce v 1806tým roce*“ edičně zpřístupnil kolektiv autorů v čele s Josefem Hrdličkou.⁴

Krátce poté, co Josef Jan Nepomuk Oliva dokončil své do dnešních dní nevydané dílo, rozhodl se pro sepsání telčských dějin jejich další milovník Jan Pavel Bílek (1753–1826),⁵ rodák z Police na Moravě. Narodil se zde roku 1753, ale už v sedmnácti letech se přestěhoval do pozdně barokní Telče, která mu učarovala. V Telči vstoupil do mariánského bratrstva, našel si ženu a živil se jako lékárník. Přitom se zajímal o městskou historii. První informace o

---

¹ František BEDNÁŘ a kol., *Kdo byl kdo z telčských osobností*, Telč 1996, s. 56.

² Josef HRDLIČKA – Markéta HRDLIČKOVÁ – Eva MELMUKOVÁ – ŠAŠECÍ – Jiří BLÁHA, *Telč 900 let (1099–1999)*, Telč 1999, s. 51.

³ TAMTÉŽ, s. 56.

⁴ TAMTÉŽ, s. 57–61.

⁵ F. BEDNÁŘ a kol., *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 5–6.

Telčiči čerpal z písemností, které měli u sebe uložené místní jezuité. Po zrušení řádu roku 1773 se dokonce zasloužil o záchranu některých z nich. V osmdesátých letech získal místo městského kancelisty, čímž získal přístup k mnoha cenným písemnostem v městském archivu. Když se na konci 18. století stal správcem špitálu na Starém Městě, studoval prameny i v jeho archivu.

Z Bílkovy badatelské činnosti se zachovalo více než deset převážně německých rukopisů o dějinách Telče. Nejvýznamnější z nich je německy psaný „*Sammlungen allerlei Denkwürdigkeiten von Anbeginn der Stadt und Herrschaft Teltsch*“ z roku 1790. V osmnácti časově neuspořádaných oddílech Bílek vylíčil dějiny města od počátku až do své současnosti. Poznatky čerpal převážně z listin uložených v jezuitském, městském a špitálním archivu. Z obsahové stránky se jedná o „*místní paměti*“ napsané se smyslem pro historický detail. Přestože nebyly Bílkovy rukopisy nikdy vydány tiskem, zůstal Bílkův odkaz v Telči živý dlouhou dobu. Ještě začátkem 20. století označil Jan Tiray, tehdejší nejvýznamnější telčský historik, Jana Pavla Bílka za „*spisovatele a opisovatele starobylých pamětí o městu Telči*“.⁶

Prvním historickým dílem, které se dočkalo knižního vydání, byl roku 1857 *Stručný dějepis města a panství Telče*⁷ z pera hudebního skladatele a učitele na zdejší obecní dívčí škole Jana Evangelisty Kypty, rodáka z Borotína u Tábora (1813–1868).⁸ Další prvenství získala kniha v tom, že je zároveň prvním dílem o Telči v českém jazyce.⁹ Přestože se Kypta věnoval hudbě a její výuce, považoval za nutné v duchu tehdejších vlasteneckých snah věnovat městu, v němž působil a vychovával mládež, zachycení v historickém dění.¹⁰

Ve své knize vylíčil stručně osudy města od jeho údajného založení (knížetem Ottou II. v roce 1099) až do své současnosti.¹¹ Poté se zaměřil na šlechtické rodiny, kterým Telč v minulosti patřila, a přitom vyzdvihl osobnosti těch, jež se do jejího osudu významně zapsali.

---

⁶ TAMTÉŽ, s. 51–52.

⁷ Jan Evangelista KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, in: Miloš DRDÁCKÝ (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

⁸ F. BEDNÁŘ a kol., *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 40.

⁹ Jakub MAREČEK, *Telč v 17. století*, České Budějovice 2016 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), s. 9.

¹⁰ „*Tak jako každé dobře zvedené dítě o svých rodičích, každý pravý vlastenec o své vlasti a každý dobrý občan o svém rodinném místě rád vypravovati slyší: tak i já kojím se tou nadějí, že přítomná vypravování, zvláště Telčšťanům a těm, jenž město Telč znají, snad vítána budou, kdež se o mnohých města Telče se týkajících událostech v krátkosti dozvědí.*“; J. E. KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I–2; J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 52.

¹¹ J. E. KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I–3–9.

Nejvíce pozornosti věnoval době, kdy Telči vládl Zachariáš z Hradce, jenž se do dějin města zapsal svými stavebními aktivitami a živým zájmem o zděděné zboží. Za významný počín telčského pána Kypta považoval nadační listinu městského špitálu z roku 1579, kterou ve své knize zpřístupnil. V listině se píše, že špitál měl původně své místo poblíž kostela sv. Ducha, ale zchátral, a tak ho Zachariáš přemístil na Staré Město ke kostelu Matky Boží. Listina dále vypovídá o Zachariášově živém zájmu o chudé, protože v ní daroval špitálu část vlastních příjmů. Spolu s tím zavázal své budoucí nástupce k tomu, aby se starali o majetek špitálu a pokud by nějaký prodali, museli ho nahradit jiným. Tímto krokem tak špitálu zajistil trvalý příjem. Kromě toho autora také zajímal Zachariášův vztah k poddanskému městu.

Z příslušníků slavatovské vrchnosti považoval Kypta za nejvýznamnější Františku Slavatovou z Meggau (1610–1676).¹² Zdůraznil její charakterové vlastnosti, především skromnost, zbožnost a starost o chudé. Z Františčiných skutků považoval za nejdůležitější založení jezuitské koleje, které Františka iniciovala.¹³ Když na začátku devadesátých let 17. století zemřel František Leopold Slavata (1639–1691) a poslední žijící mužský potomek Jan Karel Jáchym (1640–1712) se odmítl vzdát církevní dráhy, přešlo telčské zboží skrz sňatek Marie Barbary Slavatové (? –1684) s Kryštofem z Lichtenstein-Castelcornu (1641–685) na jeho rod. Z doby vlády tohoto rodu v Telči se Kypta krátce zmiňuje o založení kostela sv. Jana poblíž Telče v roce 1726. Dále zde podává výtah ze závěti Františka Antonína z Lichtenstein-Castelcornu (1679–1761) z 20. dubna 1754¹⁴ a komentuje její přídavek (tzv. kondicil) z 21. září 1759, který upravoval její znění. Po smrti Františka Antonína v lednu 1761 se stala majitelkou panství na základě závěti, potvrzené tentýž měsíc ve Vídni, vdova Marie Johanna z Lichtenstein-Castelcornu, rozená z Thürheimu (1717–1796). Pokud by se však provdala nebo zemřela, měl panství obdržet hrabě Alois Podstatský z Prusinovic (1723–1793). Ovšem pod podmínkou, že přijme jméno a erb rodu z Lichtenstein-Castelcornu.¹⁵ Marie Johanna se již nikdy neprovdala a žila v Telči až do své smrti v roce 1796. Teprve poté

---

¹² Sylva Řeřichová, *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata (1610–1676). Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert, Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 18*, 1996.

¹³ J. MAREČEK, *Telč*, s. 9.

¹⁴ J. E. KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I–21–22.

¹⁵ „Její Excelence paní hraběnka Maria Johanna že jest samojedinou dědičkou všech panství a sice na tak dlouho, dokavad živa bude aneb vdovou zůstane; že jest dědičkou i všech pohyblivých a nepohyblivých věcí, statku a jmění ničeho nevyjímajíc; po její smrti aneb kdyby se provdala, že celá pozůstalost připadne Aloisovi, hraběti z Podstatských, kterýžto že povinen bude za jméno a znak hrabat z Liechtenštejna přijmouti a je ve spojení se svými podržeti.“; TAMTÉŽ, s. I–21.

zdejší panství spolu s městem převzali Podstatští Lichtensteinové, kteří jej měli v rukou až do roku 1945.

Po představení jednotlivých rodů vládnoucích na Telči následuje ve shora uvedeném díle výčet církevních staveb v Telči či jejím blízkém okolí. Na závěr se autor zmínil o léčivé vodě prýštící u vesnice Dobrá Voda poblíž městyse Mrákotína, o hradě jménem Roštejn a k tomu připojil dvě pověsti z telčského okolí.¹⁶ Při porovnání s Bílkovou prací je u Kypťova díla patrná větší kritičnost, a především promyšlená stavba díla, které (jak jsem výše naznačil) se skládá ze tří částí.¹⁷

V poslední čtvrtině 19. věku se rozhodl svým dílem přispět k rozšíření povědomí o dějinném vývoji města zdejší rodák, radkovský farář a zapálený vlastenec Josef Jan Sankot (1825–1882).¹⁸ Ve svém pojednání s názvem *Dějepis města Telče na Moravě* se Sankot zaměřil převážně na nejstarší dějiny města, jež ale zachytil velmi nekriticky. Z práce je znatelné jeho katolické a vlastenecké zaměření, které vedlo často až k idealizovanému vyprávění a domyšlení si historických skutečností. Sankot ale bral své dílo naprosto vážně.¹⁹ Vydání *Dějpisu města Telče na Moravě*, které bylo naplánováno na rok 1884, se již Sankot nedožil, a tak se do dnešních dní dochoval pouze jeho rukopis, kterému se však dostalo před několika lety pozornosti od Františka Štambery, jež jej kriticky zhodnotil a edičně zpřístupnil ve své diplomové práci.²⁰

Zhruba o necelých deset let později, poté co Sankot vytvořil svůj *Dějepis*, se pro sepsání svého díla rozhodli dva profesoři na místní vyšší zemské reálce²¹ Jan Beringer (1848–1901)²² a Jaroslav Janoušek (1854–1897).²³ Ani jeden z nich nepocházel z Telče. Jan Beringer byl rodilým Pražanem a do Telče přišel až v září roku 1878, když získal místo suplujícího učitele na zdejší reálce. V roce 1885 obdržel definitivu a o pět let později se stal profesorem. Na škole v Telči působil nepřetržitě až do své smrti roku 1901. Po celou dobu svého pobytu v Telči se zabýval studiem historických a místopisných památek ve městě a jeho okolí.

---

¹⁶ J. MAREČEK, *Telč*, s. 9.

¹⁷ J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 52.

¹⁸ F. BEDNÁŘ a kol., *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 73.

¹⁹ J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 52.

²⁰ František ŠTAMBERA, „Své síly církvi a vlasti“ – *Josef Jan Sankot a jeho Dějepis města Telče na Moravě*, České Budějovice 2011 (=diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

²¹ Kol., *150 let Gymnázia Otokara Březiny v Telči*, Telč 2002.

²² F. BEDNÁŘ, *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 5.

²³ TAMTÉŽ, s. 32.

Působil v několika místních spolcích. Nicméně nejvýznamněji se projevil v telčském muzejním spolku, mezi jehož zakladatele patřil. V letech 1897–1901 zastával jako první pozici správce sbírek městského muzea.²⁴

Beringerův kolega Jaroslav Janoušek se narodil v Táboře a do Telče přibyl až v roce 1882. Stejně jako Beringer i on se živě zajímal o historii. Uspořádal městský archiv a nejdůležitější listiny v něm uložené popsal ve *Sborníku historickém* roku 1886.²⁵ Kromě toho také přispíval svými studii do *Časopisu Matice Moravské* či *Památek archeologických a místopisných*. Jeho tvůrčí stopu lze také nalézt v *Ottově slovníku naučném*.²⁶ Oplýval mimořádnými znalostmi telčské historie, staral se o zachování historického rázu města a stejně jako Jan Beringer i Jaroslav Janoušek se podílel na založení městského muzea, k němuž došlo díky přispění města a hrabat Podstatských Lichtensteinů.²⁷

Jejich společná kniha *Město a panství Telč*,²⁸ která vyšla v roce 1891 a která patří k nejvýznamnějším dílům o telčských dějinách, předložila veřejnosti doklady o bohatství historie města a také o uměleckohistorických památkách. Zatímco Kypťovo a Sankotovo dílo vzniklo patrně s cílem osvětlit dějiny města a panství laikům, vytvořili Beringer s Janouškem na základě mnoha dochovaných pramenů a použití vědeckých monografií a studií z časopisů své doby ryze vědeckou publikaci. Při jejím psaní postupovali od počátků města až do vlastní současnosti. Z výkladu knihy je zřejmý tehdejší pozitivistický přístup k dějinám, zaměřený primárně na politické události a osobnosti, které svým vlivem určovaly vývoj a život ve městě.

Z této knihy čerpají všichni autoři následujících prací věnovaným telčské historii.²⁹

Na začátku knihy je nastíněn vývoj města od jeho založení, až po okolnosti, za jakých se Telč dostala do držení Leopolda Podstatského z Prusinovic, současníka zmíněných autorů. Epochu Lichtenstein-Castelcornů líčí jako dobu, kdy Telči nastaly nové časy, protože „[...]páni z Hradce a Slavatové dosavadní zvyklosti zachovávali, lidu v povinnostech k vrchnosti spíše ulevovali, ba i k poddaným provinilým mírněji se chovali, než jinde toho času bylo zvykem, snažili se noví držitelé o utužení poddanských poměrů nedbajíce ani

---

²⁴ J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 53.

²⁵ Janoušek, Jaroslav, *Městský archiv v Telči na Moravě*, Sborník historický 4, 1886, s. 6–5, 111–117, 175–184, 240–251, 363–371.

²⁶ Kolektiv autorů, *Ottův slovník naučný I–XVIII*, Praha 1880–1909.

²⁷ J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 53.

²⁸ Jan BERINGER – Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, in: Miloš Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

²⁹ J. MAREČEK, *Telč*, s. 9–10.

*pověřených výsad.*³⁰ Nedodržování městských privilegií mělo za následek spor mezi městem a vrchností, který nakonec město postoupilo až císaři.³¹ Poté již opakují známé skutečnosti, s nimiž přišel Jan Evangelista Kypta. Kromě města obrátili zájem i na poddanské poměry na panství k němu přiléhajícímu a na proměny v něm během staletí. Údaje o městě v 18. století čerpali autoři z městských knih a spisového materiálu telčského archivu. Oběma výše jmenovaným se rovněž podařilo vypátrat jména některých hejtmanů, kteří spravovali město a panství v době nepřítomnosti lichtenštejnských majitelů. Byli to Josef Popp (1708–1723); Jan Poysl (1726–1739); Heinrich Arnošt Pfahl; Ferdinand Jäntschke (1753); Antonín Chornitzer (1765); František Halamásek (1798–1822).³² Opomenuty nejsou ani jednotlivé obce, které patřily k bývalému panství. Ke každé obci je uveden počet obyvatel v té době (podle sčítání lidu v roce 1880), výměry pozemků náležející k ní, stručná historie, přífaření a přiškolení.³³ Stranou jejich badatelského zájmu nezůstalo ani školství, náboženství, hospodářství a hmotná kultura – zámek, městské hradby a církevní památky.³⁴

Devatenácté století se již nezadržitelně chýlilo ke konci, když vyšla v Telči další kniha s názvem „*Kostel Matky Boží a jiné církevní památky města Telče*“.³⁵ Jejím autorem byl rodák z blízké Třeště, římskokatolický kněz Alois Hrudíčka (1843–1912).³⁶ V Telči působil od července 1890, kdy se zde uvolnilo místo na faře. Přitom vykonával funkci děkana a biskupského komisaře nad vyučováním náboženství na místní reálce. Z názvu jeho knihy je patrné, že dějiny města tu vypravuje na pozadí dějin církevních staveb. Velkou pozornost věnoval kostelu Matky Boží na Starém Městě, s nímž je podle místní legendy spojeno založení města. Vedle památek Hrudíčka zaměřil svou pozornost na hraběnku Františku Slavatovou z Meggau, jejíž život v knize podrobně popsal. Roku 1902 se k její osobě znovu

---

³⁰ J. BERINGER, J. JANOUŠEK, *Město*, s. II–15.

³¹ Spor o privilegia se rozhořel v roce 1695 i v Telči a táhnul se až do roku 1709, kdy skončil vítězstvím města. V jeho průběhu si telčští dokonce stěžovali na vrchnost císaři Leopoldovi I. a žádali ho o schválení dosavadních privilegií. V roce 1709 byl nakonec František Antonín donucen městu všechna jeho privilegia potvrdit. O tři roky později tuto smlouvu ještě stvrdil císař Karel VI.; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 265 a, kart. 3, stará sign. Rampula 272, 273, 274, 437, 444, 1164–1187; TAMTÉŽ, inv. č. 39, stará sign. Rampula K 86; inv. č. 40, stará sign. Rampula K 88.

³² J. BERINGER, J. JANOUŠEK, *Město*, s. II–20.

³³ Přífaření znamená, pod jakou faru vesnice náležela. Přiškolení znamená, že obyvatelé z vesnice, kde neměli školu, byli povinni posílat děti do nejbližší vsi, kde škola byla. K jedné vsi bylo vždy přiškoleneno více vesnic.

³⁴ J. MAREČEK, *Telč*, s. 11.

³⁵ Alois HRUDIČKA, *Kostel Matky Boží a jiné církevní památky města Telče*, Telč 1899.

³⁶ F. BEDNÁŘ, *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 27.

vrátil a věnoval jí samostatnou monografii.³⁷ Farář Alois Hrudíčka byl známý jako přísný katolík. Jeho dílo mělo přispět k upevnění katolictví v Telči, protože mělo podle Hrudíčkovy názoru na historický vývoj města silný vliv.³⁸

V pořadí další dílo je *Vlastivěda moravská – Telecký okres*³⁹ od ředitele zdejší dívčí měšťanské školy Jana Tiraye (1858–1925),⁴⁰ která vyšla roku 1913. Jan Tiray přišel do Telče v roce 1889 a je považován za pokračovatele profesorů Beringera a Janouška, na jejichž průkopnickou práci navázal. Tak jako výše jmenovaní profesori i Jan Tiray se aktivně angažoval ve společenském životě města. Byl členem Muzejního spolku a v letech 1902–1919 stál v čele telčského muzea.⁴¹

Vlastivěda moravská je encyklopedická řada zabývající se soudními okresy tehdejšího Moravského markrabství. Jednotlivé knihy jsou vždy vlastivědným souhrnem daného soudního okresu. Kniha *Telecký okres* je rozčleněna na dvě části. První z nich se zabývá všeobecným přehledem a obsahuje popis geografických a přírodních podmínek, osídlování kraje, obyvatelstva, živností, veřejné správy, náboženství, školství a zdravotnictví. Druhá část je věnována veškerým obcím zastoupeným v tehdeším okresu, nebo i těm v minulosti zaniklým. Nejvíce se autor věnoval Telči, protože ta bývala centrem panství a její význam byl klíčový.⁴² O Lichtenstein-Castelcornech Tiray podal velmi podobné informace jako autoři před ním. Navíc zmínil přenesení fideikomisu⁴³ z lichtenštejnských panství Pernštejn, Bludov a Vartenberg na Telč v roce 1709. Ze stavebních počínů Františka Antonína jmenuje, kromě již výše zmíněného zbudování kostela sv. Jana Nepomuckého za městem, také stavbu kostela sv. Anny na městském hřbitově a opravu kostela sv. Vojtěcha u nedalekých Studnic.⁴⁴

Připomněl rovněž potvrzení městských privilegií císařem Karlem VI. roku 1732⁴⁵ a jejich opětovné potvrzení císařovnou Marií Terezií o patnáct let později.⁴⁶ Vedle těchto konfirmací odkazuje Tiray ještě na dvě listiny z doby, kdy v Telči sídlila vdova po Františku Antonínovi

---

³⁷ Alois HRUDIČKA, *Františka Slavatová a její doba. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902.

³⁸ J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 54.

³⁹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská – Telecký okres*, Brno 1913.

⁴⁰ F. BEDNÁŘ, *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 87.

⁴¹ J. HRDLIČKA a kol; *Telč*, s. 54–55.

⁴² J. MAREČEK, *Telč*, s. 11–12.

⁴³ Fideikomisní (svěřenecký), tzn. neprodejný. K fideikomisům například Václav Šolle, *Fideikomisy a jejich současná archivní problematika*, Archivní časopis 21, č. 2, 1971, s. 103–115.

⁴⁴ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 116–117.

⁴⁵ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 41, stará sign. Rampula K 91.

⁴⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 42, stará sign. Rampula K 93.

z Lichtenstein-Castelcornu Marie Johanna rozená z Thürheimu. Jedná se o potvrzení městských práv císařem Josefem II. z prosince 1781⁴⁷ a Františkem II. z října 1793. Kromě potvrzení telčských privilegií vydal císař František II. v této listině nová nařízení ohledně pořádání trhů ve městě.⁴⁸ Jinak Tirayově pozornosti neunikly ani zdejší kostely, vývoj školství, živnosti,⁴⁹ spolky⁵⁰ nebo místní rodáci.

V dnešní době představuje Vlastivěda moravská, která vychází od roku 1897, monumentální dílo nemající obdoby v žádné ze sousedních zemí. Z důvodů neúplnosti původní řady, zastaralosti a také obtížné přístupnosti původních svazků se vydavatelství Vlastivědy moravské v roce 2002 rozhodlo vydat novou řadu. Cílem bylo zdokumentovat změny uskutečněné za poslední století v přírodních poměrech, v politické, národní, hospodářské a kulturní oblasti. Hned jako druhý v řadě vyšel v roce 2005 pod vedením profesora Vladimíra Nekudy (1927–2006) svazek věnovaný území horního Podvyjí: *Dačicko, Slavonicko a Telčsko*.⁵¹ Publikace představila vývoj regionu zahrnujícího dnes dva mikroregiony (Slavonicko je součástí mikroregionu Dačice) od pravěku do současnosti, a zároveň dnešnímu člověku ukázala vývoj po druhé světové válce. Kniha je členěna do čtyř kapitol: Přírodní poměry, Společenský vývoj, Kulturní vývoj a Místopis jednotlivých měst a vesnic.⁵² Telči a jejímu okolí v 18. století jsou věnovány hlavně podkapitoly čtyři a pět s názvy *Od Bílé hory do konce barokní doby* a *Od tereziánských reforem k revolučnímu roku 1848* v části Společenský vývoj. Společně s osudem Telče sledovali autoři osudy sousedních Dačic a Slavonic.⁵³

V části Společenský vývoj se dozvíme, že z válečných konfliktů, jež Habsburská monarchie v 18. století svedla, se jihozápadní Moravy citelně dotkla první válka s Pruskem

---

⁴⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 43, stará sign. Rampula K 96.

⁴⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 44, stará sign. Rampula K 99.

⁴⁹ „R. 1765 mělo každé řemeslo v městě svůj cech, nad nímž vedle cechmistrů zvláštní dozor měl i „inspektor“ městskou radou vyslaný. Bílek zapsal r. 1790 počet řemeslníků v Telči: řezníků 20, krejčích 29, ševců 26, soukenníků 12, tkalců 32, kožešníků 8, bednářů 7, hrnčírů 7, kloboučníků 6, pekařů 8, kovářů 10, kolářů, sklenářů, zámečnicků, kameníků, koželuhů, barvířů po 2, mydlářů, jirchářů, provazníků po 3, punčochářů a zedníků po 12, tesař se 17 pomocníky, stolařů 6, knihař, perníkář, soustružník, postřřhač, jehličář a hodinář po 1.“; J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 146–147.

⁵⁰ „Ve století 18. byly v Telči tři bratrstva, a to: „Isidorské“, „Mariánské“ a „Rodiny Páně“; také uvádí se jako kongregace latinská (gymnazisté), česká a německá.“ *Literáti byli u sv. Jakuba, kdež zřízeno naposled čtvrté „Bratrstvo Srdce Pána Ježíše“ r. 1775. Bratrstva zrušena císařem Josefem II.*“; TAMTÉŽ, s. 148–149.

⁵¹ Vladimír NEKUDA a kol, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005.

⁵² J. MAREČEK, *Telč*, s. 12.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 13.

v letech 1741 a 1742. V jejím průběhu došlo k obsazení všech tří měst saskými a pruskými vojáky, kteří na přilehlých panstvích drancovali.⁵⁴ V místopisné části se o 18. věku v Telči dozvíme již předchozími autory zmíněné skutečnosti. V porovnání s nimi je však pojednání o situaci v 18. století velmi stručné.⁵⁵

Poznání dějin Telče velkou měrou obohatil kněz, gymnaziální profesor a archivář Josef Rampula (1884–1962).⁵⁶ Do Telče přibyl v roce 1917, když zde získal místo katechety na zdejší reálce. Většinu svých studií zabývajících se středověkými a raně novověkými dějinami města publikoval Josef Rampula ve čtyřicátých a padesátých letech minulého století.⁵⁷ Svě stěžejní dílo však kvůli událostem po únoru 1948 nemohl Rampula vydat. O jeho zveřejnění se zasloužil až Miloš Drdácký v roce 1999, kdy vyšly *Domy v Telči*.⁵⁸

V této knize Rampula vylíčil osudy domů a jejich majitelů na dnešním náměstí Zachariáše z Hradce nebo v jeho blízkém okolí mezi lety 1531–1950. Důvodem, proč začal až rokem 1531, je požár, který město postihl o rok dříve a jemuž padla za oběť i radnice s většinou písemností, a proto o městě v předchozích staletích máme jen velmi kusé informace. Při sepisování této práce používal Rampula listiny, matriky, ale ze všeho nejvíce městské knihy, například rychtářskou,⁵⁹ trhovou z 16. století,⁶⁰ svatebních smluv,⁶¹ testamentů,⁶² trhovou založenou počátkem 17. století a vedenou až do čtyřicátých let 18. století,⁶³ urbáře⁶⁴ atd.

Čtrnáct let poté vyšla, opět díky Milošovi Drdáckému, který stál v čele autorského kolektivu, kniha *Proměny telčských domů*,⁶⁵ obsahující původní Rampulův text rozšířený o osudy domů po roce 1950. Mimo to kniha obsahuje kapitoly, z nichž jedna odhalila na příkladu Telče práci geometrů a lokátorů při zakládání nových měst ve středověku a druhá

---

⁵⁴ V. NEKUDA a kol, *Dačicko*, s. 250-251.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 807; 814-815.

⁵⁶ F. BEDNÁŘ, *Kdo byl kdo z telčských osobností*, s. 69–70.

⁵⁷ J. HRDLÍČKA a kol; *Telč*, s. 55.

⁵⁸ Josef RAMPULA, *Domy v Telči*, Telč 1999.

⁵⁹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 72, stará sign. Rampula Č 37.

⁶⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 73, stará sign. Rampula Č 31.

⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 142, stará sign. Rampula Č 35.

⁶² TAMTÉŽ, inv. č. 145, stará sign. Rampula Č 38.

⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45.

⁶⁴ MZA Brno, G 263 Podstatští-Lichtenštejnové, inv. č. 389; tamtéž, inv. č. 390; tamtéž, F 239 Telč, inv. č. 3.

⁶⁵ Miloš DRDÁCKÝ a kol, *Proměny telčských domů*, Praha 2013.

osvětlila založení jezuitského domu třetí probace v Telči a poodkryla tak nejen působení tohoto řádu ve městě, ale přinesla i poznatky o životě v Telči ve druhé polovině 17. století.

Vedle této činnosti se Miloš Drdácký rovněž zasloužil o opětovné publikování některých studií, které Rampula vydal ještě za svého života, ale dnes je již těžké se k nim dostat. Jedná se o *Pověsti a názory o vzniku a vývoji Telče v nejstarší době*.⁶⁶ V této studii se Rampula zabýval jednotlivými pověstmi a názory na vznik a vývoj nejstaršího osídlení v místech dnešní Telče. Vedle písemných pramenů vzal v potaz i nejstarší stavby ve městě. Na závěr vyslovil i svou vlastní hypotézu.

Další spis, nazvaný *Telč-původ a vývoj náměstí*,⁶⁷ navazuje na předešlou studii. Rampula ve stručnosti zmínil jednotlivé názory na vznik města a upřesnil své vlastní představy. Vývoj náměstí rozčlenil na osm etap vymezených roky 1300 až 1952. V šesté etapě ohraničeně léty 1691–1796 s podtitulem „Za vlády Lichtenštejnské“ zmapoval Telč v 18. století.

Poslední studií zveřejněnou Drdáckým je *Cech sladovnický*.⁶⁸ Tato práce odkryla historii vaření piva v Telči. V této studii Rampula zpřístupnil několik listin, jež stanovovaly podmínky pro vaření piva ve městě. Nejvýznamnější je latinsky psané privilegium Jiřího z Poděbrad,⁶⁹ které Rampula přeložil do češtiny. O tom, jak se vařilo a šenkovalo pivo ve 14. a 15. století, bohužel kvůli absenci pramenů nelze nic bližšího zjistit. Jasnější představu si lze udělat až o 16. věku ze zachovaných artykulů Zachariáše z Hradce,⁷⁰ rovněž Rampulou zpřístupněných. O situaci v 17. století lze získat objasňující informace z některých výše uvedených městských knih. O tom, že město Telč velmi lpělo na zachování svého mílového a várečného práva, svědčí spor, který vedlo na počátku šedesátých let 17. století s Vilémem Oldřichem Salavou z Lípy, jež si chtěl postavit pivovar a krčmu v blízké vsi Borovné.⁷¹ O vaření piva v 18. století se dochovala pouze přísaha sládků z roku 1700, taktéž zpřístupněná ve zmíněné studii.

---

⁶⁶ J. RAMPULA, *Pověsti a názory o vzniku a vývoji města Telče v nejstarší době*, in: Miloš Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

⁶⁷ TÝŽ, *Telč – původ a vývoj náměstí*, in: Miloš Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

⁶⁸ TÝŽ, *Cech sladovnický*, in: Miloš Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

⁶⁹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 9, stará sign. Rampula K 15.

⁷⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 29, stará sign. Rampula K 54.

⁷¹ TAMTÉŽ, inv.č. 264 f, kart. 2, stará sign. Rampula 478, 479, 481, 482.

Z dalších Rampulových studií bych rád zmínil *Vznik a oblastní změny původního děkanství telečského*,⁷² v níž se zajímal o rozlohu děkanství do roku 1668 a jeho následné rozdělování na děkanství nová, jež po tomto roce započalo. Nejdůležitější informace čerpal z latinsky psané vizitační knihy telčského faráře, a od října 1665 děkana, Mikuláše Vincence Fuchse, kterou sepsal v roce 1668. Josef Rampula se domníval, že knihu nese-psal pro biskupskou konzistoř, ale pro vlastní soukromou potřebu. Příčinou napsání knihy byla pravděpodobně velká rozloha spravovaného děkanství. Rampula se zabýval dějinami děkanství od jeho počátku, a protože nezjistil žádné územní změny před rokem 1668, domníval se, že v knize je poznamenána jeho původní rozloha.

Ve studii *Primátoři v Telči*⁷³ objasnil tentýž autor strukturu městské správy. Poté představil osoby, které úřad zastávaly od roku 1557, z něhož pochází první zmínka o primátorovi ve městě, až do regulace magistrátu v roce 1785 v rámci josefínských reforem. Studie přinesla cenné informace o kariéře, majetku a živnostech jednotlivých osob.

Rampulově pozornosti neuniklo ani zdejší školství, jehož vzniku a vývoji věnoval studii *Nejstarší škola v Telči*.⁷⁴ Její vznik řadil do šedesátých let 14. století v souvislosti se založením kostela sv. Jakuba, protože v tehdejší době bylo zcela běžné při založeném kostele zřídit farní školu. První spolehlivé důkazy však získal až z listin z 15. věku.⁷⁵ Jedná se o dvě nadační listiny Jana z Meziříčí telčským kněžím a žákům z roku 1440 a o potvrzovací listinu městské rady z téhož roku. Navíc ve studii vyjmenoval kněze, kteří se v Telči narodili, a před odchodem na univerzitu v Praze studovali na místní škole. Těmto kněžím věnoval Rampula samostatnou studii.⁷⁶ Vedle významných žáků odhalil i jména těch, kdo je vyučovali. Pozornost zaměřil i na budovu školy. Poznatky o ní čerpal z městských knih a z urbářů. Dějinami telčské školy se však už před ním zabýval v devadesátých letech 19. století zdejší učitel vyšší zemské reálky Václav Martínek.⁷⁷ Josefu Rampulovi se podařilo odhalit a vyvrátit

---

⁷² J. RAMPULA, *Vznik a oblastní změny původního děkanství telečského*, *Vlastivědný věstník moravský* 2, 1947, s. 179–183.

⁷³ TÝŽ, *Primátoři v Telči*, in: R. Fukal – M. Kopecký (edd.), *Rodné zemi. Sborník prací k 70. výročí trvání musejního spolku v Brně a k sedmdesátým narozeninám jeho předsedy doc. dr. Aloise Gregora*, 1958, s. 98–106.

⁷⁴ TÝŽ, *Nejstarší škola v Telči*, *VSV, oddělení věd společenských*, 3, 1959, s. 21–40.

⁷⁵ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 4, stará sign. Rampula K 9; tamtéž, inv. č. 5, stará sign. Rampula K 10; TAMTÉŽ, inv. č. 6, stará sign. Rampula K 11.

⁷⁶ Josef RAMPULA, *Kněží rodáci z Telče*, strojopis uložen na Farnosti Telč.

⁷⁷ Václav MARTÍNEK, *Školy města Telče*, *Příspěvek k dějinám školství markrabství Moravského. Výroční zpráva zemské vyšší reálné školy v Telči*, 1893–94, s. 3–43, 1894–95, s. 3–64, 1900–01, s. 3–25.

jeho chybná tvrzení. Při psaní studie vycházel hojně z výše jmenované práce Beringera a Janouška, dále jako zdroj posloužily práce Kypty a Tiraye. Historií školy se zabýval pouze do roku 1663, protože její následující vývoj považoval za téma další studie.⁷⁸

Z historiků, kteří zkoumali telčské dějiny, chci dále zmínit Václava Richtera (1900–1970), brněnského profesora, jenž stál u zrodu moderně koncipovaných dějin na Moravě. Svůj zájem Richter upřel převážně na středověké a raně novověké dějiny, jimž věnoval spisky *Středověká Telč*,⁷⁹ *Telč, státní zámek a městská památková rezervace*⁸⁰ nebo *Telč, městská památková rezervace a státní zámek*.⁸¹ Podobně jako Josef Rampula i Václav Richter se pokusil o odhalení nejstarších počátků města. V porovnání s Rampulou se nesoustředil jen na Telč, ale obrátil svou pozornost i na zprávy o okolním osídlení. Stejně jako Rampula i on na začátku svého spisku připomněl názory svých předchůdců na založení města. Samotný Richter považoval za první písemný doklad o Telči zmínku o faráři Jindřichovi z roku 1283. Svůj zájem zaměřil také na románskou věž u kostela sv. Ducha, která je dnes nestarší stavbou ve městě a kolem níž se kdysi rozkládal kupecký dvorec. Domníval se, že dvorec tvořil centrum vrchnostenského velkostatku. Při svém výzkumu nevynechal ani počátky osady na Starém Městě, jež u dvorce vyrostla. Poté se od začátku města přesunul do 14. století, kdy se z Telče stalo město poddanské. Kromě toho se pokusil osvětlit otázku vzniku telčských hradeb. Závěr své studie věnoval domům ve městě a rodu pánu z Hradce.

Dvě zbylé práce se zabývají převážně Telčí v raném novověku, hlavně jejími architektonickými památkami. Obě dvě vyšly v rámci řady malých monografií o státních hradech a zámcích. V první z nich se Václav Richter zabýval hlavně budovou zámku od jeho vzniku až po přestavbu gotického hradu Zachariášem z Hradce v renesanční zámek. Historii města se věnoval velmi stručně a nepřišel s žádnými novými poznatky. Krátce se věnoval i pamětihodnostem v okolí města. Hlavním zdrojem mu byla práce profesorů Beringera a Janouška. Druhou práci věnoval primárně Telči. V tomto případě se jedná o kompilaci, protože Richter vycházel z některých výše uvedených prací, a tak nepřinesl nic nového.⁸²

S dalšími novými informacemi přišli až Richterovi žáci Vlasta Kratinová (1920–2005), Bohumil Samek (nar. 1932) a Miloš Stehlík (nar. 1923), když v roce 1992 publikovali knihu

---

⁷⁸ J. MAREČEK, *Telč*, s. 13–16.

⁷⁹ Václav RICHTER, *Středověká Telč*, Praha 1941.

⁸⁰ TÝŽ, *Telč, státní zámek a městská památková rezervace*, Praha 1953.

⁸¹ TÝŽ, *Telč, městská památková rezervace a státní zámek*, Praha 1958.

⁸² J. MAREČEK, *Telč*, s. 16–17.

*Telč. Historické město jižní Moravy*⁸³, jež je snad dodnes nejlepší uměleckohistorickou monografií zabývající se tímto městem. Telč tak v roce svého přijetí mezi památky UNESCO obdržela ukázkovou monografii. Na rozdíl od svých předchůdců mohli její autoři při výzkumu nejstarších telčských dějin vycházet z archeologických výzkumů provedených v okolí kostela a věže sv. Ducha. Při svém bádání se jim podařilo vyvrátit zmínku o faráři Jindřichovi z roku 1283, kterou jejich učitel považoval za první důvěryhodný doklad o Telči. Porovnali zápis v zábrdovické kronice s listinou objevenou krátce před sepsáním knihy a zjistili, že kronikář chybně zapsal jméno. V listině stojí jméno „Theilz“ nikoliv „Telec“, proto se nemůže jednat o Telč. V navazující kapitole se zaměřili na středověké období města. Kriticky prostudovali písemné doklady a poté věnovali pozornost pozůstatkům gotiky, která se zachovala na zámku a v některých městských domech. Ztělesněním renesančního období v Telči je jednoznačně Zachariáš z Hradce, který svou rozsáhlou přestavbou původního hradu v přepychové renesanční sídlo navždy změnil tvář města. Období vlády Zachariáše v Telči označili jako léta všestranného rozvoje Telče.

Když porovnáme 16. století se stoletím 17., je na první pohled patrné, že ho svým leskem zastiňuje. Příčinou byla třicetiletá válka, během níž město hodně zakusilo a jejíž dopady byly tak jako v jiných městech Českého království dlouho citelné. V průběhu válečného konfliktu nedošlo ve městě z pochopitelných příčin k žádné významné stavební aktivitě. Za největší stavební čin považovali autoři stejně jako jejich předchůdci výstavbu jezuitské koleje v první polovině padesátých let a následné zbudování kostela Jména Ježíš v letech šedesátých. Polovina 17. věku byla rovněž dobou, kdy se v Telči začal objevovat tehdy nový stavební sloh baroko.⁸⁴ Avšak jedinou stavbou skutečně reprezentující baroko ve městě je již několikrát výše zmíněný kostel sv. Jana Nepomuckého, který stojí za městem směrem do Krahulčí. Původně snad měl sloužit jako součást františkánského kláštera, z jehož výstavby se nakonec realizovalo jen krátké obytné křídlo.⁸⁵

V roce 1719 nechal měšťan Ondřej Hanusík postavit ve Štěpnici kapli Panny Marie, a z odkazu téhož pak o osmnáct let později postavili u kostela sv. Jakuba chodbu. Roku 1769 nechala městská obec postavit novou kapli v telčském špitále na Starém Městě a o rok později

---

⁸³ Vlasta KRATINOVÁ a kol, *Telč, historické město jižní Moravy*, Praha 1992.

⁸⁴ J. MAREČEK, *Telč*, s. 17.

⁸⁵ V. KRATINOVÁ a kol, *Telč*, s. 111.

špitál dala rozšířit. Nicméně všechny tyto stavební počiny nijak nedokládají hospodářský vzestup města či umělecké trendy tehdejší doby.⁸⁶

Umělecké zájmy doby v Telči spíše dokazuje vnější zdobnost, jejímž příkladem jsou zbudované sochy a výzdoba starších budov. Některé příbytky měšťanů se tak dočkaly v 18. věku nového vzhledu. Stavba nových domů nebo náročné přestavby byly spíše ojedinělou záležitost (např. čp. 63/I). Zato však skoro polovina domů obdržela nová průčelí, která jsou charakteristická např. většími okny (v porovnání s renesančními), fasádou s plastickými ornamenty, nadokenními římsami či slepými okny a završením volutovými štíty nebo atikami. Tím jsou v Telči prezentovány prvky radikálního baroka, jež zde úplně chybí v monumentální výstavbě.⁸⁷

Výjimečnost shora zmíněné knihy tkví v tom, že se její autoři detailně věnovali hmotné kultuře. Nezůstali jen u budovy zámku, který svým pozoruhodným stylem vrhá na ostatní památky ve městě stín, a v minulosti na sebe strhával pozornost všech předešlých badatelů. Důkladně se věnovali i domům a vzájemnému prolínání jednotlivých slohů v jejich vzhledu. Z tohoto důvodu nelze považovat náměstí v Telči za čistě renesanční, protože v jeho podobě je zřetelné nejen baroko, ale i pozdější stavitelské trendy. Zájmu autorského kolektivu neunikla ani výtvarná a sochařská díla spolu s jejich autory.⁸⁸

V roce oslav údajného devítistého založení města spatřila světlo světa publikace s názvem *Telč 900 let*. Tuto pověst poprvé zaznamenal ve svých rukopisných poznámkách výše zmíněný Jan Pavel Bílek. Pověst vypráví o bitvě poblíž lesa Vlče u dnešního Starého Města, která se zde odehrála 15. srpna 1099 mezi českým knížetem Břetislavem II. a tehdejším moravským markrabětem Ottou II.⁸⁹ Otta poté na důkaz vděčnosti nechal vystavět na tomto místě kapli zasvěcenou Panně Marii Nanebevzaté, protože ji před bitvou prosil o pomoc. V roce 1121 nechal kapli přestavět na kostel a okolo se rozkládající osadu povýšil na městečko, jemuž dal jméno Telč.⁹⁰

---

⁸⁶ TAMTÉŽ.

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 111-113.

⁸⁸ J. MAREČEK, *Telč*, s. 18.

⁸⁹ Že se jedná o historický nesmysl, ukazuje i skutečnost, že v roce 1099 ještě žádné Markrabství moravské neexistovalo; Ota II. byl úředním knížetem olomouckým.

⁹⁰ J. HRDLÍČKA a kol; *Telč*, s. 7. I toto tvrzení je značně zkreslené. Místu mohlo být uděleno právo konat trhy, což však ještě zdaleka neznamenalo, že se muselo jednat o skutečné městské založení. Srov. Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998, s. 197–222.

Od Jana Pavla Bílka převzali informace o bájném počátku města do svých spisů i další historikové. Převážně ti místní.⁹¹ O původu pověsti se zatím příliš mnoho neví. Lze předpokládat, že se o ní Bílek dozvěděl, když studoval písemnosti uložené u telčských jezuitů. Předpokládá se, že pověst je mnohem staršího data. Profesoři Beringer a Janoušek, kteří ji označili za nepravdivou, se ve své práci domnívali, že její kořeny sahají už do 15. století. Za neprokázanou ji označili také Jan Tiray a Josef Rampula. Svě zastání však legenda našla na půdě katolické církve. V její pravdivost věřil vlastenecký farář Josef Jan Sankot a později i telčský děkan Alois Hrudíčka považoval založení kostela roku 1099 za možné.⁹²

Poprvé se údajné založení kostela Matky Boží slavilo již v roce 1799. Organizace oslav, které tehdy proběhly ve dnech 14. až 22. srpna, se ujal Jan Pavel Bílek. K plánovaným oslavám se mu podařilo od telčských měšťanů vybrat patrně symbolických 700 zlatých. Z této sumy pořídil v Brně stříbrné předměty na ozdobu oltáře Panny Marie v kostele Matky Boží. Na památku těchto oslav byl vytištěn obrázek patronky města Panny Marie Telčské. Kromě obrázků připomíná tyto oslavy dnes již velmi špatně čitelná kamenná deska zasazená do zdi kostela. Text na desce hlásá: „*Na památku sedmi sto letní sto letní slavnosti roku 1799 dne 15. srpna velebně vykonané v tomto chrámu páně, který roku 1099 od slavné paměti Ottona druhého markraběte moravského založen byl a vyzdvižen ke cti na Nebe vzaté matky boží Marie na poděkování za obdržení vítězství nad pohanama.*“⁹³

V roce 1899, tedy přesně sto let po prvním připomenutí onoho legendárního výročí, si Telč tuto událost připomněla znovu. Přestože v této době již byla pravdivost události silně zpochybněna kritickým studiem dochovaných pramenů, ujal se organizace oslavy osmistého výročí tehdejší telčský děkan Alois Hrudíčka. Událost dodnes připomíná pamětní medaile, na jejíž zadní straně je vyobrazen kostel Matky Boží a na přední Panna Marie Telčská. I v tomto případě byla do kostelní zdi vsazena pamětní deska s nápisem: „*Dne 13., 14. a 15. srpna r. 1899 slavila Telč 800letou památku založení tohoto kostela i města. Nám žili předkové, my žijeme potomstvu, nikdo sobě.*“⁹⁴

Inspirovaná příkladem svých předků, oslavila Telč roku 1999 devítisté výročí domnělé události znovu. Ač neexistuje žádný písemný pramen, jenž by potvrdil pravdivost historického jádra legendy, dokazuje její existence i zachování v ústní tradici kontinuitu historického povědomí o tomto místě. Navázat na dvě stě let trvající nepřerušenu tradici bylo

---

⁹¹ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 7.

⁹² TAMTÉŽ, s 7-8.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 8.

⁹⁴ TAMTÉŽ.

hlavní myšlenkou tehdejší oslav. Autoři si při psaní této knihy jasně uvědomovali, že se připomíná událost, k níž vlastně nejspíš nikdy nedošlo. V porovnání s vědecky naladěnými historiky z konce 19. věku se však dokázali podívat na tuto událost i z jiného úhlu pohledu. Oslava totiž měla podnítit zájem obyvatel města o historii regionu, zdravý patriotismus, rozvoj cestovního ruchu a v neposlední řadě navázat na dějinný odkaz předešlých generací.⁹⁵

Z dalších publikací je třeba jmenovat *Historický atlas měst České republiky*,⁹⁶ jehož desátý díl se věnuje městu Telči. Vzorem Historického atlasu měst v České republice se staly historické atlasy v zahraničních zemích jako například Rakousko, Německo nebo Velká Británie. Naše republika tak patří mezi země, které mohou předložit výsledky srovnávacích studií o svých městech a o městském osídlení. Historický atlas je jedinečný svou mezioborovostí, protože každý svazek poskytuje pohled na město v jeho historických, urbanistických, hospodářských, demografických, politických a kulturních souvislostech. To vše přinesl díky využití kartografického materiálu a dalších tematických rekonstrukcí.⁹⁷ Co se Telče v 18. století týče, obsahuje *Historický atlas* pouze reprodukci Müllerovy mapy Moravy z roku 1716,⁹⁸ kde je Telč zakreslena spolu s dalšími městy, městečky a vesnicemi.

Mezi novější práce se řadí dílo Jiřího Kroupy (nar. 1951) *Telč. Historické centrum*.⁹⁹ Obdobně jako Václav Richter a jeho žáci působí Jiří Kroupa v současné době na Seminárii dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Ve své práci se Kroupa pokusil načrtnout určité pracovní hypotézy, jejichž cílem je v budoucnu pomoci při objasňování otázek, na které zatím neznáme odpovědi. Spolu s tím zhodnotil přínos prací předešlých historiků a badatelů. Svůj zájem Kroupa upřel hlavně na památky z raného novověku, ale přitom upozornil, že k lepšímu pochopení dějinného vývoje města je nutné zaměřit se i na jiné stavby. Kroupa rovněž vyřkl naději, že by současní mladí historikové mohli napsat syntézu telčské historie, jíž jeho dílo zatím nemůže být.¹⁰⁰

Jako další je třeba se zmínit o publikaci *Procházka panstvím Telč*,¹⁰¹ která vznikla jako jeden z výsledků projektu „Kulturní krajina jako prostor pro reprezentaci a relaxaci

---

⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 10.

⁹⁶ Kolektiv autorů, *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 10 Telč*, Praha 2001.

⁹⁷ J. MAREČEK, *Telč*, s. 18.

⁹⁸ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno, mapový list č. 1.

⁹⁹ Jiří KROUPA (ed.), *Telč. Historické centrum*, Praha 2013.

¹⁰⁰ J. MAREČEK, *Telč*, s. 18-19.

¹⁰¹ Martina INDROVÁ – Irena TOBIÁŠKOVÁ (edd.) a kol., *Procházka panstvím Telč*, Telč 2016.

vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století“. Tento projekt přispěl k podrobnému poznání vzniku, vývoje, formy a funkce kulturní krajiny vytvořené na pozemcích vybraných šlechtických dominií (např. schwarzenberská Třeboň a Hluboká nad Vltavou v letech 1660–1930). Jak vypovídá název, práce zaměřuje se primárně na vnější okolí města. Samotná Telč je zde zmíněna pouze okrajově kvůli lepšímu pochopení souvislostí. Kniha si klade za cíl představit telčské panství jako fungující celek, spravovaný v průběhu staletí čtyřmi aristokratickými rody, jež jsou zde stručně představeny. K vydržování přepychové rodové rezidence šlechta potřebovala, aby každé panství disponovalo dobře fungující hospodářskou základnou, a proto se autoři zaměřili hlavně na tuto problematiku. Klíčovou úlohu hrály v minulosti na panství Telč rybníky a lesy a s nimi spojený hospodářský potenciál. Záruku pevné zemědělské produkce pak představovala soustava hospodářských dvorů. V publikaci však lze najít i stručný výčet církevních staveb v Telči a okolí, kde se jich nachází hojné množství. Krajina telčského panství se v minulost utvářela pomalým začleňováním drobné architektury a uměleckých prvků do celkového vzhledu panství. V její podobě se také neodmyslitelně promítla upřímná víra majitelů panství i jeho obyvatel. Významný vliv na to měl i jezuitský řád, který zde více jak jedno století působil.¹⁰²

K nejnovějším publikacím patří práce *Telč v průběhu staletí*,¹⁰³ jež vyšla jako katalog stejnojmenné výstavy. Tak jako *Procházka panstvím Telč*, i tato kniha, jež navazuje na předchozí práci, je produktem grantu „Kulturní krajina jako prostor pro reprezentaci a relaxaci vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století“, který podpořilo Ministerstvo kultury České republiky z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity v letech 2013–2017.¹⁰⁴ Výstava si kladla za cíl představit telčské panství jako dobře fungující organismus, který produkoval příjmy nutné nejen k údržbě honosného rodového sídla, ale také nákladného životního stylu jeho majitelů.¹⁰⁵ V knize jsou opět představeny jednotlivé vládnoucí rody, jimž Telč v minulosti patřila. Kniha se znovu zabývá rozvojem hospodaření na dominiu a proměnou jeho krajiny od středověku po dobu posledních majitelů. Zajímavým dokladem vnímání okolní krajiny jsou skici věnované Amálii Podstatské-Lichtenstein (1827–1891), nejstarší dceři Leopolda II. Podstatského z Lichtensteinu (1801–1848) a jeho manželky Amálie rozené Clary Aldringen (1805–

---

¹⁰² TAMTÉŽ, s. 5.

¹⁰³ Martina INDROVÁ a kol, *Telč v průběhu staletí*, Telč 2017.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 4–5.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ.

1865).¹⁰⁶ Přestože rodina střídavě pobývala v Čechách a ve Vídni, je jisté, že Amálie místní krajinu znala. Když se počátkem roku 1856 vdala ve Vídni za Huga Franze Waldendorffa (1828–1918) opustila definitivně telčské panství a odstěhovala se s ním do svého nového domova na hradě Hauzenstein v Bavorsku, kde žila až do své smrti. Kvůli absenci komentářů není jasné, proč tyto skici vznikly. Na obálce je jako dárcce uveden zatím neznámý Eduard Kerschner. Jestli se zároveň jedná i o autora kreseb, zatím nevíme. Jistý není ani důvod vzniku těchto skic. V úvahu připadá buď žádost samotné Amálie nebo dar od jejích příbuzných, přátel či autora. Samotná kolekce je označena jako sešit 1, proto lze předpokládat, že sešitů mohlo být víc. Jejich osud bohužel zatím zůstává zahalen tajemstvím.

Šťěstí přálo autorům více při identifikaci jednotlivých skic, protože na zadní straně každé z nich je v levém dolním okraji tuší napsané celkem jasné pojmenování výjevu. Naskýtá se nám tak jedinečný pohled na to, jak některá místa vypadala v době přibližně před sto šedesáti lety: např. pohled z parku na západní část města, vila v zámeckém parku, seník v parku a v dálce stojící kostel sv. Jana, hrad Roštejn, kaple na Roštejně či velmi popisná veduta Telče se Starým Městem.¹⁰⁷

Na závěr této kapitoly bych se rád ještě zmínil o ediční řadě *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,¹⁰⁸ která se zabývá vývojem měst v našich zemích z pohledu urbanizace. Navazuje na již starší práce památkářů, jako byli Dobroslav Líbal nebo Dušan Riedl, historiků urbanismu a architektury jako Milena Hauserová a Vladislav Razím, nebo historiků jako František Hoffmann, Jiří Kejř, Rostislav Nový, a především archeologů středověku, kteří od 70. let minulého století přinesli pro vývoj poznání měst klíčové informace (např. Miroslav Richter, Jan Klápště).¹⁰⁹ Toto dílo představuje první lexikon měst v naší zemi. Obsahuje všechna místa, která jsou nebo v minulosti alespoň byla městy či městečky, včetně lokalit, které dnes již neexistují nebo poklesly na vesnice. Zařazena jsou i některá sporná místa. Celkem se tak jedná o zhruba 1400 lokalit.

Města jsou v každém svazku seřazena abecedně, přičemž v záhlaví je uvedeno, zdali se dané město nachází v Čechách, na Moravě či ve Slezsku. Text je vždy rozdělen do

---

¹⁰⁶ Soubor kreseb byl objeven v roce 2014 během shromažďování podkladů k projektu. Kresby se podařilo objevit v antikvariátu v německém Regensburgu a poté je zakoupit pro Národní památkový ústav.

¹⁰⁷ M. INDROVÁ a kol., *Telč*, s. 52-67.

¹⁰⁸ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I.*, Praha 1996, s. 5; Informace o Telči se nacházejí v sedmém díle na s. 448-473.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ.

přehledných heslovitých oddílů (název, statut, územně právní příslušnost, privilegia, kostely atd.) Pojetí jednotlivých hesel umožňuje snadné porovnání všech měst z určitého pohledu nebo v určitém čase (počet obyvatel, počet domů). Bohužel úplné vzájemné porovnání údajů pro Čechy a Moravu se Slezskem nešlo z objektivních příčin vždy provést.

Hlavní pozornost se zaměřila na otázky, jejichž zodpovězení citelně scházelo jak v dosavadních místopisných souhrnech, tak v monografiích o jednotlivých městech. S přihlédnutím k velkému počtu měst a omezenému prostoru knihy se musela pozornost soustředit pouze na základní data a fakta. I přes tuto nevýhodu se však povedlo zařazené údaje v kombinaci s mapami a vyobrazeními skloubit tak, že podávají mnohovrstevnatý výklad o charakteru a vývoji města.¹¹⁰

Publikace vyšla na přelomu 20. a 21. století, tedy v době, která se dnes vnímá jako přelomový mezník dvou etap vývoje našich měst. V roce 1989 skončilo jedno z nejničivějších vývojových období měst a vesnic u nás, které začalo rokem 1945. Opravdovou pohromu znamenala především doba po únorovém převratu v roce 1948, kdy ničivý dopad nového režimu nejprve pocítila města v pohraničních oblastech a nově zřízených vojenských prostorech. Největší škody ale byly nakonec způsobeny brutálními zásahy do starší zástavby a urbanistického konceptu, kterým neuniklo skoro žádné naše město. Zrušení soukromého vlastnictví mělo za následek likvidaci celých městských bloků a čtvrtí. Zatímco v 50. a 60. letech 20. století se panelová zástavba soustředila převážně na periferiích měst, v 70. a 80. letech postoupila zkáza přímo i do vnitřních čtvrtí a městských center.¹¹¹ Období mezi léty 1945–1989 tak lze charakterizovat jako dobu největšího úpadku urbanistického a architektonického vývoje v našich dějinách, jemuž se nevyrovnají ani husitské války nebo válka třicetiletá.¹¹²

V souvislosti s tímto vývojem nabývá tato kniha vedle encyklopedického a historického významu také význam inspirativní. Vzhledem ke shromažďování historické a obrazové dokumentace může tato publikace posloužit jako pomůcka pro nový městotvorný vývoj měst a městeček u nás, který se od roku 1990 snaží znovu navázat na přetrženou staletou tradici utváření jejich podoby. Toto dílo tak může být cennou inspirací při přípravě nové územně

---

¹¹⁰ TAMTÉŽ.

¹¹¹ Například postavení budovy Pioru uprostřed jihlavského náměstí.

¹¹² TAMTÉŽ, s. 5-6.

plánovací dokumentace, zejména plánů na opravu městských památkových zón. Mimo to pak umožňuje široké veřejnosti poznat dějinný vývoj jejich bydliště.¹¹³

---

¹¹³ TAMTÉŽ, s. 6.

2. Prameny katastrální a městské provenience

2.1 Katastry

Tak jako v dnešní době i v minulosti bylo nutné vést evidenci nemovitého majetku kvůli dvěma základním účelům: majetkoprávním a daňovým. Vlastnictví pozemku nebo domu dokládaly například zemské desky či pozemkové knihy.¹¹⁴ Pro daňovou evidenci byly pořizovány pozemkové katastry, které „jsou úředním sepsáním všech pozemků dani podrobených s udáním jejich polohy, majitelů, rozměru, kultury, čistého výnosu i příslušné daně pozemkové“.¹¹⁵ Vždy, když tento úřední soupis zastarává a ztratí svou aktuálnost, dojde k pořízení nového katastru. Starší katastr se pak stane významným pramenem, jenž poskytuje odpovědi na některé hospodářské, ekonomické a společenské otázky. Ty nám pak přibližují dobu, v níž vznikl a platil.¹¹⁶

Před souhrnem katastrů, který následuje, je třeba zmínit, že do lánových rejstříků, berní ruly, tzv. Kinského katastru z roku 1684, do prvního a druhého tereziánského katastru rustikálního se zahrnula pouze půda poddaných, tzn. ta, již přímo obdělávalo venkovské obyvatelstvo. Šlechtické a duchovní pozemky (dominikál) se pravidelně nezdaňovaly až do roku 1757. Starší katastry tak přináší pouze jeho popis, nikoliv bližší informace.¹¹⁷

2.1.1. Daňový systém na Moravě v předbělohorské době

Daň z pozemků náleží mezi nejstarší povinnosti obyvatelstva vůči státu. Příčinnou je to, že zemědělské obhospodařování půdy patří k prvním lidským činnostem. Stát si tak pomocí této daně nárokuje podíl z výnosu jednotlivých pozemků. Cílem pozemkové daně je tedy každý výnos z půdy. Výjimku tvořilo pouze dolování, jež bylo odjakživa vládcovým regálem, a výtěžek ze zastavěné půdy, na nějž byla v pozdější době uvalena domovní daň. Zjistit výši pozemkové platby, která by měla být jediným rozhodujícím měřítkem, je velice náročné. Například při jednoduché evidenci půdy je takřka nesplnitelný úkol spolehlivě určit bonitu půdy tzn. diferenční rentu. Kvůli tomu je zapotřebí velmi často zvolit opačný postup a

---

¹¹⁴ Pavlína FÚROVÁ, *Malá strana ve světle vizitačního protokolu tereziánského katastru z roku 1726*, Praha 2016 (=bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), s. 15.

¹¹⁵ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, Díl 14, Praha 1899, s. 66.

¹¹⁶ P. FÚROVÁ, *Malá strana*, s. 15.

¹¹⁷ TAMTÉŽ.

odhadnout cenu celkovým odhadem hospodářského potenciálu rozsáhlého území a až poté určit procentuální podíl jednotlivých krajů a panství.¹¹⁸

Z tohoto důvodu se stavové na Moravě rozhodli už v první polovině 16. věku zavést místo pozemkové daně, jejíž existenci u nás máme doloženou již v 15. století, daň z majetku. Podle této daně označované rovněž *indictio* nebo *Schätzungssteuer* bylo každé panství a statek oceněno určitou sumu, která závisela na jeho hospodářském potenciálu a poslední prodejní ceně. Z takto zjištěné ceny se pak platila daň podle často proměnlivého procentuálního podílu.¹¹⁹ Dalším pokusem o nalezení praktického řešení, jak odstranit nepřesnosti při odhadu, byla daň z osedlého. Jednalo o určitou předchůdkyni domovní daně, jež zaváděla jednotnou taxu 15 krejcarů z každé vesnické usedlosti a 2 zlaté z městského domu (r. 1570). V moravských dějinách je také známý pokus o zavedení přímé berně z hrubého zemědělského výnosu označované jako *skopné*, tj. plat z každé sklizené kopy obilí. Avšak kvůli nestálosti se od tohoto poplatku brzo upustilo, protože stát nemohl být stále závislý na tak často se proměňujícím dani.¹²⁰

Dalším zajímavým způsobem o vylepšení daňového systému souvisejícího nejen s rychlým hospodářským vývojem té doby, ale též s potřebou panovníka získat nové peněžní zdroje na placení válek s Turky, byla přímá daň z hlavy, tzn. z poddaných, novokřtěnců, židů svobodníků, farářů a z úroků uložených peněz. Společně s těmito přímými poplatky se tehdy vyskytovaly samozřejmě i různé druhy nepřímých daní. Jednalo se například o daň ze zbrojného koně, spotřební daň z potravin (r. 1540), posudné, odváděné ze sudu piva (r. 1546) a různé akcízy z prodeje obilí, másla, sýra, masa, mléka, vlny, lnu, piva, vína apod. V 16. století se tedy objevily na Moravě oba druhy nepřímé daně, tedy daň z potravy a daň z obchodu, neuměle zkombinovaná s daní z dopravy, cly a daní z výroby.¹²¹

2. 1. 2. Lánové rejstříky a jejich revizitace

V době, jež následovala po bělohorské porážce, je patrná snaha systém výběru daní zjednodušit jen na daň z hlavy a majetku, přestože to s sebou přinášelo větší riziko berních nepřesností. Ty se však nepodařilo odstranit ani po provedení nových odhadů majetku v letech 1634 a 1643. Moravští stavové, kteří měli na starost téměř celé bernictví, se tak

---

¹¹⁸ Jiří RADIMSKÝ – Miroslav TRANTÍREK (edd.), *Tereziánský katastr moravský. Prameny z druhé poloviny 18. století k hospodářským dějinám Moravy*, Praha 1962, s. 5.

¹¹⁹ Například v roce 1542 se v Moravském markrabství odvádělo ročně ze šlechtického majetku 1 % a z poddanského 1, 6 %.

¹²⁰ J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK (edd.), *Tereziánský katastr*, s. 5.

¹²¹ TAMTÉŽ.

rozhodli z podnětu panovníka v polovině 17. století zavést starou pozemkovou daň. Tato daň se však vztahovala pouze na poddanská pole a vinohrady. Z rozhodnutí zemského sněmu v Brně uskutečněného 13. prosince 1655 musely vrchnosti podat přiznání všech polí a vinohradů svých poddaných. Vedle toho měla být pole rozdělena na lány o velikosti 32 měřic¹²² výsevu a vinice na čtvrtky,¹²³ z čehož se určilo množství berních lánů. Pro města se vyměřila domovní daň. I zde základní jednotku tvořil lán, který tvořily buď tři domy právozárečné a viniční, nebo šest domů viničních, či devět domů ostatních. Protože se v zemi zpustošené třicetiletou válkou nalézalo mnoho poustek, jejichž nové obsazování probíhalo pomalu, sepisovaly se i pusté domy, neobdělávaná pole a pole lhotníků.¹²⁴

Přiznávací listy odesílané dle nařízení této instrukce vrchnostmi však obsahovaly velké množství falešných informací. Z tohoto důvodu došlo 12. září 1656 k vydání nové instrukce, která přihlížela k diferenční rentě a stanovila tři kategorie úrodnosti půdy. V první se selo 96 dutých měřic žita do tří stran, ve druhé 108 měřic a ve třetí, jež byla nejhorší, 126 měřic. K provedení vyměřovacích prací byly pro jednotlivé kraje jmenovány dvě komise.¹²⁵ Po skončení práce byl výsledek tzv. první lánové vizitace rozebírán v září 1657 na brněnském zemském sněmu. Zvláštní komise zde zrevidovala přiznávací listy, potřebnou redukci i celozemskou repartici berně.¹²⁶

Z toho, co se z první lánové vizitace dochovalo, je zřejmé, že se jedná o neúplné dílo. Ze získaných informací jsou zřetelné rozdíly mezi jednotlivými kraji, jež prozrazují nespolehlivost vizitačních údajů. Podle nich se v té době na Moravě nalézala 62 města, 125 městeček, 2 773 vsí s celkovým počtem 65 914 osedlých a 18 765 poustek.¹²⁷

S těmito výsledky však nebyli moravští stavové spokojeni, a tak 13. února 1665 předložili císaři návrh nového systému výběru kontribuce – tzv. domovní daně. Tento systém rozdělil všechny domy ve městech a na vesnicích do tří tříd a dvanácti stupňů. Výše roční berně se pohybovala v rozmezí 2 až 10 zl. Navrhovaný systém se ale setkal s panovníkovým odporem,

---

¹²² Tímto jménem se označovaly různé jednotky, zejména korec. V zásadě to byl název pro jakoukoliv míru; Miloš CHVOJKA – Jiří SKÁLA, *Malý slovník jednotek měření*, Praha 1982, s. 158.

¹²³ Čtvrtka je totéž, co měřička. Jedná se o starou českou jednotku plošného obsahu i objemu (měřička = 180 m² nebo 5,8 l), TAMTÉŽ.

¹²⁴ J. RADIMSKÝ – M. TRANTÍREK (edd.), *Tereziánský katastr*, s. 5.

¹²⁵ TAMTÉŽ.

¹²⁶ TAMTÉŽ.

¹²⁷ TAMTÉŽ.

a tak nebyl realizován v plném rozsahu. Jednalo se vlastně o jednorázovou akci. Nejdůležitější berní nadále zůstávala daň z pozemků, kterou však bylo nutné kvůli jejím nedostatkům reformovat.¹²⁸

Proto se moravští stavové v roce 1669 dohodli na tzv. druhé lánové vizitaci, jež probíhala až do roku 1679. Výsledkem revizitace se staly „*lánové rejstříky*“.¹²⁹ Kromě rozdělení rolí a vinohradů do tří tříd došlo k zavedení berně ve výši 30 krejcarů na každý komín. Ve srovnání s předešlou vizitací se ale podstatné změny neodehrály.¹³⁰

2. 1. 3. Berní rula a její reforma

Určitou obdobou první lánové vizitace byla v Čechách berní rula. O její přípravě se začalo jednat na zemském sněmu již v roce 1652. Tedy o něco dříve než na Moravě. V tomto roce jmenoval český zemský sněm hlavní komisi a obdařil ji pravomocemi i na dobu, kdy nebude zasedat. Současně s tím nařídil sestavení nových krajských seznamů poplatníků na základě nových přiznávacích listů, které měly při generální vizitaci prověřit stavovské shledávací komise a zjišťovat, kolik je na každém statku a panství poddaných a jaká je jejich schopnost platby. K úkolům komise také náleželo prohlédnutí všech polí na vlastní oči, spočítání dobytka a zjištění počtu pustých gruntů kvůli uplatnění práva odúmrti panovníkem.¹³¹ Dále sněm nařídil komisi, aby na základě výsledků měření vytvořila nové berní jednotky „*osedlosti*“ a specifikovala opravdového osedlého jako „*hospodáře na gruntu osedlého, který přes polovici svých rolí a vrchnosti své robotuje robotou potažní*“. Podoba reálné osedlosti tedy spočívala v lánech orné půdy, jejíž rozsah se různě lišil dle lokálních poměrů. Výše daňového základu se pak odvíjela nejen od jejich míry, ale taktéž od pracovní schopnosti hospodáře.¹³²

S těmito úkoly se komise vypořádaly již v letech 1653 a 1654, což dokazuje, že požadavky na ně kladené nedodržely. Kvalitu práce velmi snížilo i to, že se komise mnohdy spokojily pouze s návštěvou sídla panství, v nichž si opsaly údaje z panských urbářů a zpráv zdejších úředníků. Z této příčiny měl konečný výsledek k dokonalosti opravdu daleko a nebyl schopen nalézt objektivní hodnoty a stanovit taková kalkulační pravidla, jež by úměrně postihla všechny oblasti v zemi. Nelze se tedy divit tomu, že krátce po zavedení berní ruly do

---

¹²⁸ TAMTÉŽ, s. 6.

¹²⁹ K revizitaci lánových rejstříků na telčském panství blíže Josef HRDLIČKA, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003, s. 220–221.

¹³⁰ Jan BUMBA, *České katastry od 11. do 21. století*, Praha 2007, s. 25.

¹³¹ TAMTÉŽ, s. 23.

¹³² TAMTÉŽ.

praxe vyvstaly mnohé stížnosti. Nejvíce si stěžovala dominia, která se nacházela v horských krajích, protože jim nový katastr vyměřil přemrštěné berní povinnosti. Ve většině případů si tato panství zajistila během následujících dvaceti let revizitaci, v jejímž důsledku došlo ke snížení odváděných poplatků.¹³³

K výraznějšímu zlepšení situace napomohl až zásah hraběte Kinského, který v letech 1683 až 1684 prosadil dvě berní reformy. První reforma uskutečněná roku 1683 upravila s přihlédnutím k výnosnosti základní berní jednotku – osedlost. Výsledkem druhé reformy z následujícího roku bylo započítávání pustých rolí jen poloviční výměrou.¹³⁴ Takto revidovaný katastr z roku 1684 se nazývá Druhá berní rula nebo též Druhý rustikální katastr. Úprava katastru přinesla pouze dílčí zlepšení, protože odstranila jen ty největší nedostatky. Mnoho nedostatků stále zůstalo, což se projevilo při dalším používání katastru. V jejich důsledku docházelo k neustálému zvyšování kontribuce a celkovému vysávání země. Protože berní rula tvořila základ všech přímých daní, daňová zátěž sama ukázala na místa, jejichž odhad byl nepřesný a přeceněný. Majitelé takto špatně odhadnutých míst byli během krátké doby daněmi úplně zruinováni. Nesnesitelná daňová zátěž také vedla k zvýšené nespokojenosti sedláků, která mnohdy přešla do otevřené vzpoury, kterou bylo nutno krvavě potlačit.¹³⁵

2. 1. 4. Tereziánský katastr¹³⁶

Přetrvávající stížnosti na nerovnoměrné zdanění a nespokojenost panovnického dvora ve Vídni s tehdejší stavovskou berní agendou na začátku 18. století volaly po nové berní evidenci. První snahy o napravení systému výběru kontribuce lze nalézt již v roce 1704, kdy

---

¹³³ Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL (edd.), *Tereziánský katastr český*, Praha 1964, s. 5–6.

¹³⁴ J. BUMBA, *České katastry*, s. 25.

¹³⁵ TAMTÉŽ.

¹³⁶ Tereziánský katastr pro Čechy, který vyšel edičně v letech 1964 až 1970, znovu přezkoumal Eduard Maur a objevil v edici tyto nedostatky: rozdělení měst na tzv. klasifikovaná a neklasifikovaná místa se často neshoduje s originálem; jako klasifikovaná, tj. bohatá města (v edici mají zkratku m), jsou omylem označena např. bezvýznamná městečka Větrný Jeníkov, Horní Stropnice, Dolní Bousov, nebo Doupov. Na druhou stranu byl mezi neklasifikovaná města a městečka, která platila obdobnou daň jako vesnice (v edici mají zkratku ms) zařazen např. Slaný či Rumburk. Existují i případy, kdy je označení zcela vynecháno, jako např. u Vyšehradu. Dále se některé číselné údaje rozcházejí s originálem. Na základě tohoto zjištění se Eduard Maur rozhodl zveřejnit tyto informace znovu v souborné podobě; Eduard MAUR, *Velikost českých městských obcí podle tereziánského katastru. (Edice statistických dat)*, Historická demografie, 19, 1995, s. 172.

však bez většího ohlasu vyzněly do ztracena.¹³⁷ K výraznějšímu posunu vpřed došlo až roku 1711, kdy se nejprve uvažovalo o další úpravě berní ruly než o vytvoření nového katastru, čemuž nasvědčuje ustanovení jedenáctičlenné rektifikační komise. Hlavním úkolem nově vytvořené komise bylo zreformovat systém výběru daní tak, aby zajistil spravedlivé rozdělení berně mezi poddané, plně využil jejich příjmový a výdělečný potenciál a současně tím splnil finanční potřeby státu.¹³⁸ Záhy se však ukázalo, že berní systém nelze nadále stavět na zastaralé a v mnoha případech chybné berní rule, proto se přistoupilo k tvorbě nového katastru. V tehdejší povědomí nešlo o novou věc, ale pouze o opravu, upřesnění a zlepšení stávajícího stavu.¹³⁹

Výsledkem přípravy nového katastru se stala příznání zdaněného majetku všech berníků. Ve známost vešly podrobné instrukce, na jejichž základě jednotlivé vrchnosti, města a duchovenstvo vypracovaly na předem daných formulářích své fase. Takto sepsaná příznání docházela do rektifikační kanceláře v letech 1713–1715 a zdejší úředníci je ihned revidovali. V případě nesrovnalostí, omylů a nepřesností musely příznávací strany podat vysvětlení. Ve výjimečných případech byly některé vrchnosti donuceny vypracovat zcela nové fase. Řešení této agendy se protáhlo až do roku 1716 a končilo pro každé dominium přijetím fase pro další řízení.¹⁴⁰

Zatím se však již rozeběhly další přípravné práce, jejichž výsledky patří k nejdůležitějším. Tak jako při tvorbě berní ruly, i tentokrát došlo ke jmenování čtyřčlenných komisí, v nichž měl každý zemský stav svého zástupce (duchovní, panský, rytířský a měštský). Každá komise měla za úkol projít všechna dominia v kraji, který jí byl přidělen, a zjistit momentální stav poddanských statků. Ten pak následně porovnávala nejen s údaji v příznání, ale také s informacemi z jiných zdrojů, jako například z urbáře či pozemkové knihy. Oproti berní rule proběhla tentokrát vizitace mnohem důkladněji. Vizitační komise pobývaly na panství vždy několik dní, a kromě zdejších vesnic shlédly i drobně zemskodeskové statky. V rámci celé země trvaly práce 12 let. Při srovnání s berní rulou to je šestkrát déle.¹⁴¹ Z těchto prací vzešel tzv. „*Befund*“ neboli vizitační nález, který v zásadě

---

¹³⁷ Josef PEKAŘ, *České katastry 1654–1789 se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*, Praha 1932², s. 101–102.

¹³⁸ A. CHALUPA – M. LIŠKOVÁ – J. NUHLÍČEK – F. RAJTORAL (edd.), *Tereziánský katastr*, s. 6.

¹³⁹ TAMTÉŽ.

¹⁴⁰ Emil HRADECKÝ, *Tereziánský katastr, rozbor fondu*, SAP 6, 1956, s. 110.

¹⁴¹ TAMTÉŽ.

respektoval strukturu původního přiznání vrchnosti, pouze jejich údaje revidoval a doplňoval. Navíc vždy ještě obsahoval vizitační zprávu o vykonaných vizitačních pracích. Tyto zprávy se následně odesílaly do Prahy, kde je rektifikovaly zvláštní subdelegované komise. V případě, že komise nebyla s výsledkem spokojena, požadovala od vizitátorů další vysvětlující a doplňující informace.¹⁴²

Vizitační práce se protáhly na mnoho let, takže konečný elaborát spatřil světlo světa až na koci 40. let 18. věku. Nový katastr, označovaný jako první tereziánský katastr, který nahradil berní rulu, tak začal platit až v květnu roku 1748.¹⁴³ Bohužel kvůli dlouholeté přípravě zůstal v platnosti jen krátce, protože v době jeho zavedení již mnohé skutečnosti v něm poznamenané neodpovídaly tehdejší situaci. Proto se krátce poté, co vešel v platnost, objevily stížnosti, jež ve zvýšené míře narážely na zásady berní kalkulace a stanovení bonity a výnosnosti polí. Některá dominia se dokonce dožadovala nové revizitace. Na začátku 50. let tak započaly práce na novém katastru. Opět došlo k ustanovení nových vizitačních komisí, které byly tentokrát jen dvoučlenné. Ty během let 1751–1753 znovu navštívily všechna dominia. Vizitace tentokrát proběhla jen velmi povrchně a soustředila se hlavně na výnosnost půdy. Zcela nové důkladné vizitace proběhly pouze tam, kde si to berní strana vyžádala.¹⁴⁴ Poté co tyto opravy skončily spolu s dalšími souvislými pracemi, došlo roku 1757 zároveň s prvním panským katastrem k vyhlášení druhého tereziánského katastru rustikálního. I ten však nebyl bezchybný a v následujících letech prošel několika opravami.¹⁴⁵

První pokus o evidenci šlechtického majetku se uskutečnil v roce 1706. Tehdy ale na popud panstva vyzněl do ztracena. Když se připravoval nový katastr, připravila rektifikační kancelář rovněž přiznávací formuláře pro vrchnost a duchovenstvo, k jejichž vyplnění došlo z velké části již roku 1713. Mezi lety 1716 až 1722 došlo ještě k revizitaci církevního majetku. Ten se ale v závěrečné podobě tereziánského katastru z roku 1747 neobjevil.¹⁴⁶

Pozornosti se majetek šlechty opět dočkal až na konci 40. let 18. století. S přípravou jeho katastru se v českých a rakouských zemích začalo v roce 1749. V květnu (22. 5.) téhož roku vydala Marie Terezie patenty, jimiž nařídila vyhotovení přiznání o vrchnostenské půdě a

---

¹⁴² A. CHALUPA – M. LIŠKOVÁ – J. NUHLÍČEK – F. RAJTORAL (edd.), *Tereziánský katastr*, s. 6.

¹⁴³ J. PEKAŘ, *České katastry*, s. 199.

¹⁴⁴ A. CHALUPA – M. LIŠKOVÁ – J. NUHLÍČEK – F. RAJTORAL, *Tereziánský katastr*, s. 6.

¹⁴⁵ P. FÚROVÁ, *Malá strana*, s. 18.

¹⁴⁶ Pavla BURDOVÁ – Dagmar CULKOVÁ – Eliška ČÁŇOVÁ – Marie LIŠKOVÁ a kol. (edd.), *Tereziánský katastr český, III, Dominikál*, Praha 1970.

jejích výnosech. Zároveň po vzájemné dohodě se stavy vešla ve známost nařízení, která stanovila zásady odhadu výnosu. Dne 21. ledna 1750 pak Marie Terezie nařídila provedení úřední vizitace vrchnostenského majetku. Dominikál tak byl podroben stejné proceduře jako rustikál.¹⁴⁷ Důvodem k provedení evidence tohoto majetku byla potřeba monarchie zajistit si větší sumu peněz k vydržování pravidelné armády, jejíž nutnost se ukázala záhy po slezských válkách s Pruskem. Vyplňované formuláře pro šlechtický a církevní majetek měly tentokrát odlišnou podobu než v roce 1713. Stejně jako u rustikálu i v případě dominikálu proběhla tzv. okulární vizitace fasí v letech 1751 až 1753, kterou vykonaly stejné dvoučlenné komise, jež zajišťovaly opravy nedávno vydaného rustikálního katastru. Jak už bylo napsáno výše, panský katastr neboli též „*exaequatorium dominicale*“ začal platit roku 1757.¹⁴⁸

Tereziánský katastr se tak stal v českých zemích prvním katastrem, jež v sobě zahrnul všechnu půdu. V jeho podobě dospěl vývoj k prvnímu monumentálnímu katastru pozemkové daně v Království českém a vytvořil základ pro katastry budoucí. Jako vzor posloužil i do budoucna svými popisnými údaji. Na druhou stranu jeho velká nevýhoda spočívala v tom, že neobsahoval žádné mapy, které by zobrazily některou zemi jako celek.¹⁴⁹

2. 1. 5. Josefský katastr

O vypracování nového katastru, který by se opíral o řádné zaměření berní půdy, se v zásadě rozhodlo v závěru vlády Marie Terezie.¹⁵⁰ Jako nejvhodnější se realizaci tohoto plánu jevila nedávno získaná Halič. Habsburský vládce zde nebyl nikterak svázán starými přísahami ani vlivem zdejší šlechty. Zpočátku se uvažovalo o tom, že nová berní soustava bude vypracována pouze pro tuto oblast, postupně se však rozšířila i do zbylých končin habsburského soustátí. Dokazuje to vlastnoruční list Josefa II. z 24. listopadu 1783, v němž od dvorské kanceláře požadoval, aby vyhotovila návrhy na revizi katastru ve všech jeho zemích. Již zde byla zřejmá myšlenka, že půdu je potřeba zdanit bez ohledu na společenské postavení jejího majitele. Ani toto se však neobešlo bez protestů dvorských radů a úředníků, vůči nimž musel císař prosadit svou vůli.¹⁵¹

O myšlenkách Josefa II. se dále jednalo na poradě české a rakouské dvorské kanceláře dne 16. ledna 1784. Český referent, dvorní rada Zenker zde uznal císařovo právo zdanit

---

¹⁴⁷ J. PEKAŘ, *České katastry*, s. 200.

¹⁴⁸ P. FÚROVÁ, *Malá strana*, s. 18.

¹⁴⁹ J. BUMBA, *České katastry*, s. 35.

¹⁵⁰ J. PEKAŘ, *České katastry*, s. 297-302.

¹⁵¹ TAMTÉŽ, s. 302.

panskou půdu rovným dílem jako poddanskou, aniž by se ohlížel na stará privilegia, když si to žádají zájmy státu. Současně s tím ale chtěl, aby se ve výměře daně vzalo v potaz, že šlechta je více zatížena veřejnými výdaji než poddaní. Zenker dále děsil znehodnocením velkostatků, ohrožením hypoték na nich, ochuzením vdov a sirotků a zvýšením selské odbojnosti. Ve stejném duchu mluvil i dvorní rada Hatzfeld ve Státní radě. Jedině rada Eger, referent vnitrorakouských zemí, stál za císařem.¹⁵²

Další zásadní zlom v berní politice habsburského státu přinesl až Josefův patent z 20. dubna 1785, který uvedl v platnost josefinský katastr.¹⁵³ Tento Nejvyšší patent o reformě pozemkové daně a vyměření půdy zavedl oproti předešlým katastrům rovnost v právním postavení půdy, aniž by vzal v potaz, jestli se jedná o rustikál nebo dominikál. Tímto počinem tak zmizel pět set let trvající řád, který panskou půdu nezdaňoval vůbec nebo jen v malé míře ve srovnání s půdou rustikální. Změnil se také základ vyměřování daní. Nyní už to nebylo panství (a v Čechách osedlý a na Moravě lán), ale katastrální obec, jež byla technicky definována. Poprvé v historii naší země panovník nařídil vyměření půdy a jako základ berní politiky tzv. katastrální mapování. Také úplně rozšířil veřejnou přístupnost operátu předešlého tereziánského katastru: „*Nařizujeme, aby [...] realizovaná přiznání k trvalému nahlédnutí pro každého byla u soudce nebo faráře uložena, aby tímto způsobem jedna obec druhou, jeden držitel druhého mohli kontrolovat*“. Toto prohlášení skýtalo příležitosti pro udavače, kteří v případě udání mohli přijít k tučné peněžní odměně nebo dokonce k nepřiznanému majetku, jenž původní majitel v případě odhalení pozbyl.¹⁵⁴

Velikost jednotlivých pozemků se zjišťovala pomocí přiznání, která se pak zaznamenala do knihy fasí. Vrchnostenská přiznání podávali panští úředníci před obecním výborem, selská podával každý držitel veřejně za přítomnosti obecního výboru a rychtáře. Výdaje spojené s měřičskými pracemi platily obce. Pokud se vyskytl případ, že si nemohly všechny pozemky změřit samy, tak státu zaplatily náklady, a ten na dané místo vyslal inženýra, jenž potřebné práce provedl.¹⁵⁵ Měřičské práce v terénu zahájilo vytvoření, zjištění, označení a popis průběhu obecních hranic. Poté následovalo zaměření a vyhotovení záznamu o jejich poloze. Uvnitř každé katastrální obce se nacházelo 40 až 50 domů i s polnostmi. Takto vymezené obecní hranice platí až na pár změn v podobě hranic katastrálních území dodnes. Následně se prostor každé obce rozčlenil na drobnější celky, tzv. pozemkové tratě nebo hony ohraničené

---

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 303-304.

¹⁵³ *Ottův slovník*, s. 67.

¹⁵⁴ J. BUMBA, *České katastry*, s. 41.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 43.

cestami, potoky atd. Postupy, jak provést budoucí mapování, byly sepsány v návodu *Belehrung wie die Ausmessung der Gründe von den Gemeinden praktisch zu vollziehen sey*. Tato příručka se následně dočkala i českého vydání s názvem *Naučení, jak se měření pozemků obcemi prakticky provádět má*. Příručka také obsahovala seznam povinné zeměměřičské výbavy.¹⁵⁶

Při srovnání výměry stejných pozemků v josefinském katastru s výměrou v katastrech následujících, uvidíme, že pozemky ve tvaru čtverce či obdélníku mají totožnou výměru. Pozemky s jednou nebo několika konvexními stranami jsou v josefinském katastru větší, zatímco pozemky konkávního tvaru zase menší než ve skutečnosti.¹⁵⁷ Výsledky měření se pak následně zpracovávaly do sumářů (*Katastral-Verzeichnisse*) podle obcí a celých zemí. Zde se také nalézal popis polohy, název či místní jména pozemkových tratí či honů, topografická čísla, výměra pozemků a jména vlastníků.¹⁵⁸ Když měření skončilo, uzavřel vrchnostenský úředník přiznání a spočítal roční výtěžnost. Přiznání poté podepsali úředníci, znalci a rychtář a po srovnání se svými záznamy i vrchnosti. Spis pak byl uložen u rychtáře, kde do něj mohl každý kdykoliv nahlédnout.¹⁵⁹

Výměru pozemků zjišťoval vždy zeměměřič. Ihned na začátku se ustanovilo, že rozloha pozemků se bude uvádět ve jednotných měrách, jimiž budou jitra a čtvereční sáhy. Podle původních představ se mělo 1 jitro rovnat 1584 čtverečním sáhům. Do dnešních dnů proto zůstává záhadou, proč je ve všech případech počítáno 1600 čtverečních sáhů. Nelze říci jistě, zdali se jedná o záměr nebo omyl. Kvůli nutné jednotnosti a lehčímu přepočtu pak Dvorská komise pro úpravu pozemkové daně vydala 15. ledna 1785 rozhodnutí, jímž zavedla pro celou monarchii přepočet 1 jitra na 1600 čtverečních vídeňských sáhů.¹⁶⁰

Josefinský katastr byl hotov zhruba za 4,5 roku. Rychlost, s jakou se práce vykonaly, se tak podepsala na kvalitě díla. Nejedná se pouze o nedostatky z technického a právního pohledu, ale rovněž nepřesnost u jednotlivých brouillonů. Patrné rozdíly je vidět mezi částmi změřených sedláky a výsledky práce úředních zeměměřičů. U menších pravidelných pozemků chybělo polohopisné měření. Změřena byla pouze jejich délka a šířka kvůli určení plochy pozemku.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 42.

¹⁵⁷ *Ottův slovník*, s. 67.

¹⁵⁸ J. BUMBA, *České katastry*, s. 44.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ; *Ottův slovník*, s. 67.

¹⁶¹ J. BUMBA, *České katastry*, s. 45.

Přes všechny výše uvedené zápory je josefinský katastr oproti těm předešlým nesporně dokonalejší, protože jeho předchůdci vycházeli z pochybných vizitací a revizitací po mnohá staletí. Ve své době byly fiskální zásady katastru velkým krokem vpřed a významně podlomily některá šlechtická privilegia. Doba, v níž vznikl, ale nebyla ještě připravena na tak demokratické pojetí, neboť ji dílo předběhlo nejméně o půl století.¹⁶²

I přes jednoznačný odpor stavů si panovník prosadil svou vůli, a tak na základě berního a urbaniálního patentu vydaného 10. února 1789 (s účinností od 1. listopadu téhož roku) došlo k vyhlášení katastru. V praxi se však dlouho neohřál.¹⁶³

2. 1. 6. Tereziánsko-josefský katastr

Platnost josefinského katastru neměla dlouhého trvání, protože již za Josefova nástupce Leopolda II. došlo v roce 1790 k jeho zrušení.¹⁶⁴ Leopold II. ve snaze vyhovět žádosti šlechty zavedl tzv. Tereziánsko-josefinský katastr daně pozemkové, který byl kombinací katastru tereziánského a josefinského (Theresianisch-Josephinisches Grundsteuersystem). Nově se záznamy vedly podle principu tereziánského katastru. Převzaty byly nejen technické postupy, ale hlavně rozdílná berní politika pro rustikál (*ordinarium*) a dominikál (*extraordinarium*). Z josefinského katastru zůstaly nadále v platnosti pouze výměry pozemků. Tímto počinem se zrodil hybrid obou katastrů, který nebyl schopen využít jejich přednosti, ale umocnil jejich nedostatky. Jeho platnost trvala s drobnými úpravami až do roku 1846, kdy ho nahradil katastr stabilní.¹⁶⁵

Tereziánsko-josefský katastr nepřinesl ve vývoji katastrů žádné technické novinky ani právní přínosy. Opětné zavedení rozdílů zdanění mezi rustikálem a dominikálem se ukázalo jako krok zpět, který nemohl vyvážit ani užítí výměr pozemků. Význam tohoto katastru tkví pouze v tom, že jasně ukázal, jakou cestou jít nelze, proto je mu v odborné literatuře vyhrazeno jen místo na okraji. Jeho podíl na rozvoji katastrální problematiky je z dnešního pohledu v podstatě nulový.¹⁶⁶

---

¹⁶² TAMTÉŽ.

¹⁶³ Pavel BĚLINA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA, *Velké dějiny zemí koruny české 1740-1792*, X., Praha – Litomyšl, s. 367.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 368.

¹⁶⁵ J. BUMBA, *České katastry*, s. 46-47.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 47.

2. 2. Městské knihy

Městské knihy představují hned po spisovém materiálu druhou nejpočetněji zastoupenou skupinu pramenů v archivech měst. Současně se jedná o nejdůležitější zdroj pro poznání jejich starších dějin.¹⁶⁷

V případě jejich dělení je takřka nemožné vytvořit systém, jenž by se dal uplatnit jak v podmínkách velkých, tak i malých měst nebo městeček. Příčiny toho problému lze nalézt ve volnosti, která ve vedení městských knih panovala až do roku 1785. Rozhodující faktor při zavádění nových druhů knih a jejich názvů představoval jednoznačně rozvoj městské správy a kanceláře. Nelze však opomenout ani lokální tradice a osobní vliv jednotlivých písařů.¹⁶⁸

Celé období vývoje městských knih lze rozdělit na tři etapy. První trvala přibližně do poloviny 15. století. V tomto čase stačilo vést pro potřebu města jen tři druhy knih, a to knihy pamětní, knihy počtů a berní knihy.¹⁶⁹

Druhá etapa, počínající druhou polovinou patnáctého století a končící třicetiletou válkou, je charakteristická rychlým rozvojem městských knih. V této době vzniklo mnoho specializovaných knih zaměřených na užší skupiny druhově rozrůzněných zápisů. V královských městech na venkově či ve větších městech poddanských se výše zmíněné tři druhy knih rozdělily a blíže specifikovaly až během první poloviny 16. století. Naproti tomu v malých městečkách, kde nezaměstnávali stálého profesionálního písaře, se udržovala do té doby tradiční struktura. Rovněž se zde při srovnání s velkými městy tak často neúřadovalo, takže nebylo zapotřebí vést více druhů knih. Následkem toho se tak vedly zápisy do jedné knihy i několik desetiletí, což mnohdy vyústilo k setrvání na staré a ustálené podobě knih.¹⁷⁰

Třetí etapu ovlivnilo Obnovené zřízení zemské, jehož vlivem městské knihy upadaly. Obnovené zřízení zemské začalo opět klást důraz na měšťanskou listinu. Podle jednoho z názorů vedlo vydání Obnoveného zřízení zemského ke snížení významu městských knih. Od této chvíle už žádosti neprobíhaly ústně, ale prostřednictvím listin, jejichž text se do knihy doslovně opsal. Oproti předešlé době, kdy měly záznamy v městských knihách podobu aktu, tedy zápisu pro zapamatování si právního porřízení, dostaly některé typy knih ve středních a

---

¹⁶⁷ Jaroslav ČAREK – Bořivoj LŮŽEK, *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, SAP 18, 1968, s. 452.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 453.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ.

větších městech podobu kopiířů listin v jejich celém znění.¹⁷¹ Týkalo se to zejména právních pořízení ze soukromoprávní oblasti civilního práva, nesporného (smlouvy: kupní, prodejní, pachtovní, manželské aj.) i sporného (spory o dluhy, dědické spory atp.).

Ve většině středních a větších měst došlo k ustálení podoby knih v průběhu 16. století. V užším slova smyslu se jedná o knihy soukromoprávní nesporné agendy. Ve velké míře se jednalo o druhy knih pro jednotlivé soukromoprávní a nesporné věci, jako jsou prodeje a koupě nemovitostí (knihy kontraktů neboli smluv), závazky neboli obligace (knihy obligací), splacené závazky čili kvitance (knihy kvitancí, případně cesí), svatební smlouvy (knihy smluv svatebních) a pozůstalosti (knihy testamentů) s jejich inventáři (knihy pozůstalostních inventářů). V malých městech se vyskytovaly i knihy smíšené.¹⁷² Podoba těchto knih získaná v 16. století zůstala až do počátku století 18. téměř beze změny. Po zásahu státu v jeho druhé polovině se pak zápisy v knihách staly závaznými. Jejich závaznost pak v konečném důsledku uzákonil občanský zákoník v roce 1811. Druhá polovina 18. století byla tedy dobou, kdy přestaly městské knihy existovat ve vlastním smyslu slova a kdy došlo k jejich nahrazení knihami pozemkovými vedenými a formálně upravenými již plně pod taktovkou státu.¹⁷³

2. 2. 1 Jednací protokol městské rady

Městské knihy původně sloužily k poznamenání vyřešených záležitostí jako ukončených právních pořízení. Tyto knihy se mnohdy změnily v trvalé knihy dlužních či jiných zápisů. Někdy jsou s nimi dokonce vedené v jedné ucelené řadě. Od 16. století se vedle nich objevily záznamy ze zasedání městské rady, které obsahují jednotlivé případy v tom pořadí, jak se na radní schůzi projednávaly. Tyto zápisy jsou od sebe vždy odděleny datem svého projednání. Někdy se ještě členily na sporné, nesporné nebo podle písářů.¹⁷⁴

Z příčiny torzovitého dochování telčského městského archivu bohužel nelze s určitostí říci, kdy se zde jednací protokoly objevily. První do současnosti dochovaný pochází až z konce třicátých let 18. věku, konkrétně z let 1738–1739.¹⁷⁵ Za ním hned následuje protokol

---

¹⁷¹ TAMTÉŽ.

¹⁷² V Telči to byly např. Kniha svatebních smluv, pokračuje jako kniha kvitancí z let 1788-1811; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281 nebo Kniha dlužních úpisů, kvitancí, testamentů, pozůstalostí, svatebních a jiných smluv z 1711-1789; TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48.

¹⁷³ Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984, s. 297-298.

¹⁷⁴ J. ČAREK – B. LŮŽEK, *Názvosloví*, s. 457.

¹⁷⁵ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 61, stará sign. Rampula Č 73.

z let 1740–1744,¹⁷⁶ z let 1745¹⁷⁷ a 1746¹⁷⁸ a poté pak až z let 1764–1770.¹⁷⁹ Další dva protokoly pocházejí až z doby po zavedení regulace magistrátu z let 1787¹⁸⁰ a 1791.¹⁸¹ Pro novější období se pak jednací radní protokoly dochovaly od roku 1850, avšak opět s jistými mezerami.¹⁸²

2. 2. 2 Gruntovní (pozemkové) knihy

Gruntovní knihy vedla vrchnost za účelem zaznamenat právní skutečnost, jež se týkala nemovitosti poddaného. Jedná se o významný a badatelsky často využívaný pramen. V minulosti se označovaly také jako registra gruntovní, gruntovnice nebo německy Dreydingbücher, Taydingbücher, Gewährbücher. Ani v současnosti není terminologie stále jednotná. Nejčastěji se debatuje převážně o termínu pozemková kniha a závěr je prozatím takový, že vedle sebe existují dvě definice tohoto pojmu.¹⁸³

První definice je čistě diplomatická a charakterizuje pozemkovou knihu jako písemnost, která eviduje a zakládá držbu zpravidla jisté nemovitosti. Za pozemkové knihy lze označit také desky zemské a městské knihy.¹⁸⁴

Pojem gruntovnice je možné použít jako užší termín pro knihy, o jejichž vedení se staraly vrchnostenské kanceláře.¹⁸⁵ Například Oldřich Turčín tento typ knih označil jako „*pozemkové knihy v širším slova smyslu*“,¹⁸⁶ Stanislav Polák přišel s mnohem výstižnějším označením „*knihy k pojištění nemovitostí (pozemkové) držby*,¹⁸⁷ jenž mnohem lépe charakterizuje pramen než termín pozemková kniha.¹⁸⁸

---

¹⁷⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 62, stará sign. Rampula Č 94.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 63, stará sign. Rampula Č 74.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 64, stará sign. Rampula Č 75.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 65, stará sign. Rampula Č 85.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 66, stará sign. Rampula Č 1002.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, inv. č. 67, stará sign. Rampula Č 1032.

¹⁸² Helena. NEDBALOVÁ – Hana. ŽÁČKOVÁ – Jiří. JELÍNEK, *Archiv města Telč. Inventář*, Jihlava 2004, s. 52.

¹⁸³ Markéta SKOŘEPOVÁ, *Gruntovní knihy 19. století na příkladě panství Nový Rychnov*, AČ 60, 2010, s. 346.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 346-347.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 347.

¹⁸⁶ Oldřich TURČÍN, *Několik poznámek k článku „Knihy pozemkové a městské“*, AČ 17, 1967, s. 98-101.

¹⁸⁷ Stanislav POLÁK, *Knihy pozemkové a knihy městské. Poznámka k diplomatické teorii*, AČ 16, 1966, s. 208-215. Své poznatky zpřesnil v polemické odpovědi Oldřichovi Turčínovi; TÝŽ, „*Několik poznámek k „několika poznámkám“*“, AČ 17, 1967, s. 218-219.

¹⁸⁸ M. SKOŘEPOVÁ, *Gruntovní knihy*, s. 347.

Mnoho prací věnovaných těmto knihám se zaměřilo převážně na období raného novověku,¹⁸⁹ protože předpokládají kontinuální návaznost novějších gruntovnic se staršími knihami, sílící vliv úřednictva a narůstající jednotnost vrchnostenských dokumentů vydávaných pod taktovkou státu. Době, která přišla po reformách Marie Terezie a Josefa II., se takřka vyhýbají, a proto jsou gruntovní knihy od poslední čtvrtiny 18. století dále téměř neprozkoumané. Jistou výjimku představuje pouze starší práce Miroslava Volfa¹⁹⁰ a práce Miroslava Trantírka,¹⁹¹ které se věnují modernímu období,¹⁹² a výzkumy Markéty Skořepové, která se v několika studiích zaměřila na pozemkové knihy arcibiskupského panství Nový Rychnov.¹⁹³

Na Moravě, stejně tak ve Slezsku podléhaly městské knihy až do roku 1697 domácím městským právním, z nichž největší vliv mělo právo brněnské a jihlavské, která měla svůj původ v právních svodech jihoněmeckého (norimberského či švábského) práva, ale i právo olomoucké, které vycházelo z práva severoněmeckého (magdeburského, saského).¹⁹⁴ V tomto roce vešla na Moravě v platnost Koldínova práva království Českého tiskem vydaná a českým zemským sněmem v platnost uvedená v roce 1579, která byla závazná pro všechna města v Čechách již od roku 1610.¹⁹⁵

Koldínova práva ovlivnila městské knihy tím, že uložila šlechtě povinnost nechat si do nich zapsat své domy ve městech se vším, co k nim náleželo. Tuto povinnost pak opakovaně potvrzovala další nařízení. Zároveň s tím došlo, zřejmě pod vlivem zemských desek

---

¹⁸⁹ Např. Vladimír PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost*, Praha 1963; Josef HANZAL, *Současný stav a výsledky studia českých pozemkových knih*, SAP 14, 1964, s. 39-54 nebo Ivan ŠTARHA, *K soupisu pozemkových knih v Jihomoravském kraji*, AČ 17, 1967, s. 200-205.

¹⁹⁰ Miroslav VOLF, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, ZAČ 8, 1939, s. 41-108.

¹⁹¹ Miroslav TRANTÍREK, *Vliv státu na vývoj městských a gruntovních knih na Moravě a ve Slezsku do roku 1849*, SAP 10, 1960, s. 105-181.

¹⁹² M. SKOŘEPOVÁ, *Gruntovní knihy*, s. 344.

¹⁹³ M. SKOŘEPOVÁ, *tamtéž*; TÁŽ, *Gruntovní knihy 19. století a možnosti jejich využití (na příkladu panství Nový Rychnov)*, Vlastivědný sborník Vysočiny, Oddíl věd společenských 17, 2010, s. 48-72; TÁŽ, *Struktura venkovských domácností v Novém Rychnově v první polovině 19. století*, HD 32, 2008, s. 57-108, přičemž poslední studii lze brát i jako příklad využití údajů z pozemkových knih pro bádání na pomezí dějin správy, sociálních dějin a historické demografie.

¹⁹⁴ M. TRANTÍREK, *Vliv*, s. 108-109.

¹⁹⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 222-223.

k nařízení, aby do městských knih byly zapsány veškeré nemovitosti ve vlastnictví měšťanů.¹⁹⁶

Hlavní příčinou neustálých zásahů státu byl fakt, že šlechta ve valné většině případů neodváděla tzv. lózunky ze svých domů v královských městech, kvůli nimž pak docházelo ke konfliktům mezi městskými radami a šlechtici v případě placení kontribuce.¹⁹⁷ Významný posun v této problematice znamenaly až panovnické reskripty ze 4. prosince 1704 a 8. ledna 1706, které vlastnická práva šlechty k městským nemovitostem postavily pod jurisdikci městských rad v královských městech. Za pozornost dále stojí reskript z 20. a tribunální patent z 25. července 1712, které zavedly taxy za zápisy při prodeji domů ve všech městech. Společně s tím také městům nařídily, aby řádně vedly městské a gruntovní knihy, přestože se zde již dávno před tím vedly. Za zmínku rovněž stojí reskript z 13. října 1746 a tribunální nařízení ze 7. února 1747, které uzákonily vtělování listin o měšťanských nemovitostech do městských knih jako obligatorní.¹⁹⁸

Nejcharakterističtějším prvkem z doby vlády Marie Terezie, který ovlivnil vývoj městských a gruntovních knih, jsou tereziánské organické zemskodeskové knihovní patenty, jejichž vyvrcholením byly knihovní zákony Josefa II. Tyto počiny jasně dokazují zájem státního zákonodárství o městské a gruntovní knihy dohromady. To znamenalo, že pro ně byly vydávány společné zákony s cílem dosáhnout jednotné úpravy řízení a vedení městských a gruntovních knih.¹⁹⁹ Ke stanovení přesného obsahu a rozsahu ale u gruntovních knih nikdy nedošlo. Zásadní úlohu zde sehrál až patent z 22. dubna 1794, jenž zavedl u desek zemských princip dvojích knih: tzv. hlavní knihy a knihy listin. Tento systém se brzo po vydání patentu prosadil i u městských knih a platil všeobecně až do roku 1851.²⁰⁰

Z dochovaných knih v Archivu města Telče patří gruntovnice k těm nejzásadnějším pro bádání prezentované v předložené práci, a to z důvodu jejich vypovídací hodnoty. Výhodou pro badatele také je, že se pro období let 1610–1887 dochovaly v úplnosti.²⁰¹ Pro zkoumané období je nejpodstatnější kniha gruntovní (městské ulice) z let 1610–1848,²⁰² kniha gruntovní (domy Staré Město) z let 1758–1834,²⁰³ kniha gruntovní (domy vnitřní město) z let 1720–

---

¹⁹⁶ M. TRANTÍREK, *Vliv*, s. 109.

¹⁹⁷ TAMTÉŽ.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 115.

²⁰⁰ M. SKOŘEPOVÁ, *Gruntovní knihy*, s. 350.

²⁰¹ H. NEDBALOVÁ – Hana ŽÁČKOVÁ – Jiří JELÍNEK, *Archiv*, s. 12.

²⁰² SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 80, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8229.

²⁰³ TAMTÉŽ, inv. č. 81, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8236.

1839,²⁰⁴ kniha gruntovní (domy Velké předměstí) z let 1748–1763²⁰⁵ a kniha gruntovní (domy Nové předměstí) z téže doby.²⁰⁶

2. 2. 3 Knihy trhové

Trhové knihy patří do skupiny knih nesporného městského soudnictví. Stanislav Polák, který se tímto druhem městských knih detailně zabýval, je definuje jako typ knihy, „*kteřá obsahuje buď výhradně zápisy sloužící jednotlivcům mimo městské poddané k pojištění práv k nemovitostem, nebo v níž alespoň tyto zápisy natolik převládají, že ostatní je nutno považovat za výjimečné.*“²⁰⁷ Tyto knihy si město vedlo v rámci své samosprávy, zatímco knihy se stejným obsahem, avšak vedené z pozice města coby vrchnosti, je lepší nazývat knihami gruntovními.²⁰⁸ Z tohoto pramene lze tedy přibližně určit majetkové a sociální postavení měšťanů, údaje o nemovitém majetku či vztahy mezi jednotlivými měšťany.²⁰⁹

Knihy trhové v archivu města Telče pocházejí z let (1530) 1531–1753 a z let 1800 – 1806.²¹⁰ Příčinou absence svazků ze starší doby je požár z roku 1530, jemuž padla za obět radnice, a tak o období před tímto datem nemáme příliš mnoho informací. Pro dobu 18. století je nejpodstatnější trojice trhových knih, z nichž kniha pro vnitřní město zahrnuje roky 1606–1745,²¹¹ kniha pro Staré Město pochází z let 1606–1753²¹² a kniha pro Nové Město, dnešní Štěpnici obsahuje zápisy z let 1606–1747.²¹³

2. 2. 4 Knihy svatebních smluv

Knihy svatebních smluv, stejně jako knihy gruntovní či pozemkové patří do tzv. soudní agendy nesporné.²¹⁴ Podstatu svatební smlouvy tvořily majetkové záležitosti, proto již od středověku měla písemnou podobu.²¹⁵ V těchto smlouvách nejčastěji vystupují měšťané,

---

²⁰⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247.

²⁰⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 103, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8255.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 106, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8260.

²⁰⁷ Stanislav POLÁK, *Trhové knihy českých poddanských měst v I. polovině 16. století*, SAP 18, č. 2, Praha 1968, s. 412.

²⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 416.

²⁰⁹ Vojtěch KLÍMA, *Trhové knihy východočeských věnných měst a jejich vývoj do roku 1620*, Hradec Králové 2016 (=Diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity v Hradci Králové), s. 38.

²¹⁰ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 78, stará sign. Rampula Č 228.

²¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45.

²¹² TAMTÉŽ, inv. č. 75, stará sign. Rampula Č 34.

²¹³ TAMTÉŽ, inv. č. 76, stará sign. Rampula Č 33.

²¹⁴ František HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 339-340.

²¹⁵ Václav RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005, s. 153.

řemeslníci, vrchnostenští zaměstnanci, významní hospodáři nebo členové městské rady. Ve většině případů je smlouva zapsaná v rodném městě ženicha, tzn. v místě sňatku. Nicméně jsou evidovány případy, kdy lze smlouvu najít v městských knihách rodných měst obou novomanželů, pokud každý pocházel odjinud.²¹⁶

Co se týče konkrétních údajů, které z nich lze získat, tak na ty jsou zápisy svatebních smluv celkem chudé. Najdeme zde pouze bydliště snoubenců, rodičů či svědků, a to jen obecně. Ze společenského statusu se uváděl pouze stav nevěsty (panna, vdova) a vztah rodiče a dítěte (vlastní dítě, otčím, poručník, sirotek). U svědků se někdy vyskytuje povolání nebo zastávaná funkce v městské radě. Věk snoubenců se neuváděl.²¹⁷

Nejstarší zachovaná kniha svatebních smluv v Archivu města Telče začíná roku 1568 a končí rokem 1641.²¹⁸ Léta 1642 až 1710 se do současnosti nedochovala. Poté následuje kniha dlužních úpisů, kvitancí, testamentů, pozůstalostí, svatebních a jiných smluv z let 1711–1789, která se časově lehce překrývá s knihou svatebních smluv pokračujících jako kniha kvitancí z let 1788–1811.²¹⁹ Na ni pak plynule navazuje kniha svatebních smluv z let 1811–1854.²²⁰

2. 2. 5 Knihy obligací

Knihy obligací se rozvíjely závisle na rozvoji úvěru bez hmotné zástavy. Kvůli tomu jsou jejich řady mnohem starší v královských a ochranných městech než v městech poddanských, protože zeměpanská města disponovala mnohem většími svobodami, včetně nakládání s majetkem měšťana (jeho zastavování, zadlužování, směňování atp.). Na šlechtických dominiích umožnil vznik těchto knih prakticky až císařský patent z 1. listopadu 1781 a různé dekrety, které po něm v dalších letech následovaly.²²¹

V případě měst se knihy obligací a kvitancí zpravidla vedly zvlášť. Na některých panstvích, hlavně v malých městech, však existovaly knihy, do nichž se zapisovaly jak kvitance, tak obligace. Na mnoha dominiích se tento typ knih do roku 1850 vůbec nevedl nebo byl spojen s jiným druhem dokladových knih. Charakteristické to je zvláště pro dobu po

---

²¹⁶ Miloslav TŮMA, *Knihy svatebních smluv města Telče z let 1568-1641. Diplomatičeský rozbor a výběrová edice pramene*, Hradec Králové 2014 (=Bakalářská práce na Filozofické fakultě univerzity v Hradci Králové), s. 39-40.

²¹⁷ TAMTÉŽ.

²¹⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 142, stará sign. Rampula, Č 35.

²¹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281.

²²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 144, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8282.

²²¹ Miroslav VOLF, *Výsledky soupisu gruntovních knih v středočeském kraji*, SAP 16, 1966, s. 101.

roce 1800, respektive pro období mezi léty 1800–1820. V této době se tyto záležitosti zapisovaly hromadně, nejčastěji se svatebními smlouvami, závětmi či pozůstalostními inventáři. Taková kniha pak nesla jednoduše název „kniha listin“ nebo „kniha instrumentů“, či dokonce čísla navazovala na starší knihy obligací.²²²

Nejstarší dochovaná kniha obligací v Archivu města Telče začíná rokem 1770 a končí v roce 1788.²²³ Na ni hned navazuje další, do níž se zapisovalo do roku 1802.²²⁴ Poté následují další svazky, které tvoří až do roku 1850 ucelenou řadu.²²⁵ Co se týče knih se smíšenými zápisy, je nutné znovu zmínit již výše jmenovanou knihu dlužníků úpisů, kvitancí, testamentů, pozůstalostí, svatebních a jiných smluv z let 1711–1789.²²⁶

2. 2. 6 Knihy testamentů

Knihy testamentů vznikly v souvislosti s právem svobodně odkazovat svůj majetek v případě smrti. Toto právo vyplývalo ze vzdání se privilegia odúmrti²²⁷ nebo převážně ve městech udělením zvláštního privilegia. Od konce 16. století byli poddaní na většině dominií zbaveni odúmrti. Vrchnost pouze poslední vůli schvalovala a dohlížela na její výkon.²²⁸

Množství závětí na dominiích ještě i v pobělohorské době zpočátku nedosahovalo velkého počtu, protože ve srovnání s měšťany z královských měst poddaní většinou nedisponovali příliš rozsáhlým jměním a o dědice zde obvykle nebyla nouze. U poddaných začal majetek přibývat až po sedmileté válce, kdy se zemědělská výroba začala modernizovat, a za vlády Josefa II. poté, co zrušil nevolnictví, čímž umožnil poddaným volně disponovat se svým majetkem. Z tohoto důvodu pak došlo na dominiích k zakládání knih testamentů, aby se závěť bezpečně pojistila.²²⁹

---

²²² TAMTÉŽ, s. 102.

²²³ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 130, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8284.

²²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 131, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8293.

²²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 132-139.

²²⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48.

²²⁷ Telčští měšťané byli osvobozeni od odúmrti již od června roku 1387, kdy se jí vzdal Jindřich z Hradce; TAMTÉŽ, inv. č. 1, stará sign. Rampula K 2; v červenci roku 1491 jim toto právo opět potvrdil Jindřichův pravnuk Jindřich; TAMTÉŽ, inv. č. 17, stará sign. Rampula K 28; V září 1498 tentýž Jindřich udělil městu právo na odúmrtí po podruzích; TAMTÉŽ, inv. č. 18, stará sign. Rampula K 31.

²²⁸ M. VOLF, *Výsledky*, s. 97.

²²⁹ TAMTÉŽ.

Kvůli tomu jsou ve městech knihy testamentů dochovány z mnohem dřívější doby než na panstvích.²³⁰ Knihy testamentů dochované v Archivu města Telče pocházejí z let (1531) 1537–1831 (1850), přičemž léta 1651–1710 se nezachovala.²³¹ Pro 18. století je stěžejní kniha testamentů z let 1710–1831 (1850).²³²

---

²³⁰ TAMTÉŽ.

²³¹ H. NEDBALOVÁ, H. ŽÁČKOVÁ, J. JELÍNEK, *Archiv*, s. 12.

²³² SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283.

3. Městská správa a regulovaný magistrát v Telči

3.1 Městská správa před regulací magistrátů

Po prohrané bitvě na Bílé hoře došlo nejprve k suspendování veškeré městské samostatnosti. Poté opět dosadil Ferdinand II. do všech královských měst své hejtmany, kteří se zde neudrželi, a tak se stav vrátil do podoby zavedené po roce 1547,²³³ tzn., že úřad královských hejtmanů²³⁴ se vyskytoval jen v pražských městech jako v době před Bílou horou. Oproti předešlé době však nyní disponovali na úkor městské samostatnosti mnohem většími pravomocemi.²³⁵ Rovněž byli opětovně do všech královských měst jmenování nedávno zrušení královští rychtáři, kteří na rozdíl od předešlé situace měli tentokrát mnohem větší vliv na správu městské obce. Ten jim poskytla císařská rezoluce z 26. července 1621. V rukou rychtářů se tak ocitla správa všech statků a příjmů měst, jejichž obyvatelé nebo někteří radní byli účastni vzpoury proti králi. Mimo to patřilo k úkolům královských rychtářů vyšetřování měšťanů, kteří se zúčastnili vzpoury. Na vyšetřování se s nimi podíleli zvláštní komisaři vyslaní do měst za tímto účelem.²³⁶ Podobným způsobem postupovaly také vrchnosti ve městech na svých panstvích.

Při výkonu svých povinností však královští rychtáři v zeměpanských městech často upřednostňovali svůj prospěch před královským, proto vydal 22. října 1622 staroměstskému královskému rychtáři Francovi Ostrštokovi kníže Karel z Lichtenštejna novou instrukci,²³⁷ která upravovala rychtářské kompetence. Na instrukci je zajímavé to, že nebrala v potaz přísnou instrukci krále Matyáše z roku 1617,²³⁸ ale místo toho podřídila královské rychtáře znovu české komoře. Přitom vynechala i ta ustanovení, jež zapříčinila odpor Měst pražských a nekatolíků v roce 1618. Naopak novinkou proti předešlé době bylo nařízení, že královský rychtář musí revidovat obecní příjmy a účty, poříditi inventáře obecního jmění a předložit je české komoře. Další novinkou stanovenou instrukcí bylo též rozvrhovat obecní příjmy a výdaje a posílat je české komoře ke schválení. Co se týče ustanovení ohledně odúmrtí, pokut a

---

²³³ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 219.

²³⁴ Královský hejtman byl přímým nadřízeným královského rychtáře a zodpovídal za králový finanční zájmy; František ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547 až 1785*, Sborník k dějinám hlavního města Prahy VII, 1933, s. 124–126.

²³⁵ TAMTÉŽ, s. 128.

²³⁶ František ROUBÍK, *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*, Sborník k dějinám hlavního města Prahy VI, 1930, s. 273.

²³⁷ Doslovné znění instrukce je součástí Roubíkovy studie v příloze II., s. 323–325.

²³⁸ Doslovné znění instrukce je součástí Roubíkovy studie v příloze I., s. 315–323.

závětí, opakovala instrukce dřívější normy. Současně v tentýž den obdržely magistráty Měst pražských instrukci, aby se řídily nařízením pražských hejtmanů a v jejich nepřítomnosti královských rychtářů.²³⁹ Královští rychtáři vykonávali správu obecních příjmů a výdajů až do roku 1628.²⁴⁰

Města České Budějovice, Plzeň a Malá Strana, která během povstání zůstala věrná panovníkovi, obdržela za odměnu nová privilegia. Nejdůležitější z nich bylo vynětí z pravomoci podkomořího. Tímto způsobem narůstal v 17. století počet nejvýznamnější kategorie královských privilegovaných měst. Původní vymezení skupiny však začalo splývat. V 18. století se k této skupině zařadily ještě Karlovy Vary, Loket, Cheb, Chomutov a Hradčany. Na konci vlády Marie Terezie tak bylo v této skupině deset českých a všech šest moravských královských měst. Pouze tato města se mohla v omezené míře účastnit zasedání zemských sněmů a nakupovat deskové statky. Specifikum jejich postavení tedy spočívalo v okleštěném stavovském charakteru.²⁴¹

Struktura městských rad zůstala zachována ve složení, které stanovila *Koldínova Práva městská království českého*²⁴² jako rad o dvanácti členech s každý měsíc se pravidelně střídajícím purkmistrem. Na Moravě byla vedle této tzv. vnitřní rady, pokud šlo o důležité rozhodnutí, přibírána ještě tzv. stará rada, kterou tvořilo šest konšelů z rady předcházející. Členství v radě podmiňovalo od roku 1627 a 1628 v Čechách i na Moravě katolické vyznání. Za vlády Karla VI. se při obnově rad začalo jako výhoda uplatňovat právnické vzdělání všech nebo alespoň několika radních.²⁴³

Pronikání státní moci do vnitřní správy jednotlivých městských obcí od začátku 18. století jasně poukazovalo na nedostatky a neefektivnost městské správy v takové podobě, v jaké se nacházela od roku 1547. Středověké formy, které se tu uplatňovaly, ale byly podřízeny dozoru státu, zastaraly natolik, že nemohly splnit narůstající nároky státu a bránily prosperitě měst samotných. Radikální změny, které přišly v polovině 18. století ve státní správě, byly stejně nevyhnutelné i ve správě městské. Jejich provedení proběhlo ve dvou

---

²³⁹ F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 273.

²⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 274.

²⁴¹ Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 219.

²⁴² Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Krystyána z Koldína*, Praha 1876.

²⁴³ Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 219.

etapách a týkalo se reorganizace městských rad, protože byly hlavní správní institucí. Reforma se dotkla rovněž i hrdelního soudnictví.²⁴⁴

V roce 1751 byly až dosud dvanáctičlenné rady zredukovány na osmičlenné. Již o dva roky dříve byla ustanovena jako podmínka pro členství v radě a držbu jakéhokoli městského úřadu návštěva některých přednášek na rakouských univerzitách. Novinkou byl stálý finanční plat radních. Podle nařízení z roku 1754 se ve funkci purkmistra měli střídát jen čtyři konšelé. O tři roky dříve se dokonce uvažovalo o definitivním zrušení tohoto úřadu. Dále byl pevně stanoven povinný počet obecních starších na čtyři až šest osob. Předtím jejich počet značně kolísal, a lišil se město od města. Rok 1751 znamenal podřízení berní a politické správy ve městech v tu dobu postátněným krajským úřadům, avšak protest ze strany podkomořího dohled na městskou správu od krajských hejtmanů omezil pouze na dodržování vládních nařízení, na kontribuci a na trhovou a cechovní policejní správu.²⁴⁵

Poddanská města představovala na rozdíl od zeměpanských měst velice různorodou skupinu, již lze charakterizovat dvěma základními rysy. Prvním rysem byla osobní nesvoboda měšťanů sídlících v takovém městě, druhým míra závislosti poddanského města na vrchnosti. Závislost se odrážela v míře privilegií a v obecní samosprávě. Mezi poddanskými městy se vedle velkých, výstavných a prosperujících měst s vlastním rozsáhlým majetkem nacházela také drobná městečka, jejichž správa se mnohdy příliš nelišila od vesnic. Správa významných poddanských měst se podobala správě měst královských,²⁴⁶ pouze s tím rozdílem, že poslední slovo vždy náleželo ve všech oblastech místní pozemkové vrchnosti.

V průběhu 17. století v rámci utužování nevolnictví a posléze vlivem rostoucí průmyslové výroby ve století následujícím čelila poddanská města zesílenému dohledu ze strany svých vrchností. Ten v mnoha z nich vedl k rušení starých privilegií a k zásahům do městské samosprávy, což vedlo k častým sporům měst s vrchností. Nejčastěji k nim docházelo tam, kde se v pobělohorské době usadila cizí šlechta. Některá vrchnostenská města vyšla z těchto sporů jako vítěz, a navíc ekonomicky silnější a významnější, nebylo jich však mnoho. Bylo tomuto tak díky tomu, že už ze starších dob tato města vlastnila důležitá privilegia a měla plně rozvinutou samosprávu. Díky jejich hospodářskému významu je do jisté míry

---

²⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 221.

²⁴⁵ TAMTÉŽ.

²⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 221–222.

podporovala i státní moc, a tak se tato města nakonec konstituovala jako tzv. města municipální čili ochranná.²⁴⁷

3. 2 Regulace magistrátů

Devatenácté století je v historiografii a krásné literatuře chápáno jako doba měšťanstva, protože se této společenské vrstvě přisuzuje hlavní zásluha na modernizaci a na proměně stavovsky rozdělené české (a obecně rakouské) společnosti ve společnost občanskou.²⁴⁸ Avšak postavení měšťanů v josefínském a předbřeznovém Rakousku bylo poněkud jiné. Jeho sociální postavení, mentální úroveň a patrnou politickou zaostalost zapříčinilo několik faktorů, které se nacházely v oblasti správy, politiky, hospodářství i v sociální sféře. Měšťané v pravém smyslu tohoto pojmu žili převážně v královských a svobodných ochranných městech a tvořili stav, který kvůli předchozímu společenskému a politickému vývoji v českých zemích ostatním privilegovaným stavům (vyšší a nižší šlechta, církve) ani v politické ani v ekonomické oblasti příliš nekonkuroval. Nejvyššími společenskými a ekonomickými ambicemi měšťana byly vedle vlastnictví domu, na které se vázalo měšťanské právo, zakoupení pozemků ve městě i mimo něj, získání městského úřadu nebo udělení nobilitace. Reformní snahy Marie Terezie vedly k postavení městské samosprávy v oblasti volebního práva, chudinství a nakládání s městskými financemi pod dohled absolutistického státu.²⁴⁹

Výrazný zásah do městské správy a její proměnu v rámci reformy Josefa II. představovala tzv. regulace magistrátů v 80. letech 18. století. Regulací magistrátů tak vyústily dlouhodobé snahy panovníka a jeho úřadů o úplné sjednocení tradičně do značné míry partikulární městské správy.²⁵⁰ Reforma silně zasáhla do staré municipální samosprávy a následně ji začlenila do byrokratického aparátu absolutistického státu. Rozdíly mezi jednotlivými městy se stíraly nejen mezi jejich skupinami, ale i uvnitř těchto skupin, tedy mezi královskými

---

²⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 222.

²⁴⁸ Pavel BĚLINA – Milan HLAVAČKA – Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny země koruny české, XI. a, 1792–1860*, Praha 2013, s. 95.

²⁴⁹ TAMTÉŽ.

²⁵⁰ Helena HOUZAROVÁ, *Regulovaný magistrát v Třebíči*, Brno 2007, (=Bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně), s. 8.

městy navzájem i mezi nimi a poddanskými městy, stejně jako mezi poddanskými městy, případně městy ochrannými.²⁵¹

Regulace magistrátů neprobíhala všude hladce. Královská města se jí bránila, a proto se v nich vlekla dlouho. Na druhou stranu poddanská města ji přijímala docela kladně, protože znamenala oslabení vlivu patrimoniální správy na vnitřní správu města.²⁵² Zavádění regulovaných magistrátů neproběhlo všude najednou, ale postupně. První regulovaný magistrát v zemích Koruny české dostalo pražské souměstí počátkem února 1784. Tímto krokem vznikla místo původního pětiměstí jednotná Praha, která od té doby vystupuje jako jedno město. V čele nového magistrátu stál purkmistr, dva náměstci a dvaatřicet radních. Ty volil výbor 40 volitelů z řad měšťanů, jež v případě Prahy volili plnoprávní měšťané v přítomnosti hejtmana. Pražský magistrát měl tři senáty rozdělené podle agendy na politickoeconomický, senát civilního soudnictví a senát trestního soudnictví. Součástí magistrátu byla též hospodářská konference složená ze tří hospodářských inspektorů a tří reprezentantů neboli tzv. starších, které volil měšťanský výbor od roku 1787.²⁵³

Po Praze následovala další česká královská města a po nich i některá města poddanská, ovšem zase postupně po jednotlivých krajích. Na Moravě regulaci magistrátů státní úřady zaváděly od roku 1786 a v českých poddanských městech až od roku 1788.²⁵⁴ Přípravu a provádění regulace obstarával územně příslušný apelační soud společně se zemským guberniem a s krajskými úřady. Krajským úřadům se tak značně rozšířily pravomoci právě v oblasti správy měst. Kontrole jejich úředníků, respektive krajských komisařů tak podléhala městská a zčásti i patrimoniální správa.²⁵⁵

Kromě sjednocení administrativy městských úřadů a jejich rozdělení soudní správy byla všechna města rozdělena do tří kategorií. Tentokrát však nebyly podstatnými měřítky velikost, počet domů a obyvatel anebo jejich právní postavení, nýbrž výše městských příjmů. Nová měřítko rozdělovala města podle schopnosti platit si určitý počet byrokratizovaných míst. V první kategorii byla pouze velká města, která měla stejně jako Praha tzv. úplný magistrát se třemi senáty s minimálně šesti zkoušenými radními a zkoušeným purkmistrem. S nimi tu ještě

---

²⁵¹ Valentin URFUS, *Právní postavení českých měst a rakouský absolutismus v období národního obrození*, SAP, 19, 1969, s. 395nn.

²⁵² TAMTÉŽ, s. s. 408–411.

²⁵³ H. HOUZAROVÁ, *Regulovaný magistrát*, s. 8.

²⁵⁴ Lidmila DĚDKOVÁ, *Organizace a písemnosti regulovaného magistrátu v Litomyšli*, SAP 13, 1963, č. 2, s. 206.

²⁵⁵ TAMTÉŽ.

působili nezkoušení radní jako zástupci měšťanské komunity. Ve druhé kategorii se nalézala města s tzv. neúplným magistrátem kombinovaným se zbytkem původní rady. Do třetí kategorie měst spadala ta města, jež nemohla ze svého ročního příjmu vyčlenit částku 450 zl., což byla minimální částka nutná k zaplacení jednoho syndika, jednoho kancelisty a soudního sluhu. Tato města regulovaný magistrát neměla a soudní pravomocí spadala pod magistrát nejbližšího města nebo justiciára²⁵⁶ ustanoveného při vrchnostenské správě.²⁵⁷

Nezvykle demokratické bylo při zavádění regulace magistrátů právo volby členů nového úřadu, kteří nebyli jmenovaní nadřízeným úřadem či vrchností. Volbu úředníků, purkmistra a ostatních radních prováděl měšťanský výbor, respektive sbor volitelů, který byl vybrán ze všeho plnoprávného měšťanstva.²⁵⁸ Tato vymoženost byla v následujících letech během utužování původního osvícensko absolutistického státního režimu v policejně absolutistický postupně odbourávána. Prvně bylo v roce 1793 ustanoveno doživotní zastávání funkce magistrátního purkmistra, od roku 1797 se ustanovení o doživotnosti vztáhlo na všechny obecní reprezentanty včetně syndiků a zkoušených radních. K tomuto roku byly také zrušeny měšťanské výbory ve své původní podobě a nahrazeny výbory složenými ze dvou zástupců z každého městského cechu, na které přešla volební pravomoc. V roce 1803 byla tato volba v poddanských městech zrušena úplně a napříště byli představení magistrátů jmenováni a dosazováni zemským guberniem a apelačním soudem, přičemž však byl respektován návrh dotyčné obce.²⁵⁹

3.3 Městská rada a regulovaný magistrát v Telči

Podoba městské rady se v Telči ustálila na konci 16. století a v tomto složení zůstala beze změn až do zavedení neúplného magistrátu ve druhé polovině 80. let 18. století.²⁶⁰ K dispozici jsou čtyři radní propozice z let 1645,²⁶¹ 1660,²⁶² 1661,²⁶³ 1665²⁶⁴ a jedno doplnění úřadu

---

²⁵⁶ Justiciár (či justiciář) byl zkoušený soudní úředník s právnickým vzděláním justičního úřadu pozemkové vrchnosti. Obsazení této funkce bylo podmínkou pro provozování místního soudu vrchností, obdobně jako obsazení místa syndika při městském magistrátu. Justiciára, aktuára (kancelistu), soudního sluhu a provoz celého úřadu financovala vrchnost, jejímž jménem byla soudní moc vykonávána, podléhala však státnímu dozoru. Tyto úřady byly mnohdy ustanovovány pro více panství současně.

²⁵⁷ Michaela CHLÁDKOVÁ, *Syndik a zkoušený radní regulovaného magistrátu. Příklad Johana Rambouska*, in: Jiří Malíř(ed.) a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 51.

²⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 51–52.

²⁵⁹ V. URFUS, *Právní postavení*, s. 425.

²⁶⁰ J. MAREČEK, *Telč*, s. 61–70.

²⁶¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45.

z roku 1671,²⁶⁵ které dokládají toto složení: dvanáct konšelů v čele s primasem a každý měsíc se měnícím purkmistrem, dále městského rychtáře s třemi rychtáři na předměstích, čtyři obecní starší a správce špitálu.²⁶⁶

V rámci neúplných magistrátů se města dále dělila na tři třídy. Do první, nejnižší třídy patřila města, která byla schopna ze svých ročních příjmů uvolnit minimální částku 450 zl. Z této sumy šlo 300 zl. zkušenému radnímu a syndikovi, 100 zl. kancelistovi a 50 zl. soudnímu sluhovi. Z řad měšťanů nebyli volený purkmistr a dva nezkoušení radní za výkon funkce honorováni. Do této třídy patřily například Dačice. Města ve druhé třídě, kam patřila například i Telč a Slavonice musela na fungování úředního aparátu vynaložit celkem 590 zl., z nichž dostal 350 zl. syndik, 100 zl. kancelista, 80 zl. soudní sluha a 60 zl. purkmistr.

Určitou představu o fungování neúplného magistrátu v Telči si lze udělat na základě dvou dochovaných radních protokolů z let 1787²⁶⁷ a 1791.²⁶⁸ Tyto dva protokoly jsou bohužel jediné, které se z období fungování zdejšího magistrátu v Archivu města Telče dochovaly. Přesto lze na jejich základě zjistit například postup jednání magistrátu, identifikovat projednávané agendy, jejich četnost a význam ve správě města, ale také strany, které se na magistrát obracely, a kauzy, které musel úřad řešit jak v obecních záležitostech, tak ve věcech svěřených městské správě státem.

Třetí skupina měst musela ročně vynaložit celkovou částku 970 zl., z toho 500 zl. náleželo syndikovi, dvěma kancelistům se vyplácelo po 100 zl., stejně jako purkmistrovi. Soudnímu sluhovi se platilo 80 zl., a k tomu ještě 30 zl. každému ze tří volených nezkoušených radních.²⁶⁹ Do této kategorie měst se řadila například Třebíč.²⁷⁰

Popsaná podoba fungování městské správy se v českých a moravských městech udržela až do roku 1849.²⁷¹ Od 1. ledna 1850 ji nahradila moderní obecní samospráva budovaná podle zásad vtělených do Stadionova prozatímního obecního zřízení.

---

²⁶² TAMTÉŽ, inv. č. 269, kart. 4, stará sign. Rampula 61.

²⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 263 a, kart. 1, stará sign. Rampula 10.

²⁶⁴ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 9.

²⁶⁵ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 2131; Doplnění úřadu zmiňuje jen některé úřady, protože v roce 1671 nebyly obměněny všechny úřady, ale jen některé.

²⁶⁶ Funkci správce špitálu vždy vykonával některý z konšelů společně s povinnostmi konšela.

²⁶⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 66, stará sign. Rampula L 1002.

²⁶⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 67, stará sign. Rampula L 1032.

²⁶⁹ M CHLÁDKOVÁ, *Syndik*, s. 51.

²⁷⁰ H. HOUZAROVÁ, *Regulovaný magistrát*, s. 12–13.

²⁷¹ V. NEKUDA a kol., *Dačičko*, s. 259.

4. Městská síť v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století

V období raného novověku představovalo město nejen nejvyšší jednotku sídelní struktury, ale také samostatný právní subjekt obdařený určitou mírou kolektivních práv a povinností, který se řídil vnitřní samosprávou. Termín „město“ měl již v této době přesně vymezený význam.²⁷²

Počátkem novověku měly Čechy celkem hustou síť měst a městeček. Velikostí se řadila spíše k malému nebo středně velkému městskému osídlení, výjimku mezi nimi tvořila pouze Praha, respektive pražské čtyřměstí. Ze socioprofesionálního úhlu pohledu v nich převládala řemeslná výroba dodávající výrobky na místní nebo regionální trh před výrobou exportní. Česká města se nacházela mimo významné obchodní cesty, chyběly jim levné vodní cesty a po přesunutí jádra evropské ekonomiky na západ se ocitla na periferii, čímž se jejich nevýhodné postavení ještě umocnilo. Vedle toho městům vyrostl silný konkurent v podobě režijního vrchnostenského velkostatku.²⁷³ Velkostatek sice ve svém vlastním zájmu podporoval rozvoj vrchnostenských měst a městeček, na druhé straně však přebral řadu funkcí náležejících měšťanstvu. Královská města tak musela čelit mocnému konkurentovi, který oproti nim disponoval navíc mimoekonomickými výhodami.²⁷⁴

Ekonomická konkurence velkostatku se například citelně projevila v pivovarnictví.²⁷⁵ Vrchnostenské pivovary, jež v porovnání s městskými navíc disponovaly daňovými výhodami,²⁷⁶ nedodržovaly mílové právo a distribuovaly své pivo přímo do měst, čímž měšťany silně poškozovaly. Velice znát to bylo obzvláště v těch městech, kde právo vařit pivo představovalo jediný zdroj obecních příjmů, který neměl neomezený limit (např. Rakovník).

---

²⁷² Petr VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001, s. 69; Pojmu „město“ se také věnuje František HOFMANN v knize *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 9–13.

²⁷³ K dějinám a vývoji velkostatku například Eduard MAUR, *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1976; TÝŽ, *Vývojové etapy českého feudálního velkostatku v období přechodu od feudalismu ke kapitalismu*, Historická demografie 7, 1981, s. 203–226; Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách*, Praha 1985, TÝŽ, *Rozmach feudálního velkostatku, jeho strukturální proměny a role v ekonomice Českých zemí v předbělohorském období*, Folia Historica Bohemica 11, 1987, s. 103–137.

²⁷⁴ Eduard MAUR, *Urbanizace Čech v raném novověku*, Historická demografie 25, 2001, s. 6.

²⁷⁵ V případě královských měst představovalo pivovarnictví hlavní zdroj příjmů, který roku 1548 panovník zatížil tzv. trestným tákem; TAMTÉŽ, s. 29.

²⁷⁶ Pavla HORSKÁ – Eduard MAUR – Jiří MUSIL, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl 2002, s. 104.

Tento tlak ze strany velkostatku zapříčinil úpadek pivovarnictví ve městech a jeho produkce nadále představovala pouhý zlomek toho, co města uvařila v době před třicetiletou válkou.²⁷⁷

V druhé polovině 17. věku tak skončil vítězstvím velkostatku více než sto let dlouhý zápas s královskými městy ve vaření piva. V průběhu toho století dokonce vrchnostenské pivo proniklo i do krčem v královských městech.²⁷⁸ Mnoho měšťanů vlastních právozárečné domy tak své privilegium nevyužívalo, protože při úplném upřednostňování várek obecních přicházela řada na jednotlivé vlastníky vždy až po několika letech. Například v Písku byl interval dlouhý jedenáct let. Velký počet měšťanů často kromě várečného domu žádný jiný majetek nevlastnilo a jejich existence závisela na vyplácení tzv. konsolace, tj. peněžní náhrady za to, že se vzdali pro blaho obce soukromých várek. V některých městech jako například v Příbrami však zeměpanské úřady vyplácení konsolace zakazovaly s tím, že se plýtvá obecními financemi. Následkem takovýchto nařízení pak mnozí měšťané chudli. Nikoho tedy nepřekvapí, že při jednání o zřízení nového biskupství v Hradci Králové, které probíhalo v 50. letech 17. století, hrála důležitou roli obava zdejších měšťanů z toho, aby si tu nový biskup nepostavil pivovar, a tím neohrozil městské příjmy.²⁷⁹

Z celkového hlediska je možné konstatovat, že velikostí měst, podílem obyvatel v nich a ekonomickou povahou stály země Koruny české v 16. století, spolu s celou střední Evropou přes jednoznačný pokrok, který učinily, na pomezí rychle se rozvíjejícího Západu a zaostávajícího zemědělského Východu. Praha v době vlády Rudolfa II. se svými 60 tisíci obyvateli byla sice největším městem střední Evropy (předběhla jak Vídeň, tak i Norimberk a Kolín nad Rýnem),²⁸⁰ svou velikostí se však nemohla vyrovnat metropolím jako Paříž (200 tisíc), Lisabon (100–125 tisíc), Neapol (200 tisíc) nebo Londýn, jehož populace se v letech 1500–1640 zvětšila osmkrát (z 50 na 400 tisíc). Obdobně jako celá střední Evropa i země Koruny české postrádaly síť velkých měst.²⁸¹

Ostatní česká a moravská města byla co do počtu obyvatel mnohem menší. U nás měla tehdy velká města něco mezi 5000 až 8000 obyvateli a tvořila je skupina 10 až 12 lokalit. Šlo o Kutnou Horu, Jihlavu, Olomouc, Hradec Králové, Žatec, Klatovy, Tábor a Cheb, z poddanských měst o Strážnici, Prostějov a Chomutov. Do skupiny středně velkých měst patřila ta nad 1200 obyvatel. Z valné většiny šlo o královská města, avšak patřilo sem i

---

²⁷⁷ Pavel BĚLINA, *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*, Praha 1985, s. 15.

²⁷⁸ P. HORSKÁ – E. MAUR – J. MUSIL, *Zrod*, s. 103-104.

²⁷⁹ P. BĚLINA, *Česká města*, s. 15-16.

²⁸⁰ P. HORSKÁ – E. MAUR – J. MUSIL, *Zrod*, s. 87.

²⁸¹ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 24.

několik měst poddanských, převážně středisek textilní výroby jako Frýdlant, Broumov, Jindřichův Hradec nebo Nový Jičín, z rezidenčních měst to byl například Český Krumlov, Litomyšl či Mikulov. Kategorie nejmenších měst pod 1200 obyvatel se skládala z jednoho až dvou královských měst, z některých královských horních měst, asi poloviny měst poddanských a převážně většiny poddanských městeček. Za předpokladu, že ponecháme stranou malinká městečka, kde se život obyvatel na venek nikterak nelišil od života vesničanů, se odhaduje poměr městského obyvatelstva na 10 až 15 % celkové populace.²⁸²

V průběhu 17. století naše města dále zaostávala a tato skutečnost se nezměnila ani v 18. století.²⁸³ Přispěla k tomu i ztráta jejich společenské prestiže a dřívějšího privilegovaného postavení po nezdařeném stavovském povstání, která měla svůj právní základ v Obnoveném zřízení zemském. Největší ránu jim zasadila třicetiletá válka. Během ní byla města opakovaně zatížena placením výpalného, vzrůstajícími daněmi, extrémním nárůstem městských dluhů, zvyšováním jistin a v neposlední řadě také dluhy z nezaplacených úroků. Tato situace nejvíce vyčerpávala královská města, protože ztratila konfiskacemi hodně pozemků, což byl trest za účast ve stavovském povstání.²⁸⁴

Za války se města částečně vylidnila, zmenšil se počet obydlených domů. Některá města dokonce přišla o svá předměstí, která obětovala kvůli fortifikačním pracím.²⁸⁵

Výzkumy však ukázaly, že úbytek obyvatel ve městech započal již na přelomu 16. a 17. století a následující válečný konflikt ho pouze prohloubil.²⁸⁶ Důsledkem válečných událostí města rovněž zchudla. Nelze to ale považovat za všeobecný jev. Například Praha ve 20. a 30. letech naopak z války v sousedních krajích profitovala, protože dokázala do jisté míry převzít úlohu tradičních center dálkového obchodu a tím je nahradit.²⁸⁷ Stejně tak města a městečka v odlehlém pohraničí se mohla válečným útrapám ve větší nebo menší míře vyhnout.²⁸⁸ Pokud byla navíc schopná těžit ze zahraniční či válečné poptávky, mohla zažít také růst. Nejlépe to dokládá například rozvoj textilní výroby v Liberci.²⁸⁹

---

²⁸² TÝŽ, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 99-100.

²⁸³ TÝŽ, *Urbanizace*, s. 25.

²⁸⁴ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí koruny české, 1618–1683*, VIII., Praha – Litomyšl 2008, s. 243.

²⁸⁵ K populační situaci blíže E. MAUR, *Dějiny*, s. 75-133 nebo I. ČORNEJOVÁ a kol., *Velké dějiny*, s. 223-288.

²⁸⁶ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 25.

²⁸⁷ Miloš DVOŘÁK, *Pražský obchod po Bílé hoře*, *Folia historica Bohemica* 8, 1985, s. 317-330.

²⁸⁸ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 25.

²⁸⁹ Miloslava MELANOVÁ a kol., *Liberec. Historie, kultura, lidé*, Praha 2017, s. 66-67.

Z celkového hlediska však byl stav našich měst v polovině 17. století neuspokojivý. Zvláště údaje z našich katastrů dokazují počet pustých domů v jednotlivých městech a městečkách. Berní rula, první český katastr z roku 1654 u českých královských měst vyjma Prahy zaznamenal 35,5 % pustých domů, a to i při započítání nově osedlých. Populační pokles na vsích a ve vrchnostenských městech a městečkách odhadl O. Placht na 12 %, pokud vezmeme v potaz jen samotná vrchnostenská města a městečka tak 22 %.²⁹⁰ Z poznatků Františka Matějka je patrné, že k roku 1657 se na Moravě nalézalo na vesnicích a v městečkách asi 33 % a ve městech 27,5 % zpustlých domů.²⁹¹ V řadě měst byly pusté domy důsledkem požárů, jako například v Pelhřimově, kde neopatrností ubytovaných císařských vojáků vypukl požár 20. srpna 1646 v domě čp. 77. Za pár hodin mu padlo za oběť skoro celé vnitřní město spolu se starou radnicí, děkanstvím, školou, pivovarem a masnými krámy. Oheň také zasáhl větší část předměstí s kostelem sv. Víta a stodolami.²⁹² Úbytek domů bez pochyby následoval i úbytek počtu obyvatel. Mezi oběma změnami nemusela být vždy navzájem přímá úměra. Válečný konflikt znamenal tvrdý úder dosavadnímu vzestupnému vývoji měst, s nímž se nejhůře srovnávala královská města.²⁹³

Berní rula v roce 1654 zaznamenala na území Čech (bez Kladska a Chebska) 138 měst (při započtení pražských měst jako jednoho celku) a 393 městečka. Počet městeček však nesmíme brát jako konečný, protože berní rula eviduje jako vesnice ty lokality, jež starší prameny z 16. století a v některých případech i mladší prameny z 18. století označují jako městečka.²⁹⁴ V 17. věku patřily Čechy k zemím s poměrně vysokým stupněm urbanizace. Ke každému městu či městečku přiléhalo území o průměrné rozloze 100 km². Jinak řečeno, patřilo k nim čtvercové území s vesnickým zázemím o rozloze 10 x 10 km.²⁹⁵ Na Moravě podle lánových rejstříků z let 1669–1679 existovalo 60 měst²⁹⁶ a 180 městeček.²⁹⁷ Svou

---

²⁹⁰ Otto PLACHT, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.–18. století*, Praha 1957, s. 81.

²⁹¹ František MATĚJEK, *Moravské lánové rejstříky*, Sborník archivních prací 29, 1979, 1, s. 131-132.

²⁹² Zdeněk MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov, Historie, kultura, lidé*, Praha 2014, s. 228.

²⁹³ P. HORSKÁ – E. MAUR – J. MUSIL, *Zrod*, s. 88.

²⁹⁴ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 13.

²⁹⁵ TAMTĚŽ, s. 13-14.

²⁹⁶ František MATĚJEK, *Postavení města v rámci panství*, in: Michaela KOKOJANOVÁ (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století)*, Prostějov 1997, s. 73; 81-82.

²⁹⁷ Josef VÁLKA, *Morava reformace, renesance a baroka*, Brno 1996, s. 126.

malou rozlohou se tak české země počítaly k hustě urbanizovaným evropským regionům. Při bližším průzkumu velikosti zdejších měst to však úplně neplatí.²⁹⁸

Ze 138 českých měst lze valné většině z nich přiznat městský statut jen s velkými rezervami. Historickodemografická literatura v některých případech považuje za město pouze osídlení s minimálně 2000 obyvateli. Budeme-li počítat s tím, že jeden dům obývalo přibližně 10 osob, což je velmi zjednodušený předpoklad, splňuje tuto početní hranici pouze 40 % měst u nás a nepřekračují ji ani zdaleka všechna královská města.²⁹⁹

Počátkem 17. století tvořila nejpočetnější skupinu města se 101 až 200 domy, kterých bylo v Českém království 58 (42 %) a dominovala mezi nimi města poddanská.³⁰⁰ Obdobná situace existovala i na Moravě, kde do této skupiny spadalo 25 měst (44 %).³⁰¹ Do této skupiny je nutno ještě započítat dalších 23 „neměstských“ měst (16 %), v nichž se nacházelo maximálně do 100 domů. Z kvantitativního úhlu pohledu tedy nesplňovala kritérium městskosti. Šlo o vrchnostenská města, jež často plnila úlohu správního centra panství (Hořovice, Bechyně) či horní města (Čistá, Stříbrné Hory u Nalžov). Až na Karlovy Vary, coby lázeňské město těšící se mimořádnému postavení, se v této kategorii nenacházelo žádné královské město.³⁰² Z moravských měst nepřekročila hranici 100 domů pouze města Loštice a Drahotuše.³⁰³ Důvod, proč taková osídlení získala městský statut, pramení zřejmě z očekávání brzkého hospodářského růstu (zatím nesplněného) či z prestižních příčin.³⁰⁴

Skupina měst se 101 až 200 domy se skládala hlavně z poddanských měst (Milevsko, Pacov), své zastoupení zde však měla i některá města královská a věnná, jejichž hospodářský vývoj nebyl zatím příliš progresivní a významem nepřesáhla úzké hranice regionu (Pelhřimov, Jaroměř). Hojnou složkou byla i města horní. Možno konstatovat, že právě velikost typického vrchnostenského města se pohybovala mezi 100 až 200 domy. Kvantitativní požadavky na městskost tedy vůbec nesplňovalo.³⁰⁵

Města s 201 až 300 domy představovala druhou nejpočetnější skupinu českých měst. Z výše zmíněného počtu sem patřilo 33 měst (24 %). Vzájemný poměr mezi městy tu byl

---

²⁹⁸ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 13-14.

²⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 18.

³⁰⁰ Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 123.

³⁰¹ F. MATĚJEK, *Postavení*, s. 73.

³⁰² E. MAUR, *Urbanizace*, s. 18.

³⁰³ F. MATĚJEK, *Postavení*, s. 73.

³⁰⁴ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 18.

³⁰⁵ TAMTÉŽ.

celkem vyrovnaný. Poměr královských a věnných měst na jedné straně, k nimž se řadily Nymburk, Čáslav, Německý Brod, Stříbro či Beroun, a mezi městy poddanskými (Soběslav, Liberec, Turnov, Polná atd.) byl v zásadě rovnoměrný. Patřilo sem také několik měst, která dal panovník v pozdější době do zástavy či je šlechticům rovnou prodal (Tachov, Vodňany, Prachatice). Zbývající města náležela k horním (Rudolfovo, Krásno, Příbram). Kvůli špatnému započtení došlo v některých případech k vynechání pustých domů, a tak se v této skupině měst objevují taková, která patří až do té následující (Slaný, Domažlice, možná Plzeň).³⁰⁶ Z moravských měst do této skupiny spadá jedenáct lokalit.³⁰⁷ V této skupině se nalézala průměrná královská a významnější vrchnostenská města.³⁰⁸

Třetí skupinu měst s 301 až 400 domy reprezentuje pouze 10 lokalit (7 %). Jednalo se například o královská města Most (394), Mladou Boleslav (370), Žatec (367) nebo České Budějovice (357), věnné Vysoké Mýto (303) či poddanský Frýdlant (378).³⁰⁹ Z měst na Moravě sem lze zařadit 11 lokalit.³¹⁰ I zde šlo v případě poddanských měst o šlechtická sídelní města a zároveň o města hospodářsky prosperující díky textilní výrobě a obchodu. Města nad 300 domů tak v našich poměrech představovala rozvinuté osídlení. V porovnání s Evropou se však jednalo stále až na výjimku prvních čtyř jmenovaných o malá města.³¹¹

Do čtvrté skupiny měst čítajících více jak 400 domů jich lze zařadit 14 (10 %). V čele této skupiny stálo pražské čtyřměstí s 2 768 domy. Pokud k nim přičteme rovněž domy nezátížené berní jako např. kláštery, špitály, školy atd. vzroste počet domů na 3 112. S velkým odstupem se za Prahou řadilo druhé největší město Kutná Hora s 891 domem. Dále pak Hradec Králové se 716, Roudnice nad Labem s 540 a Jáchymov s 532 domy. Velikost Jáchymova ale zvětšovaly započtené horní vsi v jeho okolí. Bez nich měl jen 473 domy.

Dále následovala vcelku hojná skupina měst mezi 401 až 500 domy. Patřily sem Litoměřice (494), Litomyšl (484), Kadaň (454) či Horní Slavkov (436). Ve skupině měst nad 400 domů převládala jednoznačně města královská (včetně horních), patřila sem rovněž některá města vrchnostenská (Česká Lípa, Litomyšl).³¹² Z moravských poddanských měst

---

³⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 18-19.

³⁰⁷ F. MATĚJEK, *Postavení*, s. 73.

³⁰⁸ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 19-20.

³⁰⁹ TAMTÉŽ.

³¹⁰ F. MATĚJEK, *Postavení*, s. 73.

³¹¹ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 20.

³¹² TAMTÉŽ, s. 19-20.

měly přes 400 domů města Třebíč, Mikulov, Strážnice, Uherský Brod a Moravská Třebová. Prostějov, největší z nich, jich měl dokonce 599.³¹³

Převážná většina městeček měla před třicetiletou válkou malou rozlohu. Z 393 městeček zachycených berní rulou se jen v 45 z nich nacházelo víc jak 100 domů a jen ve dvou více než 200. Městečka s více než 100 domy byla hlavně soustředěná v pásu, který se táhl od Rumburka, přes Šluknov, Cvikov, Mimoň, Vrchlabí, Dobrušku, Českou Třebovou až po Králíky, tedy v oblastech severních, severozápadních a severovýchodních Čech. Jejich rozvoj tu umožňovala textilní výroba. Městečka na severu Čech mohla svůj rozvoj postavit na tzv. „přadláckých“ vsích v podhůří a v horách, které disponovaly velkým počtem domů. Patří sem také městečka z Krušných hor, kde kvůli úpadku těžby museli jejich obyvatelé hledat nový způsob obživy. Vyskytly se tu i skutečnosti, jež vtiskly městečkům charakteristický rys jejich vývoje. Tak například držitelé Lovosic se pokusili vytvořit z nich významné centrum obchodu s obilím na řece Labi, a to na úkor Litoměřic, tradičního střediska obchodujícího s touto komoditou.³¹⁴

Vyjma tří výše zmíněných regionů se s městečky nad 100 domů setkáme velmi sporadicky či vůbec. Velmi řídké zastoupená byla městečka ve středních Čechách, kde mimořádné postavení Prahy negativně dopadalo na jejich rozvoj. Její blízkost tu pocítovala i města, včetně královských. Výjimku tvořila Kutná Hora, jež se rozvinula díky hornictví. Rozdílnou velikost městeček v jednotlivých krajích způsobila odlišná struktura vesnického osídlení společně s rozdílným tempem vývoje jednotlivých regionů. Zvláště v oblastech ležících jižně, jihozápadně a jihovýchodně od pražského souměstí dominovaly drobné vesnice (hlavní oblasti vnitřní kolonizace z 11. a 12. století), to se pak promítalo i ve velikosti městeček.³¹⁵

Rozdíly se projevovaly převážně mezi regiony protoindustriálními a regiony s tržním zemědělstvím na jedné straně a zaostávajícím jihem země na straně druhé. Lokální odlišnosti v síti městeček se projeví i v jiných měřítkách. V oblastech s úplnou absencí městeček nad 100 domů se hojně vyskytovala městečka do 50 domů. Na severu Čech bychom tento typ osídlení hledali na některých místech zcela marně. V Litoměřickém kraji existovala z 21 městeček taková jen dvě (Levín s 35 a Stvolínky se 49 domy). Zato Čáslavský kraj měl z 34 městeček do 50 domů 27 (například Čestín s 31 domy, Dolní Kralovice s 20 domy, Kácov s

---

³¹³ F. MATĚJEK, *Postavení*, s. 73.

³¹⁴ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 21-22.

³¹⁵ TAMTÉŽ, s. 21.

39 domy). Skupinu 51-100 domů v tomto kraji zastupovalo šest městeček (například Čechtice s 61 domy, Česká Bělá se 75, Havlíčkova Borová s 61 domy), skupinu s počtem nad 100 pouze jediný Humpolec se 142 domy. Právě v oblastech s převahou městeček malé velikosti se hojně vyskytovala ta městečka, v jejichž případě byl tento statut pouze formalitou. Svou velikostí totiž nepřekračovala hranici 20 domů. Ve většině případů šlo o podhradí povýšená na městečko z prestižních důvodů, přestože požadované velikosti nutné pro toto označení nikdy nedosáhla. Nejmenší Křemže mělo jen 6 domů, následuje Český Šternberk s 9 domy, Podhradí s 10 domy, Borovsko, Vysoký Chlumeč a Vrábí s 11 domy atd.³¹⁶

Běžné městečko u nás mělo něco mezi 21 až 100 domy. Městečka o této rozloze zde byla nejběžnější. Při bližším pohledu zjistíme, že v protoindustriální oblasti na severu Čech převládala městečka velká, kdežto v jižních Čechách menší. Strukturu městeček ovlivňovaly reálné ekonomické potřeby. Nezbytným prvkem, který zajišťoval bezproblémové zásobování městečka zemědělskými výrobky, byl dobře fungující místní trh. K dalším důvodům patřila nutnost zřídit na panství správní středisko nebo jen touha po prestiži. Hospodářsky nejprogresivnější městečka se svou velikostí blížila průměrným městům a nejmenší je dokonce předháněla. Z právního hlediska se však stále jednalo o neúplně rozvinuté městské obce. Některá se plnoprávného postavení města dočkala až po roce 1620, kdy došlo k jejich povýšení. Když to shrneme, tak v kategorii do 100 domů se nalézala města a městečka poddanská, jež jednoznačně dominovala i kategorii do 200 domů. Nepříliš početně zastoupená kategorie 201-300 byla poměrově vcelku vyrovnaná. Avšak v kategorii nad 400 domů jednoznačně převládala města královská.³¹⁷

Nelze opomenout fakt, že ne na všech panstvích se vyskytovala města nebo městečka. Existovala i taková, kde se na přímém odběru výrobků podílela samotná vrchnost a pokud tak nečinila, prodávaly se výrobky ve městech na sousedních panstvích nebo v nejbližším městečku, které měl majitel v zástavě. Vlastní město či městečko se zpravidla většinou nevyskytovalo na drobných statcích rytířů s maximálním počtem 10 vesnic. Naproti tomu se ale vyskytovala i větší panství, kde žádné město ani městečko nebylo (např. na Prácheňsku panství Čestice s 21 vesnicemi, panství Drahenice s 18 vesnicemi, panství Libějovice se 40 vesnicemi atd.).³¹⁸

---

³¹⁶ TAMTÉŽ, s. 22.

³¹⁷ TAMTÉŽ, s. 22-23.

³¹⁸ TAMTÉŽ, s. 24.

Nejvýznamnějším pramenem, jehož studiem lze získat informace o úrovni urbanizace v době, kdy ještě neexistovala moderní statistika, je tereziánský katastr. Přestože k jeho vydání došlo až v roce 1748, byly podklady pro jeho vytvoření pořizovány již od roku 1713. Není tedy překvapivé, že nedlouho po jeho uvedení v platnost následovala revize, a tak katastr vyšel roku 1757 podruhé. Stejně jako berní rula z roku 1654 ani katastr neobsahuje přesný počet obyvatel jednotlivých lokalit. Oproti rule se v něm však nachází informace o počtu domů, respektive jejich vlastníkům. Díky tomu jsme schopni odhadnout lidnatost našich měst s mnohem větší přesností, než tomu bylo v polovině 17. století.³¹⁹ Zvlášť dobrou představu dává tereziánský katastr z roku 1757 o počtu klasifikovaných domů, tzn. těch, jež podléhaly domovní dani. Tyto domy se nacházely ve významnějších městech.

Reálně vypadala situace takto. V Budějovickém kraji se nalézalo tzv. 17 klasifikovaných měst, avšak jen dvě z nich přesahovala hranici dvou set domů, na něž se vztahovala domovní daň. Bylo to královské město České Budějovice se 494 domy a rezidenční Český Krumlov se 394 domy. Zbylých patnáct měst mělo méně než 200 klasifikovaných domů a úplně zde chyběla města s 200 až 300 domy běžná v oblastech s rozvíjející se protoindustrializací.³²⁰

Na jihozápadní Moravě, ostatně jako v této korunní zemi vůbec, byla situace v rozložení a velikosti měst a také v jejich klasifikaci ještě o něco složitější než na české straně zemské hranice. Už od počátku urbanizace, kdy se v českých zemích městská síť konstituovala, se na Moravě nacházel mnohem menší počet velkých a lidnatých královských měst než v Čechách. V konečné fázi vývoje po třicetileté válce jich zde zůstalo zachováno pouze sedm. Nejbližším královským a později krajským městem se pro Telč stala Jihlava.

Poddanských měst různých velikostí významu se na Moravě naproti tomu nacházelo několik desítek.³²¹ Některá z nich, jako například Prostějov, Bruntál, Přerov, Kroměříž, Oslavany, Kuřim, Slavkov, Křižanov, Letovice, Dačice, Slavonice anebo právě Telč, přitom dosáhla značné velikosti, lidnatosti a hospodářského potenciálu a stala se centry velkých a významných panství, která za podpory své vrchnosti, jež z jejich růstu různě profitovala, sehrávala významnou roli právě ve druhé polovině 18. století,³²² kdy začala postupná industrializace a proměna sociální skladby i ekonomického zázemí obyvatel měst i venkova.

---

³¹⁹ E. MAUR, *Velikost*, s. 169.

³²⁰ TÝŽ, *Urbanizace*, s. 44.

³²¹ P. HORSKÁ – E. MAUR – J. MUSIL, *Zrod*, s. 80–120 (podkapitola „Město raného novověku“).

³²² Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Jiří MUSIL – Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha 1998, s. 133–154.

Tento vývoj se pomalu a téměř nepozorovaně odrážel i na proměnách v osídlení poddanských měst a v jeho struktuře, jak v úvodu k velmi inspirativní kolektivní monografii *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století* konstatují její editoři.³²³ Pro situaci v Telči v uvedené době přináší důležité postřehy a možnosti pro srovnání například příspěvek Bohumíra Smutného o šlechtických manufakturistech,³²⁴ Michaely Sládkové o syndikovi a radním regulovaného magistrátu,³²⁵ Vladimíra Maňase o kantorovi,³²⁶ Lukáše Fasory o soukeníkovi,³²⁷ Pavla Nováka o velkostatkáři,³²⁸ Milana Myšky o nobilitovaném měšťanovi,³²⁹ Dušana Uhlíře o hudebním skladateli ve vrchnostenských službách,³³⁰ ale i mnohé další.

---

³²³ Jiří MALÍŘ a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*. Brno 2008, s. 5–10.

³²⁴ Bohumír SMUTNÝ, *Šlechtický manufakturista – Příklad Blümegena, Harracha a dalších*. in: Jiří MALÍŘ a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 13–30.

³²⁵ Michaela SLÁDKOVÁ, *Syndik a zkoušený radní regulovaného magistrátu – Příklad Johanna Rambouska*. in: TAMTÉŽ, s. 48–63.

³²⁶ Vladimír MAŇAS, *Kantor – Několik příkladů místo syntézy*. in: TAMTÉŽ, s. 95–103.

³²⁷ Lukáš FASORA, *Soukeník – Příklad Jakoba Müllera, bratrů Zebových a dalších*. in: TAMTÉŽ, s. 175–191.

³²⁸ Pavel NOVÁK, *Velkostatkář – Příklad majitelů velkostatku Mirošov*. in: TAMTÉŽ, s. 192–207.

³²⁹ Milan MYŠKA, *Měšťák šlechticem – Příklad nobilitovaného opavského kupce a manufakturisty Karla Antona Czieke z Badenfeldu*. in: TAMTÉŽ, s. 279–291.

³³⁰ Dušan UHLÍŘ, *Muzikant v roli vrchnostenského úředníka – Příklad Carla Ditterse z Dittersdorfu*. in: TAMTÉŽ, s. 292–305.

5. Město Telč od konce 17. do poslední čtvrtiny 18. století

5.1 Historický přehled dějin města v uvedeném období

Když v roce 1691 zemřel majitel hradeckých panství František Leopold Vilém hrabě Slavata (1639–1691) bez mužského následníka³³¹ a jeho mladší bratr Jan Karel Jáchym Slavata (1640–1712) se odmítl vzdát církevní kariéry,³³² načež došlo následně k rozdělení slavatovské domény mezi potomky rodu v ženských liniích.³³³ Na základě tohoto dělení uskutečněného v roce 1693 se tak Telč dostala do vlastnictví Františka Antonína (1679–1761), syna hraběnky Barbory Slavatové (?–1684) provdané Lichtenštejn Castelnorové.³³⁴ Ten byl v této době ještě nezletilý, a tak se o rodový majetek do roku 1702 staral jeho strýc František Karel.³³⁵ Během jeho poručnické vlády vypukl mezi městem a novou vrchností spor o dodržování městských privilegií,³³⁶ v jehož průběhu si město dokonce stěžovalo u císaře Leopolda I.³³⁷ Spor se protáhl až do roku 1709, kdy město zvítězilo a František Antonín musel jeho výsady uznat.³³⁸ V roce 1712 pak tuto smlouvu potvrdil i císař Karel VI.³³⁹

Bohužel bylo dědictví po Slavatech silně zadlužené. Tuto situaci se nový telčský pán snažil nejprve řešit nákupem a prodejem různých statků či nemovitostí.³⁴⁰ Když tento způsob k ničemu nevedl, odhodlal se hrabě roku 1709 k prodeji rodových statků Pernštejn a Bludov a přenesl rodinný fideikomis na telčské panství.³⁴¹ K uzavření smlouvy došlo v následujícím roce.³⁴² Umořit dluhy se František Antonín pokoušel neúspěšně během svého téměř šedesát let dlouhého držení panství. Jeho snaha se zde střetávala nejen s potřebou vést okázalý život,

---

³³¹ Petr MATOUŠ, *Carolus Felix a S. Theresia: příspěvek k poznání karmelitánského řádu*, České Budějovice 1999, (=Diplomová práce na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), s. 104.

³³² Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, Praha 2004, s. 603.

³³³ J. KROUPA, *Telč*, s. 67.

³³⁴ MZA Brno, G 263 Podstatští-Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 50-65.

³³⁵ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), *Procházka*, s. 23.

³³⁶ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 265 a, kart. 3, stará sign. Rampula 272, 273, 274, 437, 444, 1164–1187.

³³⁷ MZA Brno, G 263 Podstatští-Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 123.

³³⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 39, stará sign. Rampula K 86

³³⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 40, stará sign. Rampula K 88.

³⁴⁰ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), s. *Telč*, s. 35.

³⁴¹ MZA Brno, G 263 Podstatští-Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 69-71.

³⁴² TAMTÉŽ, pag. 72-88.

ale také s nepříznivými politickými událostmi,³⁴³ jako byly války o rakouské dědictví, kdy došlo roku 1740 k obsazení Telče saskou armádou.³⁴⁴ Tyto důvody patrně vedly k tomu, že do města příliš neinvestoval. O jeho činech ve městě vypovídá pouze snaha založit zde v roce 1728 novou palírnu,³⁴⁵ povolení opravit a znovu zřídit mlýn na hrázi z roku 1752³⁴⁶ či nařízení o postoupení městských pozemků panské cihelně z roku 1756.³⁴⁷

V době vlády Lichtenštejnů z Castelfornu se tak Telč opět po více než sto letech stala rezidenčním městem. Podle typologie Petra Vorla lze označit za rezidenční město takové, které se v důsledku vývoje stalo centrem velkých panství, v nichž se na periferii nacházelo několik dalších měst a městeček. Ve většině případů držela vrchnost jen jedno takové panství. V blízkosti města či dokonce v něm se nalézalo výstavní šlechtické sídlo nebo zámek. Zároveň tu své místo měly šlechtické režijní podniky jako dvůr, pivovar a jiné. Takové město tvořilo středisko příslušného dominia. Tím, že zde sídlila vrchnost, však docházelo k mnohem většímu rozvoji města, protože se mu dostávalo mnohem větší péče ze strany jeho majitelů. Z architektonického hlediska bylo mnohem výstavnější, hospodářsky se více rozvíjelo, mohlo se zde vyrábět drahé zboží a dovážet sem výrobky ze zahraničí. Jedinečnost postavení takového města přímo závisela na tom, jak významný šlechtický dvůr zde sídlil. Současně takové město po nějakou dobu sloužilo jako ústřední sídlo světské nebo církevní vrchnosti. Dvůr, jenž zde sídlil na zámku, v sobě spojoval správu dalších velkých panství patřících dané vrchnosti.³⁴⁸

Při bližším pohledu zjistíme, že postavení Telče v 18. věku celkem přesně odpovídá Vorlově definici. Vedle Telče se na panství nacházelo město Slavonice společně s městečky Kunžakem, Mrákotínem, Strmilovem, Studenou a Želetavou.³⁴⁹ Telčské panství svou rozlohou jasně převyšovalo zbývající panství, jež rody Lichtenštejnův z Castelfornu a po nich nastoupivší Podstatští Lichtenštejnův vlastnily. Od doby Zachariáše z Hradce se ve městě nacházel výstavný zámek, v němž opětovně stále sídlili majitelé dominia.³⁵⁰

---

³⁴³ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), s. *Telč*, s. 34.

³⁴⁴ J. HRDLÍČKA, *Telč*, s. 34.

³⁴⁵ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 264, kart. 2, stará sign. Rampula 1060; Více informací k této věci bohužel torzovitě dochovaný archiv neposkytuje.

³⁴⁶ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 996.

³⁴⁷ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 1023.

³⁴⁸ P. VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města*, s. 78-80.

³⁴⁹ J. MAREČEK, *Telč*, s. 37.

³⁵⁰ J. KROUPA, *Telč*, s. 23-56.

Z vrchnostenských podniků bychom tu našli pivovar umístěný na zámku,³⁵¹ telčský dvůr na Novém předměstí (dnešní Štěpnice)³⁵² a cihelnu poblíž města.³⁵³ Z minulých dob město disponovalo mnohými právy, které obdrželo od českých panovníků, moravských markrabat³⁵⁴ nebo od své vrchnosti,³⁵⁵ a díky nimž se mohlo příznivě rozvíjet. Pokud Telč zrovna nebyla vrchnostenským rezidenčním městem, stále si v raném novověku (v letech 1589–1702) uchovávala svůj význam jako správní středisko jednoho z největších panství na Moravě.

Stejně jako jeho předchůdci³⁵⁶ i František Antonín proslul reprezentativní výstavbou. Jeho pozornost se však v případě města upírala na jeho okolí.³⁵⁷ Směrem na západ, na návrší u cesty do Krahulčí vznikl v letech 1726–1728 kostel zasvěcený Janu Nepomuckému, který se měl patrně stát součástí kláštera františkánů.³⁵⁸ K jeho vysvěcení došlo roku 1729 a jednalo se o velkolepou událost, jež barokní Telč zažila. Součástí oslavy bylo také procesí vypravené z města. Vedle této stavby se ve dvacátých letech tento šlechtic rovněž zasloužil o opravu

---

³⁵¹ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), *Procházka*, s. 32.

³⁵² Kol., *Historický atlas*, nestránkováno.

³⁵³ Cihelna je zachycena na mapě vzniklé v rámci prvního vojenského mapování přístupné v digitální podobě na <http://oldmaps.geolab.cz>.

³⁵⁴ V roce 1436 udělil městu markrabě Albrecht Habsburský právo pořádat trh na svátek sv. Martina, roku 1464 udělil král Jiří z Poděbrad mílové právo na vaření a prodej piva a prodej soli, v roce 1526 král Ludvík Jagellonský výsadu mýta a skladu, roku 1570 císař Maxmilián II. přidal právo na čtvrtý jarmark; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 3, stará sign. Rampula K 8; inv. č. 9 stará sign. Rampula K 15; inv. č. 24 stará sign. Rampula K 42.

³⁵⁵ V roce 1587 udělil Zachariáš z Hradce telčským měšťanům právo na šenkování vína a spolu s ním i právo postavit si kdykoliv pivovar a sladovnu ať už vlastní či obecní. Roku 1650 udělil císař Ferdinand III. na žádost Viléma Slavaty Telči pátý jarmark a povolení pořádat každé úterý obilní trh. Zároveň s těmito výsadami město obdrželo nový městský znak, protože původní se ztratil při vpádu Švédů v roce 1645.

³⁵⁶ V roce 1561 započal Zachariáš z Hradce s přestavbou gotického hradu na renesanční zámek, která byla dokončena až po jeho smrti hradeckými a posléze slavatovskými dědici. Dále následovala výstavba panských sýpek (dnes čp. 71) propojených architektonicky s Dolní (Malou) bránou a areálem zámku, které nechal postavit na místě měšťanského domu v druhé polovině sedmdesátých let 16. století. Dalším velkým stavebním počinem, jež významně ovlivnil podobu města, se stala stavba jezuitské koleje iniciovaná Františkou Slavatovou z Meggau roku 1651. Stavbě koleje, dokončené v roce 1654, musely ustoupit tři měšťanské domy. V první polovině šedesátých let ke koleji ještě přibyl kostel Jména Ježíš postavený na místě, kde původně stála fara a škola. Roku 1668 došlo na místě bývalé panské sladovny a několika domů k postavení konviktu sv. Andělů. Konvikt sloužil k ubytování studentů ze šlechtických rodin a k výuce hudby. V roce 1664 hraběnka zakoupila další dům (dnes čp. 4) a nechala místo něj zbudovat městskou faru. Téhož roku získala i dům (dnes čp. 103) v „ulici“, jež přeměnila v městskou školu; Kolektiv autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

³⁵⁷ J. HRDLÍČKA a kol., *Telč*, s. 33.

³⁵⁸ V. KRATINOVÁ – B. SAMEK – M. STEHLÍK, *Telč*, s. 111.

kostelíka sv. Vojtěcha u nedalekých Studnic.³⁵⁹ Svědčí o tom památná listina nalezená v makovici věže při jeho opravě v roce 1897.³⁶⁰

Telčský hrabě se v průběhu svého života dvakrát oženil. Jeho první chotí se stala v roce 1704 Marie Anna z Halleweilu. Přestože s ní zplodil několik potomků, žádný z nich se nedožil dospělosti. Poté, co v roce 1743 ovdověl, se ještě téhož roku oženil s Marií Johannou z Thürheimu (1717–1796). Avšak ani tento svazek nepřinesl očekávaného dědice, a tak začal řešit další budoucnost svého jmění.³⁶¹ V první řadě se postaral, aby se telčské panství změnilo z fideikomisního na alodiální. Roku 1754 sepsal svou závěť, v níž ustanovil za dědice svého příbuzného Aloise Podstatského z Prusinovic, ovšem pod tou podmínkou, že přijme jeho erb a jméno a spojí je s vlastním.³⁶²

Po jeho smrti v roce 1761 přešlo telčské panství do vlastnictví rodiny Podstatských z Prusinovic. Nicméně podle znění závěti mohla pozůstalá hraběnka v Telči přebývat tak dlouho, dokud se znovu nevdá nebo nezemře. Marie Johanna se již nikdy znovu neprovdala, a tak žila na zámku až do své smrti roku 1796.³⁶³ Alois Podstatský z Prusinovic zemřel již o tři roky dříve. Skutečným majitelem panství se tedy stal až jeho syn Leopold I. František (1763–1813). Ten v době převzetí již spravoval jako rodový fideikomis panství Veselíčko společně s alodiálními statky Slavkovem a Starou Vsí nad Ondřejnicí.³⁶⁴ V roce 1796 se tedy rodinný majetek rozrostl.³⁶⁵ Nový pán, který se mimo jiné aktivně angažoval u panovnického dvora a v armádě, se rozhodl pro reformu správy svých panství.³⁶⁶ V roce 1800 tak došlo ke zřízení Ředitelství statků Podstatských-Lichtenštejnů se sídlem v Telči. Toto ředitelství mělo na starost veškeré hospodářství včetně telčského panství složeného v této době z panství Studená, Kunžak, Želetava a statku Borovná. Stejně ředitelství se rovněž staralo i o majetek na severní

---

³⁵⁹ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 33-34.

³⁶⁰ „Když vládl lodičkou Petra knížete Benedikt XIII., když Karel VI. císař v císařství slavně vládl; když Volfgang ze Šratenbachu kníže-biskup a kardinál nad církví bděl; když na panství teleckém František Antonín z Lichtenštejna s Annou z Halleweilu; za Martina Žourka, tehdejšího děkana, věž byla postavena hlavním úsilím Kristiána Kleina z Jivavé, kaplana v Telči, dílo provedeno[...].“; J. TIRAY, *Telecký okres*, s. 363.

³⁶¹ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), *Telč*, s. 37.

³⁶² TYTÉŽ, *Procházka*, s. 25.

³⁶³ V roce 1790 došlo v Telči na základě nařízení Krajského úřadu v Jihlavě ke zřízení hřebčince; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 264 m, kart. 2, stará sign. Rampula 1638.

³⁶⁴ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), *Procházka*, s. 25.

³⁶⁵ TYTÉŽ, *Telč*, s. 38.

³⁶⁶ TYTÉŽ, *Procházka*, s. 25.

Moravě.³⁶⁷ Majetkem rodu Podstatských Lichtenštejnů byla Telč až do konfiskace v roce 1945.³⁶⁸

5.2 Složení obyvatel města

Pokud zaměříme svou pozornost na lidi, kteří v 18. století ve městě žili, zjistíme, že se jednalo o velmi pestrou společnost. V této době bychom tu mohli potkat vrchnostenské úředníky, jež se starali o chod panství, jako byli hejtman,³⁶⁹ kontribuční písař,³⁷⁰ důchodní písař,³⁷¹ panský porybný,³⁷² rybníční písař³⁷³ či polesný atd.³⁷⁴ Z ostatních panských služebníků pak například zámeckého lokaje,³⁷⁵ kuchaře,³⁷⁶ panského sládka,³⁷⁷ zahradníka³⁷⁸ nebo drába.³⁷⁹

Další skupinou lidí byli měšťané, jimž skýtal hlavní obživu obchod, řemeslo a šenkování nápojů či zemědělství.³⁸⁰ K této skupině poskytují velice mnoho různorodých informací zejména prameny městské provenience, ale nejen ony. Lze říci, že se jedná o nejlépe sledovatelnou skupinu mezi obyvateli města Telče.

Přestože prameny o nich většinou mlčí, lze logicky odvodit, že nejbohatší měšťané měli ve své domácnosti služebnictvo, které se o ně staralo (čeledíni, děvečky, služby atd.). Spolu s nimi mohli také žít v domech na náměstí v pronajatých místnostech rodiny podruhů. Protože podruzi velmi často žádný nemovitý majetek nevlastnili, pobývali převážně ve dvorech a chalupách bohatých měšťanů z Vnitřního Města. Obživu jim skýtalo řemeslo, nádenická práce či chov dobytka a drůbeže.

---

³⁶⁷ TYTÉŽ, *Telč*, s. 39.

³⁶⁸ TYTÉŽ, *Procházka*, s. 25.

³⁶⁹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 265, kart. 2, stará sign. Rampula L 113-115.

³⁷⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 48, fol. 169r.

³⁷¹ MZA Brno, G 263 Podstatští-Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 773.

³⁷² TAMTÉŽ, D 6 Josefínský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

³⁷³ TAMTÉŽ, G 263 Podstatští-Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 763.

³⁷⁴ TAMTÉŽ, pag. 773.

³⁷⁵ TAMTÉŽ, pag. 765.

³⁷⁶ M. INDROVÁ – I. TOBIÁŠKOVÁ (edd.), *Procházka*, s. 29.

³⁷⁷ MZA Brno, D 6 Josefínský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

³⁷⁸ TAMTÉŽ.

³⁷⁹ TAMTÉŽ.

³⁸⁰ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

Po většinu 18. století působila ve městě jezuitská kolej, nebylo proto nic neobvyklého potkat se zde s řádovými bratry či rektorem koleje. Z duchovních osob žili ve městě také farář a děkan. O kostel sv. Jakuba se staral kostelník. V jeho věži měl svůj byt zvoník.

Aby městská rada zvládla všechny každodenní povinnosti, měla k ruce tzv. obecní zaměstnance. Kvůli absenci pramenů nelze říci, jak se jim v Telči říkalo. Nelze ani určit jejich přesný počet. Jisté však je, že šlo o městského písaře, špitálního správce, hlásné na věži, posly, formany, nádeníky, obecního sluhu, obecního hodináře, obecního pastýře, obecního mlynáře, obecního sládka, kominíka, kočího, zvoníka, hrobníka. Výkon hrdelních rozsudků v Telči měl na starost kat z Jihlavy, jehož si za tím účelem rada najímala, a který zároveň se svými pacholky čistil i město od mršin atp.

V následujících podkapitolách se blíže podíváme nejen na město, ale taktéž na jeho bezprostřední okolí, v němž tito lidé prožívali své každodenní radosti a starosti.

5.3 Vnější popis města

Město Telč se nachází na jihozápadní Moravě³⁸¹ a v raném novověku se skládalo z Vnitřního Města a tří předměstí.³⁸² Ve slavatovském urbáři z roku 1654,³⁸³ který vznikl nedlouho po skončení třicetileté války, jsou tato předměstí označena jako Staré Město,³⁸⁴ Velké předměstí³⁸⁵ a Nové Město.³⁸⁶

Nejstarším známým vyobrazením Telče je veduta z roku 1728. Na její levé straně je zobrazen areál telčského hospodářského dvora s barokní sýpkou, jež se nacházejí na novoměstském předměstí (dnes Štěpnice). Následuje zámek (č. 4) s farním kostelem sv. Jakuba (č. 2), který společně s jezuitskou kolejí a kostelem Jména Ježíš (č. 3) dominuje západní části městského centra. Poblíž svatojakubského kostela a někdejší koleje stojí konvikt sv. Andělů (č. 6), jehož zeď lemuje zahrada se stromy obehnaná plotem a končící u vchodu na lávku přes Seminářský (dnes Ulický) rybník. Od jezuitské koleje se dále táhne pás městských

---

³⁸¹ V. NEKUDA a kol., *Dačicko*, s. 802.

³⁸² Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

³⁸³ MZA Brno, F 239 Velkostatek Telč, inv. č. 3.

³⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 26r; Staré Město se před třicetiletou válkou původně skládalo ze dvou urbanizačních celků. Podle nejstaršího dochovaného urbáře z roku 1582 se jmenovaly Staré Město a Předměstí za hrází u veliké brány; TAMTÉŽ, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 389, fol. 12r a 15r; Jednotný název Staré Město se začal používat až v době před polovinou 17. století; Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

³⁸⁵ MZA Brno, F 239 Velkostatek Telč, inv. č. 3, fol. 23r.

³⁸⁶ TAMTÉŽ, fol. 29v; Obdobně jako Staré Město tak i Nové Město se před válkou dělilo na dva celky. Nové Město a Štěpnici; TAMTÉŽ, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 389, fol. 18r.

hradeb, za nímž se nalézají Vnitřní Město. Mezi domy vyniká svou věžičkou městská radnice, avšak nejvýraznější dominantou je v této části města věž u kostela sv. Ducha. V dálce se nedaleko od věže zřetelně rýsuje kostel sv. Anny stojící na Velkém předměstí. Pás hradeb rozčleňuje soustava tří městských bran, v jejichž blízkosti stojí několik domů z Velkého předměstí, na které se branami vycházelo. Těmito branami bylo rovněž možné vejít i do Starého Města. Prostřední bránu zastřešuje cimbuří se čtyřmi věžičkami. Starému Městu vévodí kostel Matky Boží (č. 1) s přilehlou budovou městského špitálu a opodál stojící kaplí sv. Rocha. Za kostelem je na této veduté částečně vidět i Staroměstský rybník a v dále za městem se nalézají stínadla.

Předměstí označované jako Staré Město se rozléhalo jižně od městských hradeb. Středem předměstí byl prostor s kostelem Matky Boží, který byl obklopen hřbitovem. Jednolodní svatostánek stál kousek od břehu Staroměstského rybníka mimo významné komunikace. V blízkosti předměstí se vinula pouze dnešní Dačická ulice rozvětvlující se v místě, jež už tehdy neslo název Na Žabinci, ve dvě ulice směřující do Kostelní a Horní Myslové.³⁸⁷ Od roku 1579 se tu nacházel městský špitál přemístěný sem Zachariášem z Hradce³⁸⁸ z Vnitřního Města, kde stál původně v blízkosti kostela sv. Ducha.³⁸⁹ Jádro druhé části Starého Města,

---

³⁸⁷ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

³⁸⁸ J. E. KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I–11–15.

³⁸⁹ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

položené blíž Vnitřnímu Městu, tvořila křižovatka ulic Dačické, Hradecké a Křížovy, v minulosti známá pod toponymem Na Veselí.³⁹⁰

Pokud jde o početnost předměstské populace, pak podle lichtenštejnského urbáře z let 1721–1725 na Starém Městě žilo 47 „domácností majitelů nemovitostí“.³⁹¹ Tereziánský katastr z roku 1754 eviduje o pět „domácností“ více než urbář.³⁹² Následující urbáriální fase, pořízená v roce 1775, udává stejné číslo jako katastr. V porovnání s předešlými prameny navíc rozčleňuje obyvatele podle velikosti výměry vlastněné půdy.³⁹³ V této době tu sídlil jeden držitel tří čtvrtin lánu,³⁹⁴ čtyři pololánici,³⁹⁵ devatenáct čtvrtlánků,³⁹⁶ jeden osminík³⁹⁷ a 27 malých chalupníků.³⁹⁸

Josefský katastr sepsaný v roce 1787 zaznamenal na Starém Městě celkem celkem 69 „domácností majitelů nemovitostí“, které dělí do tří kategorií.³⁹⁹ Osmapadesát z nich vlastnilo jeden dům,⁴⁰⁰ devět dva domy⁴⁰¹ a jediný majitel držel dokonce tři domy.⁴⁰² Katastr udává na předměstí 88 popisných čísel, avšak v číselné řadě chybí domovní číslo 9, 17 a 83. Číslo 18 následuje dvakrát po sobě, pokaždé je však evidováno pod jiným majitelem,⁴⁰³ a číslo 81 se též objevuje ve dvou případech. V prvním společně s čísly 65 a 82,⁴⁰⁴ a ve druhém případě samostatně.⁴⁰⁵ Zřejmě měly tyto domy vlastníky dva.

Mezi devětašedesáti zdejšími majiteli domů figuruje osm obyvatel z Vnitřního Města. Jedná se o Ondřeje Hamerníka, který byl ve Vnitřním Městě majitelem domu čp. 14, dále o Josefa Olivu z čp. 65, Annu Marii z Maggu z čp. 67, Jakuba Vejvaru z čp. 18, Petra Padrtu z

---

³⁹⁰ TAMTÉŽ.

³⁹¹ MZA Brno, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 153–159.

³⁹² TAMTÉŽ, D 4 Tereziánský katastr, sign. 393, fol. 67r–95r.

³⁹³ TAMTÉŽ, D 5, Urbáriální fase, fascl. 19 Y, nefoliováno.

³⁹⁴ „Dritt halb Viertel Lahner“; čp. 62.

³⁹⁵ „Halb Lahner“; čp. 50, 47, 37, 22.

³⁹⁶ „Viertel Lahner“; čp. 70, 69, 59 57, 55, 54, 49, 52, 53, 41, 39, 38, 34, 32, 30, 28, 11, 21, 23.

³⁹⁷ „Halb Viertel Lahner“; čp. 66.

³⁹⁸ „Klein Häusler“; čp. 73, 72, 71, 75, 67, 64, 63, 60, 51, 36, 33, 29, 24, 18, 13, 12, 87, 88, 85, 86, 78, 77, 79, 80, 82, 84, 42.

³⁹⁹ „Bürger Haus“, „Häusler“ a „Häusler ohne Grundstücken“.

⁴⁰⁰ Domy čp. 2, 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 67, 58, 59, 60, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88.

⁴⁰¹ Domy čp. 13 a 14; 20 a 21; 24 a 25; 35 a 36; 47 a 48; 51 a 52; 61 a 62; 63 a 64.

⁴⁰² Domy čp. 65, 81, 82.

⁴⁰³ Jakub Krajíček „Häusler“; Jakub Vlk „Bürger Haus“.

⁴⁰⁴ „Dworzakische Erben“; „Bürger Haus“.

⁴⁰⁵ Jan Šmíd[?]; „Häusler ohne Grundstücken“.

čp. 41, Markétu Fučíkovskou ze Zeleného dvora z čp. 57, Annu Chornitzerovou z čp. 56 a Ignáce Jäntsckeho z čp. 62. První jmenovaný, totiž Ondřej Hamerník, vlastnil na tomto předměstí domy čp. 4⁴⁰⁶ a 40,⁴⁰⁷ druhý, čili Josef Oliva měl v majetku domy čp. 26⁴⁰⁸ a 74.⁴⁰⁹ Zbylí měšťané zde drželi po jednom domě, a to čp. 8,⁴¹⁰ čp. 10,⁴¹¹ čp. 15,⁴¹² čp. 16,⁴¹³ čp. 19⁴¹⁴ a čp. 27.⁴¹⁵ U všech domů byly zahrady.⁴¹⁶

Důležitým pramenem pro objasnění majetkového držby měšťanů z Vnitřního Města a její skladby na staroměstském předměstí na sklonku 18. věku je katastr se záznamy majetkových změn z let 1792–1800. Společně s popisnými čísly domů na náměstí se u jména každého měšťana vyskytují také čísla domů z jednotlivých předměstí, pokud zde dotyčný nějaké vlastnil.⁴¹⁷ Jméno předměstí, jež každý zápis obsahuje, ihned objasní, v jaké městské části se nemovitosti nacházely. Pokud tuto knihu porovnáme s o pět let starším josefským katastrem, zjistíme, že topografická čísla přidělená v něm jednotlivým nemovitostem se shodují s čísly uvedenými v této knize. Naskýtá se tak vítaná možnost porovnat mezi sebou pramen katastrální (státní) a pramen městské provenience z přibližně stejné doby a zároveň pozorovat, jak moc se majetek obyvatel z náměstí změnil či nezměnil během relativně krátkého období třinácti let. Nejedná se samozřejmě jen o majetek na předměstí, ale také o polnost v okolí města.⁴¹⁸

Porovnáme-li tedy výše uvedené údaje z josefinského katastru s mladším katastrem záznamů majetkových, tak Ondřej Hamerník a Josef Oliva v roce 1797 nadále vlastnili na

---

⁴⁰⁶ „Bürger Haus“ s „dessen Küchel Gart[ten]“; topografické číslo 294.

⁴⁰⁷ „Haüsler“ s „Ein Grass Garten“; topografické číslo 380.

⁴⁰⁸ „Haüsler“ s „Ein Feld Garten nach Anbau“ a „Ein Grass Garten“; topografické číslo 341 a 342.

⁴⁰⁹ „Bürger Haus“ s „Ein Wiesfleck hinter der Scheuer“; topografické číslo 446.

⁴¹⁰ „Haüslerin“ s „dessen Obst Garten“.

⁴¹¹ „Bürger Haus“ s „dessen Grass Garten“; topografické číslo 308.

⁴¹² „Bürger Haus“ s „dessen Obst Garten“; topografické číslo 318.

⁴¹³ „Haüslerin“ s „dessen Grass Garten“; topografické číslo 323.

⁴¹⁴ „Bürger Haus“ s „dessen Küchel Garten“ a „Grass Garten“; topografická čísla 329 a 330.

⁴¹⁵ „Haüsler“ s „Ein Feld Garten nach Anbau“ a „Ein Grass Garten“; topografická čísla 344 a 345.

⁴¹⁶ MZA Brno, D 6 Josefský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

⁴¹⁷ U některých zápisů v knize však zůstává otázkou, jestli měšťan daný dům vlastnil i v pozdější době či nikoliv. Přestože se u jeho jména nevyskytuje žádné čp. předměstského domu, najdeme zde záznam o zahradách, které k němu patřily a jejichž topografická čísla se shodují s těmi v katastru. Může to tedy znamenat, že dotyčný měšťan daný dům prodal a ponechal si jenom k němu přilehlou zahradu anebo že písař pouze opomenul připsat patřičné čp. ke jménu jeho majitele.

⁴¹⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno.

Starém Městě domy čp. 4,⁴¹⁹ 40,⁴²⁰ 26,⁴²¹ 74⁴²² a k nim náležející zahrady. Zato dům čp. 8 již v této době nebyl v držení rodiny Maggü, která stále žila ve Vnitřním Městě v domě čp. 67. Katastr se záznamy majetkových změn neeviduje žádný její rodinný majetek na Starém Městě. Dům čp. 10 i se zahradou⁴²³ v roce 1797 stále náležel majiteli domu čp. 18 ve Vnitřním Městě, ale místo Jakuba Vejvary jím už byl Josef Pokorný. Rovněž dům čp. 27 i se zahradami⁴²⁴ vlastnil v roce 1797 stále Ignác Jäntschke. V záznamu z roku 1797 vztahujícímu se k domu čp. 41, jehož majitelem byl původně Petr Padrta, zapsaný staroměstský dům čp. 15 není, nicméně jsou tu zapsané k němu přilehlé zahrady.⁴²⁵ Majetek v onom roce náležel Antonínu Padrtovi. Obdobně předměstský dům čp. 16 patřící vlastníkům domu čp. 57 na náměstí, tj. Fučíkovským ze Zeleného dvora, v soupisu movitého majetku z roku 1797 není zapsán. Opětovně je tu však zmíněna zahrada.⁴²⁶ Zápis je nepochybně staršího data, protože ponejprv udává jako majitelku vdovu Fučíkovskou z Grünhoffu, avšak o několik stran dále se vyskytuje jméno Jindřicha Burgharda.⁴²⁷ Ani o domě čp. 19 není u rodiny Chornitzerových v roce 1797 zmínka, přestože zahrady, jež k němu patřily, zaznamenány jsou.⁴²⁸

Josefský katastr k roku 1787 dále zaznamenal deset měšťanů z Vnitřního Města, kteří měli na staroměstském předměstí své zahrady a stodoly, ale nevlastnili zde domy. Jednalo o majitele domů z Vnitřního Města. Patřily jim domy čp. 59,⁴²⁹ 44,⁴³⁰ 64,⁴³¹ 51,⁴³² 17,⁴³³ 27,⁴³⁴

---

⁴¹⁹ „Küchel Garten bey Hause“; topografické číslo 294.

⁴²⁰ „Grass Garten bey Hause“; topografické číslo 380.

⁴²¹ „Feld Garten bey Hause“; topografické číslo 341.

⁴²² „Grass Garten“ a „Grass Garten hinter der Scheüer“; topografické číslo 342 a 446.

⁴²³ „Grass Garten bey Hause“; topografické číslo 308.

⁴²⁴ „Feld als Garten beym Haus Vohrada“ a „Item Grass Garten“; topografická čísla 345 a 346.

⁴²⁵ „Kuchyňská zahrada a ovocná zahrada při domě“; topografické číslo 318.

⁴²⁶ „Grass Garten bey Hause“; topografické číslo 323. V knize škrtnuto.

⁴²⁷ „Übertrag von N[umero]o 64 hie von verteucht“.

⁴²⁸ „Küchel Garten bey Haus“ a „dabey ein Grass Garten“; topografická čísla 329 a 330; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno.

⁴²⁹ „Joachym Schashecí dessen Obst Gart[en] hinter der Scheuer ad N[umeru]m 59 in die Stadt gehörig, einer Schlechten Laage“.

⁴³⁰ „Johann Eber ad N[umeru]m 44 in die Stadt gehörige Feld Garten hinter der Scheuer nach Anbau mit 5 Kerner“ a „dessen Grass Garten neben obigen Feld“.

⁴³¹ „Heinrich Burghardt dessen Grass Garten hinter der Scheuer ad N[umeru]m 64 in die Stadt gehörig“.

⁴³² „Wittib Krzikawin dessen Grass Garten hinter der Scheuer ad N[umeru]m 54[!] in die Stadt gehörig“.

⁴³³ „Scheuer dem Georg Neüwürth ad N[umeru]m 17 in die Stadt gehörig“.

⁴³⁴ „Scheuer dem Anton Natsheratsky ad N[umeru]m 27 in die Stadt gehörig“.

33,⁴³⁵ 15,⁴³⁶ 29⁴³⁷ a 58.⁴³⁸ Abychom získali ještě přesnější počet budov, které se nacházely na předměstí, musíme k nim ještě přičíst obecní chalupu,⁴³⁹ v níž bydlel obecní pastýř, komorní dvůr,⁴⁴⁰ obecní seník,⁴⁴¹ panskou cihelnu⁴⁴² a rovněž budovy patřící špitálu.⁴⁴³ V závěru 18. století vznikla na Starém Městě v dnešní ulici Na Hrázi soukenická továrna.⁴⁴⁴

Vyjma dnešní Křížovy ulice spojovala Staré Město s městským jádrem až do konce 18. věku rovněž cesta táhnoucí se podél břehu Staroměstského rybníka. Nejen kvůli kratší vzdálenosti, ale také kvůli její poloze u rolnických obydlí sloužila hojně věřícím, kteří pravidelně chodili na mše k Matce Boží.⁴⁴⁵ Přibližně mezi lety 1750–1770 vzniklo po jejích stranách devět soch, jež na přání místních jezuitů vyhotovil Kašpar Ober.⁴⁴⁶ Začátek cesty se nachází pod Horní bránou. Cesta pak v místě, kde začíná hráz Ulického rybníka, odbočuje vlevo a dále směřuje k rybníku Staroměstskému.⁴⁴⁷

Na jihovýchodě leželo u hradeb města Velké předměstí (dnes Podolí). Z náměstí se sem dalo vejít Horní (Velkou) bránou, jak se označovala soustava tří bran. První ze tří bran byla součástí městského opevnění až do svého zbourání roku 1833. S prostřední branou ji do počátku 17. století spojoval dřevěný padací most, který později nahradil most z kamene. V roce 1629 došlo ke stavebním úpravám této brány, při nichž obdržela čtyři nárožní věžičky a arkýř na krakorcích spolu se sgrafitovou fasádou. Arkýřem a věžičkami se honosila až do roku 1814, kdy došlo k jejich snesení a nahrazení mansardovou střechou. Nejdále od

---

⁴³⁵ „Scheuer dem Frantz Daňkovský ad N[umeru]m 33 in die Stadt gehörig“.

⁴³⁶ „Ignatz Bruner dessen Scheuer ad N[umeru]m 15 in die Stadt gehörig hinter der Scheuer Grass Garten“.

⁴³⁷ „Scheuer des Martin Charwath ad N[umeru]m 29 in die Stadt gehörig“.

⁴³⁸ „Wittib Venettin ein Teuchel ad N[umeru]m 58 in die Stadt gehörig als Feld pariticirt nach Anbau mit 5 Kerner“.

⁴³⁹ Čp. 1 „Gemeind Hürt“; „Challupen der Gem[m]einde gehörig“.

⁴⁴⁰ Čp. 6 a 7 „Kam[m]eral Hoff“.

⁴⁴¹ Bez čp. „Gemeind Heu Schopfen“.

⁴⁴² Čp. 43 „Obrigkeitliche Ziegel Hütten“.

⁴⁴³ Čp. 44, 45 a 46 „Stadt Teltscher Spital“; MZA Brno, D 6 Josefinský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

⁴⁴⁴ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 87.

⁴⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 68.

⁴⁴⁶ K sochám podél cesty blíže Lenka BRYCHTOVÁ, *Sochařská výzdoba v Telči*, in: Pavel Macků (ed.), *Památky Vysočiny*, Jihlava 2016, s. 75-107.

⁴⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 68.

Vnitřního Města stála třetí brána čtvercového půdorysu. Patrně se nacházela až v místě vstupu na hráz Ulického rybníka a oddělovala tak Velké předměstí od Starého Města.⁴⁴⁸

Jádro Velkého předměstí tvořily dvě svažující se úzké ulice, které se dnes jmenují Furchova a Tobiášková, směřující na východ od prostoru před Horní branou. Na západní straně předměstí ohraničovaly městské hradby, v jejichž blízkosti se vinula cesta stáčeující se směrem na východ (dnešní Svatoanenská). Takto orientovaná trasa (dnes Masarykova ulice) má svůj počátek ve středověké Dyjické cestě, která pravděpodobně procházela náměstím a sloužila jako spojnice s lokalitami položenými na východ od města.⁴⁴⁹

Co se početnosti předměstského obyvatelstva týče, tak lichtenštejnský urbář z let 1721–1725 zaznamenal na Velkém předměstí 52 „domácností majitelů nemovitostí“.⁴⁵⁰ Tereziánský katastr z roku 1754 jich zde zaznamenal o osm více než urbář.⁴⁵¹ O dvacet jedna let mladší urbáriální fáze zde eviduje 61 domácnost.⁴⁵² Dle členění podle katastrálního výměru půdy zde žili tři pololánici,⁴⁵³ dvanáct čtvrtlánků,⁴⁵⁴ pět osminíků⁴⁵⁵ a čtyřicet jeden chalupník.⁴⁵⁶

Josefinský katastr z roku 1787 zachytil na Velkém předměstí 99 popisných čísel. Při porovnání se Starým Městem se žádné nevyskytuje dvakrát ani nechybí. V této době se tu nacházelo celkem 78 „domácností majitelů nemovitostí“. Šedesáti sedmi z nich patřil jeden dům,⁴⁵⁷ deseti dva domy⁴⁵⁸ a jednomu tři.⁴⁵⁹

Mezi osmasedmdesáti místními vlastníky se vyskytuje osm měšťanů z Vnitřního Města. Jmenuvali se Josef Ingriš, jemuž ve Vnitřním Městě patřily domy čp. 25 a 91, vdova Jana Venetová, majitelka domu čp. 58, dále Václav Beránek (čp. 69), Jakub Řezníček (čp. 50), Jan Růžička (čp. 55), Melichar Kraus (čp. 74), František Štreit (čp. 48) a Martin Pivoňka (čp. 66).

---

⁴⁴⁸ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ.

⁴⁵⁰ MZA Brno, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 149–153.

⁴⁵¹ TAMTÉŽ, D 4 Tereziánský katastr, sign. 393, fol. 45v-67r.

⁴⁵² TAMTÉŽ, D 5 Urbáriální fáze, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁴⁵³ „*Halb Lahner*“; čp. 11, 58, 56.

⁴⁵⁴ „*Viertl Lahner*“; čp. 71, 65, 51, 47, 43, 40, 34, 29, 27, 7, 2, 91.

⁴⁵⁵ „*Halb Viertel Lahner*“; čp. 35, 18, 9, 88, 95.

⁴⁵⁶ „*Klein Hausler*“; čp. 84, 83, 82, 79, 78, 72, 77, 76, 75, 73, 74, 69, 68, 67, 53, 52, 46, 45, 44, 41, 38, 37, 33, 31, 26, 25, 24, 22, 20, 19, 16, 15, 8, 6, „*Paternische Erben*“ bez čp., 87, 90, 93, 92, 94.

⁴⁵⁷ Domy čp. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 97, 96, 54, 55, 56, 60, 61, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 98, 99, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 83, 84, 91, 92, 93, 94, 95.

⁴⁵⁸ Domy čp. 3 a 4; 9 a 10; 11 a 12; 20 a 21; 27 a 28; 36 a 37; 42 a 43; 50 a 51; 57 a 58; 89 a 90.

⁴⁵⁹ Domy čp. 79, 80, 81.

Každému ze jmenovaných měšťanů patřilo na tomto předměstí po jednom domě. První z nich, totiž Josef Ingriš, držel dům čp. 5,⁴⁶⁰ vdova Venetová zde vlastnila dům čp. 14,⁴⁶¹ Václav Beránek dům čp. 38,⁴⁶² Jakub Řezníček dům čp. 39,⁴⁶³ Jan Růžička dům čp. 48,⁴⁶⁴ Melichar Kraus dům čp. 49,⁴⁶⁵ František Štreit dům čp. 60⁴⁶⁶ a Martin Pivoňka dům čp. 61.⁴⁶⁷

Při srovnání josefinského katastru s o trochu mladším katastrem se záznamy majetkových změn zjistíme, že v roce 1797 všichni výše psaní až na Václava Beránka a Melichara Krause stále tyto domy (čp. 5,⁴⁶⁸ 14,⁴⁶⁹ 39,⁴⁷⁰ 49,⁴⁷¹ a 61⁴⁷²) na předměstí vlastnili. U Václava Beránka katastr se záznamy majetkových změn v této době žádný předměstský dům nezaznamenal. U Františka Štreita (dům čp. 60)⁴⁷³ není jasné, k jakému roku se zápis váže, protože ho písař nejspíš zapomněl do soupisu poznamenat. V případě Melichara Krause sice dům čp. 48⁴⁷⁴ zaznamenal, ale až v roce 1800.

Tak jako na Starém Městě tak i na Velkém předměstí josefinský katastr zachytil měšťany z Vnitřního Města, kteří zde vlastnili zahrady a stodoly, nikoliv však domy. Byli to majitelé domů čp. 43,⁴⁷⁵ 23,⁴⁷⁶ 50,⁴⁷⁷ 53,⁴⁷⁸ 45,⁴⁷⁹ 34⁴⁸⁰ a 28.⁴⁸¹ Abychom získali ucelenější podobu

---

⁴⁶⁰ „Bürger Haus“ s „dessen Obst und Küchel Gar[ten]“; topografické číslo 128.

⁴⁶¹ „Häuslerin“ s „dessen Kuchel und Obst Garten“; topografické číslo 139.

⁴⁶² „Häusler“ s „dessen Gras Garten“; topografické číslo 178.

⁴⁶³ „Bürger Haus“ s „dessen Küchel Garten“ a „dessen Hopfen Garten aus Feld Garten gemacht“; topografická čísla 180 a 181.

⁴⁶⁴ „Bürger Haus“ s „dessen Küchel Garten“; topografické číslo 200.

⁴⁶⁵ „Bürger Haus“ s „dessen Feld Garten“; topografické číslo 202.

⁴⁶⁶ „Bürger Haus“ s „dessen Feld Garten“; topografické číslo 223.

⁴⁶⁷ „Bürger Haus“ s „dessen Küchel Garten“ a „dessen Grass Garten“; topografická čísla 228 a 229.

⁴⁶⁸ „Obst Garten bey Hause“; topografické číslo 128.

⁴⁶⁹ „Küchel und Obst Garten bey Hause“; topografické číslo 139.

⁴⁷⁰ „Kuchyňská zahrada při domě“, „polní zahrada při domě“ a „travní zahrada při domě“; topografická čísla 180, 181 a 182.

⁴⁷¹ „Küchel Garten bey Hause“ a „Gras Garten vom Grünwald“; topografická čísla 200 a 198

⁴⁷² „Kuch[e]l Garten bey Haus“ a „Gras Garten bey Haus“; topografická 228 a 229.

⁴⁷³ „Polní zahrada při domě“ a „travní zahrada“; topografická čísla 223 a 224.

⁴⁷⁴ Na Velkém předměstí žádný majetek nevladnil.

⁴⁷⁵ „Joseph Dworzetsky Gras Garten ad N[umeru]m 43 in die Stadt gehörig“.

⁴⁷⁶ „Johann Grünwald dessen Scheüer ad N[umeru]m 23 in die Stadt gehörig“.

⁴⁷⁷ „Des Jakob Resnitshek hinter der Scheuer Gras Gart[en] ad N[umeru]m 50 in die Stadt gehörig“.

⁴⁷⁸ „Ignatz Zwach N[umer]o 53 dessen Gras Garten hinter der Scheüer in die Stadt gehörig“.

⁴⁷⁹ „Martin Waniek N[umeru]m 45 in die Stadt gehörige Gras Garten hinter der Scheüer“.

⁴⁸⁰ „Joseph Piller N[umeru]m 34 in die Stadt gehörig dessen Gras Garten hinter der Scheüer“.

⁴⁸¹ „Wenzl Wlch dessen Gras Garten hinter der Scheüer N[umer]o 28 in die Stadt gehörig“.

tehdejšího Velkého předměstí, nesmíme opomenout ještě na některé katastrům nezaznamenané objekty. Patřil k nim vrchnostenský mlýn zvaný Horní, který měl čp. 13,⁴⁸² vrchnostenský byt čp. 59⁴⁸³ s chmelnicí,⁴⁸⁴ kostel sv. Anny se hřbitovem⁴⁸⁵ a ovocnou zahradu patřící k předměstskému domu čp. 7.⁴⁸⁶

Severně od centra města, oddělená Ostrovským (Štěpnickým) rybníkem, se nacházela Štěpnice, jež je považována za nejmladší z telčských předměstí. Spojení s Vnitřním Městem jí zajišťovala Dolní (Malá) brána, od roku 1579 stavebně spojená s areálem zámku a sousedním domem čp. 71 koupeným Zachariášem z Hradce. Na druhé straně hráze rybníka na Dolní bránu navazovala bašta s další bránou. Před ní se rozléhal malý prostor, z něhož severním směrem vybíhala cesta na Jihlavu a západním na Jindřichův Hradec.⁴⁸⁷

Lichtenštejnský urbář z 20. let 18. století ve Štěpnici zaznamenal 62 „domácností majitelů nemovitostí“.⁴⁸⁸ Tereziánský katastr uvádí o šest více než urbář.⁴⁸⁹ Urbariální fase eviduje opět 62 majitelů nemovitostí. Podle rozlohy držných pozemků mezi ně patřil jeden láník,⁴⁹⁰ a jeden třičtvrtě láník,⁴⁹¹ čtyři pololáníci,⁴⁹² 12 čtvrtláníků,⁴⁹³ dva osminíci⁴⁹⁴ a 42 malých chalupníků.⁴⁹⁵

Josefinský katastr zaznamenal ve Štěpnici celkem 103 popisná čísla, z nichž však čp. 80 až 85, 88, 93 a 94 chybí. Zřejmě je písař zapomněl u některých budov poznamenat, anebo se jednalo o vrchnostenské nebo církevní objekty nepodléhající pozemkové dani. Číslo popisné 91 se zde naopak vyskytuje dvakrát. V době vzniku katastru se zde nacházelo celkem 68

---

⁴⁸² „Obrig[keitliche] Ober Mühl N[umer]o 13 hat 3 Mühlgänge und 4 Mühl Stämme[umer]“.

⁴⁸³ „Obrigkeit[liche] Wohnug des Hopfengartners N[umer]o 59“.

⁴⁸⁴ „Obrigkeit[liche] HopGfen Garten aus Gras Garten gemacht“.

⁴⁸⁵ „Kreüd Hoff bei Sancti[a]Anna Kirchen ungemessen“.

⁴⁸⁶ „Wentzl Peel dessen Obst Garten hinter der Scheüer ad N[umeru]m 7 den Grossen Vorstadt gehörig“.

⁴⁸⁷ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

⁴⁸⁸ MZA Brno, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 159–166.

⁴⁸⁹ TAMTÉŽ, D 4 Tereziánský katastr, sign. 393, fol. 96–124r.

⁴⁹⁰ „Ganz Lahner“; čp. 13.

⁴⁹¹ „Drey Viert Lahner“; čp. 69.

⁴⁹² „Halb Lahner“; čp. 63,40, 35, 32.

⁴⁹³ „Viert Lahner“; čp. 85, 72, 71, 61, 55, 50, 41, 24, 21, 19.

⁴⁹⁴ „Halb Viertel Lahner“; čp. 64, 53.

⁴⁹⁵ „Klein Häusler“; čp. 102, 100, 99, 84, 76, 74, 73, 67, 66, 62, 60, 57, 56, 54, 49, 48, 47, 43, 39, 38, 34, 30, 29, 28, 26, 22, 18, 17, 16, 12, 11, 9, 6, 5, 68, 58, 44.

„domácností majitelů nemovitostí“. Z nich pak padesáti čtyřem patřil v těchto místech jeden dům⁴⁹⁶ a čtrnácti dva domy.⁴⁹⁷

Mezi těmito vlastníky se objevuje šest jmen obyvatel z Vnitřního Města. Jedná se o Martina Urbánka, který ve Vnitřním Městě bydlel v domě čp. 20, dále Felixe Šašecího z domu čp. 22, Karla Pelikána (čp. 31), Jana Růžičku (čp. 55), vdovu Markétu Fučíkovskou ze Zeleného dvora (čp. 57) a Dominika Muchu (čp. 63). První z nich, totiž Martin Urbánek, vlastnil ve Štěpnici domy čp. 46 a 47,⁴⁹⁸ dále Felix Šašecí měl v majetku dům čp. 23,⁴⁹⁹ Karel Pelikán čp. 20,⁵⁰⁰ Jan Růžička čp. 52,⁵⁰¹ vdova Markéta Fučíková vlastnila domy čp. 77⁵⁰² a čp. 97,⁵⁰³ poslední z nich Dominik Mucha zde držel domy čp. 9,⁵⁰⁴ 44 a 45.⁵⁰⁵

Když srovnáme údaje z josefinského katastru s informacemi z katastru zaznamenávajícího majetkové změny, tak zjistíme, že v roce 1797 výše zmíněné domy stále vlastnili Martin Urbánek,⁵⁰⁶ Felix Šašecí⁵⁰⁷ a Jan Růžička.⁵⁰⁸ Zato dům čp. 57 již v tomto roce nepatřil Markétě Fučíkovské ze Zeleného dvora, ale Jindřichu Burghardtovi, u něhož ale nejsou poznamenána popisná čísla výše zmíněných domů. Zahrady, které k nim patřily, se však v zápisu vyskytují. Kromě nich zmiňuje katastr se záznamy majetkových změn navíc rybí sádky.⁵⁰⁹ Jména Karla Pelikána a Dominika Muchy (jeho jméno je škrtnuté a pod ním je napsaný Peregrin Domanský) sice katastrální kniha uvedla u domů také, nicméně bez přesné

---

⁴⁹⁶ Domy čp. 2, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 97, 98, 99, 100, 101, 102.

⁴⁹⁷ Domy čp. 3 a 4; 7 a 8; 15 a 16; 24 a 25; 27 a 28; 32 a 33; 37 a 38; 42 a 43; 44 a 45; 46 a 47; 50 a 51; 58 a 59; 64 a 65; 69 a 70.

⁴⁹⁸ „Bürger Haus“ s „Ein Gras Garten“; topografické číslo 551.

⁴⁹⁹ „Bürger Haus“ s „Ein Feld Garten“ a „Ein Wiesfleck“; topografická čísla 510 a 511.

⁵⁰⁰ „Bürger Haus“ s „Ein Gras Garten“; topografické číslo 505.

⁵⁰¹ „Bürger Haus“ s „Ein Feld Garten“ a „Ein Gras Garten“; topografická čísla 561 a 562.

⁵⁰² „Bürger Haus“ s „Ein Küchel Garten“, „Ein Feld Garten“ a „Ein Gras Garten“; topografická čísla 616, 617 a 618.

⁵⁰³ „Bürger Haus“ s „Ineseitigen[?] Hauses Obst Garten“; topografické číslo 684.

⁵⁰⁴ „Häusler“ s „Ein Obst Garten“; topografické číslo 485.

⁵⁰⁵ „Bürger Haus“ s „Ein Fenster Garten ungemessen[?]“ a „Ein Gras Garten“; topografická čísla 547 a 548.

⁵⁰⁶ „Travní zahrada při domě“; topografické číslo 551.

⁵⁰⁷ „Polní zahrada při domě“ a „Trávník při polní zahradě“; topografická čísla 510 a 511.

⁵⁰⁸ „Feld Garten bey Hause“ a „Gras Garten“; topografická čísla 561 a 562.

⁵⁰⁹ „Küchel Garten bey Hause“, „Feld Garten“ a „Gras Garten“; topografická čísla 616, 617 a 618; „Gras Garten neben Feld Garten“, „Fisch eins atz eingezammt“, „Fisch einsatz“, „Obst Garten bey Hause“; topografická čísla 632, 633 a 684. Číslo 684 je škrtnuté.

datace zápisu. Lze tady jen konstatovat, že zápis musel být pořízen někdy mezi lety 1792–1800.⁵¹⁰

Obdobně jako na Starém Městě a Velkém předměstí, tak i ve Štěpnici zaznamenal josefinský katastr měšťany z Vnitřního Města, kteří zde měli svůj nemovitý majetek. Nešlo však o domy. Konkrétně se jednalo o jednu stodolu (dům čp. 13)⁵¹¹ a rybí sádky (čp. 58,⁵¹² 64,⁵¹³ 56.⁵¹⁴). Rybí sádku ve Štěpnici vlastnilo taktéž město (patřila k radnici⁵¹⁵) a telčský děkan (patřila k faře).⁵¹⁶ Katastr ve Štěpnici dále zmiňuje obecní mlýn (čp. 1),⁵¹⁷ farní dvůr s ovocnou zahradou (čp. 14)⁵¹⁸ a stodolou,⁵¹⁹ várečný dvůr s polní a travní zahradou⁵²⁰ (čp. 78),⁵²¹ obecní Kotnovský mlýn (čp. 79)⁵²² se zahradou.⁵²³ Dále se tu nacházela kuchyňská zahrada vrchnostenských úředníků,⁵²⁴ chmelnice vedle stodol,⁵²⁵ dům drába (čp. 87),⁵²⁶ bělidlo,⁵²⁷ pole nazývané Směška,⁵²⁸ lesní školka předělaná v pole,⁵²⁹ Cihelní rybník, jež původně sloužil k plavení dobytka, ale byl přeměněn v pastvinu,⁵³⁰ pastvina s průhonem pro dobytek,⁵³¹ příbytek panského porybného (bez čp.),⁵³² byt sádečného (bez čp.)⁵³³ i se

---

⁵¹⁰ „Travní zahrada při domě“; topografické číslo 505 a „Obst Garten beym Haus N[ume]ro 9, Gras Garten beym Haus N[ume]ro 44, topografická čísla 485 a 549.

⁵¹¹ „Thomas Baar dessen Scheüer in den Stadt ad N[umeru]m 13 gehörig“.

⁵¹² „Fisch Eins atz dem Joseph Veneta ad N[umeru]m 58 in die Stadt gehörig“.

⁵¹³ „Fisch Eins atz den Heinrich Burghard ad N[umeru]m 64 in die Stadt gehörig“

⁵¹⁴ „Wittib Chornitzerin Fisch Eins atz ad N[umeru]m 56 in die Stadt gehörig“.

⁵¹⁵ „Fisch Eins atz der gemeinde ad N[umeru]m 10 gehörig zu Waschen Vergleichen“.

⁵¹⁶ „Fisch Eins atz dem Dechant ad N[umeru]m 4 in die Stadt gehörig“.

⁵¹⁷ „Johann Zeman N[ume]ro 1 Gemeind Mihle mit 1 Muhl gang und 4 Muhl Stamfen[?]“.

⁵¹⁸ „Pfarr Hoff N[umer]o 14“ s „Ein Obs Garten“.

⁵¹⁹ „Pfarrherrliche Scheüer ad N[umer]um 14 gehörig“.

⁵²⁰ „Ein Feld Garten“ a „Ein Gras Garten“.

⁵²¹ „Meltzer Hoff N[ume]ro 78“.

⁵²² „Franz Prochaska N[ume]ro 79 Kotnower Gemeind Mihle mit 1 Muhl gang und 4 Muhl Stamfen.“

⁵²³ „Ein ungemessenes[?]Fenster Garte[n]“.

⁵²⁴ „Obrigkeitl[iche] Beamten Küchel Garten“.

⁵²⁵ „Neben Scheüern Ein Hopfen Garten aus Gras Garten erzeugt“.

⁵²⁶ „Obrigkeitl[ichen]Draben Haus N[ume]ro 87“.

⁵²⁷ „Obrigkeitl[iche] Bleich Garten“.

⁵²⁸ „Ein Feld Smiesska“.

⁵²⁹ „Obrigkeitlich[e] Holtz gestätte in Garten einzauent[?] zum Feld bauamendbar“.

⁵³⁰ „Obrigkeitl[iche] Schwem Teich Zihelní zu Wiesen parificirt“.

⁵³¹ „Obrigkeitliche Hutweyde der[?] durch trieb des Mayer Wiechs“.

⁵³² „Obrigkeitliche Fischmeiters Wohné“.

⁵³³ „Obrigkeitliche Fischeinsetzers Wohnung“.

sádkami,⁵³⁴ byt pacholků (čp. 89),⁵³⁵ draslárna,⁵³⁶ palírna,⁵³⁷ bednárna,⁵³⁸ alej sloužící jako pastvina,⁵³⁹ dům zahradníka⁵⁴⁰ s kuchyňskou zahradou,⁵⁴¹ dům drába (čp. 91)⁵⁴² a panský dům (čp. 103),⁵⁴³ v jehož blízkosti stála jízdná.⁵⁴⁴

Spolu s vrchnostenskými podniky bychom v této době na štěpnickém předměstí našli ještě panské pozemky. V první řadě se jednalo o vrchnostenská pole, jimž katastr přidělil názvy podle jejich polohy. Nacházela se „za palírnou“,⁵⁴⁵ „za zahrádkou“,⁵⁴⁶ „široké pole v bažantnici“⁵⁴⁷ a „mezi višněmi“.⁵⁴⁸ Společně s nimi tu měly své místo také dvě bažantnice⁵⁴⁹ a zahrady.⁵⁵⁰ Z tohoto výčtu je tedy jasně patrné, že většina šlechtického pozemkového majetku, který patřil k hospodářskému zázemí zdejší šlechtické rezidence, se nalézala právě ve Štěpnici.⁵⁵¹

Již od 16. století zde byl situován i začátek městského vodovodu. Jako rezervoár pitné vody sloužil rybník jménem Nadymač (dnes Nadymák). Čerstvá voda do něj přitékala nejprve z rybníku Malého Pařezitého a poté z Velkého Pařezitého, jež se dodnes nachází v lesích pod vrchem Javořice.⁵⁵²

V roce 1719 se do vnější podoby Štěpnice významně zapsal tehdejší primátor a obchodník Ondřej Hanusík. Nechal zde vybudovat na své náklady jednolodní nadační kapli

---

⁵³⁴ „Dabey eingezaunte[?] Fisch Einsatze“.

⁵³⁵ „Obrigkeitliche Wohnung für die Fisch Knechte N[ume]ro 89“.

⁵³⁶ „Obrigkeitliche Bad aschen Haus N[ume]ro 90“.

⁵³⁷ „Obrigkeit[liche] Brandwein Haus N[ume]ro 91“.

⁵³⁸ „Obrigkeit[liche] Binder Haus N[ume]ro 92“.

⁵³⁹ „Obrigkeitliche Alee als Hutweyde“.

⁵⁴⁰ „Obrigkeitliches Garten Haus N[ume]ro 95“.

⁵⁴¹ „Ein Küchel Garten“.

⁵⁴² „Obrigkeitl[iche] Draben Haus N[ume]ro 91“.

⁵⁴³ „Obrigkeitl[iche] Haus N[ume]ro 103“.

⁵⁴⁴ „Obrigkeitl[iche] Reitschule der Eingang eingezaunt“.

⁵⁴⁵ „Obrigkeitl[iche] Feld za Palírnou“.

⁵⁴⁶ „[Zwei]tes Feld za Zahradou“.

⁵⁴⁷ „[Drei]tes Feld Braiten in Fassians Garten der aus winterung“.

⁵⁴⁸ „[Vier]tes Feld mezy Wischniema“.

⁵⁴⁹ „Der Fashian Garten mit Gesterip[?] Vervaschen, als ein weicher Wald“ a „Obrigkeit[liche] klein Fashian Gart[en] als eine weiche Waldung“.

⁵⁵⁰ „Obrigkeit[liche] Gras Garten an jesuiter Garten [...] anstossen“; Obrigkeitl[iche] Obst und zugleich Gras Garten bey dem Kanal“ a „Obrigkeitl[iche] Breier Kuchel Garte[n].

⁵⁵¹ MZA Brno, D 6 Josefínský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

⁵⁵² Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno.

Panny Marie. Díky tomu se tak i Štěpnice jako poslední z telčských předměstí dočkala svého vlastního svatostánku.⁵⁵³

Vedle urbáře a katastrů, případně dalších soupisových dokumentů hromadného charakteru lze získat další cenné informace o Telči studiem dobových kartografických materiálů, jež se do dnešních dní zachovaly. Kromě podoby tehdejšího města se zámek a předměstí tyto materiály také odhalují, jak vypadalo bezprostřední okolí Telče, což jsou informace, které v uvedených typech písemných pramenů obvykle buď zcela chybí anebo jsou jen nedostatečné, případně velmi obtížně interpretovatelné.

Nejstarší dochovanou mapou z 18. století, která nám může tyto informace poskytnout, je Müllerova mapa Moravy z roku 1716. Při pohledu na ni vidíme, že tehdy Telč, stejně jako dnes obklopovaly tři rybníky (v současnosti známé jako Ulický, Štěpnický a Staroměstský). Město samotné pak mapa zachytila jako jeden celek, takže z ní bohužel nelze zjistit nic bližšího o jeho vnitřním členění. Na druhou stranu lze z této mapy spolehlivě vyčíst, která městečka a vesnice se v jeho nedalekém okolí tehdy nacházely. Byly to Myslůvka,⁵⁵⁴ Horní Myslová,⁵⁵⁵ Borovná,⁵⁵⁶ Sumrakov,⁵⁵⁷ Práskolesy,⁵⁵⁸ Dobrá voda,⁵⁵⁹ Mrákotín,⁵⁶⁰ Krahulčí,⁵⁶¹ Častkovice,⁵⁶² Vanov,⁵⁶³ Lhotka,⁵⁶⁴ Hostětice,⁵⁶⁵ Studnice,⁵⁶⁶ Urbanov,⁵⁶⁷ Žatec,⁵⁶⁸ Mysliboř,⁵⁶⁹ Volevčice,⁵⁷⁰ Dvorce,⁵⁷¹ Dyjička,⁵⁷² Dyjice,⁵⁷³ Stará Říše,⁵⁷⁴ Zvolenovice,⁵⁷⁵

---

⁵⁵³ TAMTÉŽ.

⁵⁵⁴ „Klein Mislau“

⁵⁵⁵ „Ober Mislau“

⁵⁵⁶ „Borowna“

⁵⁵⁷ „Sumrakow“

⁵⁵⁸ „Praskoles“

⁵⁵⁹ „Vobra voda“

⁵⁶⁰ „Mrakotin“

⁵⁶¹ „Krahulčí“

⁵⁶² „Czastkowitz“

⁵⁶³ „Gross Vanov“

⁵⁶⁴ „Klein Lhota“

⁵⁶⁵ „Hostietitz“

⁵⁶⁶ „Studnitz“

⁵⁶⁷ „Urbanow“

⁵⁶⁸ „Zatec“

⁵⁶⁹ „Myslyborz“

⁵⁷⁰ „Wolewschitz“

⁵⁷¹ „Dworczé“

⁵⁷² „Klein Deitz“

⁵⁷³ „Gross Deitz“

⁵⁷⁴ „Alt Reichs“

Vystrčenovice,⁵⁷⁶ Radkov,⁵⁷⁷ Kostelní Myslová,⁵⁷⁸ Olši⁵⁷⁹ atd. Mapa taktéž zachytila tehdejší rozsah lesů i dalších porostů a četné rybníky, jež byly v tehdejší krajině typické.⁵⁸⁰

Müllerova mapa pak posloužila o půl století později jako podklad při vzniku prvního vojenského (josefského) mapování. Toto mapování již věnovalo velkou pozornost komunikacím, vodním tokům (řeky, potoky, umělé strouhy), využití zemědělské půdy (pole, louky, pastviny) a budovám (kostely, mlýny).

Při porovnání s Müllerovou mapou zachytilo první vojenské mapování z let 1764–1768 (rektifikováno v letech 1780–1783) Telč mnohem podrobněji. Na mapě jsou přehledně znázorněny jednotlivé městské části. Vnitřní Město, členěné na „*náměstí*“ a „*ulici*“ je tradičně obklopeno třemi rybníky. Jednotlivé domy jsou zde zakresleny v jednolitých blocích, takže není možná jejich bližší identifikace. Jasně se dá určit pouze areál zámku, který je na rozdíl od ostatních budov znázorněn červeně, stejně jako kostel sv. Ducha.

Obdobně jsou znázorněna i jednotlivá předměstí. Na Velkém předměstí tak lze spolehlivě identifikovat pouze kostel sv. Anny se hřbitovem. Za předměstím jsou zakreslena stínadla. Oddělené Staroměstským rybníkem následuje Staré Město, kde díky popisu rozpoznáme cihelnu.⁵⁸¹ Mapa také zachytila dřevěný most,⁵⁸² který v této době spojoval budovu dnešního konviktu sv. Andělů (čp. 75) ve Vnitřním Městě se „*Záhumenným*“ nebo též „*Slavatovským*“ dvorem, jež se tehdy na Starém Městě nacházel, a jehož vlastníkem byla jezuitská kolej.⁵⁸³ Ani poslední telčské předměstí, Štěpnice se svým ztvárněním na mapě nijak zásadně neodlišuje od zbytku města. Nicméně za povšimnutí stojí dvě stromové aleje, jež lemovaly cesty z ní vycházející. První z nich lemovala cestu z města až ke kostelu sv. Jana.⁵⁸⁴ Tato cesta se částečně shoduje s komunikací spojující Telč s nedalekým Krahulčím. Druhá alej lemovala cestu nedaleko telčského dvora. Na jejím konci stála hájenka, za níž se rozprostíral

---

⁵⁷⁵ „*Swolenowitz*“

⁵⁷⁶ „*Wystrczenowitz*“

⁵⁷⁷ „*Ratkov*“

⁵⁷⁸ „*Kirch Mislau*“

⁵⁷⁹ „*Wolschy*“

⁵⁸⁰ Mapa je přístupná online na webové adrese:
http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=mul&map_region=mo&map_list=m009

⁵⁸¹ „*Ziegelhutte*“

⁵⁸² První vojenské mapování je přístupné online na adrese:
http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m072

⁵⁸³ J. RAMPULA, *Telč*, s. IV–38.

⁵⁸⁴ „*S[ank]t Johannes Kapele*“

les.⁵⁸⁵ Tato alej existuje dodnes a stejně tak i hájenka stojí zhruba na stejném místě jako tehdy. První vojenské mapování dále ve Štěpnici zachytilo mlýny zvané „Na hrázi“ a „Kotnovský“.⁵⁸⁶

Pokud svou pozornost odvrátíme od Telče a jejího přilehlého okolí ke vzdálenější krajině, uvidíme velké množství polních křížků a božích muk, jež se zde tehdy nacházely, ale o nichž chybí písemné záznamy.⁵⁸⁷ První josefské mapování nám tak až do současnosti bezděčně zachytilo podobu exteriéru, který dnes nazýváme „barokní krajinou“.⁵⁸⁸

Jisté informace o Telči a jejím okolí nám přináší rovněž mapa Moravy od Jana Venuta z roku 1784. Město samotné ani zde není nijak podrobně zachyceno. Představuje pouze jeden z mnoha sídelních útvarů. Z této mapy si však lze udělat alespoň určitý obrázek o jeho okolí,⁵⁸⁹ který až překvapivě přesně konvenuje s jeho dochovaným historickým popis od topografa. František Josef Schwoy ve svém topografickém díle z roku 1775 popsal Telč jako hezké město s farností, která je sídlem děkanství, a s rozsáhlým zámkem. Kolem dokola je obklopené mnohými malými rybníky a nalézá se tři míle jihozápadně od Jihlavy. Vedle farního kostela se ve městě nachází ještě kostel, při němž hraběnka Františka Slavatová z Meggau v roce 1655 založila jezuitskou kolej. Ta zde až do zrušení řádu provozovala gymnázium, které se roku 1774 změnilo na německou hlavní školu. V den zrušení Tovaryšstva Ježíšova v telčské koleji přebývalo 22 kněží, dva magistři a sedm laických bratrů tohoto řádu.⁵⁹⁰

---

⁵⁸⁵ „Jager H[aus]“

⁵⁸⁶ http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m72

⁵⁸⁷ TAMTÉŽ.

⁵⁸⁸ O barokní krajině blíže například Jiří SÁDLO a kol., *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*, Malá Skála 2005, s. 69–92.

⁵⁸⁹ Kol. autorů, *Historický atlas*, nestránkováno, mapový list č. 3.

⁵⁹⁰ „Teltsch eine ziemliche Stadt, mit einer Pfarr welche eine Landdechandey ist und einen sehr weit läufigen Schlos, rings um mit vielen kleinen Teuchten umgeben, drey Meilen von Iglau gegen Südwesten gelegen. Nebst der Pfarrkirche befindet sich noch eine Kirche in der Stadt, bey welcher Frau Franziska Gräfin von Slawata eine gebohrne Gräfin von Meggau im Jahr 1655 ein Jesuiten Kollegium gestiftet hatte, das bis zu Aufhebung dieses Ordens hier ein Gymnasium unterhielt, welches seit dem Jahr 1774 in eine deutsche Hauptschule ver wandelt ist. Es lebten hier am Tag der Aufhebung, 22 Priester, 2 Magister, und 7 Layenbrüder, dieses Ordens[...]“; Franz Joseph SCHWOY, *Topografische Schilderung des Markgrafthum Mähren*, Praha-Lipsko 1786, sv. 2., s. 373.

5.4 Pohled do Vnitřního Města

Vnitřní Město tvoří již od středověku dva urbanistické celky: náměstí a ulice (dnes Hradební a Seminářská) vedoucí na jihozápadě podél dodnes částečně dochovaných městských hradeb.⁵⁹¹ V urbářích se náměstí vždy označovalo jako „*Město Telč*“ a ulice jako „*ulice v městě*“.⁵⁹² Do ulice bylo možné vejít třemi způsoby, a to buď z prostoru před farním kostelem sv. Jakuba, nebo úzkou uličkou přímo z náměstí, kde stály masné krámy, anebo z náměstí směrem k Velké (Horní) bráně.⁵⁹³ Podle lichtenštejnského urbáře⁵⁹⁴ z let 1721–1725 žilo uvnitř města 88 rodin, z toho 63 na náměstí a 25 v ulici.⁵⁹⁵ Tereziánský katastr z roku 1754 uvádí 65 rodin na náměstí a dalších 29 v ulicích. Na rozdíl od předešlého urbáře a následující urbaniální fáse a josefského katastru, tereziánský katastr nerespektuje členění na jednotlivé městské části, což orientaci v něm komplikuje, o absenci čísel popisných, která v této době ještě neexistovala, ani nemluvě.⁵⁹⁶ Číslování se domy dočkaly až v letech 1770–1771 podle konskripčního reskriptu Marie Terezie.⁵⁹⁷ Na základě studia urbaniální fáse,⁵⁹⁸ katastru se záznamy majetkových změn ve Vnitřním Městě z let 1792–1800⁵⁹⁹ a následným porovnáním s indikační skicou stabilního katastru a s Rampulovou knihou *Domy v Telči* lze s naprostou jistotou tvrdit, že tereziánské číslování zůstalo na telčském náměstí i v přilehlé ulici zachováno dodnes.⁶⁰⁰

Urbaniální fáse z roku 1775 je naopak co do členění ze všech výše jmenovaných pramenů nejdůslednější, protože věnuje větší důraz na členění Vnitřního Města. Domy jsou zde opět rozděleny na ty, jenž se nacházejí na náměstí,⁶⁰¹ a na ty v ulicích.⁶⁰² K osvětlení této situace

---

⁵⁹¹ Kol., Historický atlas, nestránkováno.

⁵⁹² MZA Brno, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 389; TAMTÉŽ, inv. č. 390, TAMTÉŽ, F 239 Velkostatek Telč, inv. č. 3.

⁵⁹³ Vstupy z náměstí do ulice jsou dobře viditelné na mapě města vzniklé v rámci prvního josefinského mapování zpřístupněné v digitální podobě na <http://oldmaps.geolab.cz>.

⁵⁹⁴ „*Ir Vrbarium. Der Hoch-Gräff. Lichtensteinischen Fidei Commis Herrschafft Teltsch.*“

⁵⁹⁵ MZA Brno, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 125-136; 139-145; 145-147.

⁵⁹⁶ TAMTÉŽ, D 4 Tereziánský katastr, sign. 393, fol. 2-41 (náměstí), fol. 41-46 (ulice); Orientaci v katastru do jisté míry usnadňují rektifikační akta z roku 1749, která respektují nejen tradiční členění Vnitřního Města, ale s finálním katastrem mají stejná „*sub Numera*“ majitelů domů; TAMTÉŽ, D 2 Rektifikační akta, fascl. 319, nefoliováno.

⁵⁹⁷ Jiří RADIMSKÝ, *Vývoj obyvatelstva na Moravě do roku 1857*, Vlastivědný sborník moravský, 2-3, 1946, s. 90-91.

⁵⁹⁸ MZA Brno, D 5 Urbaniální fáse, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁵⁹⁹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno.

⁶⁰⁰ J. DRDÁČKÝ, *Proměny*, s. 28-348.

⁶⁰¹ „*In der Stadt*“

nám pomůže indikační skica stabilního katastru z roku 1835. Zde při bližším pozorování zjistíme, že tzv. „ulice“, jak ji označují již zmíněné katastry, se v té době dělila na „*Semenarii Gasse*“,⁶⁰³ počínající na prostranství u kostela sv. Jakuba a přecházející na křižovatce s „*Fleischer Gasse*“⁶⁰⁴ v „*Juden Gasse*“,⁶⁰⁵ která pak ústila do „*Iglauer Gasse*“,⁶⁰⁶ vedoucí kolem kostela sv. Ducha na náměstí. Souběžně se s ní táhne „*Brüken Gasse*“,⁶⁰⁷ oddělená od Jihlavské ulice zmíněným kostelem a několika domy. Na náměstí se tedy podle urbaniální fáse nacházelo 59 majitelů domů a v ulicích 28. Tyto majitele fáse oproti minulosti dělí do několika skupin podle velikosti výměry půdy, kterou drželi.⁶⁰⁸

Josefský katastr z roku 1787 se opět vrací k zaběhlému členění na „Město Telč“,⁶⁰⁹ čímž je myšleno náměstí, a na „ulici“.⁶¹⁰ Na náměstí zaznamenává 63 majitelů domů a 27 v ulici (K tomuto číslu je nutno ještě připočítat 4 židovské domy. Výsledný počet tak vzroste na 31). Pokud jde o celkový počet budov, musíme k počtu majitelů domů na „náměstí“ přičíst ještě zámek,⁶¹¹ kasárna,⁶¹² hlavní školu,⁶¹³ městskou faru,⁶¹⁴ radnici,⁶¹⁵ kostel sv. Ducha,⁶¹⁶ panskou kuchyni,⁶¹⁷ obecní dům, v němž se nacházel městský pivovar,⁶¹⁸ a hospodářský

---

⁶⁰² „*Stadt gassen*“

⁶⁰³ V roce 1775 domy čp. 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84. Na pomezí Seminářské a Masné ulice čp. 96 a dále na protilehlé straně čp. 97, 98, 99, 100, 101, 102.

⁶⁰⁴ V Masné ulici čp. 95.

⁶⁰⁵ V Židovské ulici čp. 86, 88, 89, 92, 93.

⁶⁰⁶ Jihlavská ulice. Zdejší domy čp. 24, 25, 26, 27, 28, 29 a 30 urbaniální fáse přiřazuje k náměstí.

⁶⁰⁷ Ulice Na Můstku. Domy čp. 35, 36, 37, 38.

⁶⁰⁸ Na základě katastrálního zařazení podle výměry půdy eviduje urbaniální fáse na náměstí jednoho jeden a půl lánika (dům čp. 5), jednoho celolánika (dům čp. 53), dva tři čtvrtlániky (domy čp. 18 a 19), jednoho třetiníka (dům čp. 59), třináct pololáníků (domy čp. 64, 62, 57, 56, 55, 48, 41, 40, 23, 22, 20, 14, 28), dvacet čtvrtláníků (domy čp. 25, 24, 17, 16, 15, 11, 8, 70, 68, 65, 63, 52, 50, 49, 46, 45, 43, 42, 32, 33), čtyři osminíky (domy 31, 69, 51, 29), sedmkrát chalupníků (domy čp. 27, 26, 21, 13, 12, 9, 7, 6, 67, 66, 61, 60, 58, 54, 44, 39, 30). V ulicích pak jednoho čtvrtlánika (dům čp. 92) a dvacet sedm chalupníků (domy čp. 38, 37, 36, 35, 89, 88, 86, 85, 84, 83, 82, 81, 80, 79, 78, 77, 76, 102, 101, 100, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93); MZA Brno, D 5 Urbaniální fáse, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁰⁹ „*Stadt Teltsch*“

⁶¹⁰ „*Stadt Gasse*“

⁶¹¹ Čp. 1; „*Obrig[keit]s Schlos*“ s „*Obrig[keit]s zur Garten*“.

⁶¹² Čp. 2; „*Millitair Caserne*“ s „*Jesuiten Küche*“.

⁶¹³ Čp. 3; „*Gem[m]einde Haupt Schule*“.

⁶¹⁴ Čp. 4; „*Stadt Pffarey*“.

⁶¹⁵ Čp. 10; „*Gem[m]einde Rathaus*“.

⁶¹⁶ V katastru uvedený bez popisného čísla; „*Des Heil[ige] Geist Kirche*“.

⁶¹⁷ Čp. 32; „*Obrig[keit]s Khor Küchel*“.

⁶¹⁸ Čp. 47; „*Gem[m]einde Haus N[umero] 47 darinen sich der[?] Stadtsche breühaus befindet*“.

úřad;⁶¹⁹ v „ulici“ pak obecnou triviální školu.⁶²⁰ K úplnosti řady popisných čísel je nutno ještě připočíst byt poustevníka na bývalém hřbitově u farního kostela sv. Jakuba⁶²¹ a zvoníkův byt ve věži téhož kostela.⁶²² Kromě budov jsou v prameni poznamenány také některé zahrady a chmelnice. Uveden je zde dům čp. 3,⁶²³ radnice⁶²⁴ a domy čp. 38⁶²⁵ a 52.⁶²⁶ Jejich majitelé vlastnili zahrady v „ulici“. Z domů v „ulici“ jsou pak uvedeny zahrady pouze u domů čp. 74⁶²⁷ a čp. 94.⁶²⁸

K poznání zástavby Vnitřního Města a jeho majitelů rovněž přispívá výše zmíněný katastr se záznamy majetkových změn z let 1792–1800. Uvádí pro toto časové rozmezí 104 popisná čísla, aniž by přitom respektoval tradiční členění na „město“ a „ulici“. Za pozornost stojí také to, že u každého domu jsou poznamenány pozemky, jež k němu tehdy náležely, spolu se svými výnosy. Bohužel u některých domů je záznam prázdný.⁶²⁹

Jihozápadnímu prostoru Vnitřního Města vévodí areál zámku, který je stavebně propojený s Malou (Dolní) bránou a domem čp. 71 (viz indikační skica s. 92). Hned vedle zámku se nachází křížová cesta postavená někdy kolem roku 1740,⁶³⁰ jež je architektonicky propojena s kostelem sv. Jakuba. Naproti kostelu stojí budova bývalé jezuitské koleje, jejíž součástí je kostel Jména Ježíš (dříve sv. Ignác). Vedle kostela leží budova bývalého

---

⁶¹⁹ Čp. 71; „*Obrig[keit]s Haus welches die Wirthschafts beamten bewohnen*“.

⁶²⁰ Čp. 103; „*Trivial Gemeinde Schule*“.

⁶²¹ Čp. 72; „*Einzidlers Wohnung N[umer]o 72 samt einem freid hoff alvo seit 100 Jahren niemand begraben wird*“.

⁶²² Čp. 73; „*Pfarr Kirchen Thurm N[umer]o 73 alvo der Stadtisher Thüimer wohnet*“.

⁶²³ „*Gem[m]eind Küchel Gartel bei dem Haus sub N[ume]ro 3*“

⁶²⁴ „*da bey Küchel Gärtel*“

⁶²⁵ „*Ein Küchel Garten, dem Franz Luchesy in die Stadt an[?] N[umeru]m 38 gehörig*“; Totěž „*Obst garten neben dem Ulitczter Teücht*“, SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno; Jak v josefském katastru, tak v katastrální knize mají obě zahrady stejné topografické číslo 97.

⁶²⁶ „*Ein hopfen Garten dem Paul Krzish in die Stadt ad[?] N[umeru]m 52 gehörig aus grass Garten gemacht*“; Totěž „*Chmelnice u Ulického rybníka*“; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49 nefoliováno; Jak v josefském katastru, tak v katastrální knize mají obě zahrady stejné topografické číslo 96.

⁶²⁷ „*da bey Kuchel Gart[en]s[?]*“; Totěž „*kuchyňská zahrádka při domě*“, SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno; Jak v josefském katastru, tak v katastrální knize mají obě zahrady stejné topografické číslo 84.

⁶²⁸ „*dessen Kuchel Garten*“; MZA Brno, D 6 Josefský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

⁶²⁹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno.

⁶³⁰ J. HRDLÍČKA, *Telč*, s. 32.

jezuitského gymnázia (po jeho zrušení zde od roku 1775 byla c. k. hlavní škola),⁶³¹ s níž bezprostředně sousedí budova telčské fary postavené v letech 1783–1785.⁶³²

Poté následují jednotlivé měšťanské domy. (viz indikační skica s. 92). Všechny domy mají patro a už na první pohled je zřejmé, že v této části města žili jeho zámožní obyvatelé. Prozrazují to bohatě zdobené renesanční, barokní a klasicistní štíty zdejších domů.⁶³³ Domy na rynku lze rozčlenit do několika bloků. První blok, tzn. domy čp. 5 až 15 se táhne od fary až k ulici U Masných krámů (viz indikační skica s. 92), která ho odděluje od domu čp. 122. Zde původně stály masné krámy. Dnes v domě sídlí Městská galerie Telč.⁶³⁴ Za ním začíná řada domů čp. 16 až 27, která pokračuje až do Palackého ulice (dříve ul. Jihlavská). Na protější straně pak navazuje dům čp. 28, kostel sv. Ducha s věží a domy čp. 29, 30. Tím jsme se dostali zpět na náměstí. Vedle domu čp. 30 stojí dům čp. 31, který poněkud „upozaděn“ domem čp. 32. Na něj navazuje řada domů čp. 33 až 38, jež se táhnou až na konec ulice Na můstku, která se tak jmenuje již více než sto padesát let (viz indikační skica stabilního katastru). Naproti těmto domům stojí dům čp. 39 tvořící spolu s domy čp. 40 až 42 řadu stojící proti areálu zámku. Za nimi, poněkud stranou, stojí domy čp. 43, 44 a 45. Poté následuje jednolitý blok domů čp. 46 až 70, který celé náměstí uzavírá (viz indikační skica s. 92.). Součástí většiny domů se od poloviny 16. století stalo loubí, čímž se zvětšil jejich prostor. Loubí současně představovalo i komfortní pozemní komunikaci krytou před nepřízní počasí, velmi důležitou zejména při neexistenci dlažby na náměstí nebo alespoň zpevněných chodníků. Díky němu navíc domovní celky působí jednoduše.⁶³⁵

Právě v řadě domů čp. 46 až 70 na východní straně náměstí se nacházejí domy, jejichž obyvatelé patřili ve městě k těm nejzámožnějším. Skupinu vlastníků těchto domů lze označit pojmem „honorationes“. Šlo o osoby, které neprovozovaly cechovní řemeslo. Šlo většinou o zámožné pozemkové vlastníky a rentiéry, kteří měli zisky také z půjčování peněz na úrok chudším sousedům, ale i vrchnosti a jejím úředníkům. Jejich vliv spolu s bohatstvím jim naopak zajistil místo v městské radě nebo vrchnostenský úřad.⁶³⁶

---

⁶³¹ TAMTÉŽ, s. 35.

⁶³² J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 35-37.

⁶³³ J. KROUPA, *Telč*, s. 81-107.

⁶³⁴ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 346-348.

⁶³⁵ Kol., *Historický atlas*, nestránkováno.

⁶³⁶ J. KROUPA, *Telč*, s. 94.

Ve srovnání s domy na náměstí jsou příbytky v Ulici, které přiléhaly k hradbám, méně výstavná a zpravidla většinou přízemní stavení.⁶³⁷ V poslední čtvrtině 16. století zde žilo přibližně 35 rodin.⁶³⁸ S příchodem jezuitského řádu do Telče a s tím spojenou stavbou jezuitské koleje, která znamenala citelný zásah do této části zástavby,⁶³⁹ pokles počet rodin na 25.⁶⁴⁰ Stejný počet zaznamenal i urbář na počátku 20. let 18. věku⁶⁴¹ a tereziánský katastr z roku 1754.⁶⁴² Urbariální fase zachytila počet o jednu menší než předešlé prameny.⁶⁴³ Avšak josefský katastr dospěl k číslu 31.⁶⁴⁴ Při porovnání urbariální fase s tímto katastrem zjistíme, že fase neobsahuje domy čp. 74 a 75. Tyto budovy musely být v době jejího pořízení stále ještě považovány za součást komplexu zrušené jezuitské koleje.⁶⁴⁵ Oproti katastru se v ní rovněž nenacházejí záznamy o židovských domech, které katastr obsahuje.⁶⁴⁶ Stejný počet jako josefský katastr eviduje i katastr se záznamy majetkových změn. Na rozdíl od dvou zmíněných pramenů však v ulici udává pouze číselnou řadu 74 až 104. Židovské obyvatele nevynechává ani nijak neodděluje.⁶⁴⁷

Na rozsáhlém náměstí se v této době patrně nacházela pouze kašna vybudovaná ve třicátých letech 16. století, která současně sloužila jako zdroj pitné vody pro tamní obyvatele. V roce 1611 byla pravděpodobně přetesaána. Ve druhé polovině 17. věku její vzhled obohatila socha sv. Markéty, patronky města. Ostatky této světice totiž do města nechala dopravit roku 1655 Františka Slavatová z Meggau. Dnešní podobu dal soše David Lipart v roce 1717,⁶⁴⁸ který je rovněž autorem na náměstí stojícího Mariánského sloupu dokončeného v témže roce. Tímto počinem tak náměstí získalo svůj jedinečný monument a prakticky současný vzhled.⁶⁴⁹

---

⁶³⁷ Kol., *Historický atlas*, nestránkováno.

⁶³⁸ MZA Brno, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 389, fol. 10r-11v.

⁶³⁹ Kol., *Historický atlas*, nestránkováno.

⁶⁴⁰ MZA Brno, F 239 Telč, inv. č. 3, fol. 19r-21v.

⁶⁴¹ TAMTÉŽ, G 263 Podstatští–Lichtenštejnové, inv. č. 392, pag. 145-147.

⁶⁴² TAMTÉŽ, D 4 Tereziánský katastr, sign. 393, fol. 41-46.

⁶⁴³ Čp. 92, 89, 88, 86, 84, 83, 82, 81, 80, 79, 78, 77, 76, 102, 101, 100, 99, 98, 97, 96, 95, 94 a 93; TAMTÉŽ, D 5 Urbariální fase, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁴⁴ Čp. 74 až 102 a židovské domy čp. 1 a čp. 2. Jako židovské domy zachytil ještě čp. 87 a 90; TAMTÉŽ, D 6 Josefský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

⁶⁴⁵ TAMTÉŽ, D 5 Urbariální fase, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁴⁶ D 6 Josefský katastr, kn. 3546, nefoliováno.

⁶⁴⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 117, stará sign. Rampula Č 49, nefoliováno.

⁶⁴⁸ Kol., *Historický atlas*, nestránkováno.

⁶⁴⁹ J. HRDLÍČKA a kol., *Telč*, s. 31.

Dnešního dláždění se náměstí dočkalo až někdy po roce 1900. Vyplývá to z fotografie, která se z doby kolem toho roku dochovala. Na ní je jasně patrný tehdejší hliněný povrch náměstí.⁶⁵⁰

Telčské náměstí na počátku 20. století⁶⁵¹

---

⁶⁵⁰ V. KRATINOVÁ a kol, *Telč*, s. 140.

⁶⁵¹ Fotka je přístupná online na webové adrese: <http://galerie.zjhlavy.cz/jihlava-historicke-okoli/telc-namesti-zachariase-z-hradce-1900.html>

5. 5 Sociální struktura obyvatel Vnitřního Města

Pokud chceme zkoumat sociální strukturu obyvatel města v 18. věku, můžeme si zvolit ze tří druhů pramenů katastrální provenience, které nám ihned poskytnou potřebný soupis lidí a jejich majetku pořízený k určitému datu. Jsou to již výše zmíněný tereziánský katastr, urbaniální fase a josefský katastr, jež všechny vznikly během relativně krátkého časového intervalu 34 let, totiž tereziánský katastr v roce 1754, urbaniální fase roku 1775 a josefský katastr v roce 1787. Tato krátká časová následnost pak může výborně posloužit v případě, že se rozhodneme blíže zkoumat obměnu obyvatelstva, jeho migraci v rámci města či kumulaci a pohyb majetku v kratším časovém úseku.

Při průzkumu sociální struktury lze v případě Telče sáhnout ještě po lichtenštejnském urbani z fondu Velkostatek Telč z let 1721–1725, čímž z něj tato data tvoří nejstarší pramen pro tento výzkum z dějin města v 18. století, případně po katastru se záznamy majetkových změn z Archivu města Telče, který je svým časovým záběrem let 1792–1800 nejmladším pramenem této povahy.

Protože by průzkum a porovnání všech těchto pramenů stál za samostatnou studii, jejíž zpracování si zaslouží více času, rozhodl jsem se pro účely předkládané práce přiblížit pouze jeden z nich, a to urbaniální fasi z roku 1775. Fase je pozoruhodná v tom, že jako první z pramenů svého druhu obsahuje popisná čísla jednotlivých domů, což z ní dělá velmi přehledný pramen. Další, nepochybně na svou dobu velmi pokrokový prvek, znamenalo rozdělení vlastníků půdy od největší výměry po nejmenší a pevně dané označení jednotlivých výměr půdy.

K doplnění, porovnání, či rozvedení informací obsažených ve fasi lze rovněž využít další prameny z fondu Archiv města Telč. Za účelem poznání sociální struktury obyvatel Vnitřního Města v sedmdesátých letech 18. století se přímo nabízejí tři knihy. Jedná se o knihu gruntovní evidující domy ve Vnitřním Městě z let 1720–1839,⁶⁵² knihu testamentů z let 1710–1831 (1850)⁶⁵³ a knihu dlužních úpisů, kvitancí testamentů, pozůstalostí a jiných smluv z let 1711–1789.⁶⁵⁴

V roce 1775 zachytila fase ve Vnitřním Městě 59 majitelů domů na náměstí a 28 v ulicích. Mezi nejmovitější měšťany patřil na základě berní klasifikace Antonín Felix z domu čp. 5. Rozloha jeho pozemků činila podle urbaniální fase jeden a půl lánů. Nikdo jiný v této

---

⁶⁵² SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, Stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247.

⁶⁵³ TAMTÉŽ, inv. č. 146, Stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283.

⁶⁵⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 147, Stará sign. Rampula, Č 48.

době stejnou výměru nevlastnil ani nepřekračoval. Vedle domu ve městě mu urbaniální fase připsala ještě dům čp. 73 na Starém Městě.⁶⁵⁵ Více podrobností o jím vlastněných pozemků na telčských předměstích říci nelze, protože městské prameny nic dalšího bohužel nesdělují.

Antonínu Felixovi se rozlohou svých polností nejvíce blížil Ignác Zvach, celoláník bydlící na východní straně náměstí v domě čp. 53. I on vlastnil předměstský dům; konkrétně dům čp. 63 na Velkém předměstí.⁶⁵⁶ Ani tady se prameny z Archivu města nijak nezmiňují o vlastnictví pozemků na předměstích.

Na místní poměry drželi velkou rozlohu půdy též Jan Konstantin Müller, vlastník domu čp. 18, a jeho blízký soused Ignác Tejral, sídlící v domě čp. 19. Oba obhospodařovali polnosti o výměře třičtvrtě lánu. Ignác Tejral navíc disponoval na předměstí zvaném ve Štěpnici ještě domem čp. 16.⁶⁵⁷ Rovněž i v jejich případech městské prameny mlčí o pozemcích za hradbami.

Jako dalšího v řadě zmínila urbaniální fase jediného třetiníka ve Vnitřním Městě. Byla jím vdova Markéta Kroužková, obývající dům čp. 59.⁶⁵⁸ Prameny z Archivu města opět neposkytly nic podrobnějšího o jejích pozemcích.

Po Markétě Kroužkové následuje celkem početná skupina 13 pololáníků. Jmenovali se Alžběta Gráfová, Ferdinand Jäntschke, Ignách Fučíkovský ze Zeleného Dvora, Martin Ignác Chornitzer, Marie Růžičková, Jan Müller, Petr Padrta, Michal Daňkovský, František Daňkovský, Filip Šašecí, Martin Urbánek, Kateřina Hamerníková a Václav Vlk. Tito lidé žili v domech ve Vnitřním Městě, a sice v čp. 64, 62, 57, 56, 55, 48, 41, 40, 23, 22, 20, 14 a 28. Pouze dva z nich, Ignác Fučíkovský a Martin Urbánek, vlastnili také domy na předměstí. Konkrétně domy čp. 77 a čp. 47 ve Štěpnici.⁶⁵⁹ Co se týče informací z pramenů městského archivu, zde už máme k dispozici údajů více. Ferdinand Jäntschke obdělával na Starém Městě půl lánu role a celé svobodné pole.⁶⁶⁰ Ignác Fučíkovský vlastnil ve Štěpnici humno proti panskému dvoru s půl lánem rolí a svobodnými poli.⁶⁶¹ Martinu Ignáci Chornitzerovi patřil dle městských knih blíže neurčený dům na Starém Městě se zahradou a dvěma čtvrtěma lánu

---

⁶⁵⁵ MZA Brno, D 5 Urbaniální fase, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁵⁶ TAMTÉŽ.

⁶⁵⁷ TAMTÉŽ.

⁶⁵⁸ TAMTÉŽ.

⁶⁵⁹ TAMTÉŽ.

⁶⁶⁰ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 329.

⁶⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 16r.

rolí a pak ještě humno na Velkém předměstí proti vrchnostenskému mlýnu.⁶⁶² Petr Padrta držel na Starém Městě humno a půl lánu rolí.⁶⁶³

Ještě početnější, než pololánici byli mezi měšťany čtvrtlánici. V této době se jich ve Vnitřním Městě nacházelo rovných dvacet: Josef Ingriš (čp. 25), Václav Procházka (čp. 24), Jan Němec (čp. 17), Karel Kupka (čp. 16), František Aybl (čp. 15), Matěj Augusta (čp. 11), Martin Procházka (čp. 8), Jakub Oliva (čp. 70), vdova Wittmanová (čp. 68), Josef Oliva (čp. 65), Dominik Mucha (čp. 63), Pavel Kříž (čp. 52), Jakub Řezníček (čp. 50), Jan Hamerník (čp. 49), Karel Vašatka (čp. 46), Martin Vaněk (čp. 45), Lorenc Chalupský (čp. 43), Josef Křikava (čp. 42), Josef Piller (čp. 34) a František Dvořecký (čp. 20). Z těchto měšťanů měli předměstské objekty v držení jenom dva, a to Dominik Mucha domy čp. 9 a čp. 44 a Lorenc Chalupský dům čp. 53, přičemž obě tyto držby se nacházely ve Štěpnici.⁶⁶⁴ S ostatním předměstským majetkem čtvrtlánků se to má podle městských knih následovně. Dominiku Muchovi patřilo ve Štěpnici bělidlo.⁶⁶⁵ František Aybl vlastnil na Velkém předměstí čtvrt role, zahradu a stodolu.⁶⁶⁶ Josef Oliva držel na Starém Městě humno.⁶⁶⁷ Martin Vaněk a Jan Hamerník měli svůj majetek na Velkém předměstí. První z nich stodolu se zahradou poblíž kostela sv. Anny,⁶⁶⁸ druhý pak jen samotnou stodolu. Její přesnou polohu v rámci předměstí kniha nezná.⁶⁶⁹

Poté této skupině následují čtyři osminíci, to jest ti měšťané, kteří vlastnili půdu o rozloze půlky čtvrtiny role. Tito lidé obývali domy čp. 31, 69, 51 a 29. Byli to Karel Pelikán, vdova Májová, vdova Saloména Šteindlová a vdova Cammererinová. Žádný z nich nevlastnil na předměstí dům.⁶⁷⁰ Městské knihy však na předměstích uvedly v případě tří z nich drobný nemovitý majetek. Karel Pelikán měl ve Štěpnici humno,⁶⁷¹ vdova Májová půl čtvrti lánu rolí na Velkém předměstí⁶⁷² a Saloména Šteindlová stodolu na Starém Městě.⁶⁷³

---

⁶⁶² TAMTÉŽ, fol. 49v.

⁶⁶³ TAMTÉŽ, fol. 36r.

⁶⁶⁴ MZA Brno, D 5 Urbaniální fase, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁶⁵ SOkA Jihlava, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 45r.

⁶⁶⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 107v.

⁶⁶⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 96r.

⁶⁶⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 241r.

⁶⁶⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 230r.

⁶⁷⁰ MZA Brno, D 5 Urbaniální fase, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁷¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 96r.

⁶⁷² TAMTÉŽ, fol. 61r

⁶⁷³ TAMTÉŽ, fol. 15r.

Nejpočetnější skupinu obyvatel z domů na telčském náměstí tvořili podle pozemkové výměry půdy podléhající berní chalupníci. Celkem jich tu žilo sedmnáct: Antonín Načeradský (čp. 27), Antonín Kürtz (čp. 26), Pavel Růžička (čp. 21), Tomáš Bár (čp. 13), vdova Křikavová (čp. 12), Leopold Eder (čp. 9), František Umblauf (čp. 7), František Müller (čp. 6), Alžběta z Maggu (čp. 67), Josef Oliva (čp. 66), Jan Kürtz (čp. 61), Matěj Maštalř (čp. 60), Filip Benedikt Veneta (čp. 58), František Hamb (čp. 54), Jan Eber (čp. 44), Ignác Lyro (čp. 39), Josef Dvořák (čp. 30). Chalupníci na předměstích žádný majetek nadrželi.⁶⁷⁴

Přiléhající ulici ve Vnitřním Městě pak obýval jeden čtvrtláník, majitel domu čp. 92 Václav Kloubský. Zbytek jeho sousedů tvořili pouze samí chalupníci: vdova Vlasáková (čp. 89), Josef Koukol (čp. 88), Jindřich Burghart (čp. 86), Michal Prokler (čp. 85), Josef Titz (čp. 84), Jan Jelínek (čp. 83), vdova Brodská (čp. 82), Josef Sicts (čp. 81), Filip Svoboda (čp. 80), Josef Schmoll (čp. 79), Matěj Pelikán (čp. 78), Josef Zekh (čp. 77), Pavel Nachtigal (čp. 76), Jan Turinský (čp. 102), Kašpar Růžička (čp. 101), Vojtěch Hamerník (čp. 100), Jan Čermák starší (čp. 99), František Želivský (čp. 98), Václav Hartl (čp. 97), Jan Čermák mladší (čp. 96), Jonášovy děti (čp. 95), Josef Haníkl (čp. 94) a vdova Mařáková (čp. 93). Ani jeden z těchto lidí neměl na předměstích žádné nemovitosti.⁶⁷⁵

Zbývající čtyři chalupníci, kteří bydleli v domech čp. 35, 36, 37 a 38 v dnešní Palackého ulici rovněž v době soupisu urbaniální fáze žádným majetkem na předměstích neoplývali.⁶⁷⁶

Mezi 87 fasí zachycenými vlastníky se v této době nacházelo 12 vdov (čp. 59, 64, 55, 14, 68, 69, 51, 29, 12, 67, 89 a 93). V jednom případě jsou jako majitelé domu uvedeny děti (čp. 95).⁶⁷⁷

Dle velikosti berní klasifikace tak mezi opravdu bohaté vlastníky patřil jenom jeden měšťan (jeden a půl láník). Mezi středně movité měšťany, kteří se ze svých pozemků dokázali ještě uživit, pak náleželo šestnáct osob: jeden láník, dva třičtvrtě láníci a třináct pololáníků. Zbytku již patřila tak malá výměra půdy, že se z jejích výnosů mohli uživit jen stěží. Takových obyvatel čítalo vnitřní město celkem 67, z toho 21 čtvrtláníků, jeden třetiník, čtyři osminíci a 41 chalupníků.⁶⁷⁸

Profesní skladba obyvatel Vnitřního Města byla v polovině 70. let 18. věku následující. Z řemeslníků bychom tu v této době našli šest řezníků (čp. 5, 22, 28, 8, 52, 50.), dva

---

⁶⁷⁴ MZA Brno, D 5 Urbaniální fáze, fascl. 19 Y, nefoliováno.

⁶⁷⁵ TAMTÉŽ.

⁶⁷⁶ TAMTÉŽ.

⁶⁷⁷ TAMTÉŽ.

⁶⁷⁸ TAMTÉŽ.

mydláře (čp. 53, 26), jedenáct krejčích (čp. 19, 20, 17, 43, 58, 30, 85, 83, 81, 80, 78), jednoho hrnčíře (čp. 48), čtyři pekaře (čp. 41, 27, 9, 44), tři ševce (čp. 40, 23, 49), dva barvíře (čp. 15, 45), kožešníka (čp. 11), čtyři provazníky (čp. 70, 65, 31, 66), voskaře a perníkáře, dva soukeníky (čp. 42, 33), dva sládky (čp. 16, 60), kotláře (čp. 34), dva zámečníky (čp. 13, 79), stolaře (čp. 37), kloboučníka (čp. 36), rukavičkáře (čp. 86) a jircháře (čp. 77). Vedle řemeslníků tu byli tři obchodníci (čp. 18, 25, 61), hostinský (čp. 24), kominík (čp. 35), chirurg (čp. 6), sochař (čp. 54), lékárník (čp. 39), tři vrchnostenští úředníci (čp. 62, 56, 7) a inspektor královských cest (čp. 57).

Z osob žijících v domech na rynku se nejčastěji rekrutovali členové městské rady a vůbec představitelé správy města. Bohužel Archiv města Telče neobsahuje pro 18. století žádné souvisle zachované radní propozice ani jiné relevantní prameny, na jejichž základě by bylo možné prozkoumat obměnu zdejších měšťanů v městských úřadech během delšího časového období. Přesto se však díky městským knihám a jednomu jednacímú radnímu protokolu podařilo objevit alespoň čtyři téměř úplné seznamy zástupců města z let 1762, 1766, 1768 a 1770, tedy z let, která o trochu předchází vznik urbaniální fáze, a proto v ní lze identifikovat některé měšťany z těchto seznamů a udělat si tak alespoň částečnou představu o majetkovém zázemí některých radních.

Majitelé domů ve Vnitřním Městě podle urbaniální fáze z roku 1775⁶⁷⁹

Jméno majitele	Majitelem domu čp.	Berní klasifikace	Majetek na předměstí	Doložen v městské radě v roce	Řemeslo nebo živnost
Antonín Felix	5	jeden a půl láník	dům čp. 73 na Starém Městě		řezník
Ignác Zvach	53	celoláník	dům čp. 63 na Velkém předměstí	1762; 1766; 1768; 1770	mydlář
Jan Konstantin Müller	18	tři čtvrtě láník		1762; 1766; 1768; 1770	obchodník
Ignác Tejral	19	tři čtvrtě láník	dům čp. 16 ve Štěpnicích		krejčí
vdova Markéta Kroužková	59	třetiník			
vdova Alžběta Gráffová	64	pololáník			
Ferdinand Jäntschke	62	pololáník	půl lánú role a celé svobodné pole na Starém Městě ⁶⁸⁰		bývalý hejtman panství

⁶⁷⁹ Majitelé domů jsou rozděleni od největšího výměru po nejmenší. V tomto pořadí jsou takto zapsáni v originálním elaborátu urbaniální fáze.

⁶⁸⁰ „in der Alten Vorstadt situirten Vohrada halben Lahn Acker und gesamten frey Felder“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 329.

Ignác Fučíkovský ze Zeleného dvora	57	pololáník	dům čp. 77 ve Štěpnici; humno proti panskému dvoru s půl lánem rolí a svobodnými poli ⁶⁸¹		inspektor královských cest
Martin Ignác Chornitcer	56	pololáník	dům na Starém Městě se zahradou a dvěma čtvrtěma lánu rolí a humno na Velkém předměstí naproti vrchnostenskému mlýnu ⁶⁸²		ředitel telčského panství
Marie Růžičková	55	pololáník			
Jan Müller	48	pololáník			hrnčář
Petr Padrta	41	pololáník	humno a půl lánu rolí na Starém Městě ⁶⁸³		pekař
Michal Daňkovský	40	pololáník		1762; 1766; 1768; 1770	švec
František Daňkovský	23	pololáník		1766	švec
Filip Šašecí	22	pololáník			řezník
Martin Urbánek	20	pololáník	dům čp. 47 ve Štěpnici	1766;	krejčí
vdova Kateřina Hamerníková	14	pololáník			
Václav Vlk	28	pololáník	stodola a zahrada na Velkém předměstí ⁶⁸⁴		řezník
Josef Ingriš	25	čtvrťláník		1766; 1768; 1770	obchodník
Václav Procházka	24	čtvrťláník			hostinský
Jan Němec	17	čtvrťláník			krejčí
Karel Kupka	16	čtvrťláník			sládek
František Aybl	15	čtvrťláník	čtvrť role, zahradu a stodolu na Velkém předměstí ⁶⁸⁵	1762; 1766; 1768; 1770	barvíř
Matěj Augusta	11	čtvrťláník		1762; 1766;	kožešník

⁶⁸¹ „humno proti panskému dvoru s půl lánem rolí a všemi svobodnými kusy docela vyplacenými; TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 16r.

⁶⁸² „dům na Starém Městě mezi domem Ignáce Roda a France Machy ležící s příslušející zahradou, dvě čtvrti lánu rolí s ozimním osetím, jeden svobodnej kus pod 12 měr vejsevku blíž Palejtova ležící, humno na Velkém předměstí proti panskému mlejnu situjovaný“; TAMTÉŽ, fol. 49v.

⁶⁸³ „in der Alten Vorstadt gelegen humno und einem halben Lahn Äcker“; TAMTÉŽ, fol. 36r.

⁶⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 364v.

⁶⁸⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 107v.

				1768; 1770	
Martin Procházka	8	čtvrťláník			řezník
Jakub Oliva	70	čtvrťláník		1766; 1768; 1770	provazník
vdova Wittmanová	68	čtvrťláník			
Josef Oliva	65	čtvrťláník	humno na Starém Městě ⁶⁸⁶	1762; 1768; 1770	provazník
Dominik Mucha	63	čtvrťláník	domy čp. 9 a 44 ve Štěpnici; bělidlo ve Štěpnici ⁶⁸⁷	1762; 1766; 1768; 1770	voskař a perníkář
Pavel Kříž	52	čtvrťláník			řezník
Jakub Řezníček	50	čtvrťláník			řezník
Jan Hamerník	49	čtvrťláník	stodola na Velkém předměstí ⁶⁸⁸		švec
Karel Vašatka	46	čtvrťláník			barvíř
Martin Vaněk	45	čtvrťláník	stodola a zahrada ležící za kostelem sv. Anny na Velkém předměstí ⁶⁸⁹	1766; 1768;	švec
Lorenc Chalupský	43	čtvrťláník	dům čp. 53 ve Štěpnici; stodola vedle humna Petra Padrty na Starém Městě ⁶⁹⁰		krejčí
Josef Křikava	42	čtvrťláník			soukeník
Josef Piller	34	čtvrťláník		1766;	kotlár
František Dvořecký	33	čtvrťláník			soukeník
Karel Pelikán	31	osminík	křepelkovský humno ve Štěpnici ⁶⁹¹	1762; 1766;	provazník
vdova Majová	69	osminík	půl čtvrti lánu rolí na Velkém předměstí ⁶⁹²		
vdova Salomena	51	osminík	stodola na Starém		

⁶⁸⁶ „dann Einem neben des Herrn Frantz Ignatz Fushikovkischen Lieendes humno in der Alten Vorstadt“; TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 96r.

⁶⁸⁷ „und der Neuen Vorstadt liegenden Blach Garthen nebst angebauten Haus“; TAMTÉŽ, fol. 45r.

⁶⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 230r.

⁶⁸⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 241r.

⁶⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. 309r.

⁶⁹¹ „in Stiepnitz zwishen dem Johann Konwiczka, dann dem Leopold Scheberle ein und anderer seits situirtes Krzepelkysche humno“; TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 96r.

⁶⁹² „in der Grossen Vorstadt neben dem Swobodische Garten eigenthümblich habendes Haus sambt einen Viertel Lahn Acker“; TAMTÉŽ, fol. 61r.

Steyndlinová			Měste ⁶⁹³		
vdova Cammererinová	29	osminík			
Antonín Načeradský	27	chalupník			pekař
Antonín Kürtz	26	chalupník			mydlář
Pavel Růžička	21	chalupník			nepodařilo se zjistit
Tomáš Bár	13	chalupník			zámečník
vdova Křikavová	12	chalupník			
Leopold Eder	9	chalupník			pekař
František Umblauf	7	chalupník			správce v Želetavě
František Müller	6	chalupník		1762; 1766; 1768; 1770	chirurg
Alžběta z Maggu	67	chalupník			
Josef Oliva	66	chalupník		1762; 1768; 1770	provazník
Jan Kürtz	61	chalupník			obchodník se železem
Matěj Maštalíř	60	chalupník			sládek
Filip Benedikt Veneta	58	chalupník		1762; 1766;1768; 1770	krejčí
František Hamb	54	chalupník		1766; 1768; 1770	sochař
Jan Eber	44	chalupník			pekař
Ignác Lyro	39	chalupník			lékarník
Josef Dvořák	30	chalupník			krejčí
Městské ulice					
Václav Kloubský	92	čtvrtník			nepodařilo se zjistit
Jan Kousek	38	chalupník			nepodařilo se zjistit
František Tumbs	37	chalupník			stolař
Matěj Sattler	36	chalupník			kloboučník
Lorenc Lukesek	35	chalupník			kominík
vdova Vlasáková	89	chalupník			
Josef Koukol	88	chalupník			nepodařilo se zjistit
Jindřich Burghart	86	chalupník			rukavičkář
Michal Prokler	85	chalupník			krejčí
Josef Titz	84	chalupník			nepodařilo se zjistit
Jan Jelínek	83	chalupník			krejčí
vdova Brodská	82	chalupník			
Josef Sicts	81	chalupník			nepodařilo se zjistit
Filip Svoboda	80	chalupník			nepodařilo se zjistit

⁶⁹³ TAMTÉŽ, fol. 15r.

Josef Šchmoll	79	chalupník			zámečník
Matěj Pelikán	78	chalupník			nepodařilo se zjistit
Josef Zekh	77	chalupník			jirchář
Pavel Nachtigal	76	chalupník			nepodařilo se zjistit
Jan Turinský	102	chalupník			nepodařilo se zjistit
Kašpar Růžička	101	chalupník			nepodařilo se zjistit
Vojtěch Hamerník	100	chalupník			nepodařilo se zjistit
Jan Čermák starší	99	chalupník			nepodařilo se zjistit
František Želivský	98	chalupník			nepodařilo se zjistit
Václav Hartl	97	chalupník			pekař
Jan Čermák mladší	96	chalupník			nepodařilo se zjistit
Dům Jonášových dětí	95	chalupník			
Josef Haníkl	94	chalupník			nepodařilo zjistit
vdova Mařáková	93	chalupník			

Jaké úřady, případně jaké funkce v radě výše zmínění radní vykonávali, ukazuje následující tabulka. V tabulce je rovněž pro lepší přehlednost jednotlivých údajů uvedeno, čím se který z těchto mužů živil, tj. jakou provozoval živnost nebo řemeslo, a také jeho berní klasifikace. Z té je patrné, jak rozsáhlý nemovitý majetek dotyčný ve městě držel. Údaje jsou doplněny ještě o čísla popisná domů, v nichž zástupci městské obce činní v radě bydleli, a současně i období, po které jim tyto domy patřily.

Jméno radního	Doložen v letech, jeho postavení v radě	Řemeslo nebo živnost	Berní klasifikace	Majitelem domu čp. v letech
František Aybl	1762 primátor; konšel 1766, 1768, 1770	barvíř	čtvrtláník	čp. 15; 1732–1783
Matěj Augusta	konšel 1762, 1766, 1768, 1770	kožešník	čtvrtláník	čp. 11; 1745–1783
František Daňkovský	obecní starší 1766	švec	pololáník	čp. 23 a 33; 1763–1781; 1781–1816
Michael Daňkovský	konšelem 1762, 1766, 1768, 1770	švec	pololáník	čp. 40; 1747–1786
František Hamb	konšel 1766, 1768, purkmistr 1770, obecní	sochař a řezbář	chalupník	čp. 54; 1766–1780

	pomocník 1766			
Adam Hamerník	konšel 1762	švec	pololáník	čp. 14 a 54; 1739–1762; 1755–1758
Josef Ingris	konšel 1766, 1768, 1770	obchodník	čtvrťláník	čp. 25; 1764–1802
Matěj Křikava	obecní starší 1766	soukeník	chalupník	čp. 12; 1767–1773
Dominik Mucha	konšel 1762, 1766, 1768, 1770	voskař a perníkář	čtvrťláník	čp. 63; 1750–1790
Jan Konstantin Müller	purkmistr 1762, konšel 1766, 1768, 1770	obchodník	tříčtvrťláník	čp. 18; 1745–1777
František Müller	konšel 1762, 1766, 1768, 1770	chirurg	chalupník	čp. 6; 1745–1781
Jakub Oliva	konšel 1768, 1770, obecní pomocník 1766	provazník	čtvrťláník	čp. 70; 1761–1811
Josef Oliva	konšel 1762, 1770, městský rychtář 1768, 1770	provazník	čtvrťláník	čp. 65; 1751–1811
Karel Pelikán	konšel 1762, rychtář 1766	provazník	čtvrťláník	čp. 31; 1745–1798
Josef Piller	obecní starší 1766	kotlář	čtvrťláník	čp. 34; 1776–1793; 1798–1804
Martin Urbánek	obecní starší 1766	krejčí	pololáník	čp. 42 a 20; 1753–1769[?]; 1769–1787
Martin Vaněk	konšel 1766, 1768,	švec	čtvrťláník	čp. 45; 1769–1792
Filip Benedikt Veneta	konšel 1762, primátor 1766, 1768, 1770 správce obecního hospodářství 1766, správce špitálu 1766, 1768	krejčí	chalupník	čp. 58 a 54; 1753–1783; 1766

Tabulka tedy jasně ukazuje, že většina z 18 měšťanů, kteří jsou v pramenech doloženi jako členové telčské městské rady nebo městští úředníci, ve zkoumané době obhospodařovala čtvrt lánu (devět měšťanů) až půl lánu (čtyři měšťané) zpoplatněného berní, k čemuž tito muži samozřejmě provozovali ještě nějaké řemeslo nebo živnost, aby byli schopni uživit svou rodinu.

Majitel větší výměry v hodnotě tří čtvrtin berní zpoplatněného lánu je zde doložen pouze jediný, ale i ten provozoval obchodnickou živnost. Zajímavá je účast chalupníků v radě, kteří jsou zde doloženi čtyři (stejně jako pololánici) a kteří vedle zcela běžných řemesel (krejčí, soukeník) vykazují i velmi zajímavá povolání (chirurg, sochař a řezbář).

Velmi výrazná je zde právě postava krejčovského mistra klasifikovaného v berní repartici jako pouhý chalupník, a sice Filip Benedikt Veneta. Víme však z pramenů i z dějin města, že v městské správě v Telči sehrál právě on velmi významnou roli. Zdá se tedy, že ve vrchnostenském městě byly osobní schopnosti, um a ambice někdy větší devizou pro „kariéru“ než nahromaděné jmění. Ostatně k detailnímu rozboru majetkového postavení členů městských rad se ještě vrátím v šesté kapitole práce.

Nemůžeme však úplně vynechat ani velké a významné rody, jimž náležela značná část nemovitostí a pozemků ve městě i v jeho okolí, a které měly často úzké rodinné nebo přátelské vazby na okolní vrchnostenská, ale i královská města bez ohledu na jejich polohu vůči zemské hranici. V následujících podkapitolách proto v podobě tří exkurzů přiblížím právě tuto sociální vrstvu města Telče.

5. 6 Exkurz 1: Dům čp. 57 a jeho majitelé (rodina Fučíkovských ze Zeleného dvora a Jindřich Burkhard, léta 1658-1801)

Za místo původu rodiny Fučíků lze označit jižní Čechy, kde působili jako úředníci ve službách rodů pánů z Hradce, Slavatů z Chlumu a Košumberka či Černínů z Chudenic.⁶⁹⁴ V Telči se toto jméno poprvé zmiňuje v roce 1623 v souvislosti s Bartolomějem Fučíkem, který se oženil s vdovou po Šimonovi Otčenáškově, Apolenou, jež se svými dětmi hospodařila na domě čp. 63.⁶⁹⁵ Ještě téhož roku zmíněný dům koupil za 700 kop míšeňských grošů „s humnem, zahradami, jednou čtvrtí rolí i se vším k němu[?] příslušenstvím od pánů poručníků“.⁶⁹⁶ Bartoloměj Fučík pak na tomto domě hospodařil až do roku 1649, kdy ho předal svému svěřenci Pavlovi Otčenáškově se vším majetkem kromě dvou svobodných polí za částku 700 kop moravských grošů.⁶⁹⁷ O dalších osudech Bartoloměje Fučíka trhová kniha nic dalšího nenaznačuje.

Další zmínka o rodině Fučíků se objevuje až v roce 1658, kdy Bartolomějův syn Adam Jan (1623–1694) koupil na rynku právovárečný dům „Sázavský“ (dnes čp. 57) od Jana Sázavského a sázavských nápadníků France Holického a Richarda Sebellu (manželů Janových sester Justýny a Anny Marie) „se vším tím příslušenstvím, což od starodávna v sobě za právo má, s pivovarskou pávní, s sladovnou, s humnem obojím, s zahradou i s tou

---

⁶⁹⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce*, díl II, svazek 3, Jindřichův Hradec 1934, s. 105-106.

⁶⁹⁵ M. DRDÁČKÝ, *Proměny*, s. 302.

⁶⁹⁶ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 245v.

⁶⁹⁷ TAMTÉŽ, fol. 246v.

zahrádkou u kamenný zahrady, s půl lánem rolí, též se všemi těmi svobodnými kusy, co před časem přikoupeny byly“ za částku 800 kop.⁶⁹⁸ Adam Jan působil jako úředník a později jako správce na panství Batelov, jež patřilo v té době rytířským rodům Vejtmilerů a poté Odkolkům z Újezdce. Někdy v době po roce 1660 opustil službu na batelovském panství a zaujal místo úředníka na panství Telč, kde se vypracoval až na post purkrabího.⁶⁹⁹ Vedle toho také zasedal v telčské městské radě, jak například dokládá volební propozice z roku 1661.⁷⁰⁰ Roku 1673 mu jeho pán Jan Jiří Jáchym Slavata udělil šlechtický erb s přídomkem „ze Zeleného Dvora“.⁷⁰¹ Adam Jan byl dvakrát ženatý. Jeho první žena, s níž měl syna Jana Adama a dcery Alžbětu a Ludmilu, se jmenovala Mariana.⁷⁰² O tom, kdy si ji vzal, ani o jejím původu bohužel zatím nelze nic bližšího říci. Po druhé se oženil roku 1673 s vdovou Kateřinou Ježkovou, která vlastnila na náměstí dům čp. 69.⁷⁰³ Kateřina se poté přestěhovala ke svému muži na dům čp. 57, a tak svůj dům „ležící mezi domy Urbana Křížka a Bartoloměje Novotného“ prodala Kryštofovi Jínskému za 350 kop.⁷⁰⁴

Když roku 1694 Adam Jan zemřel,⁷⁰⁵ přešel tento dům „se vším jeho příslušenstvím“⁷⁰⁶ na jeho syna Jana Adama (1668–1732). Tento majetek měl hodnotu 800 kop moravských grošů a dle závěti byl rozdělen na čtyři rovné díly, které Jan Adam počínaje rokem 1696 splácel částkou ve výši 12 kop.⁷⁰⁷ Splácel měl až „do vyjití té sumy“. Mimo to Jan Adam hned zděděný majetek zvětšil tím, že od manželů svých sester koupil za 50 kop grošů dva

---

⁶⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 296r.

⁶⁹⁹ Jaroslava PAULUSOVÁ – Jiří BOŘECKÝ, *Mirošov Jedlov. Dějiny obce*, Mirošov 2000, s. 73.

⁷⁰⁰ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 263 a, kart. 1, stará sign. Rampula 10.

⁷⁰¹ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 73.

⁷⁰² M. DRÁCKÝ, *Proměny*, s. 272.

⁷⁰³ TAMTÉŽ, s. 330.

⁷⁰⁴ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 202r.

⁷⁰⁵ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 272.

⁷⁰⁶ „[...]jak kšaft vysvětluje, s pivovarskou pánví, s sladovnou, humnem obojím, s zahradou i s tou zahradou u kamenný zahrady, s půl lánem rolí, též se všemi těmi svobodnými kusy, který před časem přikoupený byly[...]“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula, fol. 297.

⁷⁰⁷ Vdova Kateřina zemřela v roce 1705. Ve své závěti datované 22. říjnem téhož roku si vymínila, aby ji pochovali v kostele sv. Jakuba vedle jejího prvního manžela Jana Ježka. Při jejím pohřbu se žebračkám rozdalo 5 zl. a chleba upečeného z 5 měřic žita. Poněvadž neměla žádné děti ustanovila za dědice své pozůstalosti Jindřicha Bystřického a jeho manželku Alžbětu rozenou Fučíkovskou, protože ji na stáří vzali k sobě a dobře se o ní starali. V době sepsání závěti měla Kateřina deponováno na domě čp. 57 200 kop moravských grošů skrz závět' Adama Jana Fučíkovského. Z této částky darovala prvních 100 kop Janu Adamovi a druhých 100 pak svým dědicům; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 12v-13r.

rybníčky.⁷⁰⁸ Jan Adam působil jako městský syndik a spoluradní. V roce 1695 se oženil s Eleonorou (1673–1751), dcerou telčského purkrabího Matěje Košína z Friedenfeldu, s níž měl děti Ignáce Arnošta (1696–1782), Marii Františku (1697–1725), Františka (1705–1772), Annu Marii (1707–1742), Jana Josefa (1709–1772), Markétu (1711–1791) a Veroniku.⁷⁰⁹ Nejstarší ze sester Marie Františka si počátkem února 1720 vzala v Telči za manžela Šebestiána Ferdinanda Neulreicha, obročního písaře v Horních Kounicích, který v letech 1730–1734 působil jako správce panství Batelov. Díky tomuto postavení zajistil svému švagrovi Františkovi pozici královského celního úředníka v Batelově. Druhá ze sester Anna se začátkem února 1730 provdala za telčského bohatého vdovce Michala Pospíchala (1679–1744), který vlastnil na náměstí dům čp. 67. Nejmladší z bratrů Jan Josef absolvoval gymnázium v Telči a poté vystudoval bohosloví v Olomouci. Po studiích krátce kaplanoval v Telči a v Lukách nad Jihlavou. Poté působil jako administrátor v Batelově, v němž byl roku 1739 jmenován farářem. Tuto funkci pak vykonával plných 33 let, tedy až do své smrti. V době jeho batelovského působení se za ním přistěhovaly dvě nejmladší sestry Markéta a Veronika společně s matkou Eleonorou. Stalo se tak několik let po smrti jejich otce Jana Adama. Veronika se pak 21. listopadu roku 1740 provdala v Batelově za ovdovělého Matěje Dvořáka z Třeště. V červnu 1751 zde také zemřela matka Eleonora. Nejmladší z dcer Markéta se nikdy nevdala a celý zbytek života prožila v Batelově, kde zemřela.⁷¹⁰

Rodinný majetek připadl nejstaršímu synovi Ignácovi Arnoštovi. Stalo se tak již 16. září roku 1729. Jan Adam mu předal tento „*dům ležící mezi panem Augustinem Křepelkou a panem Martinem Suttnerem,*“⁷¹¹ se vším, co k němu náleželo.⁷¹² Zároveň však musel Ignác Arnošt vyplatit svým dílem svoje sourozence.⁷¹³ K tomu ještě synovi odkázal „*dva rybníčky*

---

⁷⁰⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 297v.

⁷⁰⁹ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 75; Josef Rampula uvádí ze sourozenců pouze Annu Marii a Jana Josefa; M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 273.

⁷¹⁰ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 75.

⁷¹¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 16r.

⁷¹² „[...]též humno proti panskému dvoru s půl lánem rolí a všemi svobodnými kusy docela vyplacenými obzvláště otčenáškovskou nivku za 100 kop od neb[ožtíka] pana Pavla Otčenáška a šotovským svobodným kusem mezi mezema u cesty zvolenovské ležící od neb[ožtíka] Adama Šota, též všemi loukami jaký jsem sám užíval by on budoucím užívati mohl, za jeden tisíc osum set zlatých v hotovosti[...]“; TAMTÉŽ.

⁷¹³ Vyplatit sourozence se podařilo již po necelých deseti letech, jak dokládá tento zápis „*Že ta z vrchu obmezená trhová suma na dva tisíce zlatých rýn[ských] v cele a zaúplna zaplacena jest to p[an] Ignati[us] Fučíkovský náležitě poukázal. Jenž se stalo dne 18. Marti roku 1739 za úřadu purkmistrovského p[ana] Jakuba Schneidra*“; TAMTÉŽ, fol. 16v.

v *pahorcích ležících*“ v hodnotě 200 zl. To vše pod tou podmínkou, že bude moci dál rodinný majetek využívat až do své smrti.⁷¹⁴

Ignác Arnošt získal vzdělání na jezuitském gymnáziu v Telči, kde v letech 1708–1712 vystudoval druhou až pátou třídu. Byl velmi talentovaný, a tak se lze domnívat, že první záměrně přeskočil. Šestou třídu navštěvoval v letech 1712–1713 na jezuitském gymnáziu v Jihlavě, kterou ukončil jako premiant.⁷¹⁵

Ignácovou první ženou se stala v roce 1728 Antonie Strahovská (tj. vlastně Střechovská), dcera Karla Pavla Strahovského (Střechovského) z Pelhřimova.⁷¹⁶ Její věno činilo 1 000 zl.⁷¹⁷ Manželství trvalo necelých deset let, protože Antonie 8. února 1738 ve svých 27 letech v Telči zemřela po narození čtvrtého dítěte. Netrvalo dlouho, a Ignác Arnošt se již 16. listopadu téhož roku oženil podruhé s Marií Markétou Fleischerovou v Jindřichově Hradci, s níž vyženil malý statek na Tábořsku a se kterou měl osm dětí. Dohromady měl tedy dvanáct potomků, z nichž se pouze čtyři dožili dospělosti.⁷¹⁸ Z prvního manželství se zralého věku dožily pouze dcery Alžběta (1729–?) a Juliána Eleonora (1737–1777) a ze druhého dcera Marie Františka (1741–1772) a syn Martin Leopold (1749–1794).

Nejstarší dcera Alžběta se v Telči 22. září 1750 provdala za Vincence de Gregorio, viceinspektora královských silnic. De Gregoriové byla bohatá erbovní rodina původem z Itálie, která v Čechách zdomácněla. Její členové žili v Počátkách a v Telči. Oba manželé se později odstěhovali do Brna. Druhá dcera Eleonora se 3. srpna 1773 vdala v Telči za Františka Ignáce Hrona z Leuchtenberka, královského prefekta pošty ve Schwarzbachu. Třetí z dcer, Marie Františka se v Telči 18. listopadu 1764 provdala za Václava Hassenweina,

---

⁷¹⁴ TAMTÉŽ, fol. 16r.

⁷¹⁵ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 73.

⁷¹⁶ Karel Střechovský vlastnil v Pelhřimově na náměstí dům čp. 16 a patřil mezi největší pozemkové vlastníky ve městě. Součástí hospodářství byl zpočátku Hruškovský dvůr na předměstí. V polovině 18. století byly ale součástí majetku kromě domu čp. 16 a půdy rovněž i tři domy a chalupa na předměstí. Jak vyplývá z revizitace tereziánského katastru („*žádná profese, žije ze svých prostředků*“), živil se Karel Střechovský převážně hospodařením a patrně i jinými aktivitami. Mnoho pohledávek mezi pelhřimovskými měšťany naznačuje, že své jmění rozšiřoval pomocí úroků z půjčovaných peněz. Jmění ve výši 23 883 zl., které zanechal po své smrti v roce 1755, tomu napovídá; Zdeněk MARTÍNEK, *Pelhřimovští měšťané v berních katastrech z let 1654–1785* (1. část: Měšťané vnitřního města), *Vlastivědný sborník Pelhřimovska* 14, 2003, s. 31.

⁷¹⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 15.

⁷¹⁸ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 75.

protokolistu brněnského zemského gubernia, který byl 6. října 1766 povýšen na rytíře a obdržel predikát „z Festenberka“.⁷¹⁹

V roce 1732 získal Ignác Arnošt místo královského úředníka v Jihlavském kraji. Zpočátku působil jako královský výběrčí a nájemní daní z dobytka. Později byl jmenován královským inspektorem a dozoroval nad cestami a silnicemi, kde se vybíralo clo. Tento úřad zastával ještě prokazatelně v roce 1764, kdy mu 17. listopadu Marie Terezie potvrdila šlechtictví v českých zemích, a navíc mu udělila šlechtictví platné v celé Svaté říši římské národa německého.⁷²⁰ Zmíněné úřady Ignácovi Arnoštovi zajistily velké příjmy. To mu umožnilo v roce 1743, tedy pouhé čtyři roky poté, co vyplatil své bratry a setry, rozšířit své pozemky nákupem polností za 190 zl. od tchyně svého bratra Františka Marie Kosové.⁷²¹

Když v roce 1744 zemřel jeho švagr Michal Pospíchal, stal se Ignác Arnošt spolu se svým bratrem Františkem poručníkem Michalovy nezletilé dcery Mariany, která byla dědičkou domu čp. 67,⁷²² jak písemně dokládá zápis v jednacím radním protokolu z let 1740–1744. Tímto zjištěním tak lze zpochybnit Rampulovo tvrzení, že ještě téhož roku nebo krátce poté tento dům Ignác Arnošt koupil. Toto tvrzení dále zpochybňuje i zápis v dalším radním protokolu ze 4. června 1745,⁷²³ z něhož je zřejmé, že Mariana počátkem června tohoto roku ještě žila. O jejím dalším osudu však prameny prozatím mlčí, takže nelze jednoznačně říci, co se s ní potom stalo. Pravděpodobně zemřela ještě v dětském věku, což se tehdy běžně stávalo.

---

⁷¹⁹ TAMTÉŽ, s. 77.

⁷²⁰ TAMTÉŽ, s. 75.

⁷²¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 17.

⁷²² Kdy přesně ho koupil bohužel nelze zjistit, protože v gruntovní knize z let 1720–1839 o tom žádný záznam není; Zápis ze 13. října 1744 ve výše zmíněném protokolu z let 1740–1744 říká, že Ignácovi Arnoštovi Fučíkovskému byla oznámena smrt jeho švagra Michala Pospíchala. Dále se zde uvádí, že Michal Pospíchal „[...] kterýžto jednu dcerušku Mariánku z jeho nebožky paní sestry pocházející zanechal, tak aby on jakožto nejbližší přítel se svým panem bratrem Francem Fučíkovským poručníkem téhož sirotka byl a její věci, které dle příště vyhotoveného inventáře se jim vydaly opatroval.“; TAMTÉŽ, inv. č. 62, stará sign. Rampula Č 94, fol. 334; Zmíněný zápis nám dále prozrazuje, že se ustanovení poručnictví neobešlo bez cavyků „Na to pan Fučíkovský odpověděl, že on jakožto královskéj služebník takový Nunus vzítí nemůže a za druhé jemu taky známost je, že ona k němu nepude, a že by on s ní nic nespravil, poněvadž ona tvrdošejná je. Však ale již mu to vymluveno a respektive ujištěno bylo, že ona dokonce k němu musí jíti a jeho poslouchati. Tak teda on pan Fučíkovský v to povolil, že on ji pod svou starost vezme a jakožto věrný přítel a poručník její věci ochraňovati bude.“; TAMTÉŽ.

⁷²³ „Fučíkovský p[an] Franc jakožto spolu poručník Mariany Pospíchalovny předstoupil a deklaroval se, kterak on od ní nic víc za stravu nežádá jenom 20 zlatých, a to až teprve od svatého Jana Křtitele tohoto roku, za druhé že z těch rolí a domu užitek chce brát a za ten kontribuci vyplácet od 1. Novemb[ris] též běžícího roku, za třetí z domu činži, co on dostávat bude, že z takový předný počet dělati bude a chce“; TAMTÉŽ, inv. č. 63, stará sign. Rampula Č 74, fol. 43.

Každopádně se majitelem domu⁷²⁴ v budoucnu stal, protože ho v roce 1763 na základě přání hraběnky Johanny z Lichtenštejna – Castelcornu, rozené z Thürheimu, prodal urozené paní Alžbětě z Maggu⁷²⁵ se vším, co k němu náleželo za 2500 zlatých. Hraběnka Johanna mu navíc ještě k tomu přidala 200 měřic vápna a 30 sáhů⁷²⁶ dříví z revíru Rácov.⁷²⁷

Ignác Arnošt v průběhu svého života nahromadil značné finanční prostředky, díky nimž mohl 26. října 1757 koupit od Jana Josefa Collarta zemskodeskový statek Mirošov za 23 000 zlatých a 136 kremnických dukátů klíčného určených manželce Jana Collarta. Z této sumy okamžitě zaplatil 21 000 a klíčné. Zbylé 2000 zůstaly vázány na Mirošově po další tři roky, než se je podařilo splatit.⁷²⁸ Nicméně, aby jej mohl vlastnit, musel se stát měšťanem některého královského města, protože ti disponovali právem pořizovat si zemskodeskové statky (jen erbovní šlechtictví k tomu nestačilo), a tak se 29. listopadu 1758 poté, co mu to místní radní potvrdili, stal měšťanem Kutné Hory, kterou si sám zvolil.⁷²⁹

Během svého života se Ignác Arnošt nevyhnul sporům. Na jaře 1729 se v Telči dostal do křížku s židem Davidem Veitem, od něhož nakoupil sukno v hodnotě 120 zl., za něž mu ale osobně nezaplatil, nýbrž hotovost uschoval v Telči u purkmistra. Důvodem takového jednání byl dluh 155 zl., který u Fučíkovského měl třeš'tský Žid Jeiteles, a Ignác Arnošt chtěl tímto způsobem donutit Veita, aby se za Jeitelese zaručil. Poté, co Jeiteles peníze bezúspěšně vymáhal, se do věci vložil třeš'tský hejtman Pavel Stromajer, který ještě téhož roku odeslal do Telče na radnici dopis, v němž žádal, aby byl Fučík donucen dluh splatit. Tehdejší městská rada si s tím ale hlavu příliš nelámala, a tak se rok nedělo nic. Proto 14. dubna 1730 napsal rozezlený Stromajer ostrý dopis, v němž žádal nejenom uhrazení dlužné částky, ale též náhradu škody vzniklé během roční prodlevy. Pokud by mu nebylo vyhověno, pohrozil tím,

---

⁷²⁴ „[...]zzwischen Behausung des Thomas Widmann und [...] Joseph Hanusik ob den Platz situirtes Meltzer Haus[...]“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 40r.

⁷²⁵ Alžběta z Maggu, byla dcerou Františka Thona, který působil jako ředitel lesů na telčském panství. Roku 1755 se provdala za MUDr. Františka Aloise Magga, jenž byl osobním lékařem hraběnky Johanny z Lichtenštejna rozené z Thürheimu; M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 322.

⁷²⁶ Sáh je stará jednotka délky užívaná v mnoha zemích (1 sáh = 1,8 m), M. CHVOJKA – J. SKÁLA, *Malý slovník*, s. 207.

⁷²⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 40.

⁷²⁸ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 72-73; O působení rodiny Fučíkovských na panství Mirošov také Pavel NOVÁK, *Velkostatkář. Případ majitelů velkostatku Mirošov*, in: Jiří MALÍŘ a kol. (ed.), *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 205–206.

⁷²⁹ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 75.

že předá celou věc k šetření vyšším úřadům. Prameny, jež by mohly vylíčit, jak spor nakonec skončil, se bohužel do dnešních dní nedochovaly.⁷³⁰

Svým smýšlením byl Ignác Arnošt Fučíkovský ještě zcela barokní člověk a mariánský ctitel a vyznavač mariánské zbožnosti. Zajisté ho v tomto směru velmi ovlivnili jezuité, u nichž v mládí studoval. Starost o spásu své duše ho přiměla k tomu, aby v Telči založil poutní nadaci do věhlasného poutního místa ležícího ve Štýrsku – Mariazell, jíž věnoval 1000 zlatých. Nadaci schválil 24. dubna 1760 v Olomouci zdejší generální vikář Maximilián hrabě Hamilton.⁷³¹

I přes získaný predikát ve svém smýšlení zůstal měšťanem. Svě dcery provdal za královské úředníky či novoštitné šlechtice, a přestože měl na panství Mirošov, které za velké peníze zvelebil, pěkný zámek, přebýval mnohem raději ve svém domě v Telči.⁷³² Zde také patrně někdy kolem roku 1777 stanul v hodnosti prefekta *Bratrstva očišťování Panny Marie* a zastával ji až do své smrti, která ho zastihla 10. června 1782. Místo svého posledního odpočinku našel v kostele sv. Jakuba.⁷³³

Dle znění jeho závěti připadl dům čp. 57 i s polnostmi manželce Marii Markétě, která měla poslední vůlí pojištěné jejich užívání až do své smrti. Po její smrti měli dům obdržet dcera Alžběta z prvního manželství a syn Martin Leopold z druhého manželství, kteří se o něj měli podělit rovným dílem. Panství Mirošov zdědil Martin Leopold, jehož cenu odhadl jeho otec na 20 000 zl. Avšak Mirošov byl zatížený pohledávkou vůči Marii Markétě ve výši 9 000

---

⁷³⁰ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 280, stará sign. Rampula L 116.

⁷³¹ „Já, Ignác Arnošt Fučíkovský, měšťan města Telče, dávám na vědomí každému, zejména však těm, kteří to potřebují vědět, jak jsem vzal po zralém uvážení, že vše to, co člověk na této pomíjející zemi nashromáždí, je nestálé štěstí a přináší to více závisti než radosti, více starostí a práce než klidu a spokojenosti. Ten pak, kdo z bohatých si myslí, že je ve svém dočasném bohatství jistý a pokojný, podobá se těm, kteří spočívají na trní, na kterém usnuli a jejich spánek je tvrdý, avšak jakmile se probudí, sami vidí místo bohatství bídu, totiž tu věčnou pravdu, kterou Matouš uvádí v šesté kapitole. Nemáte si shromážďovat poklady na zemi, kde je rez a moli ničí a kde je zloději vykopávají a kradou, ale shromážďujte si poklady v nebi, kde je rez a moli neničí a kde je zloději nevykopávají a nekradou. Podle toho jsem se rozhodl, ne proto, abych se podobal těm, kteří usnuli na trní, ale abych projevil vděčnost Bohu Všemohoucímu, mému Stvořiteli a Vykupiteli, jakož i jeho blahoslavené Matce Marii, za všechny milosti, které jsem ve svém životě dostal. Tedy chci místo pozemského pokladu shromáždit poklad věčný, na věčné časy založit nadaci, nikoliv jenom ke spáse mé duše, ale i bližních a k dosažení šťastné hodinky smrti, na čemž záleží spása člověka.“; J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 76.

⁷³² Pavel NOVÁK, *Velkostatkář*, s. 205.

⁷³³ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 77.

zl., a k tomu z něj ještě musel vyplatit své setře Alžbětě de Gregorio 5 000 zl. a její dceři Anně de Gregorio dalších 1 000 zl.⁷³⁴

Marie Markéta přežila svého muže o jedenáct let. Zemřela v Telči 25. února 1793 ve věku 77 let. Její syn po ní zdědil mobilie v hodnotě 2 000 zl. V rukou Alžběty a Martina Leopolda dům dlouho nezůstal, protože ho už 30. července 1794 prodali Jindřichovi Burkhardtovi rovněž za 2 000 zl.⁷³⁵ Ten zde pak hospodařil až do své smrti 17. října 1801.⁷³⁶

Důvodem prodeje domu se staly finanční potíže, do nichž se Martin Leopold dostal. Mirošovské panství se mu zdálo příliš malé, a tak 13. října roku 1785 vydražil za 39 600 zl. blízké panství Úsobí (vzdušnou čarou vzdálené od Mirošova 15 km). Na jeho splácení ale neměl dostatek finančních prostředků, a proto se rozhodl k prodeji Mirošova, který od něj 28. února 1786 koupil jeho švagr Josef Nepomuk Richlý za 28 000 zl. Tuto částku složil Josef Nepomuk ihned v hotovosti. Prodejem Mirošova ale finanční problémy Martina Leopolda neskončily, a tak přišel na řadu již zmíněný prodej domu v Telči. Ani tím však nedostatek peněz nezažehnal, proto krátce před svou smrtí prodal část úsobského panství dalšímu švagrovi Antonínovi Janovi Richlému za 8 000 tisíc zl.⁷³⁷

Martin Leopold zastával funkci krajského komisaře Jihlavského kraje, s jejímž výkonem bylo spjato časté cestování. Při jedné z cest došlo k převržení kočáru, v jehož důsledku utrpěl vážné zranění, kterému 27. prosince 1794 podlehl. V závěti odkázal úsobské panství svému synovi Josefovi Ignácovi (1784–1853), avšak s mnohými odkazy manželce a dcerám.⁷³⁸

Pozůstalá vdova Anna Terezie se již nikdy znovu neprovdala a starala se o úsobské panství do roku 1807, kdy jej převzal Josef Ignác, jenž musel matku a sestry vyplatit. Poté se odstěhovala do Jihlavy, kde žila z úroků své jistiny 7 000 zl. a kde také 14. září 1820 ve věku šedesáti let zemřela.⁷³⁹

---

⁷³⁴ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 164–165 nebo stará sign. Rampula L 246.

⁷³⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 66.

⁷³⁶ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 273.

⁷³⁷ J. PAULUSOVÁ – J. BOŘECKÝ, *Mirošov*, s. 78.

⁷³⁸ TAMTÉŽ, s. 78–79.

⁷³⁹ TAMTÉŽ, s. 79.

5. 7 Exkurz 2: Dům čp. 62 a jeho majitelé (rodina Hodova z Elborodu, Jan Ignác Jungmajer, rodina Schmuttermajerova a rodina Jäntschkova, léta 1674-1810)

Rodina Hodova přibyla do Telče z nedalekých Počátek. Dne 29. ledna 1674 se ovdovělá Marie Voralová znovu provdala za Tomáše Hodu. Patrně hned po svatbě se odstěhovali do Telče,⁷⁴⁰ kde Marie obdržela (16. října 1674) od svého bratrance, telčského děkana a faráře v jedné osobě Mikuláše Vincence Fuxe na náměstí dům „*mezi domy slovuťného pana Pavla Otčenáška z jedné a pana Samuela Střelce z strany druhé ležící*“ (dnes. čp. 62), který pro ni zakoupil se souhlasem slavatovské vrchnosti za 1000 zl. od Adama Rozacína se vším, co k němu patřilo,⁷⁴¹ a na vlastní náklady ho opravil.⁷⁴² Podmínkou převzetí domu ale bylo, aby svému synovi Engelbertovi Voralovi vyplatila otcovský podíl z domu v Počátkách spolu s 200 zl., které k tomu Vincenc Fux přidal ze své dobré vůle.⁷⁴³

Již roku 1675 však Marie Hodová předala tento dům „*se vším k němu příslušenstvím a tu sumu na něm se nacházející a jí patřící, totiž 700 zlatých*“ svému muži Tomášovi a při tom „*nic sobě tu nevynímajíc a v moci nepozůstávajíc.*“⁷⁴⁴ Další, byť jen strohou informací o rodinném majetku, přináší také zápis ze 14. července roku 1684, kdy Tomáš Hoda získal stodolu Na Žabinci jako splátku dluhu 75 zlatých, které mu dlužil v té době už nebožtík Valentin Neltl.⁷⁴⁵

Tomáš Hoda se živil jako obchodník se sukem a aktivně se účastnil městského života. Při sporu města s novou vrchností bránil zájmy obce. Několik let byl telčským

---

⁷⁴⁰ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 298.

⁷⁴¹ „[...]s consensem milostivé vrchnosti“ za „jeden tisíc zlatých rejnských hotových od urozeného pana Adama Rozacína“ a předal jí ho „se vším jeho příslušenstvím [...] k držení, k svobodnému užívání[...]“; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 256v.

⁷⁴² „[...]ode mne [...] oprávně stavení zlepšený, veřejně by se šacovati mohl[...]“; TAMTÉŽ.

⁷⁴³ „[...]Engelbertovi, synu svému za pozůstalost šedesát kop, 46 grošů, 4 denárů po nebožtíkovi jeho otci Františkovi Voralovi na domě Vondrlovským v Počátkách sice jemu přináležející jedno sto zlatých a dvě stě ještě k tomu ode mne z lásky jemu na témž domě determinovaných pro jeho buďto učení budoucnu literního aneb jakoukoliv jinší potřebu vydati aneb vynaložiti povinna byla.“; TAMTÉŽ.

⁷⁴⁴ TAMTÉŽ, fol. 257r; v zápise se mimo jiné uvádí, že to učinila ústně za přítomnosti celého telčského magistrátu. Přítomný byl rovněž její manžel Tomáš Hoda a pan Ludvík Hoda, měšťan a spoluradní v Počátkách; Ludvík Hoda byl Tomášův bratr, jak dokládá text jeho závěti „*Lidušce, tetce mé, dceři neb[ožtíka] pana bratra mého Ludvíka, odkazují 200 zl. rýnských*“; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 6r.

⁷⁴⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 257v.

konšelem.⁷⁴⁶ V letech 1699 až 1701 vystupuje v městských knihách dokonce jako primátor.⁷⁴⁷ Ke svému jménu připojoval šlechtický přídomek „z *Elborodu*“. V roce 1696 věnoval na věž kostela sv. Ducha zvon „*umíráček*“ a jedenáct let poté odkázal jezuitskému gymnáziu 3 000 zl., aby se mohlo rozšířit o 5. a 6. třídu, tzn. poezii a rétoriku. Spolu s ním ho podporovaly též měšťanky Zuzana Batistová, Barbora Degregorio a duchovní Ignác Pokorný, Jiří Meyerhofer nebo Martin Zourek.⁷⁴⁸

V roce 1687 zemřela ve věku 45 let jeho žena Marie. Z tohoto manželství mu zůstaly dvě děti, syn Antonín Bernard a dcera Františka Pavlína. Někdy poté se Tomáš Hoda znovu oženil s Alžbětou rozenou Pirchanovou⁷⁴⁹ z Jindřichova Hradce. Z tohoto svazku žádní potomci nevzešli.⁷⁵⁰

Roku 1699 koupil pro svého syna Antonína Bernarda za 500 kop moravských grošů „*dům bez rolí*“ (dnes čp. 53) od vdovy Lidmily Ulmanové.⁷⁵¹ Antonín Bernard však zesnul již v roce 1706 bez potomků. Ve své poslední vůli žádal, aby jeho tělo našlo místo svého posledního odpočinku ve farním kostele sv. Jakuba.⁷⁵² Ve svém testamentu rovněž pamatoval finančními částkami na kostel Jména Ježíš a telčské bratrstvo Boží rodičky.⁷⁵³ Dědičkou veškerého majetku se stala manželka Zuzana Hodová.⁷⁵⁴ Dále zde vyslovil prosbu, aby byl otec Tomáš Hoda jeho ženě oporou.⁷⁵⁵ Tomáš Hoda přežil svého syna o tři roky, zemřel roku 1709.

---

⁷⁴⁶ J. HRDLIČKA a kol, *Telč*, s. 31.

⁷⁴⁷ J. RAMPULA, *Primátoři*, s. 103.

⁷⁴⁸ J. HRDLIČKA a kol, *Telč*, s. 31.

⁷⁴⁹ Pirchanové z Elbingu byli stará koželužnická rodina. Ve znaku měli vztyčeného kohouta. Kdy dosáhli nobilitace, není známo. František Teplý se domníval, že povýšení do šlechtického stavu získal 16. 5. 1608 Jan Kolín Pirchan; F. TEPLÝ, *Dějiny*, s.141–143.

⁷⁵⁰ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 298.

⁷⁵¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 336r.

⁷⁵² „[...]vedle křesťanského způsobu bez všeliké nádhernosti v chrámu páně S[vatého] Jakuba v horní kapli v kryptě P[ánů] P[ánů] páterův Tovaryšstva Ježíšova pohřbeno bylo.“; TAMTÉŽ, fol. 336v.

⁷⁵³ „K chrámu páně Nejsvětějšího jména Ježíš [...] 40 kop.“ a „Congregati pod Titulem nejsvětější rodičky Boží zde v Telči 20 kop.“; TAMTÉŽ.

⁷⁵⁴ „*Institutio haereditare to jest dosazení dědice a poněvadž jednoho každého kšaftu grunt podstata a základ jest, já mého celého jmění mohovitého i nemohovitého, domu, handle, dluhův malých i velkých a všech effectuo za dědičku ustanovuji, nařizuji a míti chci Zuzanu manželku nejmilejší.*“; TAMTÉŽ, fol. 336v–337r.

⁷⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 337v.

V závěti ze dne 30. července 1707 stanovil za dědice svého jmění dceru Františku, manželku Ignáce Jungmajera a svou snachu Zuzanu.⁷⁵⁶ K výkonu jeho poslední vůle se mělo přistoupit ihned po jejím zveřejnění.⁷⁵⁷ Odkázal též mnohé peníze na svaté mše, jež se měly odsloužit za spásu jeho duše.⁷⁵⁸

Zde se na chvíli pozastavíme u osudů Hodových manželek Alžběty a Barbory. Z textu závěti jasně vyplývá, že Hodova druhá manželka Alžběta v době jejího sepsání již nežila.⁷⁵⁹ Barbora tedy byla pravděpodobně jeho třetí žena. Kdy si ji vzal, není zatím známo. Další vysvětlení se nabízí v díle J. Hrdličky a kol., kde je Alžběta i Barbora považována za jednu osobu, která navíc zemřela o čtyři roky dříve než Tomáš Hoda. O Zuzaně Hodové je zde vyslovena domněnka, že snad byla jeho třetí ženou.⁷⁶⁰ Jako pochybná se jeví také informace Josefa Rampuly, který tvrdí, že si vzal Alžbětu v roce 1687 a neměl s ní žádné děti. Více se o jejím osudu dále nezmiňuje (viz výše). O několik řádků dál však tvrdí „[...]druhá jeho manželka Barbora jej předešla již o čtyři roky.“⁷⁶¹ Avšak závěť jasně vypovídá, že Barbora byla v době jejího sepsání nejen živá, ale naplno schopná plnit své manželské povinnosti.

---

⁷⁵⁶ „[...]za mého celého jmění, domu, zahrad, rolí, též i humna také hospodářského[?] zlata, stříbra, cínu, handle a dluhů malých i velkých a všech jiných efective za dědice manželku mou milou Barboru, spolu s tou rodinnou, kterou by nás pán Bůh všemohoucí z lože manželského požehnati ráčil, dceru mou Františku, v Jihlavě vdanou a Zuzanu nevěstu mou, která neb[ožtka] syna mého Antonína měla a jemu až do smrti věrně sloužila a já po smrti jeho za vlastní dceru jsem ji přijal[...]“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 2v; Handl znamená obchod. Přeneseně se handl říkalo i kupeckému krámu.

⁷⁵⁷ „[...]ihned po publikaci testamentu neb kšaftu všechny ode mě vymíněné odkazy, jakž dolejš oznámeno bude zapraviti povinni byli a ostatní věci rovným /mimo věna a obvěnění, které manželka moje napřed to jest 1 500 kop zlatých rýnských dle smluv svatebních míti má/ upřímně a beze všeho hadruňku mezi sebou se rozdělili[...]“; TAMTÉŽ, fol. 3r.

⁷⁵⁸ „Mše svaté, aby co se nejdříve staly nechť[?] za mou duši sloužené byly, velebn[ým] pánům páterům františkánům do Dačic poroučím 100 zlatých rýnských; pánům páterům františkánům do Hradce poroučím též na mše s[va]té 10 zlatých rýnských; P[ánům] P[ánům] kapucínům do Jihlavy na mše s[va]té 10 zlatých rýnských; P[ánům] P[ánům] minoritům do Jihlavy na mše s[va]té 10 zlatých rýnských; P[ánům] P[ánům] dominikánům do Jihlavy na mše s[va]té 10 zlatých rýnských; Chrámu páně Svatého Jana do Počátek 10 zlatých rýnských; Kongregaci naší veleslavné pod titulem Očištvání panny Marie zde v Telči 50 zlatých rýnských; Chrámu páně S[vatého] Jakuba zde v Telči 10 zlatých rýnských; K S[vaté] Anně zde při městě Telči 10 zlatých rýnských; TAMTÉŽ, fol. 4v–5r.

⁷⁵⁹ „Velebným pánům páterům z Tovaryšstva pana Ježíše v[e] velebné Collegi[i] v Telči z ohledu toho, že manželka moje Alžběta u nich pochována jest a já též u nich odpočívati žádám, jakož že syn můj milý v témž tovaryštvu pana Ježíše věk svůj šťastně dokonal...“; TAMTÉŽ, fol. 4v.

⁷⁶⁰ „Tomáš Hoda zemřel roku 1709, čtyři roky po úmrtí své druhé manželky Alžběty Barbory.“; J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 31; Na základě studia pramenů jsem dospěl k názoru, že Alžběta a Barbora byly dvě rozdílné ženy.

⁷⁶¹ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 298.

Z dalšího znění závěti vyplývá, že Tomáš Hoda považoval svého zetě Ignáce za marnotratného. Jejich vzájemný vztah tedy zřejmě nebyl úplně idylický, jak by se mohlo na první pohled zdát.⁷⁶²

Po zveřejnění závěti se proti tomuto nařčení Jan Ignác ohradil a stěžoval si až u královské apelace v Praze, u níž uspěl.⁷⁶³ Její rozhodnutí z 10. srpna 1710 konstatovalo, že marnotratnost mu není možné dokázat. Ještě téhož dne dosáhl Jan Ignác vyrovnání s ostatními dědici, na jehož základě se dům čp. 62 dostal do jeho vlastnictví.⁷⁶⁴ V září téhož roku ještě obdržel skrze dědická práva své ženy Františky dům na Starém Městě v hodnotě 2 000 zl. rýnských.⁷⁶⁵ Jan Ignác žil se svou manželkou v Jihlavě, proto již 18. prosince přenechal jménem své manželky dům na Starém Městě i s domem čp. 62, který se nalézal mezi domy Jana Štalhoffera a Václava Tovary se dvorem a 60 sudy pobitými železnými obručemi, své švagrové Zuzaně Hodové za cenu 2 000 zl. rýnských. Ta mu ihned zaplatila 1 000 zl. v hotovosti. Zbytek měla doplatit po příštím velikonočním jarmarku.⁷⁶⁶

Od roku 1710 tak Zuzana Hodová vlastnila dva domy. Užívala jich ale jen krátký čas. Již 5. července téhož roku sepsala svou poslední vůli.⁷⁶⁷ Důvodem pravděpodobně bylo její zhoršující se zdraví, protože v roce 1711 zemřela.⁷⁶⁸ V závěti věnovala značné peněžní částky městu Telči a klášterům (například klášter františkánů v Jindřichově Hradci)⁷⁶⁹ v okolí.⁷⁷⁰ Mnohé z nich také obdržely sudy s vínem (františkánský klášter v Jihlavě,⁷⁷¹ jezuitská kolej v Telči,⁷⁷² kapucínský klášter v Jihlavě,⁷⁷³ klášter sv. Kříže v Jihlavě).⁷⁷⁴ Dopis pátera Davida Pavlíka, kvardiána františkánského kláštera v Dačicích, dokládá, že zde za její duši odsloužili

---

⁷⁶² „Co se, ale podílu dcery mé Františky dotýče Vzác[ného] M[a]g[i]strátu města Telč pro odplatu boží žádám /poněvadž jsem již dost zkusil, kterak zeť můj Jan Ignátus Jungmajer netoliko ode mě jemu v dost velkém počtu daný peníze, ale i svůj otcovský podíl darebně proutratil a ještě až posavad žádného zlepšení a lepšího hospodářství na něj jsem nepoznal/...“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 3r.

⁷⁶³ TAMTÉŽ, fol. 7.

⁷⁶⁴ TAMTÉŽ, fol. 8.

⁷⁶⁵ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 257v.

⁷⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 257–258.

⁷⁶⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 270, kart. 10, stará sign. Rampula 1297.

⁷⁶⁸ Bližší životopisná data se zatím nepodařilo zjistit.

⁷⁶⁹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 270, kart. 10, stará sign. Rampula, 1302.

⁷⁷⁰ J. HRDLIČKA a kol, *Telč*, s. 31.

⁷⁷¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 270, kart. 10, stará sign. Rampula, 1303.

⁷⁷² TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 1304.

⁷⁷³ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 1305.

⁷⁷⁴ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 1306.

100 mší.⁷⁷⁵ Mše se také sloužily v kostelech v širokém okolí, před třemi kostelními oltáři v Telči mělo plápolat věčné světlo.⁷⁷⁶ Ve své domácnosti měla Zuzana zlaté šperky, z nichž některé zdobily perly, stříbrné a pozlacené stolní nádoby, drahé šatstvo, zbraně (dvě pistole) nebo hodinky ze stříbra. Stěny jejího příbytku zdobilo dvanáct obrazů svatých (např. sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského) a portréty její i zemřelého chotě.⁷⁷⁷ Dohledem nad výkonem své poslední vůle pověřila primátora Jana Štalhoffra a konšela Ludvíka de Gregorio.⁷⁷⁸

Dodnes nejvýraznějším počinem její poslední vůle je Mariánský sloup, který stojí na náměstí před domem čp. 62. Na jeho stavbu totiž odkázala sumu ve výši 1 000 zl. rýnských.⁷⁷⁹ S jeho výstavbou se ale začalo až pět let po její smrti, protože ve městě se v té chvíli nenacházel vhodný sochař, jenž by mohl zaručit precizní zvládnutí zakázky. Telčská rada se tak nakonec obrátila do nedaleké collaltovské Brtnice, ve které ještě na počátku 18. století doznávaly stopy jejího předešlého bohatého kulturního života.⁷⁸⁰ V květnu roku 1716 tak došlo k podpisu smlouvy s brtnickým sochařem Davidem Lipartem, v níž se zavázal, že postaví „*sloup kamenný spolu s šesti statuemi, totiž sv. Jakuba, sv. Šebestiana, sv. Rocha, sv. Františka Xaveriusa, sv. Jana Nepomuckého, sv. Anjela strážce a v dole v jeskyni ležící postavu Rosálii*“. Práci musel odvést „*s svou největší pilností a pozorností dle architektury a proporti statui pěkně a kunstovně vyhotoviti*“. Přitom mu pomáhal telčský kameník František Neuwirth, a tak roku 1717 Lipart sloup dokončil. Ihned poté byl sloup opatřen bílým olejovým nátěrem, který měl kámen ochránit a zároveň s tehdejšími estetickým cítěním vytvořil novou iluzi stavby. Teprve poté mohl být sloup roku 1720 slavnostně vysvěcen.⁷⁸¹

Na základě svého přání vyjeveného v závěti byla Zuzana Hodová pochována v černé kapli v kostele sv. Jakuba.⁷⁸² Za dědičku majetku ustanovila dceru svého švagra Tomáše Schmuttermajera z Jindřichova Hradce Annu Kateřinu.⁷⁸³ Anna Kateřina však z majetku

---

⁷⁷⁵ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 1307.

⁷⁷⁶ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 31.

⁷⁷⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 270, kart. 10, stará sign. Rampula, 1284.

⁷⁷⁸ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula 1296.

⁷⁷⁹ „*Auf Eine Steinene Saulen und Statuam Unser lieben Frauen welche in der Mitten des Platz gegen meinem Haus stehen undt die heren Vormund or[?] ein solche nach ihrer Vorsichtigkeit aufrichten lassen werden aus dem holdischen 1000 Gulden*“; TAMTÉŽ, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 45v nebo inv. č. 270, kart. 10, stará sign. Rampula 1291.

⁷⁸⁰ V. KRATINOVÁ a kol., *Telč*, s. 117.

⁷⁸¹ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 31.

⁷⁸² M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 252.

⁷⁸³ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 45r.

musela vyplatit mnohé odkazy.⁷⁸⁴ Se zněním závěti však nebyli spokojení příbuzní ze strany zemřelého Antonína Hody, a o dědictví tak propukl spor.⁷⁸⁵ Ten se vlekl celý rok. Teprve až roku 1712 nabyla poslední vůle Zuzany Hodové právní platnosti a domy čp. 53 a čp. 62 se vším, co k nim patřilo, tak obdržela Anna Kateřina Schmuttermajerová. Zbylé příbuzenstvo se muselo spokojit s menšími finančními částkami.⁷⁸⁶ Ještě v tomto roce rodiče tento dům připsali Anně Kateřině, kdežto dům čp. 53 si nechali do roku 1715, kdy jej prodali jejím jménem „*se vším právem a příslušenstvím*“ Antonínu Genedlovi za 1 080 zl. rýnských.⁷⁸⁷

V roce 1715 se Anna Kateřina rozhodla vstoupit do kláštera, a tak tento dům i „*[...] spolu s humnem na Novém předměstí ležícím, se zahradou a chalupou jako i ohradou na Starým Městě ležícím a se vším k němu od starodávna patřícím příslušenstvím [...]*“ prodala za 2 000 zl. rýnských svému otci Tomášovi, který ho chtěl pro svou druhorozenou dceru Ludmilu. Pokud by se však Anna Kateřina rozhodla z kláštera odejít, musel jí otec dům se vším majetkem vrátit. Ona by mu v takovém případě zase vrátila peníze, které jí zaplatil.⁷⁸⁸

Stalo se, že Anna Kateřina opravdu v klášteře nezůstala a vrátila se domů, kde se v roce 1718 vdala za Jana Ferdinanda Jäntschkeho. Kupní smlouva z roku 1715 byla v roce 1721 prohlášena za neplatnou a dům se stal majetkem manželů Jäntschkových. Tomáš Schmuttermajer přiznal před telčským magistrátem, že své dceři z peněz dosud nic nezaplatil, a tak Jan Ferdinand převzal dům, aniž by na něm vázly nějaké pohledávky.⁷⁸⁹

Jan Ferdinand Jäntschke se živil jako kontribuční a sirotčí písař a později se stal hejtmanem telčského panství. Manželství s Annou Kateřinou nemělo příliš dlouhého trvání, protože Anna již 19. září 1722 zemřela. Na základě jejího přání měl dům obdržet jejich jediný syn Josef Tadeáš (1721–1762). Nedlouho poté se v roce 1723 vdovec Jan Ferdinand znovu oženil. Za ženu si vzal Annu Barboru Wernerovu, která pocházela z Brna.⁷⁹⁰

Jeho syn Josef Tadeáš z předchozího manželství s Annou Kateřinou, který měl dům zdědit, se stal knězem a působil v rakouských zemích.⁷⁹¹ Roku 1752, kdy působil jako „*curatus supernumerarius*“ na poutním místě v Maria Taferlu, zaslal do Telče list, v němž prohlásil, že dům čp. 62 i s dvěma rolemi po své matce přenechává otci a jeho nové ženě

---

⁷⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 270, kart. 10, stará sign. Rampula 1291 a 1293.

⁷⁸⁵ TAMTÉŽ, stará sign. Rampula, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316.

⁷⁸⁶ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 252-253.

⁷⁸⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 399r.

⁷⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 251r.

⁷⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 251v.

⁷⁹⁰ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 299.

⁷⁹¹ TAMTÉŽ.

k volnému hospodaření, s právem odkázat ho jeho nevlastnímu bratrovi Ignácovi Aloisovi či jeho nevlastním sestřám Anně Marii nebo Johanně.⁷⁹²

Sestra Anna Marie však zemřela již 15. září 1758 v 25 letech⁷⁹³ a druhá ze sester Johanna se provdala za lesního v Litomyšli Františka Ammerlinga. Podle svatební smlouvy z 15. srpna 1767 obdržela od rodičů jako věno dům před Malou bránou na předměstí, který stál vedle domu řezníka Schwillingera.⁷⁹⁴ Od roku 1755 žil opět v rodném domě kvůli chatrnému zdraví syn Josef Tadeáš. Své poslední roky zasvětil výpomoci v místní duchovní správě. Když 17. května 1762 ve čtyřiceti letech jako „*presbyter ecclesiasticus*“ zemřel, byl pochován na hřbitově u kostela Matky Boží. Jeho nevlastní matka Anna Barbora zemřela 30. prosince 1774 v sedmdesáti letech a pár měsíců po ní ji na věčnost následoval i její manžel Jan Ferdinand, který zesnul 3. srpna 1775 ve věku osmdesáti čtyř let.⁷⁹⁵

Těsně před svou smrtí učinil 25. července 1775 poslední vůli, v níž odkázal tento dům svému synovi Ignáci Aloisovi spolu s ohradou na Starém Městě a půl lánem rolí k tomu v celkové hodnotě 2 200 zl. Zeť František Ammerling obdržel pro své děti z manželství s jeho dcerou humno na Novém předměstí v hodnotě 600 zl. a k tomu 700 zl. v hotovosti. Dále Jan Ferdinand věnoval 200 zl. na mše, jež se měly odsloužit za něj, jeho zesnulé ženy a děti Josefa Tadeáše, Marii Annu a Johannu.⁷⁹⁶

Ignác Alois Jäntschke působil jako profesionální hospodářský úředník a živil se jako lesní v Telči. Byl dvakrát ženatý. Jeho první žena Mariana zemřela 11. srpna 1771 v třiceti šesti letech, podruhé se oženil 11. února 1777 s Marií Annou, rozenou Kovářovou, která však zemřela také poměrně mladá 5. června 1788 ve čtyřiceti pěti letech. Ignác Alois pak zůstal až do své smrti 12. května 1804, kdy mu bylo sedmdesát sedm let, vdovcem. Zůstali po něm dva synové Leopold a František a dcera Eleonora, která byla v té době ještě svobodná (vdala se až 1. listopadu 1814 za Jana Trpišovského, lesního ve Skřýchově).⁷⁹⁷ Ve své závěti z 2. dubna 1804 odkázal tento dům spolu s ohradou, domem čp. 27 na Starém Městě a všemi pozemky v celkové hodnotě 2 000 zl. synovi Leopoldovi s tou podmínkou, že zaplatí dluh ve výši 700

---

⁷⁹² SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 73r.

⁷⁹³ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 299.

⁷⁹⁴ „[...] *Stadt Teltsch Stadtbüchern ein Verleibten Cession vor den Klein Thor in Vorstadt neben das so genannten burgerl[iche] fleyschhacker Schwillinger gelege humna gantzes Wohngebäude.*“; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 283v.

⁷⁹⁵ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 299.

⁷⁹⁶ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 328–330.

⁷⁹⁷ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 299.

zl. a k tomu vyplatí svým sourozencům podíly.⁷⁹⁸ František již před tím dostal podíl 1 600 zl. a v té době ještě nezletilá Eleonora měla obdržet 2 200 zl.⁷⁹⁹

Leopold Jäntschke byl lesním jako jeho otec, jen s tím rozdílem, že působil v Rosičce. Za ženu měl Antonii, dceru brněnského zahradníka Antonína Bisingra, s níž měl dceru Marii, provdanou od 19. června 1827 za Viléma Hončíka, lesního v polském Bilečkově.⁸⁰⁰ V roce 1806 prodal Leopold Jäntschke své pozemky v Telči za 7 000 zl. paní Johanně Kaltenhausen, rozené z Maggu.⁸⁰¹ Když pak získal místo lesníka ve Studené, prodal tento dům 1. června 1810 za 4 700 zl. rýnských Václavovi Beránkovi.⁸⁰²

5. 8. Exkurz 3: Dům čp. 66 a jeho majitelé (Jan Baptista Jonatti, rodina Hanusíkova, Josef Oliva, Martin Pivoňka, léta 1684-1805)

Jan Baptista Jonatti pocházel z italského Milána. Roku 1673 si vzal v Telči za manželku Juliánu Prunerovou a o tři roky později koupil na náměstí dům čp. 52, kde si zařídil soukenický obchod. Tento dům vlastnil až do roku 1685, kdy jej se vším kromě humna prodal Janu Granitzerovi.⁸⁰³ Poté se přestěhoval na dům čp. 66, který koupil již v květnu roku 1684 od poručníků sirotků po Adamovi Krausovi „s půl čtvrtí rolí a se vším příslušenstvím i sádkou, i s pánví“ za 700 moravských kop, přičemž Jan Baptista ihned zaplatil 100 moravských kop v hotovosti. Z této částky „zapravil se funus a rozdílní dluhové, ostatní přijali nápadníci Anička a Dorota“. Další splátky ve výši 15 kop se měly odvádět od roku 1686 vždy v den božího vstoupení.⁸⁰⁴ Z těchto 600 moravských kop připadlo 13 kop a 15 grošů kostelu Matce Boží na Starém Městě, 126 kop a 25 grošů Janovi Brázdovi, Lukášovi 126 kop 25 grošů, Anně 153 kop a Dorotě 103 kop. Jelikož Jan už před tím od otce Adama 40 kop obdržel, mělo mu být vyplaceno pouze 76.⁸⁰⁵ V roce 1697 Jan Baptista Jonatti rozšířil svůj majetek, když od Josefa Foltánka koupil za 90 kop prokšovský rybníček, louku a roli

---

⁷⁹⁸ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 331–333.

⁷⁹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 76r.

⁸⁰⁰ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 299.

⁸⁰¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, pag. 223.

⁸⁰² TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 78.

⁸⁰³ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 247–248.

⁸⁰⁴ 23. května 1686.

⁸⁰⁵ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 218r; Součet všech výše psaných částek však vychází pouze 598 kop a 5 grošů. Pisatel tohoto zápisu se pravděpodobně přepočítal nebo zapomněl zapsat nějakou položku.

„pod prostředním mlýnem ležícím“.⁸⁰⁶ Když v roce 1700 zemřel zanechal, po sobě vdovu Juliánu a odrostlé děti Juliánu, provdanou za Karla Bystřického, Martina, Václava, Matěje, Josefa a nedospělého Jana, Jáchyma a Marii.⁸⁰⁷

Juliána Jonatová se po třech letech vdovství v roce 1703 provdala za Ondřeje Hanusíka, jemuž se souhlasem poručníků a svých dětí prodala dům se „vším právem a příslušenstvím, tak jak ho neb[ožtík] sám v držení a užívání byl“ za částku 700 moravských kop. Z této sumy zaplatil Ondřej Hanusík ihned 150 moravských kop, které si rovným dílem rozdělilo prvních pět dětí. Ovšem pod tou podmínkou, že v budoucnu, až se bude splácet zbytek peněz obdrží přednostně tři nejmladší děti 150 kop.⁸⁰⁸ V roce 1708 mu darovala „na Starým Městě ležící tak řečené vlasovské humno“, které zdědila po svém prvním manželovi. Ovšem s tou podmínkou, že zbylým třem nevyplaceným dětem Janovi, Pavlovi a Marii zvýší zděděnou částku 252 kop a 39 denárů, kterou měli postupně obdržet, na 333 kop a 39 denárů, tzn. každý měl dostat sumu ve výši 111 kop a 13 denárů.⁸⁰⁹ Juliána Hanusíková se odebrala na onen svět v roce 1715. Ve své závěti sepsané 20. prosince téhož roku odkázala 150 kop, které měla na domě Pavla Horneka (čp. 15), a „jistej díl na domě p[aní] vdovy Chornitzerovy“ svým dětem Juliáně, Martinovi, Matějovi, Josefovi, Honzovi, Jáchymovi a Marii s tím, aby se o to rovným dílem rozdělili. V případě nesouhlasu s její poslední vůlí, jež by vyústil ve vzájemné rozpory mezi nimi navzájem nebo jejím manželem „kterej ne jako otčím, ale vlastní otec po všechny časy s nimi zacházel, jim všechno dopřál“ a o ní se poctivě staral, měli být dotyční svého podílu zbaveni. Takové podíly pak měly zaplatit mše za její duši. Dalších 200 kop měla Juliána uložené v Počátkách u Václava Šťastného. Z těchto peněz byly určité díly rozděleny mezi telčské kostely a náboženské řády, jejichž kláštery se nacházely v blízkém či vzdálenějším okolí Telče. Zbytek této sumy si poté rozdělily její děti.⁸¹⁰

Ondřej Hanusík nezůstal vdovcem dlouho. Již v roce 1716 se oženil s Terezií. Odkud pocházela a z jaké byla rodiny, se zatím nepodařilo zjistit. Josef Rampula o ní pouze zmínil to, že nepocházela z Telče.⁸¹¹

Ondřej Hanusík se narodil v roce 1673 a živil se jako obchodník se sukem, čímž si vydělal značné jmění. Již od roku 1709 zasedal na telčské radnici jako konšel a v letech 1715–

---

⁸⁰⁶ TAMTÉŽ, fol. 219v.

⁸⁰⁷ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 315.

⁸⁰⁸ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 220.

⁸⁰⁹ TAMTÉŽ, fol. 267v.

⁸¹⁰ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 14-15r.

⁸¹¹ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 316.

1719 zastával úřad primátora. Byl to právě on, kdo dohodl smlouvu s Davidem Lipartem na zbudování Mariánského sloupu na náměstí.⁸¹² Do podoby města se nesmazatelně zapsal také tím, že nechal na volné ploše uprostřed Štěpnice vybudovat kapli Panny Marie. Tímto počinem tak získalo i toto předměstí svůj vlastní svatostánek.⁸¹³ V roce 1727 se rovněž zasloužil o vznik sousoší sv. Rodiny na rozcestí u Horní brány. Na jeho podstavci se dodnes zachovaly iniciály A. H., které připomínají jeho zaplacení této práce.⁸¹⁴

Ondřej Hanusík se hojně zasloužil o rozšíření rodinného majetku. V roce 1724 koupil na Novém předměstí (Štěpnice) „*humno a zahradu se vším právem a příslušenstvím od pana Jakuba Hubra za sumu hotových jedné sto dvaceti pět zlatých*“.⁸¹⁵ Roku 1726 koupil od Jáchyma Čížka humno na Velkém předměstí (Podolí).⁸¹⁶ V tomtéž roce ještě přikoupil další humno, které leželo na Novém Městě, od Zuzany Maříkové za 160 zl.⁸¹⁷ a dva roky poté odkoupil ještě na Velkém předměstí od Salomény Hružové humno za částku 311 zl.⁸¹⁸ V roce 1734 pořídil pro svou „*nejmilejší manželku paní Teresii*“ za 1200 zl. nákladnický dům čp. 56.⁸¹⁹

Ondřej Hanusík zemřel 20. srpna roku 1740 ve věku 67 let. Místo svého posledního odpočinku našel podle vlastního přání v kostele sv. Jakuba. Na jeho pohřeb se vynaložilo 100 zl., z nichž se 30 během něj rozdalo chudým. Ve své závěti sepsané 23. července téhož roku ustanovil svými zákonnými dědici manželku Terezii, dceru Marii Annu a teprve třináctiletého syna Josefa Jáchyma, nad nímž měla do jeho dospělosti vykonávat poručnický dohled jeho matka Terezie. Té měl za její věrnost připadnout dům čp. 56 na náměstí spolu s humnem v ceně 2000 zl. na Starém Městě a krám se vším kupeckým zbožím. Každé z dětí však mělo z krámu obdržet 50 zl. Dále jí odkázal sumu ve výši 2500 zl. deponovanou u slavnického

---

⁸¹² J. HRDLÍČKA a kol., *Telč*, s. 32.

⁸¹³ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 171r-173v; „[...]*Primo: Anfangs bemelte Capellen von Grund auf völlig auf zubauen, darinnen ein altar machen zu lassen, und solche vermög meiner intention in perfecten Stand zu setzen . Damit aber dieselbe Einen bestand und stabilitaet habe, und mit der zeit nicht nutergehe, so Constituire der selben.[...]*“; TAMTÉŽ, fol. 171.

⁸¹⁴ J. KROUPA (ed.), *Telč*, s.75.

⁸¹⁵ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 268v.

⁸¹⁶ „*ležící mezi panem Janem Besedou z strany jedné a Janem Růžičkou z strany druhé se vším právem a příslušenstvím tak jak od starodávna právo mělo a má za sumu tři sta zlatých rejn[ských]*“; TAMTÉŽ, pokračuje dále na fol. 276r.

⁸¹⁷ TAMTÉŽ, fol. 276v.

⁸¹⁸ TAMTÉŽ, fol. 368v-369.

⁸¹⁹ „*mezi pana Ignatiusa Fučíkovského z jedné a mezi paní Justínou de Gregorio domy z druhé strany ležící*“; TAMTÉŽ, fol. 573.

poštmitra pana Rolšperka, 300 zl. u pana Martina Zwacha v Dačicích, tytéž peníze u Františka Mydláře a 100 zl. u pana Spornagla. Další peníze uložené v Telči a to obnos 100 zl. u Jiřího Křikavy a 1000 zl. u telčských jezuitů.⁸²⁰ Poslední vůle ji zavázala dát synovi Josefovi dvě kopy pěkného tenkého plátna. V případě úroků vzešlých z půjček jí Ondřej Hanusík nechal volnou ruku v tom, jak je mezi dceru a syna bude rozdělovat.⁸²¹

Dcera Marie Anna již měla roky na vdávání, a tak dostala 6000 zl., jimiž už v době sepsání závěti disponovala.⁸²² Josef Rampula uvádí, že 20. listopadu 1741, tedy rok a čtvrt po otcově skonu, se provdala za Leonarda Petra z Jihlavy.⁸²³ Syn Josef Jáchym zdědil dům čp. 66 se vším, co k němu patřilo. Přitom ho otec zavázal, aby se staral o kapli ve Štěpnici a nechal za něj odsloužit 3 mše.⁸²⁴ V závěti nezapomněl ani na pět žijících potomků Jana Baptisty Jonatiho, z nichž každý dostal po 2 zl.⁸²⁵

Čtyři dny po sepsání závěti k ní Ondřej Hanusík ještě připojil dovětek, kterým její znění upravil a dále rozšířil. Změna se dotkla způsobu, jakým měla jeho žena vyplácet úroky z peněz. Podle nového znění je musela rozdělovat mezi děti rovným dílem. Spolu s touto změnou také ustanovil, aby jeho manželka s povolením městské rady mohla dát uvařit dvě várky piva. Z vydělaných peněz pak měla zaplatit stavbu křížové cesty u kostela sv. Jakuba. V případě, že by peníze z prodeje piva nestačily, mohla k nim přidat úroky vzešlé z půjčených peněz.⁸²⁶ K postavení křížové cesty došlo patrně někdy krátce po roce 1740.⁸²⁷

---

⁸²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 126v-127v.

⁸²¹ TAMTÉŽ, fol. 129r.

⁸²² TAMTÉŽ, fol. 128r.

⁸²³ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 317.

⁸²⁴ „[...]se všemi obrazami, s rolmi a tím podobnými mobiliami, též tři zahrady vedle sebe roli, koně, kočáry, vozy a všechen dobytek za 1500 zlatých, přitom jej zavazují kapličku v Štěpnici v dobrém stavu zachovati a každý rok 3 mše svatý za mě vysloužit dáti má. Item jemu poroučím na Budkově mající kapitál u pana hraběte 3000 zlatých. Item k tomu doma hotových jemu odporoučím 1500 zlatých, které se též pod Interesse do jistého místa dají a jsouce.“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 128r.

⁸²⁵ TAMTÉŽ, fol. 128v.

⁸²⁶ „[...] dvě várky, totižto jednu od p[ana] Václava Keglera a druhou od p[ana] Jakuba Apeltaura koupěný a zaplacený, aby počestný úřad dobrotivě dovolil, by jeho paní manželka daje k tomu jak ječmen, tak taky všechny jiný potřeby takový várky vařiti dáti mohla a z těch za pivo utržených peněz, aby předně tři sta zlatých rýnských na ten Kreuz gang u farního kostela zdejšího svatého Jakuba k vystavění, jak by se nejlépe vidělo složila, kdyby však těch 300 zlatých nepostačovalo, tak ještě k tomu z vyupomínaných aktiv dluhův jedno sto zlatých poroučí a tak v sumě čtyři sta zlatých rýnských[...]“; TAMTÉŽ, fol. 130.

⁸²⁷ J. HRDLÍČKA a kol., *Telč*, s. 32.

Od roku 1740 tedy vlastnil dům čp. 66 Josef Hanusík, na němž ale prozatím stále hospodařila jeho matka Terezie, která se zároveň starala i o dům čp. 56.⁸²⁸ Zápis z jednacího radního protokolu, datovaný dnem 28. ledna 1746, dokládá, že matka měla se svým synem problémy. V tento den musela Terezie Hanusíková předstoupit před městskou radu kvůli vyrovnání sumy ve výši 100 zl. Tyto peníze měl obdržet Jakub Veneta jako odškodné za to, že ho Josef Hanusík ztloukl. V případě nezaplacení mu za tento incident hrozila šatlava. Mladý Hanusík však na výzvu odpověděl, že zaplatí pouze v případě, pokud tak rozhodne soud druhé instance. Městská rada na to ale nebrala ohled.⁸²⁹ Dá se tedy předpokládat, že po matčině intervenci k zaplacení zmíněné částky došlo. Poručnictví Terezie Hanusíkové skončilo krátce poté 5. března 1746, kdy byl Josef uznán plnoletým.⁸³⁰ Koncem září následujícího roku pak Terezie Hanusíková prodala dům čp. 56, ležící mezi domy Ignáce Fučíkovského a Antonína Šumpetera, za 1600 rýnských zl. Martinovi Ignácovi Chornitzerovi.⁸³¹ Poté se přestěhovala za svým synem na dům čp. 66. Důvodem tohoto prodeje bylo zřejmě synovo neuvážené mladistvé chování, jež chtěla usměrnit do patřičných kolejí. V tomto domě pak žila až dokonce svých dní. Zemřela 20. června 1770 ve věku 70 let. Svého manžela tak přežila o celých třicet let.⁸³²

V porovnání se svým otcem hospodařil Josef špatně, žil lehkomyšlně a rozhazovačně. Zápisy z městských knih dokazují, že již v roce 1752 si půjčil od Ignáce Fučíkovského 300 rýnských zl.,⁸³³ o rok později 200 zl. od Františka Beránka,⁸³⁴ v roce 1754 si znovu půjčil od Ignáce Fučíkovského dalších 200 zl. a roku 1755 od něj získal další úvěr, tentokrát ve výši 150 zl.⁸³⁵

Půjčené peníze však nedokázal splácet, proto přistoupil k odprodeji zděděného majetku. Tak například v roce 1762 prodal dvě humna na Velkém předměstí poblíž kostela sv. Anny výběrčímu kontribuce telčského panství Josefovi Jändlovi za 600 zl.⁸³⁶

Nicméně ani odprodej majetku nezabránil Hanusíkovu postupnému úpadku, který vyvrcholil 23. března 1774 prodejem tohoto domu ve veřejné dražbě, protože „*pro množství*

---

⁸²⁸ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 317.

⁸²⁹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 64, stará sign. Rampula Č 75, fol. 5.

⁸³⁰ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 317.

⁸³¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 48.

⁸³² M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 317.

⁸³³ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 114-115.

⁸³⁴ TAMTÉŽ, fol. 116-117r

⁸³⁵ TAMTÉŽ, fol. 114-115.

⁸³⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 146v-147r.

dluhů do cridi jest upadl“. Nejvyšší sumu 1500 zl. nabídl Josef Oliva, jenž se tak stal jeho novým majitelem.⁸³⁷

Josef Oliva se živil provaznictvím, jemuž se patrně vyučil u svého otce Matouše,⁸³⁸ majitele domu čp. 70.⁸³⁹ Dlouhou dobu rovněž působil na telčské radnici jako konšel nebo rychtář.⁸⁴⁰ V červenci roku 1751 si koupil od Vojtěcha Buchty a Františka Ferdinanda Thona vedlejší dům čp. 65 se čtvrt rolí a humnem na Starém Městě za 1500 zl.⁸⁴¹ a v říjnu téhož roku se oženil s Marií Annou, dcerou Jiřího Tandlera z Telče, s níž měl tři dcery Ludmilu, Marianu a Veroniku. První dvě dcery zůstaly svobodné. Veronika se 25. února 1794 vdala za panského sládka ve Studené Františka Reila.⁸⁴² Její svatební věno činilo na základě smlouvy z 5. února tohoto roku 2000 zl.⁸⁴³

Dům čp. 66 patřil Josefovi Olivovi pouhých osm let, protože ho již v říjnu roku 1782 prodal za 2050 zl. Martinovi Pivoňkovi.⁸⁴⁴ Nadále pak hospodařil až do své smrti na domě čp. 65.⁸⁴⁵

Martin Pivoňka původně pracoval jako správce na statku Kynice. Později se stal výběřčím kontribuce na panství Telč. Během života se dvakrát oženil. Jeho první manželka pocházela z Polné a jmenovala Františka, rozená Stetnerová. Z tohoto svazku vzešli čtyři potomci Jan Adam, František, Augustýn a Anna.⁸⁴⁶ Po druhé se Martin Pivoňka oženil 8. listopadu 1768 s Marianou, která byla dcerou řezníka Lorence Schwarze z Moravských Budějovic. Nevěsta přinesla věnem 1000 zl. Z této částky obdržely čtyři Pivoňkovy děti z prvního svazku mateřský a otcovský podíl 600 zl.⁸⁴⁷ Úplného vyplacení se dočkaly až 6. srpna 1797, kdy Martin Pivoňka vyplatil Janovi Adamovi 532 zl., Františkovi 50 zl., Augustýnovi 600 zl. a Anně provdané Schultzové 350 zl.⁸⁴⁸ Dne 13. června 1788 uzavřel se svou manželkou dohodu o svém majetku. Pokud by zemřel dříve než jeho žena, přešel by na

---

⁸³⁷ TAMTÉŽ, fol. 263r.

⁸³⁸ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 317.

⁸³⁹ TAMTÉŽ, s. 334.

⁸⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 317.

⁸⁴¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 96r.

⁸⁴² M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 312.

⁸⁴³ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, pag. 426-428, Tato kniha začíná foliací, která se pak změnila na paginaci.

⁸⁴⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, fol. 265r.

⁸⁴⁵ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 312; 317.

⁸⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 317.

⁸⁴⁷ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, fol. 4.

⁸⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 64.

ní tento dům spolu s půl lánem rolí. Děti z prvního a z druhého manželství by dostaly humno č. 61 na Velkém předměstí, dvě zahrady a Slavatovský dvůr.⁸⁴⁹

Martin Pivoňka byl ke konci života stále nemocen. Zemřel 7. září 1805 stár 77 let. V platnost tak vešla smlouva z roku 1788. Mariana Pivoňková však ještě téhož dne prodala tento dům za 4000 zl. svému nevlastnímu synovi Augustovi Pivoňkovi, protože z jejích dětí se žádné nedožilo dospělosti. V kupní smlouvě přijal závazek Augustýn, že do půl roku splatí své nevlastní matce 2000 zl. a druhou polovinu po splátkách s 5% úroky. Smlouva obsahovala podmínku, jíž si vdova zajistila v domě k volnému užívání celé poschodí, dřevník a sklep za nájem ve výši 50 zl. ročně.⁸⁵⁰ Zde také zemřela 12. července 1831 ve věku 82 let.⁸⁵¹ Rodině Pivoňkové pak náležel tento dům až do roku 1894, kdy ho koupila Terezie Steinová.⁸⁵²

---

⁸⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 5.

⁸⁵⁰ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 265v-266r.

⁸⁵¹ M. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 318.

⁸⁵² TAMTÉŽ, s. 319.

6. Detailní rozbor majetkového postavení členů městských rad z let 1762, 1766, 1768 a 1770 mezi obyvateli města Telče

Jak již bylo řečeno výše, městské knihy z telčského archivu se dochovaly torzovitě. Nejinak je tomu i v případě spisového materiálu, který je značně mezerovitý. Tento stav bohužel znemožňuje souvisle zmapovat jména konkrétních mužů, kteří stáli v čele města, a na základě toho sestavit ucelený přehled jejich majetkové a sociální situace od nejbohatšího konšela k nejchudšímu, a přitom sledovat, jaké rodiny se na radnici nejčastěji objevovaly a jak se v průběhu doby měnilo jejich majetkové zázemí.

Z radních propozic z této doby se nezachovala ani jediná. Jména členů městských rad z let 1762,⁸⁵³ 1768⁸⁵⁴ a 1770⁸⁵⁵ se podařilo zjistit z titulních stran některých městských knih, protože tito lidé spravovali město ve chvíli, kdy došlo k jejich založení. Složení městské rady z roku 1766 obsahuje jednacím radní protokol vedený v letech 1764–1770.⁸⁵⁶

Z tohoto důvodu bude následný majetkový rozbor a představení sociální pozice jednotlivých radních v rámci města pouhou sondou. Právě poměrně krátké intervaly mezi náhodně dochovanými přehledy členů rady způsobily, že se většina jmen až na pár výjimek opakuje. Odlišné je pouze jejich pořadí, které by však mohlo nasvědčovat tomu, že se pozice těchto mužů v radě, a tedy i v městské společnosti, určitým způsobem měnila. Je známo, že pořadí, v němž byli konšelé do rady dosazeni, bylo závazně dané a odpovídalo „vážnosti“, které se konkrétní radní těšil, a tudíž i pořadí, v němž během správního roku zastával funkci purkmistra.

6. 1. Členové městské rady z roku 1762

Titulní strana gruntovní knihy domů na Starém Městě z let 1758–1834 přináší jména třinácti osob, a sice všech dvanácti konšelů, a navíc i městského syndika.⁸⁵⁷ Z pořadí, v jakém po sobě následují, lze usoudit, že se takto postupně vystřídali ve funkci purkmistra.

První v pořadí se nachází **František Aybl**, který v tomto roce zastával post telčského primátora. Od roku 1730 vlastnil dům čp. 15,⁸⁵⁸ „se čtvrtí rolí, zahradou i stodolou na velkém

---

⁸⁵³ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 81, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8238.

⁸⁵⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 130, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8284.

⁸⁵⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 116, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8070.

⁸⁵⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 65, stará sign. Rampula, Č 85.

⁸⁵⁷ *Dieses Buch ist Verleget worden Im Jahr 1762. Unter den damahligen Stadt Rath Benant[en].*

⁸⁵⁸ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 82.

předměstí ležící“ v hodnotě 715 zl, který zdědil po své příbuzné Anežce Hornekové, vdově po Pavlu Hornekovi.⁸⁵⁹ František Aybl pocházel z Čisté a živil se jako barvíř. Od roku 1725 byl ženatý s Evou Janotovou, která pocházela z Nové Říše. Dlouhou dobu působil na radnici jako konšel, a tedy i purkmistr.⁸⁶⁰ V letech 1755–1766 zastával funkci městského primátora.⁸⁶¹

Roku 1745 ho potkalo neštěstí v podobě požáru, jenž zachvátil jeho dům. Na vlastní žádost⁸⁶² městská rada nařídila „*by se jemu každý rok z hodovský almužny dvě contribuci popřály a při obecní várce by se jemu proti sypaný půl sudu piva přivařilo, on však by svůj contribuční rest, co nejspíše zaplatiti hleděl.*“⁸⁶³ Jak dlouho mu trvalo, než se s tímto problémem vypořádal, bohužel kvůli absenci dalších dokladů nelze zjistit.

František Aybl žil na tomto domě se svou ženou až do roku 1783, kdy oba krátce po sobě opustili tento svět. Eva Ayblová zemřela 11. března 1783 (ve věku 78 let) a její muž František Aybl 9. června 1783 (stár 86 let).⁸⁶⁴

Druhým v řadě konšelů v seznamu ze shora uvedeného roku je **Jan Konstantin Müller**, na zmíněné titulní straně uvedený jako právě úřadující purkmistr. Obýval nákladnický dům čp. 18, jehož majitelem byl od roku 1745, kdy ho koupil od Mikuláše Griče za 1200 zl.⁸⁶⁵

Jan Konstantin Müller se narodil v Třebíči, stejně jako jeho manželka Veronika. Živil se jako obchodník. Během života nahromadil značné jmění, a tak si přilepšoval půjčováním peněz. Se svou ženou neměl žádné děti, proto u něj bydlela jako schovanka jeho neteř Kateřina, jejíž otec byl Jakub Chudý z Třebíče.⁸⁶⁶ Jí pak v lednu 1777 tento „*nákladnický dům s vším příslušenstvím a právem handlovacím docela vyplacený a knihama městskejma potvrzený*“ daroval.⁸⁶⁷

---

⁸⁵⁹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula, Č 45, fol. 107; V této knize se fol. 107 vyskytuje z neznámých důvodů třikrát za sebou.

⁸⁶⁰ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 82.

⁸⁶¹ J. RAMPULA, *Primátoři*, s. 105.

⁸⁶² Zápis v jednacím radním protokolu z 1. června 1745; „*Aybl p[an] Franc předstoupil a žádal by jemu ten dluh stranu ohně posírován býti mohl.*“; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 63, stará sign. Rampula Č 74, fol. 41r.

⁸⁶³ TAMTÉŽ.

⁸⁶⁴ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 82. Stačí takhle k hlavnímu protagonistovi nebo tam mám ještě doplnit, že Aybl odkázal dům muži své nejstarší dcery s odkazem na patřičnou závěť

⁸⁶⁵ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 550v-551v; TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 83v-85r.

⁸⁶⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 96.

⁸⁶⁷ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 337v-338r.

Krátce poté se Kateřina 4. února téhož roku provdala za Jakuba Vejvaru, syna Ignáce Vejvary z Jindřichova Hradce.⁸⁶⁸ V darovací smlouvě si její strýc stanovil, aby novomanželé bydleli v horním patře a v přízemí převzali obchod, který on dosud vedl. Co se záležitostí domu a hospodářství týče, vymínil si, že se svou ženou zde budou mít až do smrti hlavní slovo. Teprve poté vše získají mladí manželé.⁸⁶⁹ Ženich mu za tuto laskavost přenechal své věno ve výši 1000 zl.⁸⁷⁰ Koncem července 1777 zemřela po dlouhé nemoci Janova žena Veronika ve věku 45 let. Ovdovělý Jan Konstantin pak žil na tomto domě do října 1784, kdy zemřel.⁸⁷¹

Třetím konšelem v pořadí je **Filip Benedikt Veneta**, majitel domu čp. 58, který vydražil v lednu 1753 ve veřejné dražbě za 615 zl.⁸⁷² Filip Benedikt přišel na svět ve Štěpnici v Telči. Jeho otec se živil krejčovským řemeslem a původně vyznával židovskou víru. Roku 1728 se však nechal pokřtít.⁸⁷³ Stejně jako otec i Filip Benedikt se živil krejčovským řemeslem. Pravděpodobně se vyučil přímo u svého otce. V lednu 1749 si vzal za manželku Janu, dceru Václava Pospíchala z Velkého předměstí.

Veneta již od šedesátých let 18. věku zasedal pravidelně na radnici jako konšel.⁸⁷⁴ V letech 1766–1783 zastával úřad primátora.⁸⁷⁵ Jako primátor se postaral o zjednání pořádku ve městě a díky němu nabyli členové městské rady na vážnosti, protože důsledně dbal na jejich správné a důstojné chování a jednání. V případě závažného přečinu hrozila viníkovi ztráta úřadu. Na radnici nechal zbudovat speciální klenutou místnost s železnou truhlicí na pergameny a staré listiny.⁸⁷⁶ Za jeho úřadování došlo roku 1769 na náklady města k zbudování špitální kaple zasvěcené Jezulátku, jehož soška se dodnes nachází na hlavním

---

⁸⁶⁸ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 96.

⁸⁶⁹ „[...] mladí manželové v horním traktu, neb pokojích pozůstávali, dole však v kvelbu[Původně klenutá místnost, později krám.] svůj kupecký obchod a živnost, tak jako on sám pan Konstantin Müller právo provozovati má, jemu peníze ženichovy a spolu nevěstě takové právo a kupecký handl k jejich budoucí živnosti hned postupuje, dotýkajíce se ale domu, takový k svému dalšímu provozování hospodářské polní živnosti do své a své paní manželky smrti, toliko zachována po smrti však jejich obmezeným mladým manželům docela připadnouti má a všechno cokoliv pozůstává a jméno má univerzal dědicové býti mají[...].“; SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 337v-338r.

⁸⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 338r.

⁸⁷¹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 96.

⁸⁷² SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 82r-83r.

⁸⁷³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 278.

⁸⁷⁴ TAMTÉŽ.

⁸⁷⁵ J. RAMPULA, *Primátoři*, s. 105.

⁸⁷⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 278.

oltáři. Přestavba špitálu byla dokončena v roce 1770, což dokládá i letopočet vyrytý na portále v jeho obytné části.⁸⁷⁷

V roce 1766 radní Veneta koupil od Jana Wolfa na náměstí dům čp. 54 za 950 rýnských zlatých.⁸⁷⁸ Ještě téhož roku ho však za stejnou cenu prodal sochaři Františkovi Hambovi, ovšem s podmínkou předkupního práva pro sebe či své dědice.⁸⁷⁹

Roku 1767 zemřel Venetovi tchán Václav Pospíchal (stár 63 let) a ovdovělá tchýně Saloména se ještě v tomto roce znovu provdala za měšťana Jana Pivoňku.⁸⁸⁰ Na základě dřívějšího usnesení měl dům „na Velkém předměstí na rohu vedle Horní brány ležící“ po smrti Salomény obdržet Filip Benedikt Veneta.⁸⁸¹ Nicméně Saloména před svým novým sňatkem uzavřela se svým zetěm Venetou dohodu, v níž se nároku na dům dobrovolně vzdal. Zato od své tchýně dostal humno „blíž Horního rybníka na Velkém předměstí ležící se vším k němu patřícím příslušenstvím“.⁸⁸²

Filip Benedikt Veneta zesnul 7. března 1785 ve věku 63 let, aniž by zanechal poslední vůli. Zůstal po něm syn Josef Veneta a vdova Jana Venetová. Ti si po vzájemné dohodě majetek rozdělili tak, že syn získal dvě třetiny a matka jednu. Trvalo pět let, než městská rada tuto dohodu projednala a schválila.⁸⁸³ Lze soudit, že jednání se protáhlo v důsledku zavádění regulovaného magistrátu v Telči.

Čtvrtý v pořadí se nalézá konšel **Matěj Želíska**. Byl vlastníkem domu čp. 20, který mu v roce 1732 odkázal jeho otec Tomáš se čtvrtí rolí a domkem se zahrádkou na Starém Městě za cenu 680 rýnských zlatých.⁸⁸⁴ Matěj Želíska provozoval soukenické řemeslo, kterému se pravděpodobně vyučil u svého otce. Od roku 1712 měl za ženu Marianu, rozenou Vodákovou, s níž měl dceru Kateřinu a syny Jakuba a Michala.⁸⁸⁵ Kateřina se roku 1747 vdala za Vojtěcha Růžičku, majitele domu čp. 27.⁸⁸⁶ Oba synové se u otce vyučili soukenictví.⁸⁸⁷

Matěj Želíska vlastnil dům čp. 20 až do roku 1766, kdy ho předal za 600 zl. synovi Jakubovi. Z toho si Jakub odečetl svůj podíl ve výši 200 zlatých rýnských a otec si ponechal

---

⁸⁷⁷ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 83.

⁸⁷⁸ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 83v.

⁸⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. 87r.

⁸⁸⁰ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 278.

⁸⁸¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 196v.

⁸⁸² TAMTÉŽ, fol. 197r.

⁸⁸³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 278.

⁸⁸⁴ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 74, stará sign. Rampula Č 45, fol. 63r-64v.

⁸⁸⁵ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 104.

⁸⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 136.

⁸⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 104.

zbylých 400 zlatých, s nimiž mohl naložit dle své libosti. K tomu musel Jakub se svou ženou zajistit rodičům v domě ubytování a stravu. Pokud by se nedohodli, musel by syn otci vyplatit 400 zlatých hotově a k tomu ještě navíc postupně splatit dalších 300 zlatých, které mu půjčil na provoz soukenické živnosti.⁸⁸⁸

Matěj Želíska pak žil na tomto domě až do 26. listopadu 1774, kdy ve věku 83 let zemřel. Jeho manželka Marie v té době již šest let nežila, zemřela 22. ledna 1768, rovněž v 83 letech.⁸⁸⁹

Pátým v řadě městských radních je **František Müller**. Od dubna 1746 vlastnil dům čp. 6.⁸⁹⁰ Ten obýval spolu se svou ženou Veronikou, rozenou Tovarovou, s níž se oženil v únoru 1745. František Müller se narodil ve Štěpnici Anežce a Janovi Müllerovým. V Telči působil jako městský chirurg. Manželství s Veronikou zůstalo bezdětné. Když počátkem ledna roku 1772 Veronika v pouhých 48 letech zemřela, zůstal do konce života vdovcem.⁸⁹¹

Dům čp. 6 vlastnil až do 2. ledna 1781, kdy jej prodal za 1440 zl. Vilémovi Franklovi. Vymínil si však, že v něm bude moci až do své smrti bezplatně užívat velkou dolní světnici s kuchyní, krámem a zahrádkou na dvoře.⁸⁹² Žil zde pak až do 26. října 1785, kdy zemřel ve věku 70 let. Ve své závěti odkázal svým bratrům Antonínu Müllerovi, Janu Müllerovi a Ondřeji Müllerovi (František byl nejstarší z nich) peněžní částky: prvnímu jmenovanému 200 zlatých a dvěma zbývajícím po 100 zl., celkem tedy 400 zl. Svému strýci Františku Štreitovi pak přenechal kus svobodného pole. Část peněz rovněž věnoval na zbožné účely, a to co zbylo, obdrželi místní chudí.⁸⁹³

Šestým konšelem je **Michael Daňkovský**, vlastník domu čp. 40, jenž koupil v dubnu 1747 od Jakuba Appeltaura za 400 zl.⁸⁹⁴ Michal Daňkovský se živil jako obuvník. Roku 1735 si vzal za ženu Veroniku Eglerovou z Telče. Josefu Rampulovi se podařilo dohledat, že s ní měl dva syny Františka a Josefa. Další děti nejsou známy.⁸⁹⁵

---

⁸⁸⁸ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 272.

⁸⁸⁹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 104.

⁸⁹⁰ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 64, stará sign. Rampula Č 75, fol. 16r.

⁸⁹¹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 45.

⁸⁹² SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 288.

⁸⁹³ TAMTÉŽ, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 143.

⁸⁹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 28.

⁸⁹⁵ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 192.

Starší syn František se v roce 1763 oženil s Františkou, vdovou po řezníkovi Václavovi Grünwaldovi z domu čp. 23. Mladší syn Josef pojal za ženu roku 1778 Barboru, dceru Václava Baštáře z Telče.⁸⁹⁶

Když počátkem září roku 1785 konšel Michael Daňkovský ve věku 76 let zemřel,⁸⁹⁷ odkázal své ženě a dětem nákladnický dům čp. 40 s čtvrt lánem rolí a stodolu. Veroniku přitom jmenoval „*plnomocnou hospodyní*“ s právem hospodařit na domě až do své smrti nebo dle své libosti. Poté se měl majetek stejným dílem rozdělit mezi děti.⁸⁹⁸

Jako sedmý následuje konšel **Adam Hamerník**, který v roce 1739 koupil právozárečný dům čp. 14 se vším co k němu patřilo za částku ve výši 480 zl.⁸⁹⁹ Adam Hamerník byl synem Blažeje Hamerníka, vlastníka domu čp. 49. Stejně jako otec i on se živil ševcovským řemeslem. V říjnu 1730 si vzal za ženu dceru Ondřeje Daňkovského, Kateřinu. S ní měl syna Ondřeje, který vstoupil k jezuitům a studoval u nich na telčské koleji teologii. Dále pak měly dcery Annu, Františku a Kateřinu. Anna se vdala roku 1752 do Dačic za Františka Kammera, Františka v roce 1758 za mydláře Jana Wolfa, a Kateřina roku 1763 za Ignáce Maštálře, sládku ve Vranově.⁹⁰⁰

V roce 1755 koupil Adam Hamerník od vdovy Františky Žiškové dům čp. 54 s jednou čtvrtinou rolí a humnem na Starém Městě za 900 zl.⁹⁰¹ Nekoupil ho však pro sebe, ale pro svou dceru Františku, která se měla vdávat. Poté, co se v lednu 1758 vdala, dal jí otec na základě svatební smlouvy tento „*dům nákladnickej od dědiců žiškovských /však bez rolí a stodoly vyrozumějíc/ koupený jménem věna v šesti stech zlatých*“. Ženich zase dostal naproti tomu od svého otce Františka Wolfa z Nového předměstí humno v hodnotě 400 zl. a „*řemeslo mydlářký s veršatem*“ za 200 zl.⁹⁰²

Ve své době se Adam Hamerník zapsal do podoby telčského okolí, když roku 1752 nechal zbudovat za „*Hájem*“ Mariánskou kapli, které se říkalo „*Adámková*“, „*Hamerníkovská*“ či „*Mariacellská*“, protože procesí, které každý rok vyráželo z Telče na pouť do Maria Cell, bývalo s velkou slávou vyprovázeno až k ní. V roce 1784 došlo v rámci

---

⁸⁹⁶ TAMTÉŽ.

⁸⁹⁷ TAMTÉŽ.

⁸⁹⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 19.

⁸⁹⁹ „*vším právem a příslušenstvím co týž od starodávna za právo má, spolu s nastupujícími várkami piva, jak i s tím vším, co v něm hřebíkem přibito a hlínou zamazáno jest za sumu hotovou čtyři sta osmdesáte zlatých*“; TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 4.

⁹⁰⁰ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 77-78.

⁹⁰¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 84.

⁹⁰² TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 86.

osvícenských reforem Josefa II. k jejímu zrušení, a protože ji nikdo nechtěl koupit, tak byla o dva roky později zbořena. Finanční obnos ve výši 100 rýnských zlatých, který Adam Hamerník daroval na její údržbu a jenž později jeho choť Kateřina zvýšila na 150 zlatých, zrekvírovaly úřady.⁹⁰³

Adam Hamerník zemřel 18. ledna 1762 ve věku 65 let. Po jeho smrti obdržely tento dům jeho manželka Kateřina a nejmladší dcera Kateřina.⁹⁰⁴

Osmým radním v pořadí je mydlář **Ignác Zvach**, původem z nedalekých Dačic, který se v roce 1750 přiznal na dům čp. 55 k ovdovělé Rosalii Šumpetrové. Na základě svatební smlouvy obdržel od svého otce věno ve výši 200 zl, společně s příslibem dědického podílu z rodinného majetku v budoucnu. Protože Ignác Zvach souhlasil s tím, že se postará o děti po zemřelém Antonínovi Šumpetrovi, bylo mu dovoleno spravovat tento dům až do smrti své ženy. Pokud by zemřela dříve, než by dospěly její děti, mohl na domě hospodařit až do jejich dospělosti.⁹⁰⁵

Ignácovi Zvachovi se po finanční stránce vedlo velmi dobře, a tak si v březnu 1755 koupil na náměstí od Josefa Ebra za 1300 zl. dům čp. 53.⁹⁰⁶ Tento nákup se brzy ukázal jako prozíravý, protože již v prosinci roku 1758 ovdověl, když Rozálie ve 45 letech zemřela. O rok později pak musel dům čp. 55 předat již dospělým Šumpetrovým dětem.⁹⁰⁷

Ignác Zvach dlouho vdovcem nezůstal a v témže roce, co předal dům čp. 55, se oženil s Alžbětou, dcerou Ondřeje Šimkovského, hostinského v Dlouhé Brtnici. Nevěsta mu věnem přinesla 400 zl.⁹⁰⁸

Od roku 1759 tak Ignác Zvach hospodařil jen na domě čp. 53.⁹⁰⁹ V roce 1767 k němu přikoupil od Josefa Olivy jednu čtvrtinu rolí za 240 zl.⁹¹⁰ a roku 1777 ještě za 40 zl. rybníček od Salomeny Steindlové.⁹¹¹

Začátkem července roku 1777 zemřela ve věku 37 let jeho druhá manželka Alžběta. Z tohoto svazku vzešly tři děti, synové Ignác a Vincenc a dcera Jana. Ignác působil v jezuitském řádu a v roce 1772 se mu dostalo kněžského svěcení. Poté, co došlo roku 1773

---

⁹⁰³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 77.

⁹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 78.

⁹⁰⁵ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 207.

⁹⁰⁶ TAMTÉŽ, fol. 222.

⁹⁰⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 263.

⁹⁰⁸ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula 48, fol. 311v-313r.

⁹⁰⁹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 253.

⁹¹⁰ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 208.

⁹¹¹ TAMTÉŽ, fol. 223r.

k zrušení řádu, působil jako světský kněz v duchovní správě. Zemřel v roce 1814 jako farář ve Vladislavi u Třebíče ve věku 63 let.⁹¹² Dcera Jana si roku 1793 vzala za muže Josefa Rambouska a od té doby s ním žila na domě čp. 40.⁹¹³

Ignác Zvach ani tentokrát nezůstal dlouho sám a již v prosinci roku 1777 se potřetí oženil. Jeho ženou se stala Marie Anna Schotauerová z Brna. Nevěsta dostala věno ve výši 1000 zlatých a Ignác ji naproti tomu pojistil na svém jmění částku ve výši 2000 zl.⁹¹⁴

Ignác Zvach dům č. 53 vlastnil až do roku 1793, kdy ho předal se vším majetkem synovi Vincencovi Zvachovi, přitom si pro sebe a svou ženu vymínil v prvním poschodí malý byt a v přízemí malý krámeček. Zemřel 10. února 1795 (stár 76 let).⁹¹⁵

Devátým členem rady v řadě je **Karel Pelikán**, majitel domu čp. 31, který koupil 28. května 1745 od Leopolda Agrikoly za 480 zl. Tyto peníze Agrikola okamžitě použil na splacení svých závazků: 143 zl. zaplatil bývalému držiteli domu Martinovi Hamerníkovi, 100 zl. své ženě Marianě, 70 zl. kotláři Hradeckému, 50 zl. vdově Alžbětě a zbývajících 117 zl. dětem po zemřelém Františkovi Serauerovi.⁹¹⁶

Karel Pelikán si vydělával na živobytí jako provazník. V červnu 1741 si vzal Alžbětu, dceru Filipa Ridla ze Slavonic.⁹¹⁷ Spolu se svou živností vedl také polní hospodářství. Roku 1752 mu město Telč prodalo ve Štěpnici humno za 255 zl.⁹¹⁸

Manželství s Alžbětou trvalo do roku 1782, kdy zemřela v 65 letech. Z tohoto svazku vzešly tři dcery. Marie se vdala roku 1767 za ovdovělého telčského sládku Antonína Dvořáka a přinesla mu věnem 400 zlatých.⁹¹⁹ Anežka se v roce 1769 provdala do Českých Budějovic za Antonína Ripla. U třetí dcery se Josefovi Rampulovi nepodařilo zjistit jméno. Uvedl pouze, že se vdala za Matěje Hainzingra, císařsko královského inspektora nápojové daně.⁹²⁰

V roce 1785 se ovdovělý Karel Pelikán znovu oženil. Jeho ženou se stala Mariana, vdova po Lorencovi Chalupském, krejčím z domu čp. 43, která z prvního manželství měla syna

---

⁹¹² J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 254; Tady se Rampula musel někde splést. Pokud bylo Ignácovi v době smrti 63 let, znamená to, že se musel narodit v roce 1751. Jeho otec si, ale vzal Alžbětu prokazatelně až v roce 1759. Pochybný se rovněž jeví rok jeho vysvěcení. I kdyby se narodil v roce 1759 znamenalo by to, že na kněze byl vysvěcen v pouhých 13 letech. Stačí to okomentovat takto

⁹¹³ TAMTÉŽ.

⁹¹⁴ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula 48, fol. 329r-330v.

⁹¹⁵ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 254.

⁹¹⁶ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 25.

⁹¹⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 157.

⁹¹⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 26.

⁹¹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula 48, fol. 199.

⁹²⁰ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 157.

Jakuba. Do manželství přinesla věno ve výši 241 zl. a 20 kr., které získala jako podíl z prodeje tohoto domu. Karel Pelikán jí dal na oplátku humno ve Štěpnici a zavázal se, že jejího syna vychová, vyučí řemeslu a poté mu ze svého domu vyplatí podíl ve výši matčina věna.⁹²¹ Z jeho manželství s Marianou se narodil syn František.⁹²²

Karel Pelikán zesnul 11. února 1798 ve věku 88 let.⁹²³ V dubnu téhož roku koupil tento dům ve veřejné dražbě jeho zeť Matěj Hainzinger za 1910 zl. Z této sumy si srazil manželčin podíl ve výši 288 zl. a 18,5 kr., poté ihned zaplatil 1248 zl. v hotovosti. Zbylých 373 zl. dostal František Pelikán jako podíl po svém otci.⁹²⁴

Desátým konšelem v pořadí je voskař a perníkář **Dominik Mucha**. V roce 1750 se přiženil na dům čp. 63 k vdově Anně Rosalii Šnejdrové, která mu ho předala i s perníkářstvím a domem na Novém městě. Ženich přinesl do manželství věno ve výši 200 zl. Přitom se zavázal, že splatí třem dětem po Jakobovi Šnejdrovi jejich podíly⁹²⁵ a vezme k sobě sirotky Barboru a Františka. K tomu navíc dohlédne na to, aby se František vyučil perníkářskému řemeslu nebo jakémukoliv jinému, když bude chtít.⁹²⁶

Jejich manželství trvalo pouhé čtyři roky, protože Anna Rosalie roku 1754 ve 48 letech zemřela. Zbyly mu po ní tři děti Jan, Ignác a Tereza. Oba synové vystudovali místní jezuitské gymnázium a dali se na kněžskou dráhu. Jan Mucha byl knězem v jezuitském řádu a zemřel někdy před rokem 1785. Více o něm Rampula nepíše. Ignác Mucha zemřel roku 1816 jako děkan v Rosicích. Tereza se provdala až v roce 1792 za vdovce Jana Svěceného, který působil jako sládek v Telči.⁹²⁷

Finančně si stál Dominik Mucha dobře, což mu umožnilo rozhojňovat svůj majetek. V roce 1765 koupil za 200 zl. od Pavla Neuwirta jednu čtvrtinu rolí⁹²⁸ a roku 1780 koupil na Velkém předměstí od Josefa Holce ze Studené dům čp. 44 s jednou čtvrtí rolí za 700 zl.⁹²⁹

Vdovec Dominik Mucha se podruhé oženil s Barborou. Rampula zde pouze poznamenává, že nebyla z Telče. Nic bližšího o jejím původu se zatím zjistit nepodařilo.

---

⁹²¹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 27r.

⁹²² J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 157.

⁹²³ TAMTÉŽ.

⁹²⁴ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 27v.

⁹²⁵ Podíly splatil v roce 1767; TAMTÉŽ, fol. 123r.

⁹²⁶ TAMTÉŽ, fol. 45r-46r.

⁹²⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 303.

⁹²⁸ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 47.

⁹²⁹ TAMTÉŽ, fol. 124r.

Z tohoto manželství měl syna Antonína a dceru Janu, jež se v roce 1781 vdala do Brna za Bernarda Nohu.⁹³⁰

Dominik Mucha na tomto domě hospodařil až do roku 1790, kdy zemřel ve věku 65 let. Ve své poslední vůli, již učinil pět let před svou smrtí, odkázal dům čp. 63 s prodejným krámem synovi Antonínovi. Ze zděného majetku však musel Antonín Mucha vyplatit své nevlastní sestře Tereze 400 zl. a nevlastnímu bratrovi Ignácovi dalších 200 zl. Sestra Jana svůj podíl už dostala. Dále musel syn své matce vyplatit 600 zl. a k tomu jí na domě nechat byt a živit ji až do její smrti.⁹³¹

Jedenáctým radním je **Matěj Augusta**, syn kožešníka Petra Augusty z Pelhřimova. Do Telče přišel někdy kolem roku 1735 a o čtyři roky později se stal členem zdejšího kožešnického cechu. V roce 1745 koupil od Markyty Svobodové dům čp. 11 a ještě v téže roce se oženil s Kateřinou, dcerou Matěje Šaška z domu čp. 16. S ní měl syny Matěje a Jana Josefa, kteří se oba stali kněžími. Dále pak měli ještě Jakuba, který se živil jako apatykář, a Andresa, jenž se přiženil do Jemnice, a dvě dcery Terezu a Ludmilu.⁹³²

Manželství s Kateřinou trvalo do roku 1764, kdy zemřela ve věku 40 let. Vdovec Matěj se pak znovu oženil v roce 1768 s Josefínou, vdovou po Vojtěchovi Neuwirtovi. Avšak i druhá manželka mu zemřela roku 1776 v pouhých 47 letech. Z tohoto manželství měl dceru Alžbětu provdanou za Jana Burdu, majitele domu čp. 58, a syna Petra.⁹³³

Matěj Augusta hospodařil na tomto domě až do roku 1783, kdy jej předal Františkovi Krajíčkovi, nastávajícímu muži své dcery Ludmily z důvodu, že „*již sešlého věku a ustavičnou nemocí obklíčený jsouce*“. Příčinou toho rozhodnutí bylo rovněž to, že synové Matěj a Jan působili jako duchovní, Andres vedl spokojený život v Jemnici a o otce se nestaral, a nejmladší Petr ještě neměl věk na to, aby se o něj a dům dokázal postarat.⁹³⁴

Od tohoto roku měl v držení tento nákladnický dům s jednou čtvrtí role a kusem svobodného pole Jakub Krajíček se svou ženou Ludmilou.⁹³⁵

Jak dlouho s nimi na domě žil, případně kdy Matěj Augusta zemřel, se zatím zjistit nepodařilo.

---

⁹³⁰ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 303.

⁹³¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 224-227.

⁹³² J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 65.

⁹³³ TAMTÉŽ.

⁹³⁴ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 234.

⁹³⁵ „*dům nákladnický se vším k němu patřícím právem a příslušenstvím v sedmi stech zlatých rýns[kých] id est, humno a čtvrt lánů rolí v pěti stech zlatých id est a jeden kousek svobodného pole na Kotnovském kopci [...] v čtyřiceti zlatých id est*“; TAMTÉŽ.

Dvanáctým konšelem v roce 1762 byl **Josef Oliva**. Ve své době obýval dům čp. 65, jehož majitelem se stal roku 1751, kdy jej koupil od Vojtěcha Buchty a Ferdinanda Thona za 1500 zl.⁹³⁶

Josef Oliva se narodil v Telči Matoušovi Olivovi a jeho druhé ženě Evě, rozené Procházkové v domě čp. 70.⁹³⁷ V roce 1751 se oženil s Marií Annou rozenou Tandlerovou, původem z Telče. Spolu měli tři dcery Ludmilu, Marianu a Veroniku. Ludmila s Marianou se nikdy neprovdaly. Nejmladší Veronika se roku 1794 vdala za panského sládky Františka Reila ze Studené.⁹³⁸

Josefu Olivovi se po finanční stránce dařilo velmi dobře. V roce 1767 sice prodal jednu čtvrtinu rolí za 240 zl. rýnských Ignáci Zvachovi,⁹³⁹ postupem času ale pozemky k domu zase přikupoval. Roku 1774 ve veřejné dražbě vydražil sousední dům čp. 66 za 1500 zl., který si ponechal jen do roku 1782. V tomto roce jej za 2050 zl. prodal Martinovi Pivoňkovi. Jeho zámožnost také dokládá věno ve výši 2000 zl., které dostala jeho dcera Veronika, když se vdávala.⁹⁴⁰

V roce 1802 Josef Oliva ovdověl. Od té chvíle až do své smrti žil v domě se svými svobodnými dcerami Ludmilou a Marianou. Zemřel v roce 1811 maje 80 let.⁹⁴¹

Na základě závěti připadl majetek Ludmile. Ludmila se tak stala majitelkou domu v hodnotě 4000 zl., k němuž patřilo ještě humno a pole v ceně 2666 rýnských zlatých. Z toho musela vyplatit sestře Marianě 1989 zl. a sestře Veronice 1976 zl.⁹⁴²

O syndikovi Janovi Nepomukovi Schindlerovi se zatím nepodařilo nic bližšího zjistit.

6. 2. Členové městské rady z roku 1766

Personální složení této se oproti předcházející příliš neliší. Nová jsou zde pouze čtyři jména. Přesto vypovídá mnohem více, protože se nejedná o soupis radních z titulní strany městské knihy, ale o renovační zápis z jednacího radního protokolu. Tím se tak odhaluje podrobněji struktura městské rady. Kromě konšelů se tak lze zaměřit ještě na přiblížení majetkové situace obecních starších či rychtářů na předměstích.

---

⁹³⁶ TAMTÉŽ, fol. 96r.

⁹³⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 334.

⁹³⁸ TAMTÉŽ, s. 312.

⁹³⁹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 208r.

⁹⁴⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, pag. 426-428.

⁹⁴¹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 312.

⁹⁴² SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 96v-97r.

V této podkapitole se pokusím přiblížit jen ty osoby, které se v předešlé nevyskytují. Jedná se o radní Jakuba Olivu, Františka Hamba, Josefa Ingríše, Martina Vaňka, obecní starší Martina Urbánka, Josefa Pillera, Františka Daňkovského a Matěje Křikavu a rychtáře na předměstích Jana Schwammenschneidera, Vojtěcha Neüvürtha a Václava Roda.

Provazník **Jakub Oliva** byl v roce 1766 devátý konšel v řadě. Bydlel na domě čp. 70. Když v roce 1752 zemřel jeho otec Matouš Oliva, starala se o dům jeho matka Eva, protože dům měl podle otcovy poslední vůle převzít Martin Oliva, který zatím nebyl dospělý. Martin však mezitím vstoupil v Praze do karmelitánského řádu, a tak se po smrti matky roku 1761 stal majitelem domu Jakub. Martin se při vstupu do řádu práva na dům vzdal.⁹⁴³

Ještě v roce 1761 se Jakub Oliva oženil s dcerou obchodníka Hyacinta Quaity Annou Marií, jež mu přinesla věnem 200 rýnských zlatých.⁹⁴⁴ Se svými sourozenci, starším bratrem Josefem, mladším Martinem a sestrou Voršilou provdanou od roku 1759 Kirchlerovou měl vyrovnané všechny pohledávky, převzal dům bez závazků.⁹⁴⁵

Ze svazku s Marií Annou měl pouze syna Josefa Jana Nepomuka (nar. 1762), od roku 1787 kněze,⁹⁴⁶ jehož dílem je veršovaná latinská báseň o Telči „*Rhythmi Patriotici de Teltschii Memorabilibus*“.⁹⁴⁷

Jakubovi Olivovi se vedlo dobře. V roce 1771 rozšířil svůj majetek nákupem jedné čtvrtiny rolí od Ignáce Roda za 230 zl.⁹⁴⁸ Roku 1799 koupil od hraběte Leopolda Podstatského z Lichtentenštejna za 100 zl. stáje, které byly součástí hraběcích sýpek, tzn. sousedního domu čp. 71,⁹⁴⁹ a v roce 1811 pronajal na tři roky přízemí domu (kromě dvou chlívků) Janu Burdovi.⁹⁵⁰

V roce 1795 ovdověl, když jeho žena ve věku 71 let zemřela. Dlouho sám nezůstal. Téhož roku se znovu oženil s Ludmilou, dcerou zesnulého Václava Sandera z Horních Dubenek.⁹⁵¹ Na základě svatební smlouvy ji na svém domě pojistil částku 1500 zl., aniž by po ní žádal protivěno.⁹⁵² Toto manželství zůstalo bezdětné.⁹⁵³

---

⁹⁴³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 334.

⁹⁴⁴ TAMTÉŽ.

⁹⁴⁵ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 89r-90r; 91r.

⁹⁴⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 334.

⁹⁴⁷ J. HRDLIČKA a kol., *Telč*, s. 51; Blíže viz také první kapitola této práce.

⁹⁴⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 119.

⁹⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 342r.

⁹⁵⁰ TAMTÉŽ, fol. 90v.

⁹⁵¹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 334.

⁹⁵² SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, pag. 261-262.

Jakub Oliva zesnul v roce 1813 ve věku 80 let. V závěti, kterou nechal sepsat již pět let před smrtí, odkázal dům i s provaznickým náčiním v hodnotě 2000 zl. spolu s pozemky v ceně 355 zlatých své ženě Ludmile.⁹⁵⁴

Na desátém místě se nacházel **František Hamb**, který v roce 1766 koupil za 950 zl. dům čp. 54 od Filipa Benedikta Venety.⁹⁵⁵

František Josef Hamb se živil sochařstvím a řezbářstvím. Do Telče přišel někdy před rokem 1760. Rampula ve své knize tvrdí, že roku 1759 je uveden jako svědek u svatební smlouvy. Bohužel na žádnou neodkazuje.⁹⁵⁶ Toto tvrzení se zatím nepodařilo potvrdit.

S manželkou Terezou měl syna Aloise, jenž se narodil v roce 1763 avšak již roku 1764 zemřel.⁹⁵⁷

V roce 1765 chtěl koupit od vdovy Uršuly Zamišové dům čp. 19. Ke koupi nakonec nedošlo, protože se s ní už dříve domluvil Ignác Tejral. Přesto stojí za povšimnutí důvody, které městská rada vyjádřila v jeho prospěch. František Hamb svým uměním vydělává peníze i mimo Telč a ty pak ve městě se svými tovaryši utratí. Proto je v zájmu města chránit a hájit práva takto schopných a jemu prospěšných lidí.⁹⁵⁸ To naznačuje, že již v této době měl František Hamb jako zručný sochař v Telči nemalý respekt a přijímal zakázky nejen od města, ale i z okolí.

Josef Rampula vyslovil domněnku, že měl velmi přátelský vztah s Filipem Benediktem Venetou, který byl v této době na radnici nejvlivnějším konšelem a při projednávání koupě domu se ho zastal. Když však koupě nevyšla, koupil mu v následujícím roce dům čp. 54. Této domněnce nahrává i fakt, že mu ho Veneta prodal za tu samou cenu a nenaúčtoval si nic navíc.⁹⁵⁹

Poté co se stal Filip Benedikt Veneta 3. září 1766 primátorem, získal František Hamb místo konšela a společně s Jakubem Olivou působil jako přisedící u soudního rozhodování tehdejšího městského rychtáře Karla Pelikána.⁹⁶⁰

Dále přišel Josef Rampula s tím, že v této době vznikalo v Telči z podnětu jezuitského řádu mnoho sochařských památek, takže sem mohl František Hamb přijít přímo na pozvání

---

⁹⁵³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 334.

⁹⁵⁴ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 18.

⁹⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 87r.

⁹⁵⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 258.

⁹⁵⁷ TAMTÉŽ.

⁹⁵⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 65, stará sign. Rampula Č 85, pag. 66-67.

⁹⁵⁹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 258.

⁹⁶⁰ TAMTÉŽ; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 65, stará sign. Rampula Č 85, pag. 114-116.

řádu a pracovat na jeho zakázkách. Dokládá, že vytvořil nádherné dřevorezby na bočních oltářích sv. Josefa a Bolestné Panny Marie v jezuitském kostele z roku 1767. Dostal za ně zaplacen 820 rýnských zlatých. Důkazem Hambovy zručnosti jsou také dva postříbřené reliéfy na oltáři sv. Kandidy v Nové Říši. Ovšem z jakého pramene to zjistil Josef Rampula nevedl.⁹⁶¹

Rampula též ukazuje na to, že vznik většiny barokních soch spadá do doby, kdy zde František Hamb, žil a předpokládá jeho autorství u mnoha soch na Dlážkách.⁹⁶²

Konec Hambovu uměleckému působení učinilo zrušení jezuitského řádů v roce 1773. To způsobilo nedostatek zakázek a problémy s obživou. František Hamb tak začal hledat práci jinde. Někdy kolem roku 1780 obdržel v Dačicích místo u císařské a královské báňské pobočky v Dačicích, proto v tomto roce prodal dům Janu Pavlu Bílkovi a odstěhoval se z Telče.⁹⁶³

Jedenácté místo zaujímal **Josef Ingriš**. Od září roku 1764 mu patřil dům čp. 25, který koupil od svého tchána Martina Lustiga za 1400 zl. Při prodeji domu si ale Martin Lustig ponechal byt postavený vzadu za domem a všechna pole.⁹⁶⁴ Zde pak žil se svou ženou Alžbětou až do své smrti v 72 letech roku 1778. Ve své závěti z července roku 1777 odkázal vše své jmění manželce a třem dcerám. Ty okamžitě dostaly 500 zl. Alžběta navíc dostala 27 měřic polí, které směla užívat až do konce svých dní, poté se měly rozdělit mezi dcery rovným dílem.⁹⁶⁵

Alžběta používala zmíněná pole až do roku 1780, kdy je kvůli pokročilému věku a s ním spojenými zdravotními problémy rozdělila mezi své tři zetě Josefa Ingríše, Jana Ebera a Josefa Dvořáka. Nicméně pod tou podmínkou, aby ji živili.⁹⁶⁶ Alžběta Lustigová zemřela roku 1784 ve věku 74 let.⁹⁶⁷

Obchodník Josef Ingriš pocházel z Jihlavy a byl synem sládka Mikuláše Ingríše. Od roku 1764 měl za ženu dceru Martina Lustiga Kateřinu. Josef Ingriš se již od roku 1766 angažoval ve správě města.⁹⁶⁸ Poté co v Telči začal 1. dubna 1787 oficiálně fungovat regulovaný

---

⁹⁶¹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 258.

⁹⁶² TAMTÉŽ.

⁹⁶³ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 98.

⁹⁶⁴ TAMTÉŽ, fol. 70v.

⁹⁶⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 141.

⁹⁶⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 71.

⁹⁶⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 128.

⁹⁶⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 65, stará sign. Rampula Č 85, pag. 114-116.

magistrát, se stal jeho prvním purkmistrem, který vzešel z členů městské rady.⁹⁶⁹ V této pozici setrval až do roku 1801, tedy plných 13 let a 9 měsíců.⁹⁷⁰ Během jeho působení v úřadu došlo v roce 1791 ke zbudování kamenného mostu přes parkan.⁹⁷¹

V roce 1787 si koupil od státu za 3010 zl. tzv. „*Slavatovský dvůr*“, jenž byl původně majetkem jezuitského řádu, a hned jej pronajmul za 150 zl. ročně.⁹⁷²

Zdá se, že Josef Ingriš věnoval příliš mnoho času veřejným věcem a nezbyval mu čas postarat se o vlastní dům a k němu náležející hospodářství.⁹⁷³ Pod zápisem z roku 1764 se totiž nachází poznámka z roku 1784, v níž stojí, že je dům čp. 25 na spadnutí.⁹⁷⁴

V únoru roku 1793 Josef Ingriš ovdověl. Kateřina zemřela ve věku 50 let Josef se pak už znovu neoženil. Z manželství s Kateřinou se narodil syn František a dcera Josefa. František se v roce 1789 oženil s Anežkou Haslingerovou, původem z Českých Budějovic. Oba novomanželé dostali od svých rodičů věno ve výši 500 zl. Dohromady tedy 1000 zl.⁹⁷⁵ František zároveň s penězi dostal také od otce příslib, že mu v budoucnu předá rodný dům.⁹⁷⁶ František však na nic nečekal, a ještě téhož roku si koupil na náměstí dům čp. 16, na němž si zařídil obchod se smíšeným zbožím.⁹⁷⁷ Josefa se roku 1796 vdala za Matěje Petzla původně zámeckého kancelistu, poté obchodníka.⁹⁷⁸

Josef Ingriš se odebral na onen svět 1. ledna roku 1802.⁹⁷⁹ Ve své závěti odkázal dům se vším, co k němu patřilo, v ceně 1800 zl. dceři Josefě a syn František dostal „*Slavatovský*“ dvůr. Pozemky si měli sourozenci rozdělit, ale louky měla dostat dcera a jezuitskou zahradu syn. Z dluhů měl každý zaplatit polovinu.⁹⁸⁰

---

⁹⁶⁹ H. NEDBALOVÁ – H. ŽÁČKOVÁ – J. JELÍNEK, *Archiv*, s. 4.

⁹⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 7.

⁹⁷¹ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 128.

⁹⁷² SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 286.

⁹⁷³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 128.

⁹⁷⁴ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 70v.

⁹⁷⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, fol. 12r.

⁹⁷⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 128.

⁹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 87.

⁹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 128.

⁹⁷⁹ Na hřbitově u kostela Matky Boží na Starém Městě se dodnes nachází náhrobek s tímto nápisem. „*Zde odpočívají věrní manželé Josef Ingrisch, města Telče poslední primas a spolu dle nového zřízení 13 let první měšťanosta zdejší, pak jeho manželka Kateřina, roz[ená]. Lustigová, která majíc věku svého 50 let, dne 23. února 1793 na věčnost se odebrala, on však, byv 60 let stár, za ní dne 1. ledna 1802 povolán jest. Bože, Tvé světlo ať jim svítí.*“

⁹⁸⁰ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, pag. 285-295.

Oba sourozenci se dohodli již v březnu roku 1802. „*Slavatovský*“ dvůr v hodnotě 2010 zlatých obdržel František, nákladnický dům čp. 25 v ceně 2000 zl. připadl Josefě, avšak bez zboží a obchodního zařízení. Zboží, nábytek, stříbro a další věci se rozdělili napůl. Stejně tak dluhy, jež činily 2660 zl. si rozdělili stejným dílem.⁹⁸¹

Dvanáctým byl švec **Martin Vaněk**, jemuž patřil od roku 1769 dům čp. 49 s jednou čtvrtí rolí. Tento dům koupil od své ovdovělé tchýně Kateřiny Špačkové za 650 zl., avšak „*dosti zpustovaný a pole rozastavený*“.⁹⁸² Martin Vaněk, původem z Pelhřimova, byl v této době již dvacet let ženatý s její nejmladší dcerou Voršilou a po celou tu dobu svou tchýni živil (Voršila měla dvě starší sestry. Nejstarší Eva se v roce 1758 vdala do Mirovic za Kopfsteina a prostřením Tereza roku 1763 za Vojtěcha Pintíře v Dobruvce).⁹⁸³ Mimo jiné splácel rovněž dluhy váznoucí na domě. Z tržní sumy si tak odečetl 424 zl. 30 kr., které využil na jejich splácení. Na dědice tak zbývalo 225 zlatých a 30 krejcarů. Z této částky ale 135 zl. a 30 kr. patřilo Kateřině, které na základě jejího rozhodnutí měly připadnout po její smrti Martinovi Vaňkovi za to, že jí tak dlouho živí a slíbil se o ní postarat až do konce jejích dní. Z dcer tedy měla každá obdržet jen 30 zl.⁹⁸⁴

V tomtéž roce, co koupil dům, koupil také stodolu za kostelem u sv. Anny na Velkém předměstí. Musel si ni ale půjčit od děkana Rudolfa Lipky 300 zl. se 4 % úrokem.⁹⁸⁵

Martin Vaněk zemřel v 76 letech roku 1792.⁹⁸⁶ Potom patřil dům vdově Voršile, která na něm hospodařila až do roku 1798, kdy ho v hodnotě 1700 zl. s jednou čtvrtinou rolí, stodolou a zahradou odkázala synovi Františkovi Vaňkovi.⁹⁸⁷

Dále bych se v této kapitole blíže zmínil o mydláři **Janovi Wolfovi**, který roku 1766 vykonával funkci špitálního pomocníka. Ten od roku 1758 obýval dům čp. 54, který vyženil s Františkou, rozenou Hamerníkovou.⁹⁸⁸ V roce 1766 ho prodal za 950 zl. Filipovi Benediktovi Venetovi.⁹⁸⁹ O tom již výše v této kapitole při osvětlení majetkové situace Filipa Benedikta Venety a Adama Hamerníka.

---

⁹⁸¹ TAMTÉŽ, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, pag. 126-128.

⁹⁸² TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 283-284r.

⁹⁸³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 215.

⁹⁸⁴ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 283-284r.

⁹⁸⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 47, fol. 141.

⁹⁸⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 216.

⁹⁸⁷ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 284v-285v.

⁹⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 86.

⁹⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 83v.

Dále bych se rád zmínil o těch, jež byli v roce 1766 obecními staršími. Prvním z nich byl krejčí **Martin Urbánek**, vlastník domu čp. 42. Podle Josefa Rampuly ho koupil v roce 1753 od vdovy Anny Hubrové. Ta ho opravdu v tomto roce zdělila po svém zemřelém manželovi Janovi.⁹⁹⁰ Nicméně Rampula tento nákup nepodložil odkazem na žádný konkrétní pramen a v gruntovní knize z let 1720-1839 či v knize dlužních úpisů, kvitancí, testamentů, pozůstalostí, svatebních a jiných smluv se o tom zápis nenalézá. Zůstává tedy prozatím otázkou, jak Rampula dospěl k tomuto datu.

Jisté ale je, že Urbánkovi tento dům opravdu patřil. Hospodařil na něm patrně do roku 1769,⁹⁹¹ kdy jej vyměnil s Jakubem Želískou za dům čp. 20 s jednou čtvrtinou rolí a zproštěný všech závazků.⁹⁹²

Martin Urbánek byl od roku 1752 ženatý s dcerou Antonína Žišky Alžbětou. Spolu měli dva syny Antonína a Kašpara a dcery Františku a Markytu. Synové se vydali na duchovní dráhu. Antonín Urbánek zemřel jako farář a děkan v Telči v roce 1816 a odpočívá na hřbitově u sv. Anny. Kašpar působil jako farář v Novém Veselí nedaleko Nového Města na Moravě a zde také roku 1848 zemřel. Dcery se obě vdaly. Františka v roce 1778 do Třeště za Antonína Schwarze a Markyta si v roce 1787 vzala Josefa Želivského.⁹⁹³

V tomto roce jim Martin Urbánek předal tento „*dům nákladnický v městě Telči pod N[umero] 20 ležící od všech dluhův osvobozený*“ v ceně 1600 rýnských zlatých. Ovšem s tou podmínkou, že opravdovými majiteli budou až po jeho smrti. Spolu s tím si stále nechal dům i s hospodářstvím ve Štěpnici, a v domě na náměstí si zajistil byt v přízemí, zatímco novomanželé se usadili v horním patře. Dole mohli provozovat „*v kvelbu svůj handel*“. Do doby, než s tím začnou jim slíbil dávat stravu. Pro případ, že by byl nucen prodat svůj majetek ve Štěpnici museli jemu a jeho ženě do smrti v domě poskytnout „*horní dva pokoje a kvelbíček*“. Jako protiváhu přinesl ženich věno ve výši 2000 zlatých. K tomu se jeho otec, který se jmenoval také Josef zavázal, že nechá pro ně „*handlovný kvelb zrychtovati neb vystavěti*“.⁹⁹⁴

---

⁹⁹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 146, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8283, fol. 43.

⁹⁹¹ Poslední číslice je hůře čitelná kvůli rozpitému inkoustu. Josef Rampula ve své knize uvádí s jistotou rok 1767; J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 202; Nicméně po bližším prozkoumání a porovnání s jinými čísly v zápis připadá v úvahu spíše rok 1769.

⁹⁹² SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 57.

⁹⁹³ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 105.

⁹⁹⁴ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 58v-59r.

Alžběta Urbánková zemřela roku 1794 ve věku 70 let.⁹⁹⁵ Kdy zesnul Martin Urbánek se zatím zjistit nepodařilo.

Druhým byl **Josef Piller**, který se živil jako kotlář. V roce 1761 se oženil s vdovou Josefou Hamerníkovou. Od té doby s ní žil na domě čp. 34, i když mu zatím nepatřil.⁹⁹⁶ Josefa Hamerníková měla z prvního manželství děti Marianu a Vojtěcha, o něž se Josef Piller jako otčím pečlivě staral. Mariana se poté vdala do Pacova za mydláře Jana Mathiu. Kdy se tak stalo se zatím zjistit nepovedlo. Vojtěch se roku 1776 přičlenil do Jemnice.⁹⁹⁷ Tehdy mu Josef Piller zaplatil jeho podíl na domě po otci ve výši 120 zl., a ještě mu navíc dal jen tak 100 zl. Vojtěch za to ochotně dosvědčil před městskou radou, že od otčíma řádně dostal svůj podíl. Zároveň s tím se tohoto domu s jednou čtvrtinou rolí a stodolou vzdal, aby mohl být zapsán Josefu Pillerovi.⁹⁹⁸ Poté co bylo shledáno, že Josef Piller dobře nevlastní děti vychoval a dům zbavil dluhů, stal se v témže roce jeho právoplatným vlastníkem.⁹⁹⁹

Dům mu patřil nepřetržitě až do roku 1793, kdy jej za 1000 zl. prodal Janu Mathiovi. Z této sumy mu nakonec 500 zl. zlevnil. Druhých 500 zl. mu měl Jan postupně splatit. Dále si stanovil, aby mu na domě zůstala v přízemí místnost, dílna a krámk. Mimo to ho manželé Mathiovi museli až do smrti živit.¹⁰⁰⁰

V roce 1794 Josef Piller ovdověl, když Josefa zemřela ve stáří 90 let. Jejich manželství zůstalo bezdětné. Josef Piller dlouho sám nezůstal, a ještě v tomtéž roce se oženil Františkou, dcerou Jana Kürtze, který na domě čp. 61 provozoval železářství. Na základě svatební smlouvy dostala nevěsta věno 600 zl. Josef Piller přinesl do manželství jednu čtvrtinu rolí, stodolu a zahradu na Velkém předměstí.¹⁰⁰¹

Soužití Pillerových s Mathiovými nemělo nijak dlouhého trvání. Již v březnu roku 1797 splatil Jan Mathia Josefovi Pillerovi 500 zl. Jeho závazky vůči němu se tak omezily pouze na byt a stravu.¹⁰⁰² O rok později Mathia prodal dům čp. 34 Pillerovi zpět za domluvenou cenu 1700 zlatých. Josef Piller okamžitě zaplatil 700 zlatých v hotovosti a zbytek měl bez úroků splácet. To se mu podařilo již v roce 1799.¹⁰⁰³

---

⁹⁹⁵ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 105.

⁹⁹⁶ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 252r.

⁹⁹⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 167.

⁹⁹⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 253.

⁹⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. 254r.

¹⁰⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. 255.

¹⁰⁰¹ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, fol. 37.

¹⁰⁰² TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 258r.

¹⁰⁰³ TAMTÉŽ, fol. 258v-260.

S druhou ženou měl Josef Piller dceru Františku. V roce 1804 nechal tento dům převést na svou manželku s tím, že z 2000 zl. jeho hodnoty vyplatí dceři v dospělosti dědický podíl 1000 zlatých.¹⁰⁰⁴ Avšak již o dva roky později prodala jeho žena Františka dům za 3000 zl. svému bratrově Václavovi Kürtzovi s podmínkou bezplatného bydlení.¹⁰⁰⁵

Josef Piller zemřel roku 1811 ve věku 80 let.¹⁰⁰⁶

Třetím obecním starším byl **František Daňkovský**, syn Michala Daňkovského z domu čp. 40, o němž zde již byla řeč. Ten se v roce 1763 oženil s Františkou Grünwaldovou, vdovou po Václavovi Grünwaldovi. Do manželství přinesl své ševcovské řemeslo a 20 zl.¹⁰⁰⁷ Naproti tomu Františka s povolením městské rady předala svému nastávajícímu vedení svého hospodářství.¹⁰⁰⁸

František Daňkovský však mohl toto hospodářství vést jen do té doby, než dospěje Františčin syn z prvního svazku Jan Grünwald. Poté mu všechno musel předat. Také musel slíbit, že se o své nevlastní děti postará jako o své, a pokud se dočká vlastních, tak po něm budou dědit všechny stejným dílem.¹⁰⁰⁹

Františkovi Daňkovskému se vedlo dobře. Z roku 1764 se zachoval zápis, v němž Matěj, bratr Václava Grünwalda, který v té době vykonával vojenskou službu, potvrzuje, že obdržel svůj rodinný podíl 170 zl. a kus lněného plátna za 10 zl.¹⁰¹⁰

V roce 1781 Jan Grünwald dospěl a František Daňkovský mu na základě dohody přenechal „*dům Grünwaldowsky, spolu mastným krámem a půl lánem rolí tak, jak on jakožto otčím takový hospodářství až posavade užíval a podle smluv svatebních až do jeho smrti užívati právo měl*“ za 1300 zl.¹⁰¹¹ Nechal si pouze to, co sám během poručnictví získal.

---

¹⁰⁰⁴ TAMTÉŽ, fol. 261r.

¹⁰⁰⁵ TAMTÉŽ, fol. 261v-262r.

¹⁰⁰⁶ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 168.

¹⁰⁰⁷ „[...] věnuje a zadává své řemeslo ševcovské, pak na penězích ihned po sňatku svatebním 20 zlatých rýn[ských] [...]“; SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 128.

¹⁰⁰⁸ “[...]ženixovi svému zadává s povolením počest[ného] magistrátu své hospodářství, totiž činí jeho plnomocným hospodářem a vladařem z ohledu živení její, dítek z prvního manželstva pocházejících jak domu, tak i rolí nasetýho na zimu podobně i dobytka na který přistoupí až do smrti[...]“; TAMTÉŽ.

¹⁰⁰⁹ TAMTÉŽ.

¹⁰¹⁰ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 147, stará sign. Rampula Č 48, fol. 175r.

¹⁰¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 130-131r.

Zároveň si koupil za 800 zlatých rýnských od Františka Dvořeckého na náměstí dům čp. 33.¹⁰¹²

Z manželství s Františkou měl dvě dcery Rozálii a Františku. Rozálie se v roce 1792 provdala za soukeníka Antonína Křikavu, jemuž patřil dům čp. 51, a dostala od otce věnem 300 zlatých.¹⁰¹³ Na domě čp. 51 ale vážly dluhy, a tak nezbylo než ho ještě v témže roce prodat ve veřejné dražbě Melicharovi Krausovi za 1515 zl.¹⁰¹⁴ Poté se přestěhovali na dům čp. 33.¹⁰¹⁵ Františka se pak roku 1795 vdala za hrnčíře Ignáce Štreita, majitele domu čp. 48.¹⁰¹⁶

František Daňkovský zemřel roku 1816 stár 76 let. Svůj veškerý majetek odkázal vnukovi Josefovi Křikavovi.¹⁰¹⁷

Posledním obecním starším v roce 1766 byl soukeník **Matěj Křikava**, vlastník domu čp. 12. V roce 1767 se oženil s dcerou Jakuba Želísky Alžbětou a v tomtéž roce mu rodiče předali tento dům. Nechali si v něm pouze byt, který jim patřil až do jejich smrti. Matěj Křikava zemřel mladý ve věku 37 let. Bližší příčiny úmrtí zatím nejsou známy. Zůstala po něm vdova Alžběta s malým synem Filipem. Té taky připadl tento dům.¹⁰¹⁸

O rychtářích Janovi Schwammenschneiderovi, Vojtěchovi Neüvürthovi a Václavovi Rodovi se zatím nic bližšího zjistit nepodařilo.

6. 3 Členové městské rady z roku 1768

V městské radě, která stála v čele v roce 1768 se vyskytovali titíž muži jako ve dvou výše popsaných. Jiné je pouze pořadí.

O syndikovi se bohužel zatím nepodařilo zjistit nic bližšího.

6. 4 Členové městské rady z roku 1770

V roce 1770 se personální složení radních oproti roku 1768 nijak nezměnilo. Pouze místo syndika bylo tento rok neobsazené.

---

¹⁰¹² TAMTÉŽ, fol. 314r.

¹⁰¹³ TAMTÉŽ, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, fol. 33.

¹⁰¹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 95, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8247, fol. 15r.

¹⁰¹⁵ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 244.

¹⁰¹⁶ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 143, stará sign. StA Brno, C 17, č. 8281, fol. 78v-79r.

¹⁰¹⁷ J. DRDÁCKÝ, *Proměny*, s. 164.

¹⁰¹⁸ TAMTÉŽ, s. 69.

Závěr

Tématem mé diplomové práce se staly proměny osídlení v Telči v 18. století na základě pramenů městské a katastrální provenience, které se odrážely nejen v sociální struktuře městské populace, ale také v postavení městské elity a její schopnosti zapojit se do městské správy a do politiky. V případě Telče stála tato problematika až do dnešních dní převážně na okraji badatelského zájmu, jehož pozornost stále upoutává architektonická stránka města v čele se zámekem, který nechal ve druhé polovině 16. století zbudovat Zachariáš z Hradce. Řečený velmož zde trvale sídlil. Z Telče se tak stalo rezidenční město a všestranně se rozvíjelo. Kvůli tomu se toto období považuje za „zlatý věk“ Telče čímž zastiňuje následující staletí.

Ve své diplomové práci jsem se pokusil zhodnotit a porovnat jednotlivé práce, které se městu dosud věnovaly. Zajímal mě pohled, který autoři zaujali na období 18. věku, a čemu při výzkumu této dějinné epochy přikládali největší význam. Následně jsem se zabýval typy pramenů, jež jsem pro sepsání své práce využil. Šlo hlavně o katastry a městské knihy. Poté jsem se zabýval regulovaným magistrátem v Telči, protože řada významných dokumentů vznikla právě z jeho činnosti. Nejdříve jsem načrtl, jak fungovala městská správa před regulací, pak vlastní regulaci magistrátu a poté jsem nastínil situaci v Telči a jejím okolí po dokončení reformy. Dále jsem se zabýval podobou městské sítě v Čechách a na Moravě v 17. a 18. věku, abych do ní mohl zařadit město Telč a typologicky je určit.

Po této teoretické části jsem se přesunul k samotnému městu a jeho dějinám od konce 17. až do poslední čtvrtiny 18. století. Tu kapitolu jsem vnitřně rozčlenil na osm celků. První podkapitola představuje historický přehled dějin města v uvedeném období a hovoří o městu jako majetku vrchnosti. Ve druhé podkapitole jsem přiblížil složení obyvatelstva, jemuž Telč skýtala domov. Třetí podkapitolu jsem věnoval vnějšímu popisu města, při němž mi bohatě posloužili právě katastry a městské knihy. Na základě informací z nich jsem zjistil, z kolika částí se město skládalo, jak se měnil počet domů v jednotlivých jeho částech a také počet majitelů domácností. Rovněž jsem zjistil povahu přilehlých pozemků a rozmístění vrchnostenských a obecních provozoven. Podobu okolní krajiny s nejbližšími městy, městečky a vesnicemi jsem zrekonstruoval pomocí dochovaného kartografického materiálu. Ze stejných podkladů jsem vycházel i v páté podkapitole, jež se zabývá Vnitřním Městem. V této páté podkapitole jsem se pak věnoval také sociální struktuře obyvatel. Součástí je sonda do historie tří konkrétních domů a jejich vlastníků.

V závěrečné kapitole jsem se následně věnoval majetkové situaci některých radních. Z útržků, dochovaných v městském archivu se mi podařilo zjistit několik jmen lidí, kteří stáli v čele města během šedesátých let 18. století. S pomocí literatury a městských knih jsem odhalil polohu domů na náměstí, jež tehdy obývali. Přitom jsem zaznamenal i pozemky, které vlastnili, a tak jsem zjistil, jak se proměňovala jejich držba, případně i kdy danou půdu získali.

Seznam zkratek

č. – číslo

fasc. – fascikl

fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

kart. – karton

kn. – kniha

kr. – krejcar

MZA – Moravský zemský archiv

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

pag. – paginace

zl. – zlatý

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Zápis z tereziánského katastru z roku 1754.
- Příloha č. 2 – Zápis z urbaniální fáze z roku 1775.
- Příloha č. 3 – Zápis z josefínského katastru z roku 1787.
- Příloha č. 4 – Zápis z katastru záznamů majetkových změn z let 1792-1800.
- Příloha č. 5 – Telč na mapě prvního vojenského mapování.
- Příloha č. 6 – Zápis z knihy trhové let 1606–1745.
- Příloha č. 7 – Zápis z knihy gruntovní z let 1720–1839.
- Příloha č. 8 – Ukázka zápis z jednacího radního protokolu z roku 1745.
- Příloha č. 9 – Seznam telčských radních z roku 1768 na titulní straně gruntovní knihy vesnice Domašína.

Použité prameny a sekundární literatura k tématu

Prameny nevydané

MZA Brno, Rektifikační akta

MZA Brno, Tereziánský katastr

MZA Brno, Urbaniální fase

MZA Brno, Josefinský katastr

MZA Brno, Stabilní katastr - indikační skici

MZA Brno, Rodinný archiv Podstatských-Lichtenštejnů Telč

MZA Brno, Velkostatek Telč

SOkA Jihlava, Archiv města Telč

Prameny vydané

BURDOVÁ, Pavla – CULKOVÁ, Dagmar – ČÁŇOVÁ, Eliška – LIŠKOVÁ, Marie a kol. (edd.), *Tereziánský katastr český, III, Dominikál*, Praha 1970.

HRDLIČKA, Josef, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František (edd.), *Tereziánský katastr český*, Praha 1964.

JIREČEK, Josef (ed.), *Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od Pavla Krystyána z Koldína*, Praha 1876.

RADIMSKÝ, Jiří – TRANTÍREK, Miroslav (edd.), *Tereziánský katastr moravský. Prameny z druhé poloviny 18. století k hospodářským dějinám Moravy*, Praha 1962.

Literatura

- BEDNÁŘ František a kol., *Kdo byl kdo z telčských osobností*, Telč 1996.
- BERINGER Jan – JANOUŠEK Jaroslav, *Město a panství Telč*, in: Miloš Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.
- BĚLINA Pavel, *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*, Praha 1985.
- BĚLINA Pavel – KAŠE Jiří – KUČERA Jiří – KUČERA Jan P., *Velké dějiny zemí Koruny české 1740-1792*, 10 svazek, Praha – Litomyšl 2001.
- BĚLINA Pavel – HLAVAČKA Milan – TINKOVÁ Daniela, *Velké dějiny zemí koruny české, XI. a, 1792–1860*, Praha 2013.
- BLÁHA Jiří – DRDÁCKÝ Miloš – HRDLČKA Josef – ŠIMŮNEK Robert – ZADRAŽIL Oldřich, *Telč. Historický atlas měst České republiky*, Praha 2001.
- BLÁHA Jiří – HRDLČKA Josef – HRDLČKOVÁ Markéta – MELMUKOVÁ Eva, *Telč 900 let (1099-1999)*, Telč 1999.
- BLÁHOVÁ Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- BORSKÝ Pavel, *Stavební vývoj radnice v Telči*, in: Martina Veselá (ed.), *Památky Vysočiny*, Jihlava 2012, s. 57-73.
- BRYCHTOVÁ Lenka, *Sochařská výzdoba v Telči*, in: Pavel Macků (ed.), *Památky Vysočiny*, Jihlava 2016, s. 75-107.
- BUMBA Jan, *České katastry od 11. do 21. století*, Praha 2007.
- BŮŽEK Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- CAJTHAML Jiří, *Analýza starých map v digitálním prostředí na příkladu Müllerových map Čech a Moravy*, Praha 2012.
- CERMAN Markus, MAUR Eduard, *Proměny vesnických sociálních struktur v Čechách 1650 – 1750*. ČČH, 98, 2000, s. 737–774.
- ČÁREK Jaroslav – LŮŽEK Bořivoj, *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, SAP 18, 1968.
- ČORNEJOVÁ Ivana – KAŠE Jiří – MIKULEC Jiří – VLNAS Vít, *Velké dějiny zemí koruny české, 1618–1683*, VIII., Praha – Litomyšl 2008.
- DĚDKOVÁ Lidmila, *Organizace a písemnosti regulovaného magistrátu v Litomyšli*, SAP 13, 1963, č. 2.
- DRDÁCKÝ Miloš a kol., *Proměny telčských domů*, Praha 2013.

DVOŘÁK Miloš, *Pražský obchod po Bílé hoře*, Folia historica Bohemica 8, 1985, s. 317-330.

FIALOVÁ Ludmila – HORSKÁ Pavla – KUČERA Milan – MAUR Eduard – MUSIL Jiří – STLOUKAL Milan, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha, Mladá fronta 1998.

FŮROVÁ Pavlína, *Malá strana ve světle vizitačního protokolu tereziánského katastru z roku 1726*, Praha 2016 (=bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze).

HANZAL Josef, *Současný stav a výsledky studia českých pozemkových knih*, SAP 14, 1964, s. 39-54.

HLEDÍKOVÁ Zdeňka – JANÁK Jan – DOBEŠ Jan, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2007².

HOFMANN František, *České město ve středověku*, Praha 1992.

HOFFMANN František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.

HORSKÁ Pavla – MAUR Eduard – MUSIL Jiří, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha 2002.

HOUZAROVÁ Helena, *Regulovaný magistrát v Třebíči*, Brno 2007, (=Bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

HRADECKÝ Emil, *Tereziánský katastr, rozbor fondu*, SAP 6, 1956.

HRDLIČKA Josef – HRDLIČKOVÁ Markéta – MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ Eva – BLÁHA Jiří, *Telč 900 let (1099–1999)*, Telč 1999.

HRDLIČKA Josef, *Měšťan*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 139-165.

HRDLIČKA Josef, *Úředník*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 216-238.

HRDLIČKA Josef – HLAVÁČEK Petr – VYBÍRAL Zdeněk, *Města a měšťané*, in: Václav Bůžek a kolektiv, *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 119-140, 356-402.

HRUDIČKA Alois, *Kostel Matky Boží a jiné církevní památky města Telče*, Telč 1899.

HRUDIČKA Alois, *Františka Slavatová a její doba. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902.

CHVOJKA Miloš – SKÁLA Jiří, *Malý slovník jednotek měření*, Praha 1982.

INDROVÁ Martina – T OBIÁŠKOVÁ Irena (edd.) a kol., *Procházka panstvím Telč*, Telč 2016.

- INDROVÁ Martina a kol., *Telč v průběhu staletí*, Telč 2017.
- JANÁK Jan, *Dějiny Moravy 3/1. Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*. Vlastivěda moravská, Brno 1999.
- KEJŘ JIŘÍ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998.
- KLÍMA Vojtěch, *Trhové knihy východočeských věnných měst a jejich vývoj do roku 1620*, Hradec Králové 2016 (=Diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity v Hradci Králové).
- KOLEKTIV autorů, *Telč, historické město jižní Moravy*, Praha 1992.
- KROUPA Jiří (ed.), *Telč. Historické centrum*, Praha 2013.
- KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I.*, Praha 1996.
- KYPTA Jan Evangelista, *Stručný dějepis města a panství Telče*, in: Miloš Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.
- LEDVINKA Václav, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách*, Praha 1985.
- LEDVINKA Václav, *Rozmach feudálního velkostatku, jeho strukturální proměny a role v ekonomice Českých zemí v předbělohorském období*, *Folia Historica Bohemica* 11, 1987, s. 103-137.
- MALÍŘ, Jiří (ed.) a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*. Centrum pro výzkum demokracie a kultury, Brno 2008.
- MALÝ Karel (ed.), *Městské právo v 16. - 18. století v Evropě*, Praha 1982.
- MAREČEK Jakub, *Telč v 17. století*, České Budějovice 2016 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).
- MARTÍNEK Zdeněk, *Pelhřimovští měšťané v berních katastrech 1654–1785. I. část – Měšťané vnitřního města*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska, 14, 2003, s. 5–40.
- MARTÍNEK Zdeněk, *Pelhřimovští měšťané v berních katastrech 1654–1785. II. Část – Měšťané na předměstí*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska, 15, 2004, s. 32–69.
- MARTÍNEK Zdeněk a kol., *Pelhřimov, Historie, kultura, lidé*, Praha 2014.
- MARTÍNEK Václav, *Školy města Telče*, Příspěvek k dějinám školství markrabství Moravského. Výroční zpráva zemské vyšší reálné školy v Telči, 1893–94, s. 3–43, 1894–95, s. 3–64, 1900–01, s. 3–25.
- MAŤA Petr, *Svět české aristokracie*, Praha 2004.
- MATĚJEK František, *Moravské lánové rejstříky*, Sborník archivních prací 29, 1979, 1.

MATĚJEK František, *Postavení města v rámci panství*, in: Michaela KOKOJANOVÁ (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století)*, Prostějov 1997.

MATOUŠ Petr, *Carolus Felix a S. Theresia: příspěvek k poznání karmelitánského řádu*, České Budějovice 1999, (=Diplomová práce na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

MATUŠÍKOVÁ Lenka, *Využití katastru pro studium regionálních dějin*, in: *Z regionální historie a archivnictví*, Břeclav – Brno – Olomouc: Okresní archiv - Muzejní a vlastivědná společnost – Univerzita Palackého, 1990 s. 183–187.

MAUR Eduard, *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1976.

MAUR Eduard, *Vývojové etapy českého feudálního velkostatku v období přechodu od feudalismu ke kapitalismu*, *Historická demografie* 7, 1981, s. 203–226.

MAUR Eduard, *Urbanizace Čech v raném novověku*, *Historická demografie* 25, 2001, s. 5–64.

MAUR Eduard, *Velikost českých městských obcí podle tereziánského katastru. (Edice statistických dat)*. *Historická demografie*, 19, 1995, s. 169–204.

MAUR Eduard – PÍŠOVÁ Dagmar, *Sčítání konzumentů soli v Čechách roku 1702*. *Historická demografie*, 18, 1994, s. 7–67.

MAUR Eduard, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996.

MELANOVÁ Miloslava a kol., *Liberec. Historie, kultura, lidé*, Praha 2017.

MÍKA Zdeněk, *Řemeslo a obchod v českých a moravských městech ve světle tereziánského katastru*. *Pražský sborník historický*, 11, 1978, s. 104–138.

NEDBALOVÁ Helena – ŽÁČKOVÁ Hana – JELÍNEK Jiří, *Archiv města Telče. Inventář*, Jihlava 2004.

NEKUDA Vladimír a kol, *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005.

Ottův slovník naučný, Praha 1899.

PAULUSOVÁ Jaroslava – BOŘECKÝ Jiří, *Mirošov, Jedlov. Dějiny obce*, Mirošov 2000.

PAZDEROVÁ Alena, *Sociální kategorie obyvatel rychnovského panství ve světle nejstarších českých katastrů*. *Východočeský sborník historický* 7, 1998, s. 19–62.

PEKAŘ Josef, *České katastry 1654–1789: se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*. 2. vyd. Praha 1932.

PEKAŘ Josef, *Prvé sčítání obyvatelstva v Čechách*. ČČH 20, č. 3, 1914, s. 330–333.

PLACHT Otto, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.–18. století*, Praha 1955.

POLÁK Stanislav, *Knihy pozemkové a knihy městské. Poznámka k diplomatické teorii*, AČ 16, 1966, s. 208–215.

POLÁK Stanislav, „*Několik poznámek k „několika poznámkám“*“, AČ 17, 1967, s. 218–219.

POLÁK Stanislav, *Trhové knihy českých poddanských měst v I. polovině 16. století*, SAP 18, č. 2, Praha 1968.

PROCHÁZKA Vladimír, *Česká poddanská nemovitost*, Praha 1963.

RADIMSKÝ Jiří, *Vývoj obyvatelstva na Moravě do roku 1857*. Vlastivědný věstník moravský, 1, 1957, s. 72–110.

RADIMSKÝ Jiří – TRANTÍREK Miroslav, *Tereziánský katastr moravský. (Prameny z 2. poloviny 18. století k hospodářským dějinám Moravy)*, Praha 1962.

RAMEŠ Václav, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005.

RAMPULA Josef, *Domy v Telči*, Telč 1999.

RAMPULA Josef, *Vznik a oblastní změny původního děkanství telečského*, Vlastivědný věstník moravský 2, 1947, s. 179–183.

RAMPULA Josef, *Primátoři v Telči*, in: R. Fukal – M. Kopecký (edd.), *Rodné zemi. Sborník prací k 70. výročí trvání musejního spolku v Brně a k sedmdesátým narozeninám jeho předsedy doc. dr. Aloise Gregora*, 1958, s. 98–106.

RAMPULA Josef, *Nejstarší škola v Telči*, VSV, oddělení věd společenských, 3, 1959, s. 21–40.

RICHTER Václav, *Středověká Telč*, Praha 1941.

ROUBÍK František, *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*, Sborník k dějinám hlavního města Prahy VI, 1930.

ŘEŘICHOVÁ Silva, *Franziska von Meggau, verhelichte Slawata (1610–1676). Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert*, *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 18, 1996.

ŘEZNÍČEK Jan, *Moravské a slezské urbáře*, Praha 2002.

SÁDLO Jiří a kol., *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*, Malá Skála 2005, s. 69–92.

SPÁČIL Vladimír, *Písari a kanceláře města Olomouce do roku 1786*. Olomouc 2001.

SEDLÁŘ Jaroslav – SEDLÁŘOVÁ Jitka, *Slavonice*, Praha 1973.

SEKOTOVÁ Věra, *Správa města Lanškrouna od roku 1633 do roku 1789*, in: Marie Macková (ed.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy*, Ústí nad Orlicí 1996. s. 30-35.

SCHÄFFER Michael, *Geschichte des Bürgertums*. Böhlau, Köln – Weimar – Wien 2009.

SKOŘEPOVÁ Markéta, *Struktura venkovských domácností v Novém Rychnově v první polovině 19. století*, HD 32, 2008, s. 57–108.

SKOŘEPOVÁ Markéta, *Gruntovní knihy 19. století na příkladě panství Nový Rychnov*, AČ 60, 2010.

ŠEBÁNEK Jindřich – FIALA Zdeněk – HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984.

ŠEDIVÁ Marie – CERMAN Ivo, *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013.

ŠOLLE Václav, *Fideikomisy a jejich současná archivní problematika*, Archivní časopis 21, č. 2, 1971, s. 103-115.

ŠTAMBERA František, „*Své síly církvi a vlasti*“ – Josef Jan Sankot a jeho *Dějepis města Telče na Moravě*, České Budějovice 2011 (=diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

ŠTARHA Ivan, *K soupisu pozemkových knih v Jihomoravském kraji*, AČ 17, 1967, s. 200-205.

TEPLÝ František *Dějiny města Jindřichova Hradce*, díl II, svazek 3, Jindřichův Hradec 1934.

TIRAY Jan, *Vlastivěda moravská – Telecký okres*, Brno 1913.

TŮMA Miloslav, *Knihy svatebních smluv města Telče z let 1568-1641. Diplomatický rozbor a výběrová edice pramene*, Hradec Králové 2014 (=Bakalářská práce na Filozofické fakultě univerzity v Hradci Králové).

TURČÍN Oldřich, *Několik poznámek k článku „Knihy pozemkové a městské“*, AČ 17, 1967.

TRANTÍREK Miroslav, *Vliv státu na vývoj městských a gruntovních knih na Moravě a ve Slezsku do roku 1849*, SAP 10, 1960, s. 105-181.

URFUS Valentin, *Právní postavení českých měst a rakouský absolutismus v období národního obrození*, SAP, 19, 1969.

VÁLKA Josef, *Morava: reformace, renesance a baroko*, Brno 1996.

VOLF Miroslav, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, ZAČ 8, 1939, s. 41–108.

VOLF Miroslav, *Výsledky soupisu gruntovních knih ve středočeském kraji*, SAP 16, 1966.

VOREL Petr, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001.

ZVOLÁNKOVÁ Pavla, *Jezuitský kostel Jména Ježíš v Telči*, Brno 2007. (=Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně).

Internetové zdroje

<http://oldmaps.geolab.cz>

<http://galerie.zjihlavy.cz/>

Obrázek č. 2: Zápis z urbaniální fase z roku 1775.

In der Stadt
Wien
Antons anders halb-Lohnen

Anton Felix
 Nr. 200 in der 5ten
 Gasse
 bei dem alten Salz- und Zehner-Extract
 Veronica Felixin
 an dem alten Salz- und Zehner-Extract
 Mähr 182. Malzmu' in d. Paitau
 Tinsal- und d. Malzmu.
 Ob. und d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 6. 8ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract
 d. Salz- und Zehner-Extract . . . . . 71ten 1775
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten

In der Stadt Wien
 bei dem alten Salz- und Zehner-Extract
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten
 d. Salz- und Zehner-Extract d. Mähr 18. 20ten

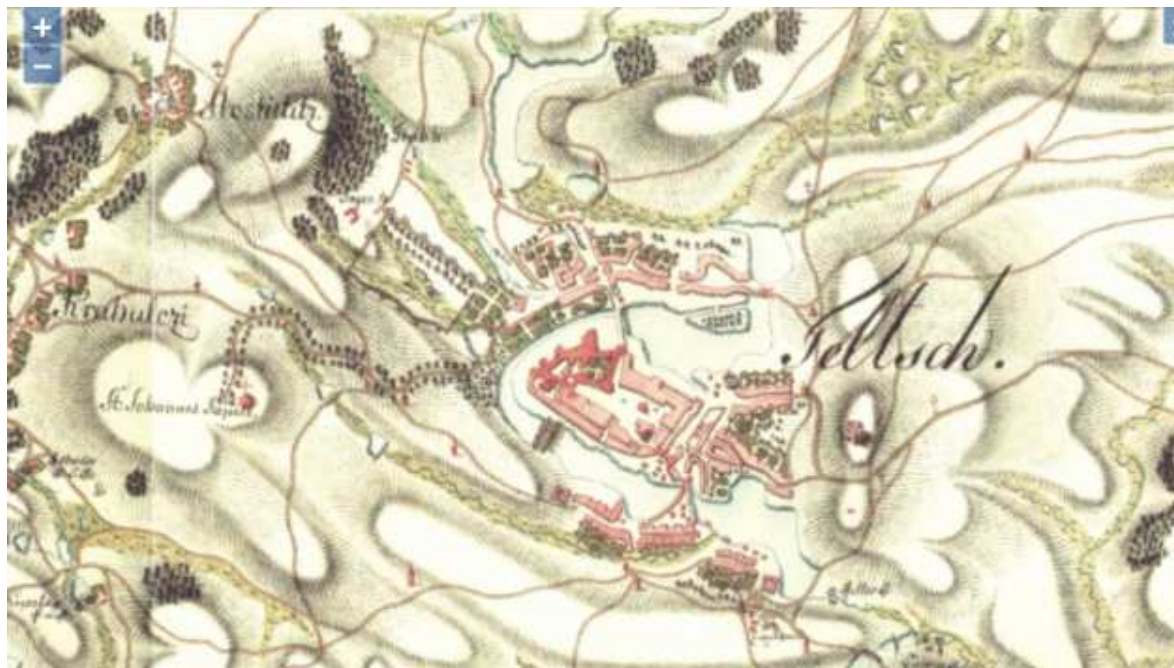
Obrázek č. 3: Zázpis z josefinského katastru z roku 1787.

Nro. der topographischen Bedienung.	Namen des Grundbesizers und des Grundstücks Nro. des Hauses.	Benennung	Anzahl	Ausmessung		Vertrag an	Ger.		Wiesen		Weingärten		Waldungen					
				durch die Mauern in die Länge	durch die Ingenieurs. in die Breite		Klafter	Klafter	Jochen □ Aß	Korntrögen		Vortrag an	Heu	Vortrag an	Wein	Vortrag an	Loß	
										Walz.	Korn						Größe	Huber
				Klafter			Klafter		Jochen □ Aß		Jochen □ Aß		Jochen □ Aß		Klafter			
10	Winkel																	
11	Grundbesitzer ...																	
12	Grundbesitzer ...																	
13	Grundbesitzer ...																	
14	Grundbesitzer ...																	
15	Grundbesitzer ...																	
16	Grundbesitzer ...																	
17	Grundbesitzer ...																	
18	Grundbesitzer ...																	
19	Grundbesitzer ...																	
20	Winkel																	

Obrázek č. 5: Telč na mapě prvního vojenského mapování.

Obrázek č. 6: Zápis z knihy trhové let 1606–1745.

63

Teba Jarce 1713 die 6. Marty za Lužicku
 vyznamu provedeš Janu Kowla bytobru, w domi
 w Dymm Dyma zely Volej sama ofobni wy:
 14 zagruzim Magistratem Lybnilla wozubala
 1. w. p. p. p. Janu Janu bytobru wy, Dyma
 Dyma kowastawij zilyzbowij jkolu sy dman
 zlowy doly za summu 450 fl. prodala,
 na kowanzk summu wyazony. Tomaj 8 fl.
 zlyk matowij sy Lybnilla zotowij 20 fl.
 wy doly wyzruaty wyzruaty wy 4 fl.
 wy doly doly wyzruaty wy 4 fl.
 to fl. doly wyzruaty wy 4 fl.

Lucygo zmalowat	250 fl.
Mandale w Januclowatke kowastawij	80 fl.
Mazow	40 fl.

Spadnie wy doly p. p. Janu bytobru na domi
 wyplakel, wyzruaty wyzruaty wy 4 fl.
 wy p. p. p. p. zlowy wyzruaty wy 4 fl.
 wy doly wyzruaty wy 4 fl.
 wy doly wyzruaty wy 4 fl.
 et die ut supra.

Tez dny p. p. p. p. Tomaj 8 fl. zlyk matowij
 wy 4 fl. wyzruaty wy 4 fl. wy doly wyzruaty
 wy 4 fl. wyzruaty wy 4 fl.

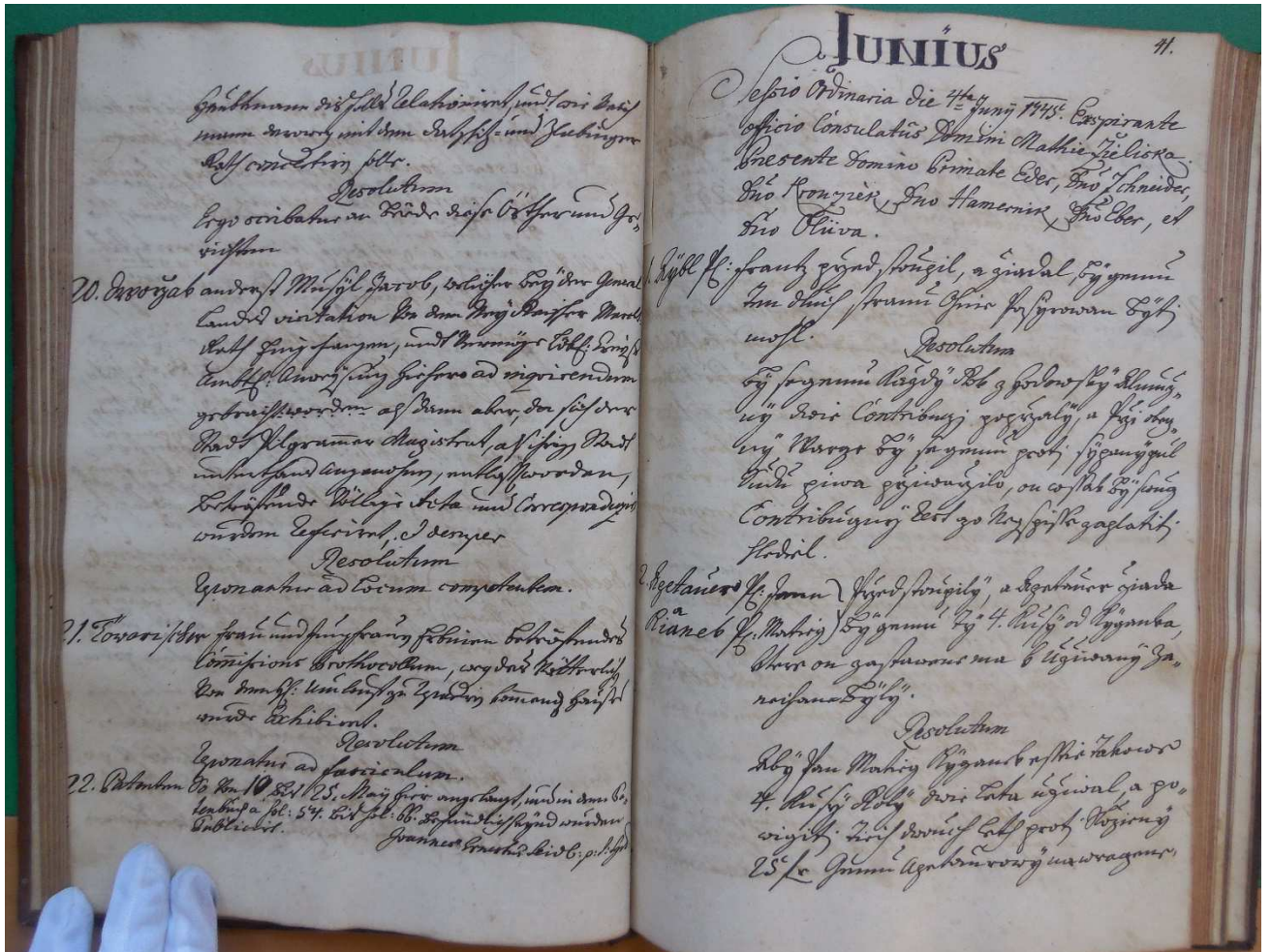
Luthe Janu 1732 die 11. Marty Janu bytobru
 wyzruaty wyzruaty wy 4 fl. wy doly wyzruaty
 wy 4 fl. wyzruaty wy 4 fl. wy doly wyzruaty
 wy 4 fl. wyzruaty wy 4 fl.

Obrázek č. 8: Ukázka zápis z jednacého radního protokolu z roku 1745.

Obrázek č. 9 – Seznam telčských radních z roku 1768 na titulní straně gruntovní knihy vesnice Domašína.

J

Roku Panie 1768 dne 11. Januarij
 založena tato Gruntovní kniha vesnice
 Domašína, k' děckému Spitalu, Mnicha
 Velede patřící, a to jsou da Vůrřadů toto časů
 Primatora, a Dvůř Spitalšedo Vrauwe
 Jana Philippa Benca Veneta
 Jarius Radnec
 Frantiska Křib
 Josefa Const. Müller
 Michael Sambroster
 Jgnats Zwach
 Domimicus Miesha
 Frantz Müller
 Matso Augusta
 Jacub Liwa
 Frantz Gamb.
 Josep Ingris
 Martin Daniel
 za Vůrřadů Josep Liwa
 za Syndicusa Gabriel de Castelli
 za Spitalšedo Josep Woltke